Stilul său, un stil ca tăiat în piatră, dobîndit cu vie conștiință de artist, este stilul unui dirijor atotputernic, perfect stăpîn pe mijloacele sale. Posedă substanță, pondere proprie. Cu tot aerul rezervat, acest stil este artistic în sensul unei nuanțări pline de efect.

RICHARD SCHAUKAL

ISBN 973-34-0221-4
ISBN 973-34-0239-7

Lei 375

THOMAS MANN

Tonio Kröger

Povestiri 1
1893—1903

UNIVERS

Deja nuvelele și schițele cuprinse în volumașul de debut ni-l înfățișează pe de-a întregul pe Thomas Mann. Stăpînirea riguroasă și sigură a penelului, ici-colo o tușă groasă, coloritul de o solară incandescență, relatarea calmă și distinsă, puțin amărui-dureroasă, precum și prezența permanentă a unui umor aproape tandru, trecînd ca o suflare peste lumea configurată. Destinele ciudate îi stau la inimă acestui psiholog cu privirea ageră și pătrunzătoare. Cu degete sensibile el modelează lumi de un grotesc bizar și melancolic...

Coperta: VASILE
Redactor: ONDINE-CRIST

THOMAS M
Frühe Erzäl
Frankfurter A
Herausgegeben von Peter
© 1981 S. Fischer Verlag Gmb

Toate drept
asupra acestei ediții
Editurii UNI

ISBN 973-34-0221-4
ISBN 973-34-0239-7

PREFAȚĂ

POVESTITORUL VRĂJITOR

ROMANCIER SAU NUVELIST? *Cele patru romane „mari", contrapunctate cu tot atîtea romane „mici", par să tranșeze alternativa. S-o nuanțăm totuși. Cum de a început Thomas Mann să-și scrie mai toate romanele ca pe niște nuvele? Multă vreme convins că scrie nuvele, autorul însuși a recunoscut destul de tîrziu natura explozivă a materialului literar abordat, neîncăpător în tiparele genului scurt.*

O explicație a acestei feste, asumate de altfel cu resemnată voioșie, ar fi tocmai presiunea tradiției germane, care în veacul trecut era cu siguranță mai bogată în nuvele decît în romane propriu-zise. Englezii, francezii, rușii l-au transformat în secol al romanului. Germanii, alături de poezia pe care n-au abandonat-o și într-o intimă legătură cu ea, au rămas fideli prozei scurte. Am putea constata subordonarea, în epocă, a nuvelei franceze față de romanul francez, și ca pondere și ca tipologie. Dimpotrivă, poezia germană a continuat să domine proza, ca și proza poetică — romanul. Nu e vorba atît de întindere, cît de maniera lirică de a fi fost concepute și expuse inclusiv mai noile variante epice. Exista, indubitabil, o predeterminare suprapersonală. Nu zadarnic i-a fost atașat tînărul Thomas Mann „bătrînului Fontane", dar și lui Kleist, Storm, Platen. Treptat însă, celelalte modele aveau să fie surclasate, în ochii lui, de către Goethe. Or, tînărul și mai cu seamă bătrînul Goethe făurise și romanul specific german: mai degrabă psihologic decît social, mai mult „individual" decît „colectiv", amplificat adesea din nuclee nuvelistice. I se oferea astfel urmașului, o sută de ani mai tîrziu, o cale pe care s-o parcurgă și să o exploreze.

Tradiția națională valorificase și o distinctă moștenire universală, cea anterioară deosebirii între poezie și proză, între nuvelă și roman. Am în vedere vechea artă a povestirii. Pînă acum am invocat „nuvela" ca formă *a povestirii. Există însă și* spiritul *povestirii, depășind ulterioarele disocieri și încadrări. Dacă în particular Thomas Mann a compus nuvele, romane și eseuri, în general el s-a considerat — și încă tot mai mult — un povestitor; iar „Zauberer", „vrăjitor" — tocmai în această largă și liberă ipostază scriitoricească.*

Iată cum își ia povestirea revanșa asupra romanului. Căci în acest mai amplu și mai peren sens (decît povestirea-nuvelă), roma-

nele înseşi ajung, din nou, povestiri. Această vrăjitorie epică unitară, deşi strînsă din fire disparate, va izbîndi definitiv după Muntele vrăjit *şi* Mario şi vrăjitorul. *Încadrarea şi a romanului şi a nuvelei (a povestirii locale) într-o globală artă a povestitorului va şterge diferenţele de gen între* Iosif şi fraţii săi *şi* Legea; *şi nu doar din pricina comunităţii tematice, dar mai cu seamă din cauza tendinţei supraordonatoare a bătrînului Thomas Mann. Tînărul mai prefera să despartă apele. Primul său roman,* Casa Buddenbrook, *e romanul său prin excelenţă, chiar dacă foarte german în asumarea romanescului. Primele sale povestiri sînt cele mai nuvelistice, chiar dacă în mai mică măsură decît nuvelele franceze ale unui Maupassant de pildă.*

Să adăugăm imediat că aceste nuvele timpurii reprezintă cea mai mare parte din povestirile propriu-zise. În ciuda primului roman — mai roman decît cele care vor urma —, Thomas Mann ni se dezvăluie, la începuturi, ca povestitor-nuvelist. Receptarea lui prioritară ca romancier se va încetăţeni abia într-o a doua fază a creaţiei sale; pentru ca în a treia şi ultima fază să fie considerat tot romancier, în ciuda faptului că între timp se asumase în toate scrierile ca povestitor în accepţiunea în care, indiferent de forma concretă, au fost şi au rămas povestiri Geneza, Iliada, Cartea regilor, Don Quijote, Faust, Război şi pace, Absalom, Absalom, Jocul cu mărgele de sticlă.

Prima etapă este cantitativ şi structural dominată de nuvele-povestiri. Să facem o mică socoteală. Avem 31 de texte de „proză scurtă" (dacă scădem o piesă, un poem şi o schiţă pentru film, deşi toate cu caracter epic). Repartiţia pe cele trei etape — corespunzătoare volumelor de „povestiri" („Erzählungen") ale acestei ediţii — este de 16, 9 şi 6. Ponderea lor descreşte, aşadar. Din a doua jumătate a vieţii n-avem decît şase povestiri, dintre care unele pot şi altele nu pot fi numite propriu-zis nuvele. Romanele şi eseurile capătă o pondere tot mai mare, în final romancierul şi eseistul îl întrec net pe nuvelist. La începutul carierei, dimpotrivă, eseurile întîrzie, iar de la un roman la următorul au loc lungi opriri în care se insinuează nuvelele. Debutul ediţiei Thomas Mann cu volumele de povestiri corespunde dinamicii intime a operei.

ORICE OPERĂ IMPORTANTĂ ÎŞI DECONSPIRĂ LEGĂTURILE: *dintre propriile compartimente şi cu viaţa care le-a produs. Obsesiile existenţiale devin constante spirituale. În timp ele se şi modifică, fără să anihileze însă nucleele figuratoare.*

Despre cîteva impulsuri biografice, mai întîi. „Declinul unei familii" din Casa Buddenbrook *transferase, în chip vădit, experienţe familiale proprii într-o structură romanescă obiectivă. Procedeul nu a fost altul în povestiri, în cele timpurii identificîndu-se*

chiar mai lesne motivaţiile private. Tînărul Thomas Mann a resimţit conflictul dintre onorabilitatea hanseată şi boema artistică, localizat în confruntarea geografică şi tipologică dintre Nord şi Sud, ca pe o ciocnire a „două lumi", între care îl situaseră dilematic rădăcinile familiale. Intonată în fortissimo în primul roman şi în nuvelele timpurii, tema va fi şi pe mai departe supusă variaţiilor, inclusiv pînă la ultima povestire.

Dacă ne menţinem într-un cadru tematic încă global, vom constata aceleaşi ambiguităţi în explorarea motivului lunecos al dragostei. Autorul nu a încetat, chiar în calitatea lui de exemplar tată de familie, cu o soţie devotată şi şase copii — trei fete şi trei băieţi —, să resimtă şi să exploreze iubirea ca adînc problematică (fragwürdig). Împrejurarea au evidenţiat-o cazurile de atracţie erotică dintre sexe, dar mai ales cele homoerotice. Scriitorul n-a putut şi nu a vrut niciodată să disocieze sexualitatea de boală, considerînd erotismul cea mai normală boală întovărăşitoare a vieţii omului. Acest punct de vedere se explică însă prin intimele lui tentaţii şi răvăşiri, numai pe jumătate tăinuite şi definitiv date în vileag de recent publicatul său jurnal personal în multe volume.

„Clasicul" autor ascundea un „romantic" incurabil: „sentimental", „dionisiac", „faustic", dacă e să invocăm verigile din urmă ale dualismelor lui Schiller, Nietzsche, Spengler. Iniţial o atracţie irezistibilă exercitaseră asupra lui Schopenhauer, Nietzsche, Wagner, adevărată treime oblăduitoare şi a unei bune părţi din nuvelistică. Revanşa urma s-o patroneze, printre maeştrii săi spirituali, Goethe, dar tot printr-o recitire „romantică", dovadă Lotte la Weimar *şi* Doctor Faustus. *În nuvela* Ceas greu, *Schiller prefigura opoziţia cu Goethe. Mai tîrziu, amplul studiu* Goethe şi Tolstoi *îi înfrăţi pe aceştia la antipodul lui Schiller şi Dostoievski. Dar în cele din urmă distanţa lor spirituală avea să descrească: în eseurile şi conferinţele tîrzii despre Goethe, pe de o parte, şi ultimul eseu, scris şi rostit înainte de propria-i moarte, comemorînd cei 150 de ani scurşi de la moartea lui Schiller — felul* lui *de a fi va înfrăţi extremele* lor!

Să nu estompăm deosebirile dintre etape. În prima dintre ele scriitorul fusese atras de iraţionalism, apolitism şi estetism. Confirmarea o găsim în ampla sa mărturisire teoretică de la finele acestei perioade, Consideraţiile unui apolitic. *Încheierea şi publicarea lor a coincis cu sfîrşitul primului război mondial, cu o experienţă a istoriei care avea să producă retuşuri de viziune; iar modificările aveau să continue în anii treizeci şi după cel de-al doilea război mondial. Asimilarea unui umanism democratic nu a dus totuşi la vindecarea rănilor profunde din care se inspirase opera şi pe care în fapt continua să le exploreze. Chiar şi revirimentul către miturile întemeietoare ale umanităţii, singure în măsură să salvgardeze moralitatea într-un secol atît de tulbure, n-a netezit con-*

torsionările, n-a risipit ceţurile. Înseninarea, atît cît a cunoscut-o către sfîrşitul creaţiei, doar a îmblînzit antecedentele, a înmuiat, de pildă, moştenita şi înnoita ironie romantică germană, deloc străină autoironiei şi asumîndu-şi accente sarcastice; a înmuiat-o prin umor pînă la bunăvoinţă şi iertare. Jocul continua să rămînă totuşi serios, nelipsind din el nici crispările, nici întorsăturile grave, nici chiar ororile...

Multe dintre povestirile cu dărnicie aglomerate în prima jumătate de viaţă trimit la întîmplări, sentimente, obsesii ale existenţei private. Lübeck şi München, Roma şi Veneţia sînt oraşele familiale şi familiare tînărului scriitor. Asistase el însuşi la spectacolele de operă wagneriene, le receptase vraja periculoasă, îl obsedaseră tot atît cît şi pe eroii lui. Purtase multe dintre conversaţiile transfigurate în imaginar. Se înstrăinase de foşti prieteni. Intrase prin căsătorie într-o ilustră şi bogată familie müncheneză, poetizată şi ironizată. Vizitase sanatorii de tuberculoşi, salvîndu-se de boala reală prin descrierea ei pătrunzătoare. Fusese şi „la profet", trăise „accidentul de cale ferată", trecuse prin „dezordine şi suferinţă timpurie". Parcursese călătoriile eroilor săi în Danemarca şi Italia. Scrierile atribuite lor, dacă sînt imaginaţi ca literaţi, trimit la proprii proiecte nerealizate. Estetismul baroc münchenez antebelic, denunţat de personaje ca decadent, fixează un cadru istoric concret receptat; ca şi „dezordinea" ulterioară primului război mondial, trăită de autor tot la München. Pe vremea aceea, avea patru copii, ca şi fictivul profesor de istorie din povestirea sa. Iar idila sa în hexametri — după model goethean — a compus-o în cinstea uneia dintre fiicele sale, născută la sfîrşitul războiului.

Elementele autobiografice din povestiri nu validează, desigur, identitatea stărilor civile imaginare şi reale. Thomas Mann şi-a asumat şi în viaţă ipostaza, atribuită de către copii, de „Zauberer". Binele şi răul coexistă în „vrăjitoria" lui. Alteţă regală *e un basm înrădăcinat în efectiva cerere în căsătorie a Katjei Pringsheim. De la* Muntele vrăjit *ajungem la* Mario şi vrăjitorul. *„Vrăjitorul" hain prelucrează impresii culese, împreună cu soţia şi doi copii mici, într-un sejur italic; iar finalul, asasinatul justiţiar, i l-a sugerat tatălui fiica lui mai mare. De la „vrăjitoria" malignă vom trece însă la una ambivalentă, mai degrabă serioasă în cazul biblicului Iosif şi mai degrabă neserioasă în situaţia escrocului Felix Krull — „vrăjitorul" dindărătul lor simţindu-se înfrăţit şi cu jucăuşul întemeietor de odinioară al umanităţii şi cu jucătorul contemporan apt pentru alt fel de măsluiri „artistice"...*

Oraşul de baştină, Lübeck, şi oraşul de adopţiune, München (de pînă la exilul involuntar şi apoi asumat — în Elveţia şi în Statele Unite),. traversează opera. Cartierul münchenez Schwabing, îndeaproape cunoscut şi prin boema lui artistică, alimentează cîteva nuvele. A doua jumătate a romanului faustic reia şi ea multe

amintiri müncheneze. „Dezordinea" trăită după primul război mondial străbate o povestire de peste puţini ani şi alta de adio, cu cadrul mutat la Düsseldorf. Diferite reşedinţe temporare din sud sau localităţi din ţări de miazăzi aievea vizitate de autor îi oferă cadrul pentru alte personaje şi evenimente imaginare.

Thomas Mann îşi trece dezinvolt temele, personajele, situaţiile dintr-un text într-altul, şi nu importă dacă el este o povestire sau un roman. Autorul repetă nu o dată nume de eroi, citează scene mai înainte descrise, introduce în născocire — ascunzîndu-le identitatea prin modificări — membrii ai familiei sale, cu atît mai neinhibat prietenii şi cunoscuţii, necunoscuţi altora sau de largă notorietate. Scuzîndu-se şi justificîndu-se, el a explicat această tehnică a „pastişării" prin lipsa inventivităţii, prin maniera sa de lucru „cărturărească", insistînd şi asupra neconcordanţelor finale dintre personaj şi prototip. Luînd la cunoştinţă indiscutabila lipsă de identitate dintre text şi pretext, ne frapează totuşi biografismul compoziţiilor, relevabil în aspecte locale şi globale. Pînă şi marii inventivi pornesc de la experienţe şi trăiri. Thomas Mann li se supune în măsură mai mare. El însuşi rămîne principalul prototip al scrierilor sale, deghizat cu ajutorul măştilor străine. Mai rar autor obiectiv într-atît de îndreptăţit să-şi atribuie flaubertiana identitate cu Emma Bovary. Principalii protagonişti ai scrierilor sale sînt, de altfel, bărbaţi cu predispoziţii artistice ori artişti prin chiar meseria lor. Dilemele lor se înrădăcinează în virtuţile şi servituţile destinului artistic.

Acest viitor personaj central este identificat în Tonio Kröger de prietena lui pictoriţă: „ein verirrter Bürger", „ein Bürger auf Irrwegen", un burghez rătăcit, un burghez pe căile rătăcirii. (Thomas Mann va insista asupra diferenţei, intraductibile, între „Bourgeois" şi „Bürger", între propriu-zisul burghez — balzacian — şi descendentul goethean al patricienilor hanseaţi.) Deşi pe moment şocat, Tonio Kröger îşi va recunoaşte, în scrisoarea din finalul nuvelei, condiţia hamletiană de literat-Bürger-bohémien.

Thomas Mann însuşi se va asuma un Bürger prin întreaga sa operă. Mai toate personajele lui, indiferent dacă bune sau rele, vor confirma prezicerea timpurie, îndeobşte amestecînd binele şi răul în comportamentul lor. Aşa vor fi Hans Castorp, Iosif şi Adrian Leverkühn din romanele „mari", Goethe, Gregorius şi Felix Krull din cele „mici", Gustav Aschenbach, Abel Cornelius ori Rosalie von Tümmler din povestiri.

THOMAS MANN SE VA MĂRTURISI MUZICIAN PRINTRE LITERAŢI. *Vom urmări cîteva laitmotive ce-i traversează povestirile şi le corelează. Le vom ordona după tripartiţia prezentelor volume. Două dintre ele ar putea fi prinse în formula* estetismul crizei şi criza estetismului; *cu identificarea unei subtile*

deplasări a dominantelor de la prima sintagmă (în primul volum) spre cea de a doua (în volumul al doilea). Ultimele povestiri (din volumul al treilea) se corelează mai puțin explicit între ele, tot mai racordate fiind romanelor, care ele anume au acaparat partea covîrșitoare a timpului și energiei scriitorului în jumătatea din urmă a creației sale.

I

Majoritatea celor 16 texte nuvelistice au fost scrise înaintea romanului Casa Buddenbrook *(în timpul elaborării lui —* Dulapul de haine, *îndată după încheierea sa —* Drumul spre cimitir), *iar două povestiri de maximă rezistență datează din anii imediat ulteriori. S. Fischer, editorul lui Thomas Mann, îi publică, de altfel, succesiv volumul de nuvele* Micul domn Friedemann *(1898), romanul* Buddenbrooks *(1901) și nuvelele reunite sub titlul* Tristan, *incluzînd și* Tonio Kröger *(1903). Celor două forme în proză, alternate, autorul nu le adaugă deocamdată eseuri.*

Unei schițe impresioniste, Viziune *(1893), îi urmează debutul propriu-zis cu nuvela de dragoste* Căzută *(1894). Tema fundamentală o conturează însă* Voința de fericire *(1896). Paolo Hofmann e primul artist intrat în conflict cu mediul său burghez. Numele lui sugerează încă de pe acum simbolica dedublare între sud și nord. Structura sufletească ajunge sfîșiată din cauza unei moșteniri antinomice, în care de obicei tații din miazănoapte predispun la o viață ordonată, iar mamele din miazăzi produc sincope artistice, uneori autentice și alteori simulate. Sub un titlu deviat din sursă nietzscheană, pictorul Paolo Hofmann se va dovedi intim înrudit cu muzicianul Hanno Buddenbrook și cu literatul Tonio Kröger. Prăpastia iscată între onorabilitatea unei vieți burgheze și dezrădăcinarea voinței de artă va duce la împliniri (dramatice, tragice) sau la impas și moarte. Cazul din urmă îl vor ilustra ultimul tată Buddenbrook, intrat în zodia morții prin încîntătoarea și nimicitoarea lectură din Schopenhauer, ca și fiul său, întru totul neadaptat descendenței sale paterne.*

Drama neîmplinirilor artistice și existențiale o ilustrează și cea mai importantă, probabil, nuvelă din acest prim grupaj, Micul domn Friedemann *(1896). Autorul amplifică o variantă mai veche a povestirii, prelucrînd ca în atîtea alte rînduri amintiri din Lübeckul său natal. Propensiunile către artă compensează proza vieții și sînt zdrobite de ea. Pe Johannes Friedemann nu îl poate nici însănătoși și nici mîntui dragostea pentru teatru și pentru muzică. O altă Gerda decît mama lui Hanno Buddenbrook, Gerda von Rinnlingen ar fi limanul salvator, dar unul care i se refuză în chip brutal. Degeaba se încrede în iluzia apropierii cînd audiază împreună opera* Lohengrin *în loja 13 a teatrului orășenesc, de-*

geaba i se acordă privilegiul de a cînta împreună, el la vioară, ea la pian. Viața își bătuse de la început joc de Johannes, schilodindu-l. Cum ar putea un gnom aspira la grațiile unei frumoase doamne? Ea îi sfarmă iluziile cu ferocitatea normalității. Căci viața este fermecătoare și vulgară totodată.

Un soi de dublu al domnului Friedemann este avocatul Christian Jacoby. Soția lui Amra e amanta compozitorului Alfred Läutner. Muzician nu lipsit de talent, acesta compune la îndemnul ei o partitură de cîntec și dans, Luischen (1897). *Apoi o execută la patru mîini, obligîndu-l pe sărmanul încornorat să danseze în acordurile ei. Mascat ca o paiață și desfigurat de efortul ridicol la care e supus, avocatul se prăbușește. Astfel, după ce l-a batjocorit în fel și chip, soția îl ucide cu neiertătoare cruzime.*

Paiața *(1897) face mărturisiri la care ar putea subscrie în bună măsură Paolo Hofmann, Johannes Friedemann, Christian Jacoby, Hanno Buddenbrook, dar și Christian Buddenbrook, unchiul ratat care își deviază firea de artist, iubirea pentru teatru în fantazări și spectacole penibile pentru restul familiei, într-un destin de paiață, prevestindu-l pe escrocul Felix Krull.*

Într-un monolog aproape neîntrerupt se confesează și eroul antierou din Dezamăgire *(1896). Și unde se mărturisește el interlocutorului său întîmplător? În splendidul oraș al morții, Veneția. Iar însemnările de jurnal din* Moartea *(1896) Thomas Mann le-a scris la Roma, presimțind foarte de timpuriu îndurerata relație a compozitorului Adrian Leverkühn cu nepotul său muribund Nepomuk...*

Dezamăgiri, morți, paiațe. Însinguratul Tobias Mindernickel *(1897) își ucide din iubire singura ființă care-i alinase suferința, un cîine. În* Drumul spre cimitir *(1900) nenorocitul Lobgott Piepsam, beat, se ia la harță cu viața. Tînărul Thomas Mann se întorsese după o mai lungă perioadă de muncă fertilă din Italia, cînd și l-a imaginat pe Albrecht van der Qualen descinzînd din expresul Berlin-Roma într-un oraș german asemănător Lübeckului și instalîndu-se într-o odaie ce reproduce ambianța camerei muncheneze a autorului, unde are viziunea aberantă a unei femei ce iese goală din* Dulapul de haine *(1898). Texte grotești, burlești, fantasmagorice, în tradiția romanticilor germani de pînă la E.T.A. Hoffman. Ele amestecă de preferință gravitatea cu burlescul, intențiile nobile cu deznodămintele ridicole. Iar în miezul mai tuturor: inadaptabilitatea „artistică" la real, eșecul confruntărilor cu o viață pe care anormalii o presupun a fi normală, frumoasă, echilibrată.*

Obsesii comune, de proveniență autobiografică. Dintre ele, cea de căpetenie patronînd dipticul situat în vîrful nuvelisticii perioadei dintîi, Tristan *(1901) și* Tonio Kröger *(1902) — cu* Flămînzii *(1902) ca verigă de legătură.*

Povestea lui Tonio Kröger s-a înfiripat ca proiect de pe cînd

romanul de familie se mai afla în lucru. După încheierea lui, autorul a început s-o elaboreze imediat, dar a întrerupt lucrul şi s-a dedicat dramei consumate în sanatoriul „Einfried“ — Tristan. *Tema era aceeaşi, tonalitatea — alta. Detlev Spinell şi Gabriele Eckhof-Klöterjahn „traduc“ iubirea dintre Tristan şi Isolde într-o burlescă. Elevata autoironie romantică a lui Tonio Kröger mai persistă în devalorizare. Detlev Spinell se ia în serios, dar gesticulaţia lui sublimă e supusă erodării satirice. Personajul rămîne un estet diletant, blocat în intenţii „frumoase“; el nu-şi va încheia niciodată romanul, ci se va mulţumi să demaşte epistolar proza existenţei filistine, opunîndu-i acea „Todesschönheit“ sau „Schönheit des Todes“, frumuseţea mortală sau frumuseţea morţii.*

Boala ca antidot salvator al meschinăriei e experimentată „stilistic“, la modul propriu fiind inoculată altcuiva. Proaspăta pacientă a sanatoriului (inconştientă tatonare a sanatoriului „Berghof“ din Muntele vrăjit) *e slăbită de naşterea prea vigurosului ei fiu Anton; ea are o predispoziţie trupească pentru tuberculoză — rămîne ca un abil ispititor s-o agraveze spiritual. Instrumentul nimerit este (a fost pentru Hanno Buddenbrook, va fi pentru Adrian Leverkühn) spiritul muzicii. Gabriele Eckhof îşi acompaniase la pian tatăl, nu doar negustor la Bremen ci şi artist al viorii. În noua ei calitate, de Gabriele Klöterjahn, ea s-a împărtăşit apoi, pe ţărmurile Balticii, din nesimţitoarea sănătate a soţului ei. Şubrezită, sănătatea ei poate fi acum definitiv subminată. Domnul Spinell trebuie doar să reactiveze latura uitată a dualităţii, muzicalitatea. Rafinamentul estetic se învecinează cu decadenţa. Frumuseţea e morbidă, estetismul — ucigător, dacă trecerea e servită de o mare artă pervertitoare. În scena centrală, Detlev Spinell o îndupleacă, de fapt o sileşte diabolic, să interpreteze la pian — după nocturne — scenele dramei muzicale wagneriene despre iubirea fatală dintre Tristan şi Isolde. Efortul înălţător îi este fatal Gabrielei: tuberculoza i se agravează şi moare. Scriitoraşul jubilează, în ochii lui tatăl şi fiul Klöterjahn nu sînt decît întruchipări ale obtuzităţii victorioase. El refuză viaţa lor stupidă, preferă să fie captivul frumuseţii şi al artei, pe cît de inutile tot pe atît de superbe. Inadaptabil, rafinat, extaziat, nu se împărtăşeşte totuşi din nesăbuinţa adorată. E mai degrabă şarpele care o duce pe Eva în ispită; sau glasul de sirenă care cheamă la pierzanie; sau otrăvitorul care se salvează de moarte printr-un surogat al vieţii — un surogat al artei. Detlev Spinell e un mim, un fanfaron, un jucător; un escroc sentimental şi artistic, atent să înşele şi să se înşele „frumos“. În accepţiunea dihotomiei schilleriene, e tot un „sentimental“, aşa cum sînt Wagner, Schopenhauer, Nietzsche, aşa cum e Thomas Mann însuşi; iar Gabriele e tipologic şi la propriu — o „naivă“, o victimă uşoară a unor artişti sau pseudoartişti „sentimentali“. Şarja e la un pas de gravitate. Sîmburele tare al experi-*

mentului relatat este afinitatea electivă între anestetism şi sănătate, între boală şi artă.

E sîmburele marii nuvele care urmează. Tonio Kröger nu mai este un pseudoartist, ci scriitor autentic; şi se simte om inautentic tocmai în această calitate. Opoziţia e ascuţită. Arta e un tărîm lunecos, pernicios, blestemat, artistul — o fiinţă rece, supraumană în inumanitate, un rătăcit rătăcitor, un însingurat „prinţ“ într-o mulţime nepăsătoare (precum va fi Klaus Heinrich în Alteţă regală). *Toate acestea le simte şi le spune Tonio Kröger, de astă dată cu deplină seriozitate, ironizîndu-se pe măsura gravităţii. Căci destinat pentru scrisul serios, se îndoieşte anume de seriozitatea scrisului, de normalitatea acestei activităţi, care nu e meserie ci blestem.*

Fiul domnului consul Kröger dar şi al nepăsătoarei Consuela, adusă din îndepărtata miazăzi şi care cîntă cu înflăcărare la pian şi mandolină, botezat Antonio după un frate al mamei (nu Heinrich ori Wilhelm, cum ar fi fost firesc), acest băiat e iremediabil prins între două lumi ireconciliabile. Copil, Tonio ar fi dorit să fie prieten cu Hans Hansen, care îl preferă însă pe Erwin Jimmerthal, alt copil normal de negustori, interesat de călărie, nu de Don Carlos, *drama lui Schiller; şi ar vrea să placă blondei Ingeborg Holm, căreia nu-i pasă de* Immensee, *nuvelă de atmosferă a lui Storm, dar pe care o preocupă dansul învăţat de la maestrul de balet François Knaak (nu o singură dată invocat de Thomas Mann). Tonio nu ştie să călărească şi dansează prost, ca şi Magdalena Vermehren, pe care poeziile lui ar interesa-o — ea neinteresîndu-l. Înstrăinarea pune de timpuriu stăpînire pe el. Părăseşte Lübeckul şi pe cei dragi.*

Conştient de fatalitatea care îl urmăreşte, îşi descarcă sufletul pictoriţei Lizaveta Ivanovna, în locuinţa ei müncheneză de pe Schellingstrasse. Scena e centrală şi ilustrează măiastra intruziune a lungilor pasaje eseistice în povestirile, apoi în romanele „de idei“ thomasmanniene. Un lung monolog detaliază iremediabila fisurare, provenită din chiar natura literaturii (autorul intenţionase să-şi numească nuvela Literatura). *Pictoriţa îi opune o altă viziune, inspirată din „sfinta“ literatură rusă, purificatoare şi mîntuitoare. (Thomas Mann va consacra mai multe studii lui Tolstoi şi Dostoievski, ca şi un eseu de adio lui Cehov). Tonio acceptă argumentaţia Lizavetei doar pentru literatura ei; el însuşi e prea îndatorat sufletului şi suflului romantic german, neliniştit şi neliniştitor. Discuţia se încheie cu verdictul „un burghez rătăcit“ şi cu replica lui Tonio „Ich bin erledigt“, sînt terminat, m-ai dat gata. El îşi asumă însă drama hamletiană a cunoşterii şi a creaţiei, hrănite din răceală, ironie, detaşare de viaţă şi dor melancolic după viaţă, după normalitatea şi amabilitatea interzise artiştilor.*

Tonio pleacă într-o călătorie, nu în Italia — cum ni se preci-

zează — ci anume în Danemarca lui Hamlet. Pe drum poposește la Lübeck, dar este, nu întîmplător, confundat cu un „Hochstapler", un escroc (Thomas Mann va ajunge și la unul efectiv, Felix Krull). Pe vapor, un negustor tîmp se entuziasmează de frumusețea stelelor — semn sigur că nu face literatură. Căci literatul poate iubi, spre pildă marea, dar se va exterioriza cu extremă prudență, cenzurîndu-și mereu entuziasmele. Își continuă drumul spre Helsingör (!), apoi cu trăsura la Aalsgard. În septembrie nu mai e multă lume în stațiune (de pe Lidoul venețian boala va goni vilegiaturiștii din preajma lui Gustav Aschenbach), iată că sosește însă un grup senin și vesel, iar printre ei cine altul decît Hans Hansen, împreună cu Ingeborg Holm, fericiții cu păr blond și ochi albaștri ca oțelul. Nu-l recunosc, și el nu li se dezvăluie; iar o altă fată prezentă, cu obraz palid, slab și delicat, care nu dansează, ci se uită la el („flămînzii" se identifică!) nu-l atrage, cum nu-l atrăsese Magdalena Vermehren. Nu, fericiții n-au pentru ce să citească Schiller și Storm, ei ar rămîne nepăsători față de el și dacă ar fi un Beethoven, Schopenhauer ori Michelangelo; și cu temei, căci treaba lor e să rămînă fericiți, nepătați de suferință; el, în schimb, va trebui să se chinuie pentru a-și transforma dorul de ei în cărți. („Studiul" Flămînzii variază această penultimă parte a nuvelei. Scriitorul mai este numit acolo Detlev, cei doi sînt Lilli și pictorașul, imuni și ei față de însetați și flămînzi, de sălbăticiți și mistuiți de singurătate.)

În final Tonio Kröger îi rezumă Lizavetei Ivanovna trăirile, gîndurile și destinul, într-o scrisoare de cu totul altă tonalitate decît cea a lui Detlev Spinell către domnul Klöterjahn, deși continuînd aceeași obsesie. Kröger își cunoaște menirea și împlinirea, se asumă în condiția lui nesigură, echivocă, dubioasă pentru universul lui Hansen și Holm, în care el nu mai are întoarcere. Da, a devenit un soi de bohémien, de escroc, de țigan rătăcitor; și a rămas totodată un patrician. Își va parcurge drumul, pe muchia prăpastiei dintre cele două lumi. Unii îl vor presupune prea Bürger, alții — prea artist. Dar tocmai din această dualitate lunecoasă își va forja opera: cu neînfricarea slăbiciunii...

O poveste vădit autobiografică, nostalgică, cu amintiri din Lübeck, reminiscențele unei călătorii în Danemarca (textele următorilor ani vor fixa alte drumuri, pe mare sau către țărmul altor mări), prietenii ratate din München. Descendenții tîrzii ai familiei Buddenbrook au eșuat prin contactul cu filosofia și muzica; mai bine zis, această întîlnire interzisă normalității le-a pecetluit eșecul. Mulți alți pseudoartiști, de pînă la Detlev Spinell, s-au irosit în contact cu Schopenhauer, apoi cu Nietzsche, dar în principal cu Wagner. Tonio Kröger e însă un artist autentic, criza lui captează ceva — esențial — din „fenomenologia" devenirii lui Thomas Mann însuși. Nici un alt text de pînă acum — și nici unul viitor,

în oarecare măsură doar Moartea la Veneția — nu radiografiază atît de pregnant contrarietățile secrete din care s-a și inspirat și se va mai inspira „vrăjitorul". De aceea îl va păstra pe Tonio Kröger în inimă ca pe odrasla lui spirituală cea mai dragă, un nou Werther în care mijește totul, pînă la noul Faustus. Cel care vrea să aprofundeze tainele artei și gîndirii lui Thomas Mann va reciti mereu Tonio Kröger. În timp ce se va dumiri tot mai mult asupra „problemei", o va și uita, captat de vraja stihiei poetice, soră a Balticii feeric încețoșate...

II

Alături de un prim roman, genul epic scurt a dominat, așadar, întreg deceniul de debut. Încă doi ani lucrurile continuă tot astfel — prin cinci nuvele și o dramă. Pe urmă povestirile se răzlețesc, patru asemenea texte se succed la răstimpuri destul de îndelungate, în vreme ce autorul lor începe să dea la iveală eseuri — cu privire la opera sa și la opera unor spirite pe care le consideră înrudite — și compune un al doilea roman, Alteță regală, un pandant „mic" al celui „mare". Biografic e perioada apropierii de Katia Pringsheim, căsătoria cu ea, debutul lungii lor vieți fertile de familie. Scrierile adaugă reminiscențelor din Lübeck și mai apropiatelor amintiri din München, răsfrîngeri ironice ori poetice ale evenimentului central petrecut aici, între un nou „prinț" și „prințesa" aleasă de el.

Tema estetică rămîne dominantă și în majoritatea povestirilor din acești ani. Se produce însă amintita deplasare dinspre arta crizei către criza artei — aproximată artistic. Așa se explică și întețirea confruntării dintre estetic și etic. Transferul fisurării interioare a artistului într-una exterioară, amoral sau imoral ca destin, ne oferă o fundamentală obsesie. Acesteia îi scapă puține texte; mai exact, îi scapă doar la un prim nivel de aproximare.

O fericire (1903) de o clipă trăiește nefericita baronesă Anna, la reuniunea de la cazinoul ofițeresc, cînd „rîndunica" Emmy trece pe neașteptate de partea ei, a soției înșelate, înfruntîndu-și curtezanul, pe trivialul baron Harry. Situația nu face decît să prelungească, pe un alt segment al vieții de societate, conflictul din Tristan, Flămînzii, Tonio Kröger. Atîta doar că de astă dată o soție iubitoare suportă nepăsătoarea ferocitate a „vieții". Construcția e tot triunghiulară, tot doi se află de partea „prozei" existențiale, soțul și amanta, chiar dacă pentru moment Emmy refuză preacinicul scenariu de amantă. În Accidentul de cale ferată (1908) un

scriitor își pierde manuscrisul în drum spre o reuniune literară, ceea ce în urmă cu doi ani pățise chiar Thomas Mann cu începutul viitorului său roman „princiar“. Cum s-au bătut Jappe și Do Escobar *(1910) rememorează o reală întîmplare de vacanță din copilăria lui, legată și de imaginara biografie a lui Tonio Kröger, dovadă și reluarea detaliului cu maestrul de balet François Knaak. Așa arată filtrarea indirectă a condiției de artist.*

Tot restul perioadei ne plasează în centrul suferințelor aceluiași personaj central, ascuns sub felurite măști. Copilul minune *(1903) nu este decît o schiță modestă, prilejuită de concertul dat la München de către un precoce pianist din Grecia.* Ceas greu *(1905) e o bucată cu mai mare greutate specifică. Retrăim o noapte de insomnie creatoare a lui Schiller, nenumit dar ușor de recunoscut. Chinurile ducerii la bun sfîrșit a dramei* Wallenstein *prilejuiesc identificarea unui autor cu celălalt. Dar mai este încă un „celălalt“, invocat în nuvelă. Schiller se compară cu Goethe; iar Thomas Mann se recunoaște deocamdată mai degrabă în „erou“ decît în „zeu“. Mărturisirea — incifrată — este corectă, înclinația sa schilleriană timpurie o vădește întregul său zbucium „sentimental“, convingerea sa după care „eroismul“ creației n-are cum izvorî din altceva decît din chin, pătimire, rătăcire, deznădejde, din antinomiile unei existențe precare dar libere, împletind pînă la indistinct slăbiciunea cu tăria, înfrîngerea cu victoria. Nocturnul său Schiller face joncțiunea între Tonio Kröger și Gustav Aschenbach.*

Cititorul nu parvine însă dintr-o dată la acesta din urmă, ci mai acumulează contradicțiile proprii estetismului, iraționalului, amoralității.

Stirpea Wälsungilor *(1905) ironizează substituirea mitului eroic printr-o tîrzie copie subțiată. Gemenii Siegmund și Sieglind Aarenhold parodiază în estetismul lor decadent* Walkiria *audiată, luîndu-se însă cît se poate de în serios. Un accent supraparodic, fiind vorba anume de Wagner, poartă originea lor iudaică. În năstrușnica turnură, Thoman Mann s-a folosit de pretexte ce-i fuseseră oferite chiar de către familia Pringsheim, cu acordul acesteia. S-au produs totuși ecouri nedorite, în ciuda atenuării textului în corectură, autorul a ajuns să fie suspectat de antisemitism. Ca urmare, el s-a văzut nevoit să interzică publicarea acestui text pînă după moartea sa. Cît privește saltul iubirii eterate, estetic descărnate, într-un deznodămînt incestuos, răzbunător la adresa trivialului domn protestant von Beckerath, logodnicul Sieglindei — acest final reliefează impactul estetismului cu decadența, saturarea unui nefiresc rafinament spiritual cu o prea telurică maculare, nenaturală în chiar naturalitatea ei excesivă. Ambigua poveste va fi reluată și variată, aproape de sfîrșitul vieții, în romanul* Alesul, *dar*

într-o răsfrîngere îmblînzită de bunăvoința senectuții, care acordă păcătoșilor absolvirea... prin chiar arta izbăvitoare a povestirii.

Estetismul este un pol al ecuației; un altul — violența verbală, care în perspectivă ar putea deveni efectiv terorizantă. În cartierul boem Schwabing, Thomas Mann asistase cu adevărat la lectura unei „proclamații“ incitante. Acum, La profet *(1904) un nuvelist ascultă mesajul transmis de către Daniel. Nuvelistul din nuvelă e un amestec între Tonio Kröger și creatorul lui. Identificarea din urmă o înlesnește doamna bogată de la reuniune, în care a fost recunoscută mama rîvnitei (de către nuvelist!) Katia Pringsheim. Dar mai important este cultul supraomului nietzschean pe care îl emană, caricatural, proclamația profetului Daniel. Istoria ulterioară îl va obliga pe autor la înăsprirea tăișului său critic, drept care el se va autocita, reluînd întocmai episodul în partea münchenează a romanului* Doctor Faustus.

Din magicul amestec ce va culmina în capodopera perioadei ne mai lipsește un singur element, explicita ciocnire a principiului etic cu cel estetic. Am amînat pînă în acest punct referirea la o nuvelă anterioară, Gladius Dei *(1901), fiindcă ea face corp comun cu drama* Fiorenza *(1905). Hieronymus din nuvelă se încăpățînează în zadar să îndepărteze chipul cioplit, hulitor, al Madonei din vitrina magazinului domnului Blüthenzweig (nume ce ironizează o „ramură înfloritoare“ — a pseudoartei, desigur). „Frumosul“ a ajuns în Münchenul luxuriant instrumentul păcatului, iar „arta“ — desfătarea păcătoșilor. Cuvintele profetice finale rostite în latinește de batjocoritul sol al moralității austere parafrazează cuvintele lui Savonarola. Or tocmai acest „prior“, Savonarola, ajunge dușmanul universului „estetic“ florentin, la exultația căruia își dau concursul prinți laici și bisericești, înalte fețe corupte, curtezane adulate, artiști și pseudoartiști dornici în primul rînd sau în exclusivitate de adulare. În singura sa dramă, dramă mai degrabă epică, destinată mai degrabă lecturii decît reprezentării (de care ocazional a avut parte), Thomas Mann înțelește incompatibilitatea moralei creștine rigoriste, protestatare în chiar cadrul catolicismului, cu hipertrofia esteticului sieși suficient și îndrăgostit de sine. Protagoniștii sînt Savonarola și Lorenzo de Medici, „Magnificul“. Dar între ei se interpune superba Fiore, iubita lui Lorenzo și simbolul Florenței pămîntene, carnale, „artiste“. Cei doi bărbați se înfruntă în culminația dramei. Puterea de care mai beneficiază prințul artelor nu mai ascunde nici ruina sa fizică și nici declinul spiritual al cetății. Iar Savonarola, înfrîntul, iese în fapt victorios. El își extinde fascinația și asupra vrăjmașului său, și asupra iubitei lui. Trecerea ei de partea călugărului dominican mistuit de flacăra neînfricării și a neiertării, pecetluiește viitoarea soartă a omului. Acesta are nevoie de o altă frumusețe, una mai sobră, mai tainică, mai spiritualizată. În simpatia resimțită de autor față de acest în-*

demn la interiorizare transpar ataşamentele lui „nordice", luterane, germane, menţinute astfel şi în timpul sejururilor italiene (dintre care unul a fost impulsul pentru alcătuirea dramei). Spre deosebire de mai meridionalul, mai neolatinul său frate Heinrich, Thomas persistă, în ciuda atracţiilor sale mediteraneene, ca un produs septentrional.

Reuşita tentativei dramaturgice a încă tînărului autor a fost contestată. Oricum, diagnosticul său, reproiectat în Renaştere, ne ajută să-i înţelegem antinomiile (Michelangelo însuşi, să nu uităm, a fost fascinat — nu în piesă, ci în viaţă — de Savonarola!): Arta atrage dar şi ameninţă omul în vremuri tulburi; mai ales dacă e pe cale să cedeze decadenţei, iraţionalităţii, lipsei de moralitate. Arta e un semnal al binelui şi al răului. Dar seismograful poate fi contaminat chiar de mişcările tectonice pe care le surprinde. Arta anunţă crize ale umanităţii — pe care le asimilează. Arta e un tărîm al salvării... şi al damnării.

Iată-ne ajunşi faţă în faţă cu Moartea la Veneţia *(1911—12).*

Marea nuvelă a inspirat un şir de comentarii şi reproduceri, inclusiv filmul lui Visconti. Ea s-a născut din multiple impulsuri, la vedere şi ascunse, în chip savant interferate. Enumerăm doar cîteva. O călătorie cu soţia la Veneţia. Internarea ei într-un sanatoriu elveţian, unde soţul ei o vizitează (moment important şi pentru viitorul „munte vrăjit"). Pune pentru moment deoparte prima variantă a romanului despre Felix Krull, spre a trece motivul „escrocheriei" în registru grav. Limpezeşte într-un eseu raporturile sale cu Wagner, cu muzica. Află de moartea compozitorului Gustav Mahler şi-i împrumută lui Gustav Aschenbach trăsăturile lui exterioare; atît de pregnant încît va descoperi, plăcut surprins, asemănarea cu Mahler într-o serie de ilustraţii litografiate ale nuvelei. Năzuieşte să contracareze şi să completeze „ceasul greu" schillerian prin descrierea unei crize de bătrîneţe a lui Goethe, prilejuită de dragostea lui faţă de Ulrike von Levetzow. Lărgeşte ideea crizei prin includerea unor reminiscenţe mitologice, homerice şi platoniene. Dar le răsfrînge în psihologia specifică unui „erou al timpului nostru", anume un erou al slăbiciunii, *artist emblematic pentru un tulbure început de secol, ce se apropie — fără ştiinţa lui, dar inexorabil — de prima conflagraţie mondială. Raportează acest ghem contradictoriu la mai vechi dualităţi, descendenţa paternă şi maternă, tensiunea dintre nord şi sud, dintre „viaţă" şi „artă" dintre moralitate şi frumuseţe. Şi pregăteşte, dincolo de nuvelă, lunga ascensiune (iniţial bănuită a fi tot nuvelistică) pe* Muntele vrăjit...

Cam acestea ar fi elementele generatoare, deşi nu neapărat în succesiunea schiţată. Din ele rezultă o savantă „compoziţie" (inclusiv muzicală), textul sintetic şi concluziv al întregii creaţii antebelice.

Să decelăm acum „părţile" povestirii.

1) Gustav Aschenbach sau von Aschenbach întîlneşte, în plimbarea lui muncheneză dintr-o după-amiază de primăvară, acel enigmatic „străin" roşcovan, prim sol de pe ascunse tărîmuri de dincolo. Întîlnirea declanşează dorul lui de ducă, setea de călătorie, de fapt năzuinţa de a se elibera din constrîngerile prea ordonatei sale existenţe. E ca glasul de sirenă îndemnînd la coborîrea în spaţiu şi timp — de fapt la coborîrea în infern.

2) Autorul introduce o detaliată radiografiere — eseistică — asupra vieţii şi operei eroului său. Acesta a ajuns celebru la 50 de ani, i s-a conferit titlul nobiliar („von"), fără ca adepţii şi cititorii să-i bănuiască suferinţele. El îşi realizează greu, tot mai greu performanţele, printr-o disciplină mereu mai epuizantă, în ciuda nenumăratelor oprelişti, contracurente, abisuri sufleteşti. Măiestria lui izvorăşte dintr-o viaţă ce seamănă cu un pumn spasmodic strîns (constrîns), în primejdie de a se destinde şi de a permite „degetelor" s-o ia razna care încotro.

3) Se avîntă în drumul său iniţiatic, prin Pola, spre Veneţia. Întîlneşte pe vapor două personificări, ca în oglindă, ale lunecării sale în abis. Un al treilea, străin şi el, e falsul gondolier, evident un Charon. Gondola însăşi seamănă cu un moleşitor şi voluptuos sicriu negru: începe să-l obişnuiască pe călător cu deliciile morţii. La hotel întîlneşte familia poloneză, mama, trei fetiţe şi încîntătorul adolescent, autentic kouros *sculptural elen. Îl năpădeşte şi zăpăceşte vraja, Veneţia e bîntuită de* sirocco, *vrea şi el ca Odiseu să scape prin fugă, dar zeii îi încurcă planurile, trebuie să se întoarcă şi e bucuros de eşecul evadării sale raţionale.*

4) Se reinstalează la hotel, încearcă să scrie, dar îl acaparează entuziasmul, exaltarea, beţia simţurilor, cărora li se abandonează treptat. Tadzio îi apare ba ca un tulburător Narcis, ba ca Phaidros. I se adresează, într-un prim monolog „platonic"; e noul Socrate vrăjit de întruchiparea vie a frumuseţii.

5) Veneţia şi Tadzio se completează ca antipozi. Frumosul adolescent e plăpînd, maladiv, nu-i va fi hărăzită o viaţă lungă, ceea ce îl mulţumeşte pe îndrăgostit. Bolnav cu adevărat e însă oraşul, splendida, dubioasa, acaparatoarea, otrăvitoarea Veneţie. Nelinişteşte mirosul fatal al tăinuitei sale necurăţenii. Chitaristul buf, suspect de vicios şi tot roşcovan la păr, e neruşinat, dar nu deconspiră taina. Curînd o află însă de la agenţia engleză de voiaj. Oraşul a căzut pradă holerei indiene. De astă dată el tăinuieşte groaznica veste pentru a nu-l pierde pe Tadzio. Visează desfrînările „zeului străin", de fapt propria-i nesăbuinţă, sălbatic delirantă. (Într-o excursie periculoasă pe schiuri, aproape de îngheţ,

Hans Castorp își va sfîrși delirul într-o viziune asemănătoare a nimicirii totale — poate că voit pastișată după Dostoievski, povestirea fantastică Visul unui om ridicol). *Acceptă falsa întinerire, asemănătoare cu a respingătorului bătrîn de pe vapor. Se furișează prin orașul bolnav pe urmele adolescentului, identificîndu-se cu „ticălosul" din propria sa nuvelă, care din scîrbă își împinge soția în brațele unui băiețandru. Urmează a doua invocare a lui Phaidros, cuvîntul său de adio către iubitul inaccesibil.*

6) Un deznodămînt rapid. Despărțirea de Tadzio pe malul mării îndrăgite îi aduce moartea salvatoare!

Atracția homoerotică, pe care într-o cu totul altă epocă tînărul Phaidros o exercită asupra bătrînului Socrate, nu constituie decît o primă evidență a povestirii. Sub acest strat se află cel puțin două nivele de semnificare, unul particular, altul general.

Planul biobliografic se conformează dilemelor atîtor personaje anterioare, cu fire sau îndeletnicire artistică, dar și sfîșierii autorului lor. Trebuie cît mai atent parcursă caracterizarea scriitorului *Gustav Aschenbach, de la sfîrșitul primei părți și din întreaga parte a doua. Ea conține o altă „fenomenologie" a creației lui Thomas Mann. Acesta expune parodiat intenții neduse la capăt sau pe care le va realiza într-o altă manieră; și își aproximează chiar felul de a fi, temperamental, sufletesc, creator. Despre regele Prusiei, obsedîndu-l pe Aschenbach, Mann va scrie curînd amplul eseu* Friedrich și marea coaliție. *„Covorul romanesc"* Maya *se va metamorfoza, într-un tîrziu, în* Capetele schimbate. *Eseul atribuit lui Aschenbach,* Spirit și artă, *a fost asociat nu degeaba tratatului schillerian cu privire la „poezia naivă și sentimentală", căci prelungea chiar meditațiile lui Thomas Mann, deocamdată cît se poate de îndatorate unei arte „sentimentale", opuse „naivității". Povestirea* Ticălosul, *imaginată tot de personaj, îi prevestește, am văzut, decăderea, dar exorcizează, precum întreaga nuvelă venețiană, tenebrele din sufletul autorului.*

Mai toți eroii se interferează, pînă la un punct, cu făuritorul lor, variindu-i obsesiile. Numai o identificare vulgară s-ar bloca în tentațiile homoerotice, deși nici ele nu pot fi ignorate. Esențială este apropierea structurală dintre scriitorul fictiv Gustav Aschenbach și scriitorul real Thomas Mann. Acesta însuși a fost chinuit, mai ales în prima etapă a vieții, de ideea limitelor talentului său. El însuși, convins de insuficiența înzestrării sale creatoare, simțise nevoia compensării în autoconstrîngătoare chingi de „organizare". Sau a căutat justificarea în apelul la mari spirite asemănător bîntuite. Constrîngere (Zucht), perseverare (Durchhalten), performanță (Leistung) în ciuda (trotzdem) atîtor opreliști, necazuri, slăbiciuni, patimi și vicii, toate caracteristice unui moralist al randamentului (Moralist der Leistung), tipic pentru eroii acestor vre-

muri (Helden des Zeitalters): toate păreau să-l asemene pe el, pe el anume, unui Sfînt Sebastian, printre ale cărui trăsături se mai amesteca și încordata înfrigurare a escrocului din născare (des geborenen Betrügers).

Nordicii trebuie să-și zăgăzuiască împătimirea, transferînd-o, la modul rece și cumpătat, artei lor. Sudul le poate slăbi împotrivirea la tentații. (André Gide va descrie situații similare.) „Imoralul" e fața ascunsă a moralistului, omul căruia menținerea moralității nu-i reușește decît într-o cumplită încleștare zilnică. Dacă-i slăbește vigilența, autocontrolul, sub îmbietorul soare de miazăzi el se poate lesne rostogoli pe treptele decăderii.

Autorul ajunge la un diagnostic generalizat, la o adevărată estetică în nuce *tocmai din aceste caracterizări, care îl privesc și privesc ca atare personajele lui. De astă dată nu mai este însă vorba doar despre arta lui sau a contemporanilor, ci îndeobște despre artă; mai mult, despre frumusețe îndeobște. În original Tadzio e deseori — cu obstinație — numit „der Schöne", iar Veneția — „die Schöne". Chipul unui adolescent, chipul unui oraș e conceptualizat, pînă aproape de nivelul categorial. E tatonată „frumusețea" însăși. Paradoxul e că „der Schöne" este însuși „frumosul", dar și un corp „frumos". Nici spiritual, el nu poate fi receptat altfel decît cu simțurile. Ajungem la o adevărată teoretizare a impactului dintre spiritual și sensibil, impact obligatoriu în situația frumuseții. Frumusețea se adresează simțurilor, le eliberează, pretinde ca omul să li se abandoneze. Mijlocitorul insinuat între spirit și simț este Eros, Amor, zeul dragostei și al îndrăgostiților. Dacă frumosul își revendică un chip — atunci sfîrșește prin a iubi acest chip. Iubirea descătușează chiar și cel mai sever spirit, îl pervertește cu și pentru beția simțurilor. Iar de la extazul dionisiac nu e decît un pas la sălbăticire, cruzime, barbarie, pînă la slăvirea „zeului străin", pînă la dorința de a ucide și de a muri.*

Frumosul se naște din moralitate și dezlănțuie imoralitatea: iată diagnosticul generalizat. Nici un artist demn de acest nume nu poate să nu fie și nedemn. El nu poate rămîne neprihănit, macularea îl urmărește; în cel mai bun caz el reușește s-o transfere altora prin scris. În artă splendoarea și oroarea sînt îngemănate. Forma însăși, forma frumoasă este o aventură a simțurilor; ea înclină spre abis, este abisul. Poeții evită greu sau nici măcar nu mai evită prăbușirea în abisul frumuseții. Ei își asumă fărădelegea simțirii (Gefühlsfrevel). Cît timp scriu, se apără, și de fapt scriu pentru a se apăra. Despre ce altceva să scrie ei însă, dacă nu despre dificultatea și, in extremis, imposibilitatea de a se apăra — salva?!

Tonio Kröger punea diagnosticul acestui mod de a fi „sentimental". Gustav (von) Aschenbach îl ascute pînă la extatica destrămare „dionisiacă". Ce va mai urma? „Vrăjitorul" pseudoartist Cipolla, ucigașul care trebuie ucis. „Artiștii" neamului lui Iosif și

Moise, plătindu-şi „alegerea" cu preţ greu. Artistul Adrian Leverkühn, încheind pactul faustic cu diavolul pentru a produce, într-o epocă bolnavă, o artă bolnavă. Păcătosul papă Gregorius, prăbuşindu-se pentru a se mîntui. „Escrocul" Felix Krull, care numai prin contrafacere mai parvine la facere: ca mim al artei, ca circar al frumosului.

III

Moartea la Veneţia *încheiase o epocă în viaţa autorului, dar şi în mersul istoriei. ceea ce avea să urmeze, cu întreruperi şi reluări, cu acumulări subterane şi asumate, se va dezvălui lumii ca* Muntele vrăjit, *roman înnoitor în cadrul operei proprii şi în ansamblul literaturii europene. Între timp se va fi consumat însă primul război mondial, iar în creaţia lui Thomas Mann — o etapă a eseurilor culminînd în* Consideraţiile unui apolitic. *Curînd după acestea, la un început postbelic dificil pentru Germania şi pentru orice german, Thomas Mann dă deocamdată la iveală roadele retragerii sale din vîltoarea evenimentelor publice în sfera privată: o „idilă" în proză şi alta în versuri.*

Stăpîn şi cîine *(1918) are un prototip puţin obişnuit — cîinele Bauschan al familiei Mann; viaţa alături de el prilejuieşte „stăpînului" acest lung exerciţiu poetic-muzical, receptat ulterior cu admiraţie de către John Galsworthy.* Cîntec despre copilaş *(1919), idila în hexametri, e de inspiraţie goetheană* (Hermann şi Dorothea), *celebrîndu-şi fiica Elisabeth. Deşi se mai exersase în drame şi versuri, singurele lui produse ulterioare notabile rămîn* Fiorenza *şi* Cîntec despre copilaş. *Nici acesta nu a fost însă luat prea în serios de autor, poemul fiind agrementat de accente de (auto) parodiere. Compunerile timpurii de după război se menţin în orice caz, ambele, într-un registru privat şi subiectiv. În* Cîntec *subiectivitatea e mai accentuată, datorită modalităţii lirice de exprimare.*

În aceşti ani Thomas Mann încerca să-şi contracareze oboseala, grijile, munca trudnică la voluminosul eseu şi la marele roman. De aici, explorarea sferei private şi asumarea manierei jucăuşe. Dovada o găsim, în afara "idilelor", în cîteva eseuri mai scurte de natură memorialistică, şi în primele nouă capitole din varianta primă,întreruptă, a Mărturisirilor escrocului Felix Krull, *abandonată anume de dragul încheierii* Muntelui vrăjit. *După terminarea şi publicarea acestuia, autorul s-a simţit despovărat şi pînă să se afunde în uriaşa ţesătură mitică, cel de al treilea „mare" roman — tetralogia biblică — el s-a putut ocupa, în anii douăzeci, şi de altceva. A scris eseuri şi a ţinut, pe baza lor, multe conferinţe; dar a şi adăugat nuvelisticii sale alte două piese importante:* Dezordine şi durere timpurie *(1925),* Mario şi vrăjitorul *(1929).*

Ele se apropie de „idilele" anterioare — deşi îşi pierd caracterul idilic — prin trimiterile familiale prea puţin voalate. Fictivul profesor de istorie are patru copii, precum (atunci) povestitorul autentic. În relatarea evenimentului terifiant de la Torre di Venere (trăit în realitate la Forte dei Marmi), la care îşi convoacă soţia şi doi copii ai săi mai mici, scriitorul se asumă la persoana întîi. Cele două scrieri pot fi corelate şi sub raport estetic. De aproximativ aceeaşi întindere, ele strîng întîmplările tensionate în cîte un ghem; mai pot fi de aceea socotite nuvele. Mai importantă este apăsătoarea lor stare de spirit comună. Într-un caz, ea surprinde dificultăţile economice şi psihice ale unui München postbelic bîntuit de inflaţie şi incertitudini; în celălalt, semnalizează, pe pămîntul italic subjugat de fasciile Ducelui, prăbuşiri morale şi politice iminente.

Doctorul Abel Cornelius trăieşte o „dezordine" pe care n-a cunoscut-o şi n-o agreează. Ea macină existenţa copiilor săi mai mari. Cei mici (o inimă şi un suflet, în comun trăindu-şi toate aventurile) sînt cei ce cunosc „suferinţa timpurie". Căminul lui traversează un soi de „ospăţ pe vreme de ciumă". Tinerii organizează reuniuni, stau la şuete (inclusiv despre Don Carlos). *Participă la ele actorul Ivan Herzl (inimioară!), care pare melancolic mai degrabă din cauza pudrei abundente de pe faţă, studentul Max Hergesell, care dansînd cu mezina o zăpăceşte pe aceasta şi îi provoacă o scenă de isterie; iar cel care-i serveşte e tînărul Xavier, „ein Revolutionsdiener, ein sympathischer Bolschewist", un servitor revoluţionar şi bolşevic simpatic, năzuind la condiţia burgheză a stăpînilor săi. Toţi aceşti tineri sînt un soi de aventurieri, ca şi fiica şi fiul cel mare, făcînd pe măscăricii, el vrînd să devină dansator sau chelner — ca un tipic de pe acum Krull. La răscrucea istoriei conflictul generaţiilor e inevitabil, copiii se rup de părinţi. Tatăl e un istoric conservator, legat de trecut, preocupat de Contrareformă şi de Filip al II-lea. (Ar fi putut scrie el* Consideraţiile unui apolitic.) *Destabilizarea rînduielilor vechi, în care se încrezuse ca tipic Bürger intelectual, o contemplă cu resemnată melancolie. Inima lui aparţine fetiţei celei mici, pe care nu are însă cum s-o ajute. Iubirea lui faţă de Lorchen (Eleonora) este — ca şi dragostea lui Thomas Mann pentru Elisabeth din* Cîntec pentru copilaş *— o formă a opoziţiei faţă de prezent, a refugiului în trecutul etern, atemporal, mortificat. Iubirea aceasta frumoasă nu e întru totul dreaptă: cucernicia ei maschează toate cîte se petrecuseră şi nu mai sînt. Şi la München, nu doar la Veneţia, în orice iubire e cuibărită moartea.*

Taina o dă definitiv în vileag iubirea silnică, de o clipă, a lui Mario pentru Cipolla. Noua moarte italică e caricatura celei vechi. La Veneţia tragedia izvora din grava rană interioară a personajului. Autorul-spectator asistă în Torre di Venere la manifes-

tări groteşti ce degenerează în deşănţare. „Bizantinismul" „patrioţilor", pe fondul arşiţei senzuale sudice greu suportabile pentru cuviincioşii nordici, infirmă de la început tradiţionala ospitalitate italiană; iar starea de disconfort se agravează treptat la spectacolul iluzionistului şi prestidigitatorului Cipolla. Cavaliere *e un „Zauberkünstler", un artist al vrajei, al vrăjitoriei. În cursul demonstraţiei, din simplu scamator el devine un teribil hipnotizator, cu o putere demonică, susţinută de coniacul îngurgitat şi de o cravaşă şuierătoare. Ţinta lui este anihilarea libertăţii, în numele autorităţii poruncitoare căreia trebuie să i te supui. După el nu există „libertatea voinţei", de care toţi se leapădă bucuros. Chiar acest lucru demonstrează experimentele succesive, fiecare medium i se supune executînd ceva ce cu o clipă înainte n-ar fi voit să facă. Jocul devine necurat, îşi îngroaşă necurăţenia fizică şi morală. Culminează în oribila batjocorire a lui Mario, tînărul prieten al familiei povestitorului de la cafeneaua „Esquisito" — „ein Schenke, ein Ganymed", un paharnic, un Ganimed, cum îl ironizează Cipolla (adică exact ceea ce va fi Krull în restaurantul hotelului parizian). Decade paharnicul zeilor, decade şi artistul vrăjitor. Cu şarlatania lui hipnotică el i se substituie Silvestrei îndrăgite de Mario. În stare de transă, acesta îl sărută. Cipolla îi terfeleşte dragostea, o înjoseşte monstruos. Asistăm parcă la împlinirea, pe treapta cea mai de jos, a visurilor socratice „curat murdare" încercate de Gustav Aschenbach. Mario se dezmeticeşte şi îl împuşcă pe nedoritul său „iubit". Iar povestitorul simte înspăimîntătorul deznodămînt fatal ca pe un sfîrşit eliberator.*

Naratorul şi-a numit nuvela „ein tragisches Reiseerlebnis", o tragică întîmplare de călătorie. Mario şi vrăjitorul *a fost citită de Thomas Mann la festivităţile organizate în cinstea obţinerii Premiului Nobel, nerepurtînd însă deocamdată succesul ulterior. „De vină" pentru creşterea popularităţii nuvelei avea să fie avansul fascismelor. Cititorii descopereau un text premonitoriu, nu atît prin detalii — de la excesul de „patriotism" pînă la fratele Ducelui, invocat de Cipolla ca onorîndu-i o reprezentaţie de la Roma —, cît prin starea de spirit, frustrînd treptat oamenii de şansa alegerii libere. Renumele accentuat pe fundalul totalitarismelor n-ar trebui însă să estompeze miza predominant morală, de dragul conotaţiilor politice (avertismentul aparţine autorului) şi nici n-ar fi cazul să ducă la supraevaluarea nuvelei care (după opinia noastră) nu ocupă totuşi, în ansamblul operei, un loc de anvergura lui* Tonio Kröger *sau* Moartea la Veneţia. *Ea prevesteşte împotrivirea la nazism a Bürgerului cîndva „apolitic". Confruntarea va fi mai eficient, deşi subteran, relevată începînd cu anul următor, anul terminării primului volum din tetralogia biblică,* Istoriile lui Iacob.

Dar să nu uităm nici coincidenţa frapantă în timp dintre Mario şi vrăjitorul *şi discursul comemorativ ţinut la Academia Prusacă de Arte din Berlin,* Cuvînt despre Lessing. *Cu acest prilej formulează Thomas Mann explicit concepţia sa despre mit şi despre identitatea pre- şi supraistorică dintre „clasic" şi „mitic". În chiar anul nuvelei (şi al primirii Premiului Nobel), el întemeiază deci viziunea care va patrona întreaga tetralogie şi povestirile care o întovărăşesc sau o întregesc. Fiindcă după* Iosif în Egipt *vor fi scrise nu doar* Lotte la Weimar *ci şi* Capetele schimbate, *aşa cum după* Iosif Hrănitorul *va urma* Legea.

Pentru o bună înţelegere a revirimentului de mult pregătit subteran, am amînat pînă aici o trimitere la schiţa pentru film Tristan şi Isolde *(1923). Un text nepretenţios, neinclus în majoritatea culegerilor de povestiri sau seriilor de opere, neinvocat vreodată de autor (ci păstrat doar în memoriile fratelui său Viktor Mann),* Tristan şi Isolde *merită amintit ca „semn" al schimbărilor produse încă de pe cînd romancierul trudise la ultimele capitole din* Muntele vrăjit. *În timpul „dezordinii" inflaţioniste postbelice sperase, printr-o pătrundere (în cele din urmă nefinalizată) în cinematografie, într-o redresare financiară. Mai important decît impulsul conjunctural rămînea însă explicitarea disponibilităţilor mitice, dintotdeauna incifrate în opera sa. Căci repovestirea menită ecranizării îi este direct îndatorată epopeii lui Gottfried von Strassburg (de la începutul secolului al XIII-lea). Nu mai e vorba nici de Detlev Spinell şi Gabriele Klöterjahn şi nici măcar de Wagner. Proiectul preproiectează multe din cele ce vor urma, prin tetralogie, pînă la* Alesul. *De la* Tristan *la* Tristan şi Isolde *au trecut douăzeci şi doi de ani; de la* Tristan şi Isolde *la* Legea — *alţi douăzeci.*

Legea *(1943) reprezintă, aşadar, un epilog la* Iosif, Hrănitorul. *Romancierul a introdus şi în cuprinsul acestuia o povestire întrucîtva de sine stătătoare, despre Tamar, femeia care cu dîrzenie, neînfricare şi cu preţul devierii de la moralitatea comună, pătrunsese în miezul istoriei, nelăsîndu-se expulzată din ea. Din neamul ales de Tamar, pentru a fi prezent în istoria sacră, descinde şi Moise, cel predestinat a desăvîrşi alegerea acestui neam şi a-l înzestra, tocmai de aceea, cu legea morală. Nici Moise nu este însă un simplu descendent, viclenia istoriei nu s-ar putea mulţumi cu succesiunile comode. Predeterminările cer soluţii încurcate. Fără ca Iosif să fi ajuns egiptean, fraţii săi şi urmaşii lor n-ar fi supravieţuit. Fără ca Moise să se fi născut dintr-o mamă egipteancă, fiica faraonului Ramses, el nu ar fi putut lua partea umilei şi umilitei lui obîrşii paterne. Pe jumătate egiptean, el a fost tocmai de aceea apt să redevină evreu, cu concursul părinţilor săi adoptivi şi sprijinul copiilor lor şi al prietenilor lui. Ilustra mamă prin sînge produce doar împotrivirea; adeziunea i-o insuflă, cu laptele ei şi fiindcă este fiica unui cioplitor în piatră, Iohedeb.*

Moise redevine ceea ce fusese Iosif. Şi ca şi miticii părinţi ai

amîndurora, Avraam, Isaac şi Iacob, el îl descoperă pe Dumnezeu, iar Dumnezeu îl descoperă pe el, întru prelungirea reciprocei umanizării. Ideea umanistă a lui Thomas Mann, după care Dumnezeu şi omul ales de el au o identică nevoie unul de celălalt şi se rafinează împreună, găseşte în Moise o confirmare mai apăsată, în termenii unui luminat luminism (indicat de autor). Moise posedă şi zestrea amalgamat genetică, şi cea fizic ori spiritual individuală pentru a-şi îndruma poporul pe calea înălţării, peste cît doreşte poporul şi cu multe concesii şi renunţări la care se vede constrîns el însuşi. Moise trebuie să fie strateg şi tactician, hrănitor şi legiuitor, căpetenie şi judecător al obştei. Dar toate acestea, în privinţa esenţialului, căci restul îl încredinţează ajutoarelor sale: actele de constrîngere sau punitive, chiar şi manipularea miracolelor de care bicisnicii săi supuşi mai au încă nevoie. În sudoarea frunţii şi cu maxima încordare a sufletului îşi durează el opera, care nu este alta decît plămădirea unui neam demn de Creator. În limitele omeneşti, creator este şi el, căci sculptează un chip inedit; care nu poate fi „chip cioplit", dar poate fi sculptura iluminatului Cuvînt. Pe un alt munte vrăjit el îşi sculptează într-o limbă nouă, de el inventată, poruncile, le sculptează de două ori, a doua oară chiar mai bine decît prima dată. El înscrie nepieritoarea lege divină în tablele sale ca un efectiv cioplitor ce este, cu atîta trudă şi rîvnă încît pînă la urmă ideea dumnezeiască îi străpunge în chip de coarne fruntea. Moise este şi personajul lui Michelangelo, dar este mai cu seamă Michelangelo însuşi, potrivit cu sugestia lui Heine, explorată acum cu voluptate. În* Alesul *scriitorul se va juca cu gîndul reinventării unei alte limbi din cele cunoscute. Aşa procedează de pe acum Moise, cioplitor al chipului de necioplit — al Verbului nepieritor. Moise-Michelangelo oferă poporului său şi tuturor popoarelor veşnica prescurtare a cuviinţei umane, legămîntul datorită căruia omul să deosebească ceea ce îi este şi ceea ce nu îi este îngăduit, binele de rău, omenia de neomenie — de minciună, jaf, omor, prostie, ticăloşie.*

Franz Werfel numeşte povestirea despre Moise „un preludiu pentru orgă". De unde lui Thomas Mann i se comandase doar o introducere pentru un volum în care zece confraţi să ilustreze literar cele zece porunci biblice, el n-a rezistat ispitei de a scrie o a unsprezecea povestire despre geneza tuturor poruncilor, care avea să fie pusă, ca preludiu, în fruntea volumului curînd apărut la New York şi denunţînd „războiul lui Hitler împotriva Codului Moral". Începuse dezastrul militar al celui de-al treilea Reich, trebuia accentuată şi înfrîngerea lui spirituală. S-au angajat în această întreprindere Sigrid Undset, Jules Romains, Franz Werfel, Rebecca West, Arthur Bromfield — şi Thomas Mann, cel mai ilustru dintre vrăjmaşii germani ai nazismului. Prin Radio Londra îşi trimitea el mesajele către nefericitul popor german. Şi de pe coasta americană a Pacificului îi mai lansa şi pilda despre Moise — înainte de a purcede la savanta confruntare finală cu neomenia din Doctor Faustus.

Legea *a fost precedată cu trei ani de* Capetele schimbate *(1940) şi urmată după un întreg deceniu de* Înşelata *(1953).* Capetele schimbate *e povestirea „mare" imediat următoare romanului „mic"* Lotte la Weimar. *(În lungul capitol al şaptelea, consacrat monologărilor interioare ale maestrului, cititorul poate descoperi şi „nucleul" povestirii mitice indiene, în relatarea părţii a doua,* Legenda, *din balada lui Goethe* Paria.) Înşelata *e scrisă după* Alesul, *în timpul unei pauze din lucrul la* Mărturisirile escrocului Felix Krull. *Prima şi a treia povestire din ultima etapă de creaţie, Thomas Mann le aşază în imediata vecinătate a romanelor „mici", care, la rîndul lor, îi contrapunctează romanele „mari".* Capetele *au fost scrise* la Princeton, *iar* Legea *la Pacific Palisades,* Înşelata *va fi terminată după revenirea în Elveţia, la Zürich.*

Prin mit, Capetele *sînt înrudite mai degrabă cu* Iosif *şi cu* Legea; *sub alte aspecte însă, ele pot fi puse în relaţie cu* Înşelata. *„Capetele" triadei nuvelistice finale au nemulţumit întrucîtva pe recenzenţi şi cunoscuţi; într-un caz — din cauza presupusei frivolităţi, considerată nepotrivită cu atmosfera gravă din timpul războiului mondial, pe care Hitler îl întreprindea acum împotriva ţărilor occidentale; în celălalt — din pricina detalierii fiziologice a dragostei pînă la, tot presupusa, indecenţă. Raportul dintre spiritualitate şi frumuseţe, investigat pe tărîmul sexualităţii, apropia într-adevăr nuvela germană desfăşurată la Düsseldorf după un precedent război mondial de povestirea indiană captînd ecourile înţelepciunii vedice şi brahmane. Voluptuoasa Sita caută să unească într-un singur întreg capul nobil al lui Şridaman cu trupul vînjos al lui Nanda. Doamna Rosalie von Tümmler vrea, iubindu-l pe Ken Keaton, să-şi extindă sufletul rămas tînăr şi asupra corpului pe nedrept îmbătrînit.*

Thomas Mann preferă îndeobşte personajele bărbăteşti, iar cînd zugrăveşte femei o face întotdeauna pe tărîmul lunecos al erosului (Clavdia Chauchat, iubita lui Hans Castorp; soţia lui Putifar, Mut-em-enet, neiubită de Iosif; Lotte, prietena de odinioară a lui Goethe; Sibylla, mama şi soţia papei Gregorius; Diana Houpflé sau dona Maria Pia, amantele lui Felix Krull). Erotismul l-a fascinat şi tulburat mereu pe autorul nostru intelectual, ca ambiguă relaţie între sexe şi ca mai îndoielnică atracţie homoerotică. În manifestările sexualităţii curiozitatea îi era stîrnită de o veche reprezentare mitică, explicitată de Platon, anume tentativa refacerii unităţii opuselor, în situaţia în care bărbatul şi femeia se dedublaseră sau cînd apare prăpastia între bătrîneţe şi tinereţe în cadrul aceluiaşi sex. Iubirea provine dintr-o adîncă rană şi din încer-

carea — îndeobște eșuată — de a o lecui. Natura umană e fragmentată, nu posedă decît o parte a întregului, e bărbat sau femeie, înțelept sau frumos, bătrîn sau tînăr ș.a.m.d.

Capetele (de femei la Goethe, de bărbați la Thomas Mann) se cer schimbate pentru refacerea unității. Dar viclenii zei indieni, Vișnu, Șiva sau Kali, reașternă vălul Mayei, vălurile iluziei asupra oamenilor, în toate tentativele lor de a regăsi aici pe pămînt, prin intermediul dragostei, dincolo de separații, Ființa Absolută. (Iată, spre a proba tatonările, o trimitere înapoi, pînă la nuvela din 1908 Anecdota. Angela, soția domnului director Ernst Becker, este în aparență o ființă strălucitoare și încîntătoare, care îi „vrăjește" pe toți cei cu care vine în contact. Dar, pînă la urmă, soțul îi dă în vileag firea mincinoasă, hidă, monstruoasă. Înșelătorul văl al Mayei acoperă infernul unei căsnicii burgheze. Motivul este schopenhauerian, dar și cu folosirea unor surse budiste. Cu timpul, jocul iluziilor și al deziluziilor este reproiectat asupra surselor din mitologia veche indiană.) Iubirea se opune iluziilor și adîncește iluziile. Omul nu scapă de parțialitate, oricîte eforturi reintegratoare ar întreprinde. În final îi rămîne numai focul mistuitor al celor trei, Sita, jumătate-Șridaman și jumătate-Nanda; nu rămîne decît cancerul doamnei von Tümmler, localizat în ovar — din cauza întîrziatei dorințe pentru „nuiaua vieții", simbol falic — și producînd metastaze mortale.

Ascetul Kamadamana descrie trupul-capcană și momeală, ispitele senzuale, în termeni apropiați de confesiunea lui Hans Castorp, din „Noaptea Valpurgiei", adresată Clavdiei Chauchat. Violentarea naturii de către Rosalie von Tümmler, în numele vieții, primăverii, reîntineririi, se răzbună implacabil, căci natura mai produce și aroma de mosc a putrefacției, iar fîntîna curgătoare a corpului feminin poate fi și un semn al bolii devastatoare, nu neapărat semnul milostivirii divine asupra biblicei Sara la bătrînețe. În sanctuarele primejdioasei Kali pe Șridaman îl întîmpină un abator subteran, care nu este decît partea infernală a firii omenești (precum în visurile lui Hans Castorp sau Gustav Aschenbach). Doamna von Tümmler nesocotește avertismentele înspăimîntătoarei demonii a naturii, „grausame Natur-Dämonie", ca și cele ale fiicei sale șchioape Anna, refugiată în intelect și în pictură abstractă. Anna este urmașa ironizată a artiștilor reci și descărnați, o Lizaveta Ivanovna îmbrățișînd opiniile unui Tonio Kröger. Dimpotrivă, „naiva", „apolinica" Rosalie parvine la exaltări „sentimentale", „dionisiace". Și ea vrea să fie artistă, dar nu abstractă ci concretă, o „artistă a vieții". Transferul în arta vieții nu-i reușise însă nici lui Gustav Aschenbach. Moare el, moare și ea. Cum nici el nu se dezisese însă de frumusețea ce-i devastase spiritul și corpul, nici ea nu va accepta să hulească natura, oricît de înșelător i-ar fi mijlocit retrăirea frumosului.

Zeii au jucat o festă și perechilor indiene neîmperecheabile. Frumoasa Sita trăiește cu Șridaman, descendentul brahmanilor înțelepți, și tînjește după Nanda, naivul fierar și văcar. Ea unește capul acestuia cu trupul celuilalt. Dar schimbarea părții schimbă cu timpul întregul. Vechiul corp se degradează treptat sub influența vechiului cap ce-i fusese adăugat. Rămîne, așadar, tot iubirea celuilalt, compus din celelalte jumătăți. De fapt rămîn eșecul și moartea. Omul nu intră în posesia a tot ce-i lipsește, nici în viață — nici în artă. Etad vai tad: aceasta e asta! Șridaman nu e Nanda, Rosalie nu e Keaton, Aschenbach nu e Tadzio, Kröger nu e Hansen. Fiecare e ceea ce e; ca și Thomas Mann.

Ce-i de făcut în strînsoarea acestei identități de sine, nu atît o echivalență logică, A = A, cît una ilogică, absurdă. N-ai decît să te asumi și să năzuiești spre ceea ce nu ești. Să năzuiești, ca spirit și în spirit, către frumusețea senzuală, către imposibila împerechere care i-a obsedat și pe autor și pe eroii lui. Să năzuiești să fii frumos — ca neartiștii, ca nespiritualii, ca neîmbătrîniții. Și în toate aceste metamorfoze dorite să recunoști înșelăciunea Mayei. Să te încăpățînezi totuși a ți le imagina măcar, în a le decrie entuziast și lucid, ca pe o victorie și o înfrîngere. Orice artă, ca orice viață, trebuie să-și asume victoriile înfrîngerilor, singurele pe care zeii ni le acordă. La urma urmei, și legea morală dată de către Dumnezeu lui Moise și de către Moise sieși și oamenilor, va fi înfrîntă, batjocorită, călcată în picioare de atîtea ori. Dar nu există altă cale decît strădania de a atinge moralitatea, frumusețea, spiritul, chiar dacă între ele se iscă antinomii. Omenirea n-a inventat ceva mai bun decît să spere, să caute, să încerce. Iar artistul — decît să susțină eforturile umanității prin jocurile lui înțelepte. Deziluziile îi pîndesc pe toți cei care vor ceva. Să se avînte totuși către tărîmurile ascunse și interzise, chiar cu prețul recăderii în (și sub) propria lor existență limitată.

Etad vai tad, acest personaj e acesta, acest scriitor e acesta. Dar ca povestitor el e „der Überliefernde", mijlocitorul, cel care face transferuri (și tranzacții) între sus și jos, nobil și ignobil, între putințe și neputințe; ca și între zei și oameni. Totul e joc, vis, amăgire. Dar zeii se mai și amuză împreună cu noi. Ne înșală frumos. Ne permit să ne înșelăm frumos. Îi permit acest lucru și povestitorului. Apoi îl înșală. La doi ani după ce și-a imaginat sfîrșitul „înșelatei", avea să moară și el, Thomas Mann.

Ion IANOȘI

NOTĂ BIO-BIBLIOGRAFICĂ

1875 Paul Thomas Mann se naşte la Lübeck, Breite Straße 36, duminică 6 iunie. Tatăl: Thomas Johann Heinrich Mann (1840—1891), din 1863 proprietarul firmei „Johann Siegmund Mann, comerţ cu cereale, comisioane şi transporturi", din 1864 consul regal olandez şi din 1877 senator al oraşului Lübeck. Mama: Julia da Silva Bruhns (1851—1923), fiica lui Johann Ludwig Bruhns (1821—1893), proprietar de plantaţii, originar din Lübeck, şi a Mariei Luiza da Silva (1828—1856), braziliancă cu sînge portughez şi creol. Fraţii lui Thomas Mann: Luiz Heinrich (1871—1950), Julia Elisabeth Therese (1877—1927), Carla Augusta Olga Maria (1881—1910), Karl Viktor (1890—1949).

1882 Urmează şcoala particulară „Progymnasium"; absolvă cele trei clase elementare precum şi cele trei clase progimnaziale şi trebuie să o repete pe cea de a patra.

1889 Se înscrie la secţia reală a Katharineumului. Pînă în 1894 absolvă trei clase. Prietenie cu Armin Martens (modelul lui Hans Hansen din *Tonio Kröger*) şi Otto Grautoff, viitorul scriitor, traducător din limba franceză şi istoric de artă.

1890 Sărbătorirea a 100 de ani de la întemeierea firmei, vînzarea casei din Mengstraße 4 (casa Buddenbrook).

1891 Moartea tatălui, vînzarea noii case. Heinrich, fratele mai mare, îşi începe ucenicia de librar la Dresda.

1892 Mama se mută cu fraţii mai mici la München; Thomas rămîne în Lübeck, locuind în pensiune la diferiţi profesori.

1893 În colaborare cu Otto Grautoff editează sub pseudonimul Paul Thomas revista şcolară „Der Frühlingssturm" („Furtuna de primăvară"), din care apar două numere; în ele se găsesc cele mai timpurii dintre scrierile sale literare: schiţa *Vision (Viziune),* poezia *Zweimaliger Abschied (Dubla despărţire)* precum şi articolele *Heinrich Heine, der „Gute" (Heinrich Heine, „Cel bun")* şi *Das Sonntagskind (Copilul norocos).*

1894 Părăseşte şcoala, se mută la München, intră ca practicant la o bancă de asigurări împotriva incendiilor (aprilie—octombrie), publică nuvela *Gefallen (Căzută)* în revista „Die Gesellschaft", caldă apreciere din partea lui Richard Dehmel.

1895 **Prima călătorie în Italia, împreună cu Heinrich (iulie—octombrie), scrie** recenzii pentru revista „Das Zwanzigste Jahrhundert", al cărei redactor şef este Heinrich Mann.

1896 Călătorie la Viena; *Der Wille zum Glück (Voinţa de fericire)* apare în noua revistă satirică „Simplicissimus"; a doua şedere în Italia (octombrie 1896—aprilie 1898) la Veneţia, Roma, Neapole, Palestrina împreună cu Heinrich.

1897 Elaborează, împreună cu Heinrich, *Bilderbuch für artige Kinder (Carte cu poze pentru copii cuminţi),* cadou de confirmaţiune pentru sora Carla. *Der kleine Herr Friedemann (Micul domn Friedemann)* apare în „Neue Deutsche Rundschau"; editorul Samuel Fischer îl invită să scrie un roman; începe să lucreze la *Buddenbrooks.*

1898 Volumul *Micul domn Friedemann. Nuvele* apare la Berlin. Revine la München, lector la „Simplicissimus" (noiembrie 1898 pînă la sfîrşitul lui septembrie 1900); prietenie cu scriitorul Kurt Martens (1870—1945).

1899 *Der Kleiderschrank (Dulapul de haine)* apare în „NDR"; călătorie prin Lübeck la Aalsgaard (Danemarca); primele însemnări pentru *Tonio Kröger.*

1900 *Luischen* apare în „Die Gesellschaft"; încheie *Buddenbrooks* (18 iulie); începe serviciul militar în regimentul regal bavarez de infanterie în octombrie; în decembrie obţine lăsarea la vatră înainte de termen; debutul prieteniei cu pictorul Paul Ehrenberg (1876—1949) şi cu al său frate Carl (1878—1962), muzician.

1901 Lucrează la *Tristan;* călătorie la Florenţa; se publică *Buddenbrooks;* redactor la editura Albert Langen (noiembrie 1901 pînă la sfîrşitul lui mai 1902)

1902 Încheie *Tonio Kröger.*

1903 *Tonio Kröger* apare în „NDR"; călătorie la Berlin ca oaspete al lui S. Fischer, apare volumul *Tristan. Şase nuvele;* vizită la sora Carla care este actriţă la Düsseldorf; turneu de conferinţe la Königsberg şi Berlin, unde are loc prima întîlnire cu Gerhart Hauptmann; *Das Wunderkind (Copilul-minune)* apare în „Wiener Neue Freie Presse".

1904 Logodna cu Katia Pringsheim (n. 1883); *Beim Propheten (La profet),* text scris după ce asistă la o lectură publică din Proclamaţiile lui Ludwig Derleth, scriitor pe care Thomas Mann îl mai parodiază o dată în romanul *Doctor Faustus;* lecturi publice la Berlin şi Lübeck.

1905 Încheie *Fiorenza,* în februarie nuntă, călătorie de nuntă la Zürich; scrie *Schwere Stunde (Ceas greu)* pentru numărul omagial dedicat de revista „Simplicissimus" lui Fr. Schiller; începe *Wälsungenblut (Stirpea Wälsungilor);* se naşte fiica Erika.

1906 *Bilse und ich (Bilse şi eu),* o scriere de apărare împotriva acuzaţiei că *Buddenbrooks* este un roman cu cheie; călătorie la Dresda; se naşte fiul Klaus.

1907 *Versuch über das Theater (Încercare asupra teatrului);* călătorie la Veneţia; călătorie la Frankfurt pentru a asista la reprezentarea piesei *Fiorenza.*

1908 **Împreună cu Katia, Heinrich şi Carla la Veneţia; construirea unei case** de odihnă la Bad Tölz; călătorie la Viena, întîlnire cu Arthur Schnitzler şi Hugo von Hofmannsthal.

1909 Încheie romanul *Königliche Hoheit (Alteţă regală);* se naşte fiul Golo; începe eseul *Geist und Kunst (Spirit şi artă),* abandonat mai tîrziu.

1910 Începe romanul *Felix Krull;* i se naşte fiica Monika; Carla, sora scriitorului, se sinucide; face cunoştinţă cu Gustav Mahler; *Wie Jappe und Do Escobar sich prügelten (Cum s-au bătut Jappe şi Do Escobar).*

1911 Călătorie de conferinţe în Renania; călătorie cu Katia şi Heinrich la Brioni şi Veneţia; aici scrie *Auseinandersetzung mit Richard Wagner (Controversă cu Richard Wagner);* începe să lucreze la *Tod in Venedig (Moartea la Veneţia).*

1912 Vizită la Davos (15 mai—12 iunie) unde Katia Mann se află pentru o cură de şase săptămîni; încheie la Bad Tölz *Moartea la Veneţia;* reia lucrul la *Felix Krull.*

1913 Montarea piesei *Fiorenza* la Berlin; face cunoştinţă cu profesorul Ernst Bertram, autorul unei cărţi despre Nietzsche; petrece vacanţa la Viareggio; începe să lucreze la *Zauberberg (Muntele vrăjit);* călătorie de conferinţe la Budapesta şi Viena.

1914 Mutarea în noua casă din Poschingerstraße 1; lecturi publice în Elveţia; la Bad Tölz este surprins de izbucnirea războiului; *Gedanken im Kriege (Gînduri în vreme de război)* pentru „Frankfurter Zeitung"; *Friedrich und die große Koalition (Friedrich şi marea coaliţie); Das Wunderkind. Novellen (Copilul-minune. Nuvele)* apare în octombrie.

1915 Scrisoare către „Svenska Dagbladet"; se publică *Friedrich* împreună cu celelalte scrieri despre război; începe să lucreze la *Betrachtungen eines Unpolitischen (Consideraţiile unui apolitic).*

1916 Citeşte eseul lui Heinrich Mann despre Zola care provoacă un conflict acut între cei doi fraţi; elaborează la rîndul lui un eseu despre *Taugenichts (Pierde-vară)* al lui Eichendorff; lecturi publice din *Felix Krull* la München, Breslau şi Berlin.

1917 Continuă să lucreze la *Consideraţii;* ultima şedere în vila de la Bad Tölz care în august este scoasă la vînzare; strînsă prietenie cu E. Bertram şi Bruno Walter.

1918 Refuză apelul la împăcare lansat de Heinrich; călătorie de conferinţe la Bruxelles, Hamburg, Lübeck; încheie *Consideraţiile;* începe *Herr und Hund (Stăpîn şi cîine);* i se naşte fiica Elisabeth; apare prima ediţie a *Consideraţiilor;* încheie *Stăpîn şi cîine* şi începe *Gesang vom Kindchen (Cîntec despre copilaş);* revoluţia din noiembrie de la München.

1919 Apare *Stăpîn şi cîine;* i se naşte fiul Michael; reia lucrul la *Muntele vrăjit;* i se conferă titlul de doctor honoris causa al Universităţii de la Bonn; participă la Viena la reprezentarea piesei *Fiorenza; Über einen Spruch Fontanes (Despre un aforism al lui Fontane).*

1920 *Offener Brief an Hermann Graf Keyserling (Scrisoare deschisă către Hermann Graf Keyserling);* lectură publică din *Muntele vrăjit* la Augsburg despre care Bert Brecht relatează în „Volkswillen"; călătorie de conferinţe în Renania aflată sub ocupaţie.

1921 Călătorie de conferinţe în Elveţia; încheie primul volum al romanului *Muntele vrăjit;* scrie *Goethe und Tolstoi* pentru „Nordische Woche" din Lübeck; la Zürich pentru conferinţe şi lecturi publice; studii medicale în policlinică pentru *Muntele vrăjit; Rede und Antwort. Aufsätze (Discurs şi replică. Eseuri)* apare în noiembrie.

1922 Călătorie de conferinţe la Praga, Brno, Viena, Budapesta; la Viena prima întîlnire cu Georg Lukacs; împăcare cu Heinrich; la Frankfurt pentru săptămîna Goethe; începe *Von deutscher Republik (Despre republica germană),* conferinţă ţinută la Berlin la 15 octombrie cu ocazia celei de a 60-a aniversări a lui Gerhart Hauptmann; *German Letter (Scrisoare germană),* prima din cele opt scrisori trimise pînă în 1928 revistei americane „The Dial"; participă la o şedinţă spiritualistă descrisă în *Okkulte Erlebnisse (Trăiri oculte).*

1923 Moartea mamei; lecturi publice şi conferinţe la Viena, Budapesta şi Praga; călătorie în Spania cu conferinţe şi primire la infanta Isabella; întîlnire cu Gerhart Hauptmann; împreună cu fratele Viktor scrie scenariul pentru un film despre Tristan şi Isolda.

1924 Eseu despre Oswald Spengler; călătorie în Anglia, întîlnire cu John Galsworthy; face cunoştinţă cu Helen T. Lowe-Porter, principala sa traducătoare în limba engleză; încheie *Muntele vrăjit,* romanul apare în două volume; împreună cu E. Bertram la Sestri Levante; discurs despre Nietzsche cu ocazia celei de a 80-a aniversări; călătorie de conferinţe în Danemarca.

1925 Dezvoltarea eseului *Goethe şi Tolstoi;* achiziţionarea primului automobil, un Fiat; călătorie pe Marea Mediterană, de la Veneţia în Egipt; planuri vagi pentru *Iosif şi fraţii săi;* povestirea *Unordnung und frühes Leid (Dezordine şi suferinţă timpurie);* conferinţă la PEN Clubul din Viena; sărbătorit la a 50-a aniversare în Vechea Primărie de la München; *Über die Ehe (Despre căsnicie);* prezent la Festivalul de la Salzburg; volumul de eseuri *Bemühungen (Eforturi)* apare în octombrie.

1926 Vizită la Paris cu conferinţa *Die geistigen Tendenzen des heutigen Deutschland (Tendinţele spirituale ale Germaniei de azi);* scrie apoi *Pariser Rechenschaft (Dare de seamă pariziană);* conferinţă festivă cu ocazia aniversării a 700 de ani de atestare documentară a oraşului Lübeck: *Lübeck als geistige Lebensform (Lübeck ca formă spirituală de viaţă);* vacanţă la Forte dei Marmi, asistă la spectacolul cu hipnotizorul Cesare Gabrielli, modelul magicianului din *Mario şi vrăjitorul;* participă la sesiunea Academiei prusace de arte; începe *Geschichten Jaakobs (Povestirile lui Iacob)* primul volum al tetralogiei *Iosif şi fraţii săi.*

1927 Călătorie la Varşovia pentru şedinţa PEN Clubului local; moartea surorii Julia; lucrează la *Iosif;* face cunoştinţă cu Klaus Heuser, un bărbat pentru care Thomas Mann a nutrit o adevărată pasiune, prelucrată literar în *Die Betrogene;* eseu despre piesa lui Kleist *Amphytrion;* călătorie de conferinţe în Renania, vizită la Düsseldorf, la familia Heuser.

1928 *Kultur und Sozialismus (Cultură şi socialism);* călătorie cu automobilul prin Elveţia şi Franţa; cuvîntare omagială cu ocazia aniversării editurii

Reclam din Leipzig; călătorie de conferinţe în Renania şi la Hamburg şi Lübeck.

1929 *Rede über Lessing (Discurs despre Lessing)* la Academia prusacă de arte; conferinţă despre *Die Stellung S. Freuds in der modernen Geistesgeschichte (Locul lui S. Freud în istoria modernă a spiritualităţii)* la Universitatea din München; necrolog pentru Hofmannsthal; scrie *Mario und der Zauberer (Mario şi vrăjitorul);* i se decernează premiul Nobel pentru literatură; recenzie la autobiografia lui André Gide; călătorie de conferinţe în Renania; călătorie la Stockholm pentru festivitatea premierii.

1930 A doua călătorie în Egipt; eseu despre scriitorul August von Platen; apare *Die Forderung des Tages. Essays (Exigenţa zilei. Eseuri); Appell an die Vernunft (Apel către raţiune),* un avertisment împotriva fascismului; încheie *Povestirile lui Iacob.*

1931 Alocuţiune cu ocazia celei de-a 60-a aniversări a lui Heinrich: *Vom Beruf des deutschen Schriftstellers in unserer Zeit (Despre menirea scriitorului german în epoca noastră);* la Paris pentru lansarea ediţiei franceze a *Muntelui vrăjit;* vizita lui André Gide la München; la Geneva participare la şedinţa ţinută acolo de „Comité Permanent des Lettres et des Arts"; *Sang réservé (Stirpea Wälsungilor)* se publică la Paris; *Ansprache an die Jugend (Alocuţiune către tineret)* la a 400-a aniversare a Katharineumului din Lübeck.

1932 Elaborează la St. Moritz *Goethes Laufbahn als Schriftsteller (Cariera de scriitor a lui Goethe);* conferinţe despre Goethe printre altele la Berna, Lucerna, Praga, Viena (aici vizită la S. Freud), Weimar, Berlin, München, Frankfurt; încheie *Der junge Joseph (Tînărul Iosif);* începe *Joseph in Ägypten (Iosif în Egipt); Rede vor Arbeitern in Wien (Cuvîntare în faţa unor muncitori la Viena);* alocuţiune la a 70-a aniversare a lui G. Hauptmann.

1933 *Leiden und Größe Richard Wagners (Suferinţa şi măreţia lui Richard Wagner),* conferinţă prezentată la München, apoi la Amsterdam, Bruxelles, Paris; după incendierea Reichstagului şi acuza de a fi vinovat de „trădare spirituală a ţării", Thomas Mann se hotărăşte să nu mai revină în Germania; se retrage din secţiunea de poezie a Academiei prusace de arte; se stabileşte temporar la Sanary-sur-Mer în sudul Franţei, apoi la Küssnacht lîngă Zürich; volumul I al tetralogiei, *Povestirile lui Iacob,* apare la Berlin.

1934 Conferinţe şi lecturi publice în Elveţia; la invitaţia editorului Alfred A. Knopf prima călătorie în Statele Unite cu prilejul lansării ediţiei americane a *Povestirilor lui Iacob;* în timpul traversării citeşte *Don Quijote;* participă la Congresul internaţional de artă de la Veneţia; eseul *Meerfahrt mit Don Quijote (Călătorie pe mare cu Don Quijote);* moare Samuel Fischer, prietenul şi editorul german al lui Thomas Mann.

1935 Turneu de conferinţe la Praga, Brno, Viena, Budapesta, aici face cunoştinţă cu Karl Kerenyi; *Achtung, Europa (Atenţiune, Europa)* rostit la Nice; *Leiden und Größe der Meister (Suferinţa şi măreţia maeştrilor)* apare la Berlin, e ultima carte a lui Thomas Mann care se mai publică în Germa-

nia pînă la încheierea războiului; a doua călătorie în America; alături de Albert Einstein primeşte titlul de doctor honoris causa al Universităţii Harvard; invitat de preşedintele Roosevelt la Casa Albă; conferinţă despre Wagner la Festivalul de la Salzburg, unde face cunoştinţă cu Arturo Toscanini; citeşte Proust.

1936 Scrisoare deschisă către criticul E. Korrodi care a scris adesea despre el: asumarea condiţiei de emigrant şi adeziune la literatura emigraţiei; călătorie de conferinţe la Praga, Brno, Viena, Budapesta, vizită la Freud şi conferinţa despre *Freud und die Zukunft (Freud şi viitorul);* încheie *Iosif în Egipt,* călătorie cu automobilul pe Côte d'Azur, *Iosif în Egipt* apare la Viena; începe *Lotte in Weimar (Lotte la Weimar);* primeşte cetăţenia cehă, drept urmare i se retrage cetăţenia germană şi titlul de doctor honoris causa conferit de Universitatea din Bonn; scrisoarea către decanul Facultăţii de filozofie a Universităţii din Bonn, ruptură definitivă cu Germania nazistă.

1937 Călătorie de conferinţe la Praga, Budapesta, Viena, vizită la S. Freud pe care îl propune drept candidat la premiul Nobel; întemeierea revistei „Maß und Wert"; a treia călătorie în America la invitaţia făcută de New School for Social Research; face cunoştinţă cu Agnes E. Meyer şi cu Caroline Newton, două americane bogate, care îl vor sprijini constant în timpul şederii sale în Statele Unite. Conferinţă despre *Richard Wagner und der Ring der Nibelungen (Richard Wagner şi Inelul Nibelungilor)* la Zürich; i se decernează Premiul Herder al Cehoslovaciei.

1938 Lucrează la eseul despre Schopenhauer; a patra călătorie în America pentru conferinţe; se inaugurează „Thomas-Mann-Collection" la Yale University din New Haven; *Bruder Hitler (Frate Hitler)* apare în „Esquire"; Anschluß-ul Austriei la Germania îl determină să emigreze în Statele Unite; acceptă invitaţia făcută de Princeton University să colaboreze ca „lecturer in the Humanities" (profesor în ştiinţele umaniste); titlul de doctor honoris cauza al Universităţii Columbia, New York; reia lucrul la *Lotte;* după intrarea trupelor germane în Cehoslovacia publică *Dieser Friede (Această pace); Achtung, Europa. Aufsätze zur Zeit (Atenţie, Europa. Eseuri despre timpul nostru)* apare la Stockholm şi New York; conferinţe despre *Faust* de Goethe la Princeton.

1939 Conferinţe la Princeton despre Wagner şi Freud, turneu de conferinţe cu *The Problem of Freedom (Problema libertăţii)* în mai multe state americane; doctor honoris causa al Universităţii Rutgers, al Universităţii Princeton şi al lui Hobart College; călătorie în Europa cu Katia şi Erika, convorbiri cu G. Bermann-Fischer despre o ediţie completă a operelor ce ar urma să apară la Stockholm; încheie la Princeton romanul *Lotte la Weimar; Dieser Krieg (Acest război).*

1940 Începe să redacteze *Die vertauschten Köpfe (Capetele schimbate);* la Princeton elaborează un curs despre *Werther, Die Kunst des Romans (Arta romanului)* şi *On Myself (Despre mine însumi);* participare la „Emergency Rescue Committee" pentru ajutorarea emigranţilor din Europa; începe să lucreze la *Joseph der Ernährer (Iosif Hrănitorul);* începe alocuţiunile

radiodifuzate *Deutsche Hörer! (Ascultători germani!)* transmise de BBC în Germania; *Capetele schimbate* apare la Stockholm.

1941 Scrie *The War and the Future (Războiul şi viitorul)* pentru „Decision", noua revistă a lui Klaus Mann; în vizită la Washington la familia Meyer şi ca oaspete al preşedintelui Roosevelt la Casa Albă; conferinţe la Colorado şi în California, doctor honoris causa al Universităţii Berkeley din California; prin intervenţia lui Agnes E. Meyer care îi şi plăteşte salariul devine „Consultant in Germanic Literature" la Library of Congress din Washington.

1942 La San Francisco cu conferinţa *How to Win the Peace (Cum să cîştigăm pacea);* volumul *Order of the Day (Imperativul zilei),* cuvîntări şi articole cu caracter politic, apare la New York.

1943 Încheie *Iosif Hrănitorul;* începe să lucreze la *Das Gesetz* (Legea), apoi la *Doktor Faustus;* face cunoştinţă cu Theodor W. Adorno, apoi cu diferiţi compozitori stabiliţi la Los Angeles: A. Schönberg, H. Eisler, E. Křenek, I. Stravinski. Conferinţă la Library of Congress, apoi conferinţe la Washington, New York, în Noua Anglie etc; *Iosif Hrănitorul* apare la Stockholm.

1944 Soţii Mann primesc cetăţenia americană; apare *Iosif Hrănitorul* în traducere americană.

1945 *The End (Sfîrşitul)* pentru revista „Free World"; scrie de asemenea *Deutschland und die Deutschen (Germania şi germanii)* şi *Die Lager (Lagărele),* despre lagărele de concentrare; e sărbătorit la New York şi în lumea întreagă cu ocazia celei de-a 70-a aniversări; *Dostojewski mit Maßen (Dostoievski cu măsură),* introducere la o antologie americană din scrierile lui Dostoievski; într-o scrisoare deschisă Walter von Molo îl invită pe Thomas Mann să revină în Germania; răspuns negativ publicat în revista „Aufbau"; doctor honoris causa conferit de Hebrew Union College.

1946 *Über meinen Bruder (Despre fratele meu),* la a 75-a aniversare a lui Heinrich; cancer pulmonar, intervenţie operatorie care îi salvează viaţa; *Leiden an Deutschland (Suferinţele provocate de Germania),* însemnări de jurnal din anii 1933/1934, apare la Los Angeles.

1947 Încheie *Doctor Faustus;* scrie *Nietzsches Philosophie im Lichte unserer Erfahrung (Filozofia lui Nietzsche în lumina experienţei noastre);* călătorie în Europa, evitînd Germania, întîlnire cu Hermann Hesse la Lucerna; *Doctor Faustus* apare la Stockholm; începe *Der Erwählte (Alesul).*

1948 *Gespenster von 1938 (Fantome din 1938), Sechzehn Jahre (Şaisprezece ani),* schiţă autobiografică; *Neue Studien (Studii noi)* apare la Stockholm; începe *Entstehung des Doktor Faustus (Elaborarea lui Dr. Faustus); Ausgewählte Erzählungen (Povestiri alese)* apare la Stockholm şi Frankfurt.

1949 Elaborează *Goethe und die Demokratie (Goethe şi democraţia); Die drei Gewaltigen (Cei trei uriaşi);* a doua călătorie în Europa; doctor honoris causa al Universităţii Oxford; Klaus Mann se sinucide; călătorie în Danemarca şi Suedia; doctor honoris causa al Universităţii Lund; *Ansprache im Goethejahr (Alocuţiune în anul jubiliar Goethe)* în Paulskirche din

Frankfurt pe Main, apoi la Weimar în R.D.G.; i se decernează premiul Goethe.

1950 Începe conferința cu caracter autobiografic *Meine Zeit (Timpul meu);* criticat în America pentru călătoria sa în R.D.G; a treia călătorie în Europa, conferințe la Stockholm, Lund, Paris, Zürich etc; vizită la Hesse; a 75-a aniversare la Zürich; *Die Erotik Michelangelos (Erotismul lui Michelangelo);* articol comemorativ *Bernard Shaw; Briefe Richard Wagners (Scrisorile lui Richard Wagner);* reia *Krull.*

1951 *Alesul* apare la Frankfurt: a patra călătorie în Europa; lucrează la *Krull.*

1952 Elaborează *Der Künstler und die Gesellschaft (Artistul și societatea);* plecarea către Europa; la München lectură publică din *Krull* și conferința *Artistul și societatea.*

1953 Încheie *Die Betrogene (Cea înșelată); Altes und Neues (Lucruri vechi și noi),* proză scurtă din cinci decenii, apare la Frankfurt; la Roma audiență la Papa Pius al XII-lea; călătorie la Hamburg, Lübeck, Travemünde; *Cea înșelată* apare la Frankfurt; încheierea primei părți din *Bekenntnisse des Hochstaplers Felix Krull (Confesiunile escrocului Felix Krull).*

1954 Călătorie în Italia, mutare în casa din Kilchberg, lîngă Zürich, ultimul domiciliu al scriitorului; preocupat de *Luthers Hochzeit (Nunta lui Luther)* ; *Versuch über Tschechow (Eseu despre Cehov);* începe să lucreze la eseul despre Schiller; *Felix Krull* apare la Frankfurt; refuză Premiul pentru pace Stalin.

1955 Continuă lecturile din Luther; sărbătorește nunta de aur; *Eseu despre Schiller* rostit la Stuttgart și la Weimar; doctor honoris causa al Universității Friedrich Schiller din Jena; sărbătorește a 80-a aniversare la Zürich; doctor honoris causa al Institutului politehnic din Zürich; *Hommage de la France à Thomas Mann,* volum omagial; opere complete în 12 volume editate de Aufbau Verlag din Berlinul de Răsărit; călătorie în Olanda, i se decernează Crucea ordinului Oranje-Nassau; din cauza unei tromboze este internat în spitalul cantonal din Zürich; ultima lectură: A. Einstein, *Mozart. Sein Charakter und sein Werk (Mozart. Caracterul său și opera sa);* i se conferă ordinul „Pour le Mérite"; moare în prezența soției, la 12 august, ora 20; înmormîntat în cimitirul din Kilchberg.

Th. K.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prin volumul de față Editura UNIVERS inițiază o serie THOMAS MANN a cărei editare se va întinde, firește, pe o perioadă destul de îndelungată de timp. Rațiunea unui asemenea demers trebuie căutată mai întîi în valoarea cu totul excepțională a creației thomasmanniene, care merită să fie pusă iar și iar la îndemîna generațiilor succesive de cititori. Totodată, el pleacă de la ideea că modul de receptare a unui scriitor de prestigiul lui Thomas Mann este în măsură să dea seama de gradul de maturitate a unei culturi.

Integrala povestirilor, publicată acum pentru prima oară în România, va constitui, într-o ordine strict cronologică, corpusul primelor trei volume ale ediției. Multe dintre povestiri sînt destul de bine cunoscute, fiind traduse de-a lungul timpului de traducători foarte diverși, tributari în mod fatal unor concepții specifice asupra traducerii. Rigoarea și competența regretatului Ion Roman s-au îngemînat într-un efort final pentru a da naștere unei variante noi, care corespunde în cel mai înalt grad exigențelor actuale. Unitatea traducerii reprezintă un cîștig incontestabil, mai ales în cazul unui scriitor cu o atît de acută conștiință a meșteșugului cum este Thomas Mann. Continuitatea temelor și a mijloacelor artistice se desprinde cu o claritate sporită dintr-o asemenea traducere. Notele ce însoțesc fiecare povestire vor permite, sperăm, o lectură mai profitabilă a unei opere care se situează la intersecția dintre tradiționalism și modernitate, luminîndu-le în egală măsură

pe amîndouă. Notele acestea sînt menite să introducă cititorul binevoitor în intimitatea atelierului de creaţie thomasmannian. Ele se întemeiază în principal pe activitatea laborioasă şi inspirată a lui Hans Rudolf Vaget al cărui volum de sinteză Thomas Mann-Komentar zu sämtlichen Erzählungen *ne-a călăuzit paşii şi căruia vrem pe această cale să-i mulţumim.*

Th. K.

VIZIUNE

Schiţă în proză

ÎN VREME ce-mi răsucesc mecanic o nouă ţigaretă, iar firişoarele de praf cafeniu cad ca ameţite, cu un tremur uşor, pe sugativa alb-gălbuie a mapei de scris, mi se pare de necrezut că sînt încă treaz. Şi cum aerul umed şi cald al serii, care pătrunde pe lîngă mine prin fereastra deschisă, dă o formă atît de ciudată norişorilor de fum, purtîndu-i din preajma lămpii cu abajur verde în întunericul de un negru mat, sînt convins că am şi început să visez.

Lucrul acesta devine firește foarte supărător, căci o asemenea părere dă frîu liber fanteziei. În spatele meu trosneşte, scoţînd parcă un geamăt reţinut, speteaza scaunului, ceea ce face ca toţi nervii mei să vibreze brusc, străbătuţi ca de un fior rapid. Aceasta mă tulbură într-un chip neplăcut în studiul aprofundat al bizarelor litere de fum care rătăcesc în jurul meu şi în care eram ferm hotărît să descopăr un fir conducător.

Acum însă liniştea mea s-a dus naibii. O mişcare smintită în toate simţurile. Ceva febril, nervos, nebunesc. Sunetele sînt stridente. Iar în toată harababura aceasta ies la iveală cele uitate. Ceea ce văzul a receptat cîndva se reînnoieşte în chip ciudat, împreună cu ceea ce am simţit atunci.

Cu cît interes bag de seamă că privirea mea se extinde, lacomă, atunci cînd cuprinde locul acela aflat în întuneric! Locul acela unde se reliefează din ce în ce mai clar imaginea de o plasticitate luminoasă. Cum o mai resoarbe; de fapt, doar îşi închipuie, dar cu cîtă fericire. Şi o captează mereu mai mult. Asta înseamnă că i se dăruieşte mereu mai mult; îi aparţine mereu mai mult; se află sub vraja ei mereu mai mult... mereu... mai mult.

Iată-l acum aici, foarte clar, întocmai ca atunci, tabloul, opera de artă a întîmplării. Ivit din uitare, creat din nou, prinzînd contururi, zugrăvit de fantezie, această artistă înzestrată cu un talent fabulos.

Nu mare: mic. Şi de fapt, fără a fi un întreg, totuşi desăvîrşit ca atunci. Însă împrăştiindu-se la infinit în întuneric, în toate direcţiile. Un univers. O lume. — În el vibrează lumina şi o adîncă stare de spirit. Dar nici un sunet. Nu pătrunde într-însul nimic din rîsul lărmuitor dimprejur. Desigur, nu din larma dimprejur de-acum, ci de atunci.

Jos de tot sclipeşte orbitor damascul; frunze şi flori ţesute se reliefează în zig-zag şi se curbează şi se răsucesc de-a curmezişul. Deasupra, străvezie, pusă pe-o tăviţă pe care se înalţă zveltă, o cupă de cristal pe jumătate plină cu aur pal. În faţă, întinsă visător, o mînă. Degetele înconjoară destinse piciorul cupei. Pe unul dintre ele, se mulează un inel de argint mat. Deasupra, sîngerînd, un rubin.

Acolo unde, pornind de la încheietura gingaşă a mîinii, ar trebui să se ivească, într-un crescendo al formei, braţul, imaginea se estompează în ansamblu. O dulce enigmă. Mîna de fată se odihneşte visător şi imobil. Numai în locul în care pe albul ei mat şerpuieşte moale o vînă de un albastru deschis pulsează viaţa, bate încet şi viguros pasiunea. Şi aşa cum simte privirea mea, bătaia devine tot mai grăbită, mai sălbatică, pînă cînd se preschimbă într-un tremur implorator: Lasă...

Dar privirea mea apasă ca o povară grea, cu o voluptate teribilă, ca atunci. Apasă pe mîna în care pulsează zvîcnind lupta cu dragostea, victoria dragostei... ca atunci... ca atunci.

Încet, din fundul cupei se desprinde o perlă şi se ridică plutind. Cînd ajunge în zona de lumină a rubinului, se aprinde cu o flacără roşie şi se stinge brusc la suprafaţă. În aceeaşi clipă, toate dispar ca tulburate, oricît se străduieşte privirea să reîmprospăteze, desenîndu-le, contururile slabe.

Acum au pierit; s-au topit în întuneric. Respir adînc-adînc, deoarece îmi dau seama că am uitat toate acestea. Ca şi atunci...

În vreme ce mă reazem obosit, zvîcneşte durerea. Dar acum ştiu tot atît de sigur ca atunci: Tu mă iubeai totuşi... Şi din pricina asta, pot acum să plîng.

CĂZUTĂ

NOI, CEI PATRU, ne găseam din nou numai între noi. De data aceasta, cel ce făcea pe gazda era micul Meysenberg. În atelierul lui se supa într-un chip foarte şarmant.

Era o încăpere ciudată, mobilată într-un stil unic: toana bizară a unui artist. Vaze etrusce şi japoneze, evantaie şi pumnale spaniole, umbrele chinezeşti şi mandoline italiene, goarne africane din scoici şi mici statui antice, bibelouri rococo multicolore şi madone din ceară, gravuri vechi şi lucrări ieşite din chiar pensula lui Meysenberg — toate acestea aranjate în întreaga încăpere în alăturări stridente, care parcă se arătau pe sine cu degetul, pe mese, pe etajere, console şi pe pereţii care, ca şi podeaua, erau acoperiţi cu covoare orientale groase şi mătăsuri brodate, pălite.

Noi patru, adică Meysenberg, un ins scund, mobil, cu cîrlionţi castanii, Laube[1], tînăr de tot, blond, specialist cu concepţii idealiste în economia politică, gata, oriunde se ducea şi se afla, să dea lecţii despre categorica îndreptăţire a emancipării femeilor[2], doctorul în medicină Selten şi eu — noi patru, aşadar, ne grupasem în jurul mesei grele de mahon din mijlocul atelierului, aşezaţi pe cele mai felurite scaune, şi purtam o prelungită discuţie despre excelentul meniu pe care-l compusese pentru noi genialul nostru amfitrion. Mai mult poate despre vinuri. Meysenberg făcuse din nou oarecare risipă în această privinţă.

Doctorul şedea într-o strană de biserică, mare, cu sculpturi în stil antic, de care făcea mereu haz în felul său tăios. Printre noi, el era ironistul. Fiecare gest al său exprima dispreţ faţă de lumea pe care se vedea că o cunoaşte foarte bine, dar că nu dă doi bani pe ea. Era cel mai vîrstnic dintre noi patru. Cu siguranţă că avea în jur de treizeci de ani. Şi „trăise" mai mult decît oricare. „Un aiurit, spunea Meysenberg, dar e amuzant."

Cînd îl priveai, doctorul ţi se părea într-adevăr cam „aiurit". Ochii săi aveau o anume strălucire estompată, iar părul negru de pe cap, tuns scurt, înfăţişa de pe acum un mic luminiş în creştet. Faţa, care i se prelungea cu o barbă tăiată în unghi ascuţit, era străbătută de la nas pînă la colţurile gurii de cîteva trăsături batjocoritoare care-i puteau da uneori o expresie de-a dreptul sarcastică.

La roquefort[3], ne găseam din nou adînciţi într-o „discuţie profundă". Aşa o numea Selten, pe tonul de dispreţ şi batjocură al unui om care, cum spunea, îşi formase de mult o filozofie, unica datorită căreia putea să savureze pe deplin, fără dubii şi scrupule, această viaţă pămîntească pusă în scenă cu puţină chibzuială de respectiva regie de sus, pentru ca apoi să ridice din umeri şi să întrebe: „Nu-i mai bine aşa?"

Dar Laube, ajuns după ocolişuri dibace la calul său de bătaie, îşi şi ieşise din fire şi, din adîncul său fotoliu tapisat, gesticula deznădăjduit, azvîrlindu-şi braţele în aer.

— Asta e, da! Asta e, da! Ruşinoasa poziţie socială a femeii îşi are rădăcinile în prejudecăţile, în neroadele prejudecăţi ale societăţii.

— Hai noroc! spuse Selten, blînd şi compătimitor, şi dădu pe gît un pahar de vin roşu.

Aceasta spulberă ultimul rest de calm al tînărului.

— Ah, tu! ah, tu! sări el în sus, tu, cinic bătrîn! Cu tine nu se poate sta de vorbă! Dar voi, se întoarse el provocator spre Meysenberg şi spre mine, voi trebuie să-mi daţi dreptate! Da ori ba?

Meysenberg îşi curăţa de coajă o portocală.

— Juma', juma', cu siguranţă! rosti el cu convingere.

— Ei, mai departe, îl încurajai eu pe vorbitor.

Laube trebuia să-şi ducă pînă la capăt expunerea, altminteri nu ne mai dădea pace.

— În neroadele prejudecăţi şi în obtuza nedreptate a societăţii, v-o spun eu! Toate mărunţişurile — ah, Dumnezeule, sînt ceva ridicol. Că înfiinţează licee pentru fete şi angajează femei ca telefoniste sau ceva asemănător — ce însemnătate poate să aibă? Dar în mare, în mare! Ce concepţii! De exemplu, în privinţa eroticii, a sexualităţii, ce obtuzitate groaznică!

— Aşa, zise doctorul pe deplin uşurat şi-şi lepădă şervetul, acu' cel puţin chestia devine amuzantă.

Laube nu-l învrednici nici măcar cu o privire.

— Vedeţi, continuă el cu energie, agitînd o bomboană mare pe care şi-o vîrî apoi în gură cu un gest impozant, vedeţi, cînd doi se iubesc, iar el o seduce pe fată, *el* rămîne un om de onoare ca şi mai înainte, a acţionat chiar, se zice, cu mare îndrăzneală — blestematul! Dar femeia este pierdută, exclusă de

societate, proscrisă, decăzută. Da, de-că-zu-tă! Care-i suportul moral al acestei concepţii?! Bărbatul nu este şi el tot atît de decăzut? N-a procedat şi el tot atît de dez-ono-rant ca şi femeia?!... Ei, vorbiţi! spuneţi şi voi ceva!

Meysenberg urmărea gînditor fumul ţigaretei sale.

— De fapt, ai dreptate, spuse el blajin.

Toată faţa lui Laube se lumină de triumf.

— Aşa-i că am? aşa-i că am? repetă el mereu. Unde-i justificarea morală a unei asemenea judecăţi?

Eu mă uitam la doctoul Selten. Devenise foarte tăcut. Rotunjea cu amîndouă mîinile un cocoloş de pîine şi privea în jos, mut, cu acea expresie sarcastică a feţei.

— Haideţi să ne ridicăm, spuse el apoi liniştit. Vreau să vă povestesc ceva.

Împinserăm deoparte masa de sufragerie, apoi ne făcurăm comozi în fundul încăperii, în colţul nostru de taifas, aranjat intim cu covoare şi mici fotolii tapisate. O lampă aninată de tavan umplea încăperea cu o lumină crepusculară albăstrie. Sub plafon se şi formase un strat de fum de ţigarete ce se legăna uşor.

— Ei, dă-i drumul, spuse Meysenberg, în vreme ce umplea patru păhărele cu benedictinul[4] său franţuzesc.

— Da, spuse doctorul, doresc să vă istorisesc ceva, fiindcă tot am ajuns aici, o povestire rotunjită în formă de nuvelă. Ştiţi doar că m-am îndeletnicit uneori cu aşa ceva.

Nu puteam să-i mai văd bine faţa. Şedea, picior peste picior, cu mîinile vîrîte în buzunarele laterale ale sacoului, rezemat în fotoliu, şi privea liniştit în sus, spre lampa albastră.

*

„EROUL POVESTIRII MELE, începu el după un răstimp, absolvise liceul în mica sa localitate natală din nordul Germaniei. La nouăsprezece sau douăzeci de ani s-a înscris la Universitatea din P., un oraş de mărime mijlocie din Germania de sud.

Era desăvîrşitul „băiat bun". Nimeni nu se putea supăra pe el. Vesel, blînd, sociabil, a devenit deîndată preferatul tuturor colegilor săi. Era un tînăr drăguţ, zvelt, avea o faţă cu trăsături moi, ochi căprui surîzători şi buze pline, conturate graţios, deasupra cărora mijeau primele tuleie ale mustăţii. Cînd hoinărea pe străzi, cu pălăria rotundă de culoare deschisă împinsă spre ceafă peste cîrlionţii negri, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, privind curios în juru-i, fetele îi aruncau ocheade înamorate.

În plus, era un inocent — curat la trup ca şi la suflet. Putea să spună despre sine, împreună cu Tilly[5], că încă nu pierduse nici o bătălie şi nu atinsese nici o femeie. La primul punct, fi-

indcă nu avusese încă prilejul, la al doilea, fiindcă de asemenea nu avusese prilejul.

Abia se găsea de paisprezece zile la P., cînd, firește, se îndrăgosti. Nu de o chelneriță, cum se întîmplă de obicei, ci de o tînără actriță, o domnișoară Weltner, amoreza ingenuă de la Teatrul Goethe.

Așa cum poetul[6] constată foarte nimerit: cînd ți-e trupul beat de tinerețe, vezi în orice femeie o Elenă; dar fata era cu adevărat drăguță. O siluetă delicată de copilă, păr de un blond mat, ochi cenușii-albaștri, veseli și pioși, năsuc fin, gură dulce-nevinovată și o bărbie de o rotunjime moale.

Tînărul se îndrăgosti mai întîi de chipul ei, apoi de mîini, apoi de brațele pe care i le-a văzut întîmplător goale într-un rol antic, iar într-o bună zi se înamoră de ea pe de-a-ntregul. Chiar și de sufletul ei, pe care nu-l cunoștea nicidecum.

Dragostea lui îl costa o groază de parale. Cel puțin la două seri o dată ocupa un loc în stalul Teatrului Goethe. Trebuia să-i scrie mereu mămichii după bani, pentru care scornea cele mai aventuroase explicații. Dar mințea de dragul fetei. Și asta îl dezvinovățea de toate.

Cînd își dădu seama că o iubește, începu să scrie poezii. Cunoscuta „lirică domoală" a nemților.

Ședea adesea pînă tîrziu în noapte între cărțile lui. Numai micul ceas deșteptător ticăia monoton pe comoda din odaie, iar afară răsunau cînd și cînd pași singuratici. — Sus de tot în piept, acolo unde începe gîtul, îi stăruia o durere ușoară, călduță, lichidă, care năzuia să plîngă, cu adevărat plîngea doar în cuvinte pe hîrtia răbdurie de pe masă.

Își spunea în versuri moi, în tonuri melancolice, cît e ea de dulce și de drăgălașă și cît e el de bolnav și de obosit și cum în sufletul lui se iscă o mare neliniște care-l împinge spre ținuturi neștiute, departe-departe, acolo unde sub roze și viorele dormitează o dulce fericire, dar el era înlănțuit...

Firește, suna ridicol. Oricine ar fi rîs. Cuvintele erau atît de neroade, de neajutorate și goale de sens. Dar el o iubea! O iubea!

Desigur, după confesiune, îl copleșea rușinea. Era o iubire atît de jalnică, de umilă, încît ar fi dorit doar să-i sărute în tăcere piciorușul, fiindcă era atît de drăgălaș, sau mîna albă, apoi ar fi fost bucuros să moară. La gură nu cuteza nici măcar să se gîndească.

Cînd se trezi odată noaptea, își imagină cum stă ea atunci culcată, cu capul iubit pe pernele albe, cu gura dulce întredeschisă, cu mîinile, mîinile acelea de nedescris, cu vinișoare de un albastru delicat, împreunate pe învelitoare. Apoi se răsuci brusc, își apăsă fața în perne și plînse îndelung în întuneric.

Cu asta, punctul culminant fusese atins. Ajunsese atît de departe, încît nu mai putea să facă poezii și nici să mănînce. Își evita cunoscuții, aproape că nu mai ieșea din casă și avea la ochi cearcăne negre, adînci. Totodată nu mai lucra deloc și nu-i mai plăcea să citească. Nu mai voia decît să viseze necontenit în fața portretului ei, pe care și-l cumpărase de mult, stors de puteri, copleșit de lacrimi și iubire.

Într-o seară, ședea, contemplînd un pahar de bere, în colțul unei oarecari cîrciumi, împreună cu prietenul său Rölling, de care era legat încă din școală și care era medicinist ca și el, dar într-un semestru superior.

Deodată, Rölling își trînti cana de bere pe masă.

— Ei, băiețaș, ia spune acum ce-i de fapt cu tine?

— Cu mine?

Pe urmă însă cedă și se confesă, vorbind despre ea și despre sine. Rölling clătină din cap cu un aer îngrijorat.

— Rău, băiețaș. Nu-i nimic de făcut. Nu ești cel dintîi. Total intangibilă. Pînă nu de mult a locuit cu mama ei. Bătrîna, ce-i drept, a murit, totuși — nu e absolut nimic de făcut. O fată îngrozitor de cuminte.

— Credeai că eu...

— Păi da, credeam că speri...

— Ah, Rölling!...

— ... Așa, deci. Pardon, abia acum mă lămuresc. Nu m-am gîndit deloc că e o poveste atît de sentimentală. Trimite-i atunci un buchet, scrie-i și un bilețel cast și plin de venerație, implor-o să-și dea în scris consimțămîntul să-i faci o vizită, ca să-i exprimi verbal admirația.

Tînărul se făcu palid de tot și-și simți corpul întreg tremurînd.

— Dar... dar așa ceva nu se poate!

— De ce nu? Orice comisionar se duce pentru patruzeci de pfenigi.

El continua să tremure.

— Dumnezeule — de-ar fi cu putință!

— Unde locuiește domnișoara?

— Nu știu.

— Încă nu știi?! Chelner! Cartea de adrese.

Rölling găsi repede ceea ce căuta.

— Asta e! Pînă acum a trăit în sfere mai înalte, acuma a ajuns deodată să locuiască pe Heustrasse 6 A, etajul trei; uite, colea stă scris: Irma Weltner, societară a Teatrului Goethe... Măi, băiețaș, ăsta-i un cartier îngrozitor de ieftin. Așa e răsplătită virtutea.

— Rölling, te rog...!

— Bine, bine. Așadar, faci cum ți-am spus. Poate ți se va

îngădui să-i săruţi mîna — sentimentalule! Cele trei mărci pentru locul din stal le foloseşti de data asta pentru buchet.

— Ah, Dumnezeule, ce-mi pasă mie de nenorociţii ăia de bani!

— Frumos e cînd omul îşi iese din minţi! declamă Rölling.

Chiar în dimineaţa următoare, o scrisoare mişcător de naivă o porni, împreună cu un buchet splendid, spre Heustrasse. — Dacă ar primi un răspuns de la ea — orice răspuns! Cum i-ar mai săruta jubilînd rîndurile!

După opt zile, clapeta cutiei de scrisori de la uşa casei se rupse de atîtea deschideri şi închideri. Proprietăreasa se porni să ocărască.

Sub ochii lui, cearcănele se adînciră şi mai mult; tînărul arăta realmente jalnic. Cînd se privea în oglindă, se speria în lege; apoi plîngea, compătimindu-se.

— Ei, băieţaş, îi spuse într-o zi Rölling, foarte hotărît, aşa nu mai merge. Decazi de la o zi la alta. Trebuie să se petreacă ceva. Mîine te duci pur şi simplu la ea.

El făcu ochii mari.

— Pur şi simplu... la ea...

— Da.

— Ah, nu se poate; nu mi-a îngăduit-o.

— A fost o mare nerozie chestia cu scrisorica. Ne puteam gîndi de la început că n-are să-ţi facă numaidecît avansuri în scris, fără să te cunoască. Trebuie să te duci pur-şi-sim-plu la ea. Te îmbeţi de fericire şi numai dacă-ţi spune o dată bună ziua. Chiar un ins de lepădat nu eşti. Doar n-o să te dea fără nici o vorbă pe uşă afară. Mîine te duci la ea.

Pe el îl apucă ameţeala.

— N-am să pot, spuse în şoaptă.

— Atunci n-am ce-ţi face! Rölling se supără. N-ai decît să vezi singur cum ai s-o scoţi la capăt.

Aşa cum afară iarna încerca să dea o ultimă bătălie cu luna mai, tot astfel în sufletul său urmară zile de luptă grea.

Dar cînd, într-o dimineaţă, se trezi după un somn greu, în timpul căruia o văzuse în vis pe ea, şi deschise fereastra, afară era primăvară.

Cerul era limpede — de un albastru luminos, parcă zîmbea blînd, iar aerul era încărcat de o aromă dulce.

Simţea primăvara, o mirosea, o gusta, o vedea şi o auzea. Toate simţurile lui erau pe de-a-ntregul primăvară. Şi i se părea că fîşia lată de soare ce se întindea peste casă se revarsă cu unduiri tremurătoare pînă în inima lui, limpezind-o şi întărind-o.

Sărută apoi, mut, imaginea ei, îşi puse o cămaşă curată şi costumul cel nou, îşi rase ţepii de pe bărbie şi se duse pe Heustrasse.

Coborîse asupra lui o linişte ciudată, care aproape că-l speria. Dar liniştea nu-l părăsi. Era o linişte de vis, de parcă n-ar fi fost el însuşi cel ce urca acum scara, se oprea în faţa uşii şi citea cartea de vizită: Irma Weltner.

Deodată îl fulgeră gîndul că e o nebunie ceea ce vrea el şi că ar trebui să se întoarcă repede, mai înainte de a-l vedea cineva.

Dar, ca şi cum prin acest ultim geamăt al sfielii sale s-ar fi scuturat definitiv de confuzia de mai înainte, îşi simţi sufletul plin de o mare, certă şi voioasă încredere şi, eliberat de pasiunea de pînă atunci ce-l împovărase imperativ ca o hipnoză, acţionă acum cu o voinţă neîncătuşată, plină de energie şi elan.

Doar era primăvară!

Clopoţelul zornăi metalic prin tot etajul. Se arătă o slujnicuţă, care deschise.

— Domnişoara este acasă? întrebă el voios.

— Acasă... dar... pe cine să...

— Iată.

Îi dădu cartea de vizită, iar în timp ce fata se duse cu ea, el păşi pur şi simplu în urma ei, cu inima înveselită de un curaj nemăsurat. În clipa în care fata înmîna tinerei sale stăpîne cartea de vizită, el se şi afla în odaie, drept, cu pălăria în mînă.

Era o încăpere de dimensiuni potrivite, cu mobilier simplu, de culoare închisă.

Domnişoara se ridicase de pe scaunul ei de la fereastră, o carte de pe măsuţa de lîngă ea părea să fi fost pusă chiar atunci deoparte. N-o văzuse niciodată, în nici un rol, atît de fermecătoare ca în realitate. Rochia gri, cu o garnitură de culoare mai închisă la piept, care-i cuprindea talia delicată, era de o eleganţă modestă. În buclele blonde de deasupra frunţii tremura soarele de mai.

Sîngele lui clocotea şi vuia de încîntare, iar cînd ea aruncă o privire mirată pe cartea lui de vizită, apoi una încă mai mirată asupra lui însuşi, el făcu doi paşi repezi spre ea şi-şi mărturisi în cîteva vorbe pline de teamă şi înflăcărare dorul fierbinte:

— Ah, nu... vă rog, nu vă supăraţi!

— Dar ce fel de atac mai e ăsta? întrebă ea înveselită.

— Trebuia totuşi, chiar dacă nu mi-aţi îngăduit, trebuia totuşi să vă spun prin viu grai, *cum* vă admir, domnişoară... Ea îi arătă cu un gest prietenos un fotoliu, iar în timp ce se aşezară, el continuă în cuvinte cam împleticite: Vedeţi... eu sînt unul dintre aceia care trebuie să spună întotdeauna deschis totul şi nu doar aşa, întotdeauna, totul... unul care poate să poarte în sufletul lui, şi de aceea v-am rugat... dar, de fapt, de ce nu mi-aţi răspuns în nici un fel, domnişoară? se întrerupse el cu francheţe.

— Ei — nu pot să vă spun, replică ea zîmbind, cît de sincer

m-au bucurat cuvintele dumneavoastră elogioase şi frumosul buchet, dar... nu se cuvenea, aşa, deîndată... doar nu puteam şti...

— Nu, nu, de asta îmi pot da şi eu bine seama, dar, nu-i aşa, acum nu sînteţi supărată pe mine, că, fără îngăduinţă...

— Ah, nu, cum aş putea fi! Sînteţi de foarte curînd în P.? adăugă ea, ca să înlăture cu tact o pauză stingheritoare.

— Totuşi, de vreo şase, şapte săptămîni, domnişoară.

— Aşa de mult? Mă gîndeam că m-aţi văzut pentru prima dată jucînd acum o săptămînă jumătate, cînd mi-aţi trimis acele rînduri amabile.

— Vă rog, domnişoară! V-am văzut în tot timpul acesta aproape în fiecare seară! În toate rolurile dumneavoastră!

— Atunci, de ce n-aţi venit mai curînd? întrebă ea cu o mirare naivă.

— Ar fi trebuit să vin mai curînd? replică el cu multă cochetărie.

Se simţea stăpînit de o fericire atît de fără de nume, aşa cum stătea în faţa ei în fotoliu, tăifăsuind pe un ton intim, iar situaţia în care se afla i se părea atît de neînţeles, încît aproape se temea că dulcelui vis avea să-i urmeze ca de obicei o tristă trezire. Voios şi tihnit, era gata să-şi pună foarte comod picior peste picior, apoi îl năpădea din nou fericirea, încît ar fi dorit din toată inima să-i cadă la picioare, chiuind de bucurie... Toate astea-s o joacă stupidă de teatru! Îmi eşti atît de dragă... atît de dragă!

Ea roşi puţin, dar rîse din toată inima, înveselită de replica lui comică.

— Pardon — m-aţi înţeles greşit. M-am exprimat, ce-i drept, cam nedibaci, dar ar trebui să înţelegeţi mai uşor...

— Am să mă străduiesc, domnişoară, ca începînd de acum să înţeleg mai uşor...

Îşi ieşise cu totul din fire. Repetă îndată în gînd cele spuse după replica ei. Iat-o şezînd în faţa lui! Iar el se găsea la ea acasă! Îşi adună din nou minţile spre a se convinge că era cu adevărat el însuşi, iar privirile lui fericite şi neîncrezătoare lunecau mereu peste chipul şi trupul ei... Da, acesta era părul ei de un blond mat, gura ei dulce, bărbia ei moale, cu această uşoară pornire de a se dubla, aceasta era vocea ei limpede de copil, felul ei plăcut de-a vorbi, care, în afara teatrului, lăsa să iasă niţel la iveală dialectul din Germania de sud; acestea erau, acum cînd, fără a stărui asupra ultimului său răspuns, luă de pe masă cartea lui de vizită, ca să-i citească încă o dată, mai atent, numele — acestea erau mîinile ei dragi, pe care le sărutase de atîtea ori în vis, aceste mîini indescriptibile, şi ochii ei ce se îndreptară acum din nou asupra lui — cu o expresie a cărei prietenie plină de interes devenea mereu mai intensă! Vorbirea ei i

se adresa din nou lui, continuînd prin întrebări şi răspunsuri flecăreala, care aci lîncezea, aci îşi lua iar avînt, despre obîrşia şi ocupaţiile amîndurora şi despre rolurile Irmei Weltner, a căror „concepţie“ el o lăuda şi o admira fireşte fără rezerve, deşi, de fapt, după cum spunea ea, rîzînd şi micşorîndu-şi meritele, era prea puţină „concepţie“ în ele.

În rîsul ei voios răsuna mereu o uşoară notă teatrală, ca şi cînd, de pildă, grăsunul Papa tocmai ar fi dirijat de la parter o glumă a lui Moser[7]; el însă, în vreme ce-i privea cu o naivă şi netăinuită cordialitate faţa, era fermecat în aşa măsură, încît fu nevoit în mai multe rînduri să-şi înfrîngă tentaţia de a-i cădea brusc la picioare şi de a-i mărturisi în chip loial marea, marea lui iubire.

Să tot fi trecut o oră întreagă, cînd în cele din urmă îşi privi uluit ceasul şi se ridică în grabă.

— Dar cît v-am reţinut, domnişoară Weltner! S-ar fi cuvenit să mă trimiteţi de mult la plimbare! Ar trebui să aflaţi că în preajma dumneavoastră timpul cuiva...

Procedase, fără să-şi dea seama, cu multă iscusinţă. Aproape că se abătuse cu totul de la admiraţia arătată fetei, exclusiv ca actriţă; complimentele lui exprimate cu sinceritate deveniseră în chip instinctiv din ce în ce mai mult de o natură personală.

— Dar cît e ceasul? De ce vă grăbiţi să plecaţi? întrebă ea cu o mirare mîhnită care, dacă era jucată, părea oricum mai realistă şi mai convingătoare decît oricînd pe scenă.

— Dumnezeule mare, v-am plictisit destul! O oră întreagă!

— Ah, nu! Pentru mine timpul a trecut repede! strigă ea cu o mirare acum neîndoielnic sinceră. A şi trecut o oră? Atunci trebuie să mă grăbesc să mai bag ceva în cap din noul meu rol — pentru astă seară — veniţi diseară la teatru? — la repetiţie n-am ştiut o boabă. Regizorul era cît pe-aci să-mi tragă o bătaie.

— Cînd pot să-l ucid? întrebă el pe un ton solemn.

— Cu cît mai devreme, cu atît mai bine! rîse ea, întinzîndu-i mîna de despărţire.

El se înclină cu o patimă clocotitoare şi-şi apăsă buzele pe mîna ei într-un lung şi nesătul sărut de care, deşi simţea că e o nechibzuinţă, nu se putea despărţi, nu se putea despărţi de dulcea mireasmă a acestei mîini, de această fericită ameţeală a simţirii.

Ea îşi retrase cam grăbită mîna, iar cînd el o privi din nou i se păru că observă pe faţa ei o anume expresie de tulburare, de care ar fi trebuit poate să se bucure din toată inima, dar pe care o interpretă ca pe o supărare datorată comportării lui lipsite de tact, aşa că un moment se simţi mîhnit şi ruşinat.

— Mulţumesc din toată inima, domnişoară Weltner, spuse

el repede şi într-un mod mai ceremonios decît pînă atunci, pentru marea amabilitate pe care mi-aţi arătat-o...

— Dar vă rog... sînt foarte bucuroasă că v-am cunoscut.

— Şi, nu-i aşa? o rugă el din nou pe tonul său firesc de mai înainte, n-o să-mi refuzaţi o rugăminte, domnişoară, anume — să... mai pot reveni!

— Fireşte!... adică... desigur — de ce nu! Era cam încurcată. După felul ciudat în care îi sărutase mîna, rugămintea lui părea întrucîtva inoportună. M-aş bucura foarte mult să mai pot sta de vorbă cu dumneavoastră, adăugă ea totuşi cu o amabilitate calmă şi-i întinse din nou mîna.

— Mii de mulţumiri!

Încă o scurtă înclinare, apoi se găsi afară. Acum, cînd n-o mai vedea, i se părea din nou că visează.

Apoi simţi iar căldura mîinii ei în a lui şi pe buzele lui şi ştiu din nou că era pe deplin treaz şi că fericitele, „cutezătoarele" sale visuri deveniseră realitate. Coborî clătinîndu-se ca beat treptele, aplecat într-o parte peste balustrada pe care ea o atinsese desigur de atîtea ori şi pe care el o sărută acum jubilînd — de sus pînă jos.

Jos, în faţa casei puţin retrase faţă de aliniamentul străzii, se găsea un mic scuar ca o curte sau o grădină, pe a cărui latură din stînga o tufă de liliac îşi deschidea cele dintîi flori. Se opri acolo şi-şi vîrî faţa care-i ardea în lăstărişul rece şi bău îndelung, cu inima clocotind, parfumul proaspăt, delicat.

Oh — cum o mai iubea!

Cînd intră în restaurant şi se aşeză încins, cu un salut fugar, lîngă Rölling şi alţi tineri, aceştia terminaseră de-un răstimp masa. Rămase cîteva minute tăcut şi-i privi pe rînd cu un zîmbet superior, ca şi cum ar fi făcut în taină haz de ei, cum şedeau acolo şi-şi fumau ţigaretele şi habar n-aveau de nimic.

— Măi băieţi! strigă el apoi deodată, aplecîndu-se peste masă, ştiţi o noutate? Sînt fericit!

— *Aha?!* zise Rölling şi-l privi foarte elocvent în faţă. Apoi îi întinse peste masă, cu o mişcare solemnă, mîna.

— Felicitările mele cele mai cordiale, băieţaş.

— Pentru ce?

— Ce s-a-ntîmplat?

— Desigur, voi habar n-aveţi. Azi e ziua lui de naştere. Îşi serbează ziua de naştere. Ia priviţi-l — nu arată ca un nou-născut?

— Ce vorbeşti!

— Ei drăcie!

— Felicitări!

— Păi atunci, ar trebui, la drept vorbind...

— Se-nţelege! — Chel-ner!

Trebuia să recunoşti, a ştiut să-şi sărbătorească ziua de naştere.

Apoi, după opt zile petrecute anevoie cu o nerăbdare plină de dor, îşi repetă vizita. I-o îngăduise ea. Toate acele *états d'âme*[8] exaltate, pe care le trezise în el prima dată sfiala iubirii, pieiră acum cu totul.

După aceea o văzu şi stătu de vorbă cu ea tot mai des. I-o îngăduia Irma, iară şi iară.

Tăifăsuiau în voie, iar relaţia dintre ei ar fi putut fi numită aproape prietenească, dacă nu s-ar fi ivit cînd şi cînd, brusc, o anume stinghereală şi timiditate, ceva ca o temere vagă, care-i cuprindea de obicei concomitent pe amîndoi. În asemenea momente, conversaţia se putea poticni deodată, stingîndu-se pentru cîteva secunde într-o privire mută, după care, întocmai ca după cea dintîi sărutare a mîinii, atitudinea lor să ia pentru un scurt răstimp o formă mai rigidă.

De cîteva ori i se îngădui s-o conducă după spectacol acasă. Ce belşug de fericire ascundeau pentru el aceste seri de primăvară, cînd păşea pe străzi alături de ea! În faţa uşii de la casă, ea îi mulţumea din inimă pentru osteneală, el îi săruta mîna şi-şi vedea de drum cu inima jubilînd de recunoştinţă.

În una din aceste seri, după ce-şi luase rămas bun şi se şi îndepărtase cîţiva paşi, mai întoarse o dată capul. Atunci o văzu stînd încă în uşă şi căutînd parcă ceva pe jos. Avu totuşi impresia că ea luase brusc poziţia cuiva care caută abia la răsucirea lui rapidă.

— Aseară v-am văzut! îi spuse la un moment dat Rölling. Băieţaş, primeşte expresia înaltei male stime. Atît de departe n-a ajuns într-adevăr încă nimeni cu ea. Eşti un tip grozav! Dar şi un bleg. Mai multe avansuri nu poate să-ţi facă. Prea ţii să rămîi un model de virtute! Trebuie să fie înamorată de tine la nebunie! Bate şi tu fierul cît e cald!

Îl privi o clipă fără să înţeleagă. Apoi pricepu şi zise:

— Ah, taci!

Dar începu să tremure.

Primăvara intră în toate drepturile ei. Încă pe la sfîrşitul acelui mai, urmară un şir de zile fierbinţi, în care nu căzu nici un strop de ploaie. Cerul de un albastru palid, aburit privea spre pămîntul însetat, iar arşiţa încremenită, teribilă a zilei făcea loc către seară unei zăpuşeli sufocante, apăsătoare, pe care o adiere slabă o făcea cu atît mai sensibilă.

Într-una din aceste seri, bravul nostru tînăr hoinărea singur prin plantaţiile de pe colinele din preajma oraşului.

Îi fusese insuportabil să rămînă acasă. Era din nou bolnav; îi dădea iarăşi ghes acel dor însetat pe care-l credea totuşi stins

de mult prin fericirea de a se putea afla în preajma ei. Acum însă îi venea să geamă din nou. După ea. Dar cîte n-ar fi vrut!

Vinovatul era Rölling, acest Mefisto. Doar mai blajin şi mai lipsit de spirit.

Ca 'nalta intuiţie apoi
Nu pot să spun şi cum — s-o-nchei...[9]

Clătină din cap cu un oftat şi-şi aţinti ochii îndelung în înserare.

Rölling era vinovatul! — Sau, totuşi, acesta, văzîndu-l cum păleşte din nou, nu făcuse altceva decît să numească prin cuvinte brutale şi să-i aducă limpede înaintea ochilor ceea ce se afla altminteri încă învăluit în ceţurile melancoliei domoale şi vagi! —

Îşi continuă hoinăreala sub apăsarea zăpuşelii, cu paşi obosiţi şi totuşi hotărîţi.

Şi nu putea să găsească tufa de iasomie, al cărei parfum îl simţea cu toate acestea necontenit. Încă nu venise vremea la care să înflorească iasomia, dar pe el îl urmărea pretutindeni, ori de cîte ori ieşea în aer liber, această dulce şi ameţitoare mireasmă.

La o cotitură a drumului, sprijinită de o coastă ca un meterez, pe care erau risipiţi cîţiva copaci, se afla o bancă. Se aşeză pe ea şi rămase cu ochii aţintiţi în gol.

De cealaltă parte a drumului, pămîntul acoperit de iarbă uscată cobora curînd spre rîul ce luneca leneş la vale. Dincolo de rîu, şoseaua, perfect dreaptă, între două şiruri de plopi. Acolo, de-a lungul orizontului de un violet pal se tîra trudnic, singuratic, un car ţărănesc.

Şedea cu ochii aţintiţi şi nu cuteza să facă nici o mişcare, fiindcă nici în juru-i nu se mişca nimic.

Şi mereu, mereu această mireasmă înăbuşitoare de iasomie.

Şi peste lumea întreagă această povară sufocantă, această linişte lîncedă, dogoritoare, arzînd de-o sete de nestins. Simţea că trebuie să vină o oarecare eliberare, o mîntuire pornită de undeva, o satisfacere răcoritoare prin furtună a acestei însetări din el şi din natură...

Apoi o văzu din nou pe fată, parcă aievea, în costumul ei antic de culoare deschisă, revăzu braţul ei subţire, alb, cu siguranţă moale şi răcoros.

Se ridică pe jumătate hotărît, o hotărîre vagă, şi o porni din ce în ce mai repede pe drumul spre oraş. —

Cînd se opri cu conştiinţa tulbure că a ajuns la ţel, îl copleşi brusc o mare spaimă.

Seara se înstăpînise pe deplin. În jurul său, era linişte şi întuneric. Numai din cînd în cînd se mai ivea la ceasul acela cîte

un om în cartierul aflat oarecum la periferie. Printre numeroasele stele uşor voalate se arăta pe cer luna, aproape plină. Foarte departe, lumina indiferentă a unui felinar cu gaz.

Iar el se găsea în faţa casei ei.

Nu, nu voise să vină aici! voinţa existase totuşi într-însul, fără ca el să ştie.

Acuma, cum stătea acolo şi privea nemişcat luna, înţelese că era totuşi bine aşa, că acesta-i era locul.

De undeva se împrăştia mai multă lumină.

Venea de sus, de la etajul al treilea, din odaia ei, care avea o fereastră deschisă. Aşadar, nu era ocupată la teatru; se afla acasă şi încă nu se culcase.

Îl podidi plînsul. Se rezemă de gard şi plînse. Totul era atît de trist. Lumea era atît de mută şi de însetată, iar luna atît de palidă.

Plînse îndelung, fiindcă un răstimp aceasta îl făcu să resimtă un fel de potolire a setei, de înviorare şi eliberare. Apoi însă ochii lui fură mai uscaţi şi mai fierbinţi ca înainte.

Arida stare depresivă îi apăsă din nou tot corpul, încît fu nevoit să geamă, să geamă, va trebui... va trebui să...

Să se dea bătut, să se dea bătut...

Nu! Să nu se dea bătut, ba chiar...!

Îşi îndreptă spinarea. Muşchii i se încordară.

Dar o durere mută, lîncedă îi secătui din nou puterea.

Mai bine totuşi, istovit, să se dea bătut.

Apăsă uşor clanţa de la uşa casei şi o porni încet, cu paşi tîrşîiţi pe scară în sus.

Slujnica îl privi cam mirată, la ora aceea; dar domnişoara era acasă.

Nu se mai anunţă; după ce bătu scurt, el însuşi deschise uşa spre camera de locuit a Irmei.

Nu era conştient de ce face. Nu el se îndreptase spre uşă, ci se lăsase dus. Avea impresia că din slăbiciune îngăduise să scape o piedică, iar acum o tăcută necesitate îl îndrumase într-acolo cu un gest grav, aproape trist. Simţea că o oarecare voinţă superioară independentă ar fi putut acţiona împotriva acestei categorice porunci mute din lăuntrul său numai intrînd într-un conflict dureros cu ea. Să cedeze — să cedeze; avea să se întîmple ceea ce se cuvenea, ceea ce era necesar.

La bătaia lui în uşă, auzi o tuse uşoară, ca atunci cînd cineva îşi drege glasul, ca să vorbească; apoi răsună, vocea ei obosită şi interogativă:

— Intră.

Cînd intră, fata şedea în semiîntuneric lîngă peretele din fundul odăii, în colţul unde era sofaua, înapoia unei mese rotunde; lampa ardea voalată lîngă fereastra deschisă, pe mica servantă.

Ea nu-l privi, ci, ca şi cum ar fi crezut că a intrat slujnica, rămase nemişcată în poziţia în care se odihnea, cu un obraz lipit de pernă.

— Bună seara, domnişoară Weltner, spuse el încet.

Ea ridică tresărind capul şi-i aruncă o privire plină, pentru o clipită, de-o adîncă spaimă.

Era palidă şi avea ochii roşii. O expresie de suferinţă suportată în tăcere îi stăruia în jurul gurii şi o oboseală molcomă şi fără de nume se jeluia în privirea ridicată spre el şi în sunetul vocii, cînd întrebă:

— Atît de tîrziu?

La priveliştea suferinţei de pe chipul acesta dulce, dulce, din ochii aceştia dragi, care pluteau ca o fericire încîntătoare şi voioasă deasupra vieţii lui, îl copleşi o durere lăuntrică, fierbinte, pe care n-o mai simţise niciodată, fiindcă nu se mai uitase pe sine; în vreme ce pînă acum îl încercase numai compasiune faţă de el însuşi, în clipa aceasta resimţi o milă profundă, de un infinit devotament faţă de ea.

Rămase locului şi doar o întrebă cu sfială, încet, în cuvinte pe care simţirea sa le rostea însă în sunete pornite din inimă.

— De ce-aţi plîns, domnişoară Irma?

Ea îşi coborî fără nici o vorbă privirea în poală, spre batistuţa albă pe care o strîngea în pumn.

Păşi spre ea, se aşeză alături, îi luă amîndouă mîinile subţiri, de un alb mat, care erau reci şi umede, şi i le sărută cu gingăşie pe fiecare, iar în vreme ce din piept i se ridicau în ochi lacrimi fierbinţi, repetă cu vocea tremurătoare:

— Aţi... plîns, într-adevăr?

Dar ea îşi coborî şi mai mult capul în piept, încît îi simţi uşoara mireasmă a părului, iar în vreme ce pieptul ei lupta cu o suferinţă grea, plină de spaimă, mută, iar degetele îi zvîcneau în ale lui, el zări cum de pe genele ei lungi, mătăsoase, se desprind încet, grele, două lacrimi.

Îi strînse speriat amîndouă mîinile la pieptul lui şi strigă îndurerat şi deznădăjduit, cu vocea sugrumată:

— Nu pot... să te văd plîngînd! Nu suport!

Ea îşi înălţă chipul palid spre el, încît se puteau privi în ochi, adînc, adînc, pînă în suflet, iar amîndoi îşi spuseră prin această privire că se iubesc. Apoi un strigăt de dragoste bucuros şi mîntuitor, deznădăjduit şi plin de fericire spulberă ultima sfială, iar în vreme ce trupurile lor tinere se îmbrăţişară încolăcindu-se spasmodic şi buzele tremurătoare li se lipiră într-un prim şi lung sărut, lumea pieri şi pe fereastra deschisă pătrundea parfumul liliacului, acuma intens şi plăcut.

El ridică din fotoliu făptura ei gingaşă, aproape aeriană, amîndoi continuînd să bîiguie cu buzele deschise cît de mult se

iubesc.

Apoi îl trecu un fior straniu, cînd ea începu să se clatine sub sărutările lui, ea care fusese pentru sfioasa lui dragoste zeiţa supremă, în faţa căreia se simţise întotdeauna slab şi neiscusit şi mic...

În timpul nopţii se trezi o dată.

Lumina lunii se juca în părul fetei, iar mîna ei se odihnea pe pieptul lui.

Îşi ridică privirea spre cer şi-i sărută ochii adormiţi şi fu un băiat mai cuminte ca niciodată.

Noaptea căzuse o aversă de ploaie însoţită de furtună. Natura fusese mîntuită de febra ei apăsătoare. Lumea întreagă respira o mireasmă proaspătă.

Sub soarele răcoros al dimineţii, ulanii[10] treceau prin oraş, iar oamenii stăteau în faţa uşilor şi miroseau aerul curat şi se bucurau. Îndreptîndu-se spre casă prin primăvara reîntinerită, cu membrele pătrunse de o somnolenţă visătoare şi fericită, ar fi dorit să poată chiui către cerul azuriu, o, tu, dulcea mea — dulcea — dulcea!

Apoi, acasă, la masa lui de lucru, în faţa portretului ei, se reculese şi întreprinse un scrupulos examen de conştiinţă în legătură cu ceea ce făcuse, întrebîndu-se dacă nu cumva, în toată fericirea lui, e un om de nimic. L-ar fi durut grozav să fie aşa.

Dar nu, totul era bine şi frumos.

În sufletul său băteau clopote de sărbătoare, ca în ziua confirmaţiunii, iar în vreme ce privea afară spre primăvara ciripitoare şi spre cerul ce zîmbea, se simţea din nou ca în noaptea trecută, ca şi cum l-ar fi privit în faţă pe bunul Dumnezeu cu o recunoştinţă gravă, tăcută, iar mîinile lui se împreunară şi cu o gingăşie plină de ardoare şopti numele ei spre primăvara de afară, ca pe o pioasă rugăciune de dimineaţă.

Rölling — nu, el nu trebuie să ştie nimic. Era un băiar simpatic, dar avea să-şi debiteze iarăşi frazele şi să trateze totul aşa — comic. Dar cînd se va duce acasă, — da, atunci, într-o seară, în zumzetul lămpii, are să-i povestească mamei — totul — toată fericirea lui.

Şi se scufundă iarăşi în visare.

După opt zile, Rölling ştia firește totul.

— Băieţaş! spuse el, îţi închipui că sînt un dobitoc? Ştiu totul. Ai fi putut să-mi spui întreaga poveste niţeluş mai în amănunţime.

— Nu ştiu ce vorbeşti. Dar dacă aş şti ce vorbeşti, n-aş vrea eu să vorbesc cu tine despre ceea ce ştii, îi replică el pe un ton

serios, îndrumîndu-l cu o mină profesorală şi cu un gest al degetului arătător pe cel ce întrebase prin încîlcirea spirituală a frazei sale.

— Ia te uită la el! Da' ştii că ai haz, băieţaş! Safirul[11] curat! — Ei, fii fericit, băiete!

— Sînt, Rölling! spuse el pe un ton serios şi apăsat şi strînse cu cordialitate mîna prietenului său.

Dar lui Rölling lucrurile i se părură din nou prea sentimentale.

— Ia zi, întrebă el, mica Irma nu va interpreta în curînd roluri de tinere doamne? Pălărioarele legate cu panglici sub bărbie ar prinde-o bine! — Şi-apoi — n-aş putea să devin eu prietenul casei?

— Rölling, eşti insuportabil!

Poate că Rölling flecărea. Poate că cele ce se întîmplau cu eroul nostru, care se înstrăinase cu totul de cunoscuţii săi şi de deprinderile lui de pînă atunci, nu puteau să rămînă multă vreme necunoscute. Foarte curînd începu să se vorbească în oraş că „domnişoara Weltner de la Teatrul Goethe" are o „legătură" cu un student foarte tînăr, iar lumea dădea acum asigurări că nimeni nu crezuse cu adevărat vreodată în onestitatea „persoanei".

Da, el se înstrăinase de toate. Lumea din jurul său se scufundase, iar el plutea prin săptămîni doar pe sub norişori trandafirii şi sub amoraşi rococo care cîntau la vioară — fericit, fericit, fericit! Dacă ar fi putut să stea mereu culcat la picioarele ei, în orele ce treceau pe neobservate şi să-i bea din gură răsuflarea — în rest, toată viaţa pierise, pierise. Acum nu mai exista decît acest singur lucru, pentru care în cărţi se foloseşte sărăcăciosul cuvînt „iubire".

Amintita poziţie la picioarele ei era de altfel caracteristică pentru relaţia dintre cei doi tineri. Ea înfăţişa clar întreaga superioritate socială exterioară a femeii de douăzeci de ani faţă de bărbatul de aceeaşi vîrstă. El era întotdeauna cel care, în dorinţa instinctivă de a-i fi pe plac, trebuie să-şi controleze atent cuvintele şi mişcările, ca să-i iasă cum se cuvine în întîmpinare. Abstracţie făcînd de dăruirea totală din clipele de dragoste propriu-zise, el era cel care, în relaţia lor socială ca atare, nu se putea comporta fără nici o constrîngere şi scutit pe deplin de jenă. În parte desigur şi mînat de iubire, dar încă mai mult, neîndoielnic, fiindcă sub aspect social era cel mai mic, mai slab, se lăsa dojenit de ea ca un copil, pentru ca apoi să-i ceară umil şi mîhnit iertare, pînă cînd i se îngăduia din nou să-şi culce capul în poala ei, iar ea îl dezmierda mîngîindu-i părul cu o gingăşie maternă, aproape compătimitoare. Culcat la picioarele ei, privea în sus spre ea, venea şi pleca atunci cînd voia, se supunea

tuturor toanelor ei, iar ea *avea* toane.

— Băieţaş, spuse Rölling, cred că ai ajuns sub papuc. Mi se pare că eşti prea blînd în concubinajul ăsta!

— Rölling, eşti un măgar. Nu ştii nimic. Habar n-ai. O iubesc. Asta-i tot. N-o iubesc numai — aşa... ci, ci eu — o iubesc tocmai — ah, e ceva ce nu se poate spune în cuvinte...!

— Eşti un băiat fantastic de bun, spuse Rölling.

— Ah, prostii! —

Ah, prostii! Cuvinte neroade ca „papuc" şi „prea blînd" nu putea să le scornească decît Rölling. Într-adevăr, acesta nu pricepea nimic din toată povestea. — În fond, el ce era? Ce era el, la o adică? Legătura cu Irma era atît de simplă şi firească. El nu dorea altceva decît să-i ia mereu mîinile în ale lui şi să-i spună iară şi iară: Ah, cît e de minunat că mă iubeşti, că-ţi sînt puţintel drag — ce recunoscător îţi sînt pentru asta!

O dată, într-o seară frumoasă, blîndă, în vreme ce hoinărea singur pe străzi, făcu din nou o poezie, care-l emoţionă foarte mult. Suna cam aşa:

Cînd piere discul luminos
Şi ziua a apus,
Priveşte, cu un gest pios,
Spre Dumnezeu, în sus.

Se uită oare el mîhnit
La noi, spre-a ne vesti
Că dragostea ce ne-a unit
Curînd se va sfîrşi?

Că după acest mai senin
Veni-va iarnă grea
Şi-al vieţii braţ, lovind hain,
Ne va înstrăina? —

Nu, nu-ţi lipi căpşorul drag,
Înspăimîntat, de pieptul meu,
Mai rîd sub soarele pribeag
Flori şi culori de curcubeu!

Nu plînge! Lîngă mine stai!
Durerile departe pier.
Pentru-al iubirii dulce rai
Să mulţumim, privind spre cer!

Poezia nu-l emoţiona însă, pentru că ar fi avut realmente şi în mod serios în vedere eventualitatea unui sfîrşit. Acesta ar fi

fost un gînd cu totul absurd. Cu adevărat din inimă îi izvorau numai ultimele versuri, în care melancolica monotonie a tonului lăsa să irumpă în ritmuri libere, rapide bucuroasa simţire a fericirii prezente. Restul era, doar aşa, o stare de spirit muzicală din pricina căreia îşi şterse de la ochi nişte lacrimi vagi.

Apoi scrise din nou familiei de-acasă scrisori, pe care cu siguranţă că nu le înţelegea nimeni. În ele nu se spunea de fapt absolut nimic; în schimb, paginile erau încărcate de o interpunctuaţie haotică şi pline doldora mai ales de semne de exclamare aparent cu totul nemotivate. Dar într-un fel oarecare tot trebuia el să-şi împărtăşească fericirea şi să se destăinuie, iar pentru că, dacă se gîndea bine, nu putea fi pe deplin sincer în această poveste, recurgea la semnele de exclamare cu atîtea înţelesuri. Adesea, făcea haz în sinea lui, cînd îi trecea prin minte că nici chiar învăţatul său papa n-ar putea să descifreze aceste hieroglife, care nu aveau totuşi alt înţeles decît acesta: Sînt nemăsurat de fericit! —

Aşa a trecut timpul pînă la mijlocul lui iulie, în această dragă, neroadă, dulce, clocotitoare fericire, iar povestea ei ar fi devenit plicticoasă, dacă n-ar fi sosit deodată o dimineaţă veselă, amuzantă.

Dimineaţa a fost realmente minunat de frumoasă. Era încă relativ devreme, cam pe la ora nouă. Soarele mîngîia pielea în mod plăcut. Aerul era din nou la fel de parfumat — la fel, i se păru lui, ca atunci, în dimineaţa aceea de după prima lor noapte minunată.

Se simţea foarte mulţumit şi izbea voios cu bastonul în trotuarul alb ca zăpada. Voia să se ducă la ea.

Ea nu se aştepta să-l vadă, dar tocmai asta era atît de încîntător. El avusese de gînd să se ducă în acea dimineaţă la cursuri, dar din intenţia lui nu ieşise fireşte nimic — astăzi. Asta mai lipsea! Pe o asemenea vreme să şadă închis în aulă. Dacă ar fi plouat — poate. Dar în aceste condiţii, sub cerul acesta care rîde luminos şi blînd... la ea! la ea! Hotărîrea pe care o luase îl transpusese în cea mai trandafirie stare de spirit. În vreme ce cobora pe Heustrasse, fluiera în ritmul voios al cîntecului de chef din *Cavalleria rusticana.*

Se opri în faţa casei ei şi sorbi un răstimp parfumul de liliac. Cu tufa aceasta stabilise treptat o stîrnsă prietenie. Întotdeauna, cînd venea, se oprea în faţa ei şi purta cu ea un scurt dialog mut, extrem de sentimental. Liliacul îi făgăduia în tăcere şi cu gingăşie desfătările dulci ce-l aşteptau din nou, iar el îl privea aşa cum în faţa unei mari fericiri sau dureri, pe care nu vrei s-o destăinui unui om, te adresezi, cu prisosul tău de simţăminte, marii şi tăcutei naturi, care cu adevărat are uneori aerul că înţe-

lege ceva — îl privea deci îndelung ca pe cineva legat de povestea lui, cineva care-i împărtăşea sentimentele, cineva familiar şi, datorită permanentului său extaz liric, vedea în el cu mult mai mult decît un simplu adaos scenic în romanul său.

După ce ascultă îndestul spusele şi făgăduielile parfumului drag şi delicat, se duse sus şi, lăsîndu-şi bastonul pe coridor, intră în camera de zi, fără să bată, peste măsură de voios, cu amîndouă mîinile vîrîte în buzunarele pantalonului de la costumul său de culoare deschisă şi cu pălăria rotundă împinsă spre ceafă, cum ştia că-i place ei cel mai mult.

— 'Neaţa, Irma! Ei, eşti foarte... „surprinsă", voi el să spună, dar surprins fu el însuşi. La intrarea lui, Irma se ridicase brusc de la masă, ca şi cînd ar fi vrut să ia repede ceva, fără să ştie bine ce. Îşi şterse, încurcată, gura cu un şervet şi rămase în picioare, privindu-l cu ochii ciudat de mari. Pe masă se aflau cafea şi prăjituri. De-o parte a mesei şedea un domn în vîrstă, cu înfăţişare demnă, cu mustaţă răsucită, albă ca zăpada, îmbrăcat extrem de elegant, care mesteca şi se uita la el foarte mirat.

Îşi scoase repede pălăria şi începu s-o răsucească, încurcat, în mîini.

— O, pardon, spuse el, n-am ştiut că ai musafiri.

La aceasta, bătrînul domn încetă să mai mestece şi o privi pe fată drept în ochi.

Bietul băiat se sperie în lege, văzînd-o cît era de palidă şi cum rămăsese ţintuită locului. Dar bătrînul domn arăta încă mai rău! Ca un cadavru! Părul, cît mai avea, nu părea să fi fost pieptănat. Cine putea să fie?! Îşi sparse capul, punîndu-şi în pripă întrebarea. Vreo rudă de-a ei? Dar nu-i spusese niciodată nimic despre el. Ei, oricum, venirea lui era inoportună. Ce păcat! Se bucurase atîta! Acum putea să plece! Era îngrozitor! — Şi nimeni nu rostea o vorbă! — Ce atitudine trebuia să ia faţă de Irma!

— Cum adică? spuse brusc bătrînul domn, privind cu ochii lui mici, sclipitori, cenuşii, adînciţi în orbite, ca şi cum ar mai fi aşteptat şi un răspuns la această întrebare enigmatică. Era cu siguranţă cam năucit. Făcea o mutră destul de neghioabă. Buza de jos îi atîrna flască, prosteşte.

Eroului nostru îi veni deodată în gînd să se prezinte. O făcu într-un chip foarte politicos.

— Mă numesc XXX. Am venit doar... doar să-i fac o vizită de curtoazie domnişoarei.

— Ce-mi pasă mie de asta?! bubui bătrînul şi venerabilul domn. În definitiv ce doreşti?

— Scuzaţi, eu...

— Ei lasă! Mai bine vezi-ţi de drum. Eşti cu totul de prisos

aici. Ce zici, Mausi? La această întrebare, clipi din ochi cu drăgălăşenie spre Irma.

Ei, eroul nostru nu era el chiar erou, dar tonul bătrînului domn fusese prea de tot jignitor — ca să nu mai vorbim că dezamăgirea îi spulberase cu totul buna dispoziţie, astfel că-şi schimbă îndată atitudinea.

— Permiteţi, domnule, spuse el calm şi hotărît, realmente nu înţeleg ce vă îndreptăţeşte să vorbiţi în acest mod cu mine, mai ales că socot că am cel puţin tot atîta drept ca şi dumneavoastră să mă aflu în această odaie.

A fost prea mult pentru bătrînul domn. Nu era obişnuit cu aşa ceva. Buza de jos începu să-i tremure de enervare, se izbi de trei ori cu şervetul peste genunchi şi, făcînd uz de toate modestele lui mijloace vocale, împroşcă vorbele:

— Tînăr nătîng! Tînăr nătîng ce eşti, nătîng!

Dacă cel căruia i se adresau aceste cuvinte îşi mai ţinuse în frîu mînia, la replica din urmă şi luase în seamă eventualitatea că bătrînul domn ar putea fi o rudă a Irmei, acum răbdarea lui se terminase. În el se trezi cu mîndrie conştiinţa drepturilor sale faţă de fată. Nu-i mai păsa cine e celălalt. Fusese insultat în modul cel mai grosolan şi-apoi simţi că se cuvine să se poarte ca „stăpînul casei", astfel că făcu o scurtă întoarcere spre uşă şi-i porunci cu o asprime mînioasă bătrînului domn venerabil să părăsească imediat locuinţa.

Bătrînul domn rămase pentru o clipă fără grai. Apoi, între rîs şi plîns, rotind ochii rătăciţi prin odaie, lălăi:

— Cum... ce... dar... ia te uită! Dumnezeule — *tu* ce spui... de asta?! Poticnindu-se în vorbe, se uita de jos, implorîndu-i ajutorul, spre Irma, care se întorsese cu spatele şi nu sufla un cuvînt.

Cînd înţelese că nu poate spera nici un ajutor din partea ei, iar adversarul său repetă cu o nerăbdare ameninţătoare mişcarea spre uşă, nefericitul moşneag se dădu bătut.

— Am să plec, spuse el cu o nobilă resemnare, am să plec îndată. Dar mai vorbim noi, *tîncule!*

— Cu siguranţă c-o să mai vorbim! strigă eroul nostru, cu siguranţă! Sau îţi închipui — domnule — că mi-ai azvîrlit fără urmări injuriile dumitale în obraz! Deocamdată — ieşi!

Tremurînd şi gemînd, bătrînul domn se ridică anevoie de pe scaun. Pantalonii largi îi atîrnau în jurul picioarelor subţiri. Se ţinu de şolduri şi fu gata să cadă din nou pe scaun. Aceasta îl făcu să devină sentimental.

— Bietul de mine, biet om bătrîn! scînci el, clătinîndu-se spre uşă, biet bătrîn, biet bătrîn! Ce grosolănie, ce mişelie!... Oh — ah — şi o nobilă mînie se trezi din nou în el — dar mai... vorbim noi! Mai vorbim! Mai vorbim!

— O s-o facem! îl asigură schingiuitorul lui, acum mai mult înveselit, pe coridor, unde bătrînul domn îşi puse pe cap, cu mîini tremurătoare, cilindrul, îşi luă pe braţ un pardesiu gros şi se îndreaptă cu paşi nesiguri spre scară.

— O s-o facem — repetă bunul băiat pe un ton foarte blînd, fiindcă jalnica înfăţişare a bătrînului domn îi inspira acum din ce în ce mai mult milă. Vă stau oricînd la dispoziţie, continuă el pe un ton politicos, dar după comportarea dumneavoastră faţă de mine, să nu vă miraţi de a mea faţă de dumneavoastră.

Făcu o plecăciune cum scrie la carte şi-l lăsă în voia soartei pe bătrînul domn, pe care-l auzi cum cheamă jos în stradă, cu voce jalnică, o trăsură.

Abia acum îi veni din nou în minte întrebarea: cine să fi fost acest smintit domn bătrîn? La urma urmelor, într-adevăr vreo rudă de-a ei? Unchiul, bunicul sau ceva asemănător? Dumnezeule, atunci se purtase totuşi prea violent cu el. Bătrînul domn era poate din firea lui atît de — de iritabil! Dar dacă a fost aşa, ea ar fi trebuit să lămurească lucrurile! Irma însă a rămas parcă indiferentă faţă de toată povestea. Abia acum îi veni în minte acest lucru. Mai înainte, toată atenţia lui fusese concentrată asupra neruşinatului domn bătrîn. — Oricine-ar fi! Se simţi indispus şi o clipă şovăi să reintre la ea, gîndindu-se că s-a purtat poate nepoliticos.

Cînd închise din nou uşa în urma lui, Irma şedea în colţul unde se afla sofaua, ţinea între dinţi un colţ al batistuţei şi privea ţintă înainte, fără să se întoarcă spre el.

El rămase o clipă încurcat, apoi îşi împreună mîinile şi strigă aproape plîngînd de neajutorare:

— Dar, spune-mi totuşi, pentru numele lui Dumnezeu, cine a fost?

Nici o mişcare. Nici un cuvînt.

Îl trecură sudori calde şi reci. Simţi o vagă înfiorare. Apoi însă îşi spuse hotărît că totul fusese pur şi simplu ridicol, se aşeză lîngă ea şi-i luă părinteşte mîinile.

— Hai, Irma dragă, fii rezonabilă. Doar nu poţi fi supărată pe mine! El a început — domnul bătrîn. — Cine era, la drept vorbind?

Linişte de mormînt.

Se ridică şi se îndepărtă cîţiva paşi de ea, fără să ştie ce-i de făcut.

Uşa de lîngă sofa, care ducea spre dormitorul ei, era pe jumătate deschisă, Brusc, el intră acolo. Pe noptiera de la capul patului desfăcut, văzuse ceva ce-i sărise în ochi. Cînd se întoarse, ţinea în mînă cîteva bilete albastre, bancnote.

Fu bucuros că avea deocamdată şi altceva de spus. Puse

bancnotele pe masă în faţa ei, zicînd:

— Mai bine încuie-i undeva: erau dincolo.

Deodată însă se făcu palid ca de ceară, ochii i se holbară şi buzele i se deschiseră tremurînd.

Cînd intrase cu bancnotele, ea ridicase ochii spre el, şi el îi *văzuse* ochii.

Ceva dezgustător se răsuci în el cu degete osoase, cenuşii şi-l înşfăcă pe dinăuntru de gît.

În clipa aceea era nespus de trist să-l vezi pe bietul tînăr întinzînd înainte mîinile şi repetînd mereu, pe tonul jalnic al unui copil a cărui jucărie zace sfărîmată pe podea:

— Ah, nu!... Ah — ah, nu!

Apoi, cu o spaimă teribilă, dînd s-o apuse de mîini cu gesturi smintite, ca şi cum ar fi voit, apropiind-o, s-o salveze prin el, iar prin ea să se salveze pe sine, rosti cu o voce deznădăjduită şi imploratoare:

— Te rog, nu... ! Te rog — te rog, nu! Tu nu ştii — cum... cum eu... nu! Spune totuşi — nu!

Apoi, îndepărtîndu-se din nou de ea, se prăbuşi în genunchi, gemînd, lîngă fereastră, izbindu-se cu capul de perete.

Fata îşi îndreptă spinarea şi, cu o mişcare îndărătnică, se propti mai bine pe sofaua din colţ.

— În definitiv, lucrez în teatru. Nu ştiu ce-s mofturile astea la tine. Toate fac aşa. M-am săturat de-atîta sfinţenie. Am văzut unde duce asta. Nu mai merge. Pentru noi, nu se poate altfel. Trebuie să cedăm oamenilor *bogaţi*. Trebuie să căutăm s-o scoatem la capăt. Avem nevoie de toalete şi... şi de toate alea. În cele din urmă, spuse pe şleau: Doar ştia toată lumea că eu oricum...!

El se năpusti asupra ei şi o acoperi cu sărutări nebune, teribile, biciuitoare şi parcă toată iubirea lui lupta deznădăjduită împotriva simţămintelor înfricoşătoare, potrivnice, atunci cînd rosti bîlbîindu-se:

— O, tu... tu!

Poate că din chiar aceste sărutări înţelese că de aci înainte dragostea lui se va preschimba în ură şi voluptatea în răzbunare sălbatică; poate că la acestea avea să se mai adauge în timp încă ceva. El însuşi nu ştia ce.

Apoi se pomeni jos, în faţa casei, sub cerul alb, zîmbitor, lîngă tufa de liliac.

Rămase acolo multă vreme nemişcat, încremenit, cu braţele atîrnate pe lîngă corp. Dar deodată băgă de seamă că dulcea răsuflare de iubire a liliacului se revărsa din nou spre el, atît de delicată, de pură şi dragă.

Cu o mişcare bruscă, izvorîtă din jale şi mînie agită în sus umnul spre cerul surîzător şi se năpusti cu o pornire de cru-

zime spre mincinosul parfum, spre inima tufei, făcînd ramurile să trosnească, să se frîngă şi inflorescenţele delicate să se spulbere.

După aceea se regăsi acasă, la masa lui, liniştit şi vlăguit.

Afară domnea, în maiestatea ei luminoasă, încîntătoarea zi de vară.

El îşi ţinea privirile aţintite spre imaginea ei, aflată acolo ca şi altădată, atît de dulce şi de pură...

Deasupra lui, printre rulade sonore de pian, un violoncel se tînguia atît de ciudat, iar în vreme ce notele profunde şi moi torturîndu-se şi înălţîndu-se, îi învăluiau sufletul, în el urcară, ca un cîntec vechi, molcom, de mult uitat, ritmuri uşor melancolice...

...Că după acest mai senin
Veni-va iarnă grea
Şi-al vieţii braţ, lovind hain,
Ne va înstrăina...

Sfîrşitul cel mai împăciuitor cu care pot încheia este că nerodul băieţandru a mai fost încă în stare să plîngă..."

*

ÎN COLŢUL NOSTRU, rămaserăm o clipă muţi. Cei doi prieteni de lîngă mine nu păreau nici ei neatinşi de întristarea pe care o trezise în mine povestirea doctorului.

— Gata? întrebă în cele din urmă Meysenberg.

— Slavă Domnului! spuse Selten cu o asprime, după cum avui impresia, cam simulată şi se ridică în picioare, ca să se apropie de o vază cu liliac proaspăt, aflată în fund de tot, în colţ, pe o mică etajeră sculptată.

Acum îmi dădui deodată seama de ce povestirea lui făcuse asupra mea o impresie ciudat de puternică: din pricina acestui liliac, al cărui parfum juca un rol atît de important într-însa şi plutise peste cele narate. Cu siguranţă că parfumul acesta îl determinase pe doctor să ne relateze întîmplarea, iar pentru mine avusese un efect foarte sugestiv.

— Emoţionant, spuse Meysenberg, aprinzîndu-şi cu un oftat adînc o nouă ţigaretă. O poveste foarte emoţionantă. Şi totuşi nemaipomenit de simplă!

— Da, aprobai eu, şi tocmai această simplitate pledează pentru adevărul ei.

Doctorul rîse scurt şi-şi apropie şi mai mult faţa de liliac.

Tînărul idealist blond încă nu spusese nimic. Se legăna fără întrerupere în balansoarul pe care şedea şi continua să mănînce bomboane fondante.

— Laube pare teribil de mişcat, spuse Meysenberg.

— Fără-ndoială că povestea este emoţionantă! răspunse cel apostrofat, oprindu-se din legănat şi ridicîndu-se în picioare. Dar Selten a vrut să mă combată. N-aş zice că a reuşit. Prin ce sprijină chiar şi această poveste justificarea morală a faptului că femeia...

— Ah, încetează cu expresiile tale răsuflate! îl întrerupse doctorul brusc şi cu inexplicabilă iritare în voce. Îmi pare rău pentru tine, dacă nu m-ai înţeles. Dacă o femeie cade astăzi din dragoste, mîine cade pentru bani. Asta am vrut să-ţi povestesc. Nimic altceva. Aici poate că se găseşte justificarea morală despre care baţi toba atîta.

— Ia spune, întrebă deodată Meysenberg, dacă toată povestea e-adevărată — de unde o ştii tu aşa de exact pînă în toate amănuntele şi în genere de ce te agiţi atîta din pricina ei?! Doctorul rămase o clipă tăcut. Apoi, cu o mişcare scurtă, smucită, aproape convulsivă îşi vîrî mîna dreaptă în buchetul de liliac, al cărui parfum îl inspirase pînă atunci adînc şi calm.

— Ei, Doamne, spuse el, fiindcă „băiatul bun" am fost eu însumi... altminteri totul m-ar fi lăsat perfect indiferent!

Într-adevăr — judecînd după tonul cu care rosti aceste cuvinte şi după brutalitatea amară şi tristă cu care-şi vîrîse mîna în liliac... întocmai ca atunci — într-adevăr, în el nu mai regăseai nimic din „băiatul bun" de odinioară.

VOINŢA de FERICIRE

BĂTRÎNUL HOFMANN făcuse avere ca posesor al unei plantaţii în America de Sud. Se căsătorise acolo cu o indigenă de familie bună şi venise îndată după aceea cu ea în Germania de nord, patria lui. Locuiau în oraşul meu natal, unde trăia şi restul familiei lui. Paolo se născuse aici.

Pe părinţii lui nu i-am cunoscut mai îndeaproape. În orice caz, Paolo era leit maică-sa. Cînd l-am văzut întîia oară, ceea ce înseamnă în ziua cînd taţii noştri ne-au dus pentru prima dată la şcoală, era un băieţaş slab, cu tenul gălbejit. Parcă-l văd şi-acum. Purta pe-atunci părul negru în plete lungi, care-i cădeau zburlite pe gulerul costumului de marinar şi-i încadrau feţişoara îngustă.

Fiindcă amîndoi o dusesem acasă foarte bine, nu ne împăcarăm deloc cu noul mediu, cu sala de clasă golaşă şi mai ales cu omul cu barbă roşie, jerpelit, care trebuia să ne înveţe cu tot dinadinsul abecedarul. Cînd tata voi să se îndepărteze, îl apucai plîngînd de haină, în vreme ce Paolo rămase complet pasiv. Se sprijinea nemişcat de perete, strîngea din buzele subţiri şi se uita cu ochii mari, plini de lacrimi la ceata băieţilor voioşi, care-şi dădeau unii altora ghionţi în coaste şi rînjeau cu nepăsare.

Înconjuraţi în felul acesta de măşti, ne simţirăm din capul locului atraşi unul de altul şi furăm bucuroşi că pedagogul cu barbă roşie ne îngădui să şedem alături. De-atunci înainte rămaserăm solidari între noi, puserăm împreună temelia învăţăturii noastre şi făcurăm zilnic troc cu tartinele noastre cu unt.

Din cîte îmi amintesc, Paolo era încă de pe-atunci bolnăvicios. Din cînd în cînd trebuia să lipsească vreme mai îndelungată de la şcoală, iar cînd se reîntorcea, pe tîmplele şi pe obrajii lui se vedeau încă mai clar ca de obicei vinişoarele de un albastru pal ce pot fi observate adesea tocmai la oamenii bruneţi şi delicaţi. Şi-a păstrat această caracteristică pentru totdeauna. A fost cel dintîi lucru care mi-a sărit în ochi cu prilejul revederii

noastre la München şi, de asemenea, după aceea, la Roma.

Camaraderia noastră a durat în toţi anii de şcoală oarecum din acelaşi motiv din care a luat naştere. Era „patosul distanţei“[1] faţă de cea mai mare parte dintre colegii noştri, stare de spirit cunoscută de toţi cei care la cincisprezece ani îl citesc în taină pe Heine, iar în clasa a şasea de liceu rostesc hotărît sentinţe despre lume şi oameni.

Am luat tot împreună — cred că aveam şaisprezece ani — lecţii de dans şi drept urmare am trăit împreună prima noastră dragoste.

Pe fetiţa care-l fermecase, o creatură blondă, veselă, o venera cu o ardoare melancolică ciudată pentru vîrsta lui şi care uneori mă neliniştea.

Îmi aduc aminte cu deosebire de un *anumit* bal. Fata i-a dus altuia două decoraţii de cotilion[2] la rînd, iar lui nici una. Îl observam cu teamă. Stătea lîngă mine rezemat de perete şi se uita ţintă la ghetele lui de lac, apoi deodată se prăbuşi leşinat. Fu dus acasă şi zăcu bolnav opt zile. S-a dovedit atunci — cred că în acea împrejurare — că inima lui nu era cea mai sănătoasă.

Încă mai dinainte începuse să deseneze, dovedind mare talent. Păstrez o filă pe care sînt schiţate foarte asemănător în cărbune trăsăturile acelei fete, cu semnătura: „Eşti ca o floare![3] — Paolo Hofmann *fecit*[4]“.

Nu mai ştiu exact cînd a fost, dar eram în clasele superioare, cînd părinţii săi au părăsit oraşul, pentru a se stabili la Karlsruhe, unde bătrînul Hofmann avea legături de afaceri. Paolo nu trebuia să schimbe şcoala, aşa că fu dat în pensiune la un bătrîn profesor.

Situaţia nu rămase totuşi multă vreme aşa. Poate că cele ce urmează n-au fost chiar motivul pentru care Paolo îşi urmă într-o bună zi părinţii la Karlsruhe, dar au contribuit în orice caz la aceasta.

Anume, într-o oră de religie, profesorul păşi brusc, cu o privire paralizantă, spre el şi scoase de sub Vechiul Testament ce se găsea în faţa lui Paolo o foaie de hîrtie pe care o siluetă foarte feminină, terminată pînă la piciorul stîng, se oferea fără pic de ruşine privirilor.

Aşadar, Paolo plecă la Karlsruhe, după care cînd şi cînd schimbarăm cîte o carte poştală, relaţie care se stinse încet, încet cu totul.

După despărţirea noastră trecuseră vreo cinci ani, cînd l-am reîntîlnit la München. Veneam într-o zi frumoasă de primăvară la vale pe Amalienstrasse, cînd am zărit coborînd treptele Academiei[5] pe cineva care de departe făcea întrucîtva impresia unui model italian. Cînd m-am apropiat, am văzut că era într-adevăr el.

De înălţime mijlocie, subţire, cu pălăria împinsă spre spate pe părul negru şi des, cu tenul gălbui, străbătut de vinişoare albastre, îmbrăcat elegant, dar neglijent — la vestă, de exemplu, avea cîţiva nasturi descheiaţi — cu mustăcioara scurtă uşor încreţită în sus, aşa s-a îndreptat spre mine cu pasul său legănat, indolent.

Ne-am recunoscut cam în acelaşi timp, iar salutul nostru a fost foarte cordial. În vreme ce, în faţa cafenelei „Minerva“, ne întrebam reciproc despre răstimpul ultimilor ani, mi s-a părut că se află într-o dispoziţie sufletească foarte bună, aproape exaltată. Ochii îi străluceau, iar mişcările îi erau foarte foarte ample. În schimb, arăta rău, realmente bolnav. Acum mi-e uşor să vorbesc, dar înfăţişarea lui m-a izbit într-adevăr şi i-am şi spus-o deschis.

— Tot aşa arăt? întrebă el. Da, cred că ai dreptate. Am fost mult timp bolnav. Anul trecut am fost chiar foarte grav bolnav. Îmi vine de-aici.

Îmi arătă cu mîna stîngă pieptul.

— Inima. Aşa am avut-o dintotdeauna. — În ultima vreme însă, mă simt foarte bine, de-a dreptul excelent. Pot spune că sînt perfect sănătos. De altfel, la cei douăzeci şi trei de ani ai mei, ar fi şi trist...

Era într-adevăr bine dispus. Îmi povesti cu voioşie şi vioiciune viaţa pe care o dusese de la despărţirea noastră. Îndată după aceea, reuşise să obţină de la părinţii săi îngăduinţa de a se face pictor, terminase de vreo trei sferturi de an Academia — tocmai trecuse întîmplător pe acolo — trăise cîtva timp călătorind, mai ales la Paris, iar acum, de vreo unsprezece luni, se stabilise la München.

— Probabil pentru multă vreme — cine ştie? Poate pentru totdeauna...

— Serios? întrebai eu.

— Păi da. Adică — de ce nu? Oraşul îmi place, îmi place extraordinar! Tonalitatea în ansamblu, înţelegi? Oamenii! Şi — ceea ce nu e lipsit de importanţă — poziţia socială ca pictor, chiar ca unul total necunoscut, este excelentă, nicăieri nu e mai bună...

— Ai făcut cunoştinţe plăcute?

— Da. — Puţine, dar foarte bune. Trebuie să-ţi recomand ca exemplu o familie... Am cunoscut-o în timpul carnavalului... Carnavalul este aici încîntător! Îi cheamă *Stein*. Chiar *baron* Stein.

— Ce fel de aristocraţie e asta?

— Ceea ce se numeşte aristocraţia financiară. Baronul a făcut afaceri la bursă, a jucat mai demult un rol colosal la Viena, a încheiat tranzacţii cu toţi principii şi aşa mai departe... Apoi a

intrat brusc în decadenţă[6], s-a retras din afaceri cu — se zice — aproximativ un milion şi duce aici o viaţă fără fast, dar distinsă.

— Este evreu?

— Cred că el nu. Nevastă-sa, probabil. De altfel, nu pot spune altceva decît că sînt nişte oameni extrem de plăcuţi şi subţiri.

— Au... copii?

— Nu. — Adică — o fiică de nouăsprezece ani. Părinţii sînt foarte amabili. Păru o clipă încurcat, apoi adăugă: Îţi fac în mod serios propunerea să te prezint acestei familii. Ar fi pentru mine o plăcere. Eşti de acord?

— Fireşte. Îţi voi fi recunoscător. Măcar pentru a o cunoaşte pe această fiică de nouăsprezece ani...

Mă privi pieziş, apoi spuse:

— Bine. Atunci să nu tărăgănăm lucrurile. Dacă-ţi convine, mîine pe la unu, unu jumătate vin să te iau. Familia Stein locuieşte pe Theresienstrasse 25, etajul întîi. S-a făcut.

Într-adevăr, a doua zi, pe la vremea prînzului sunam la etajul întîi al unei case elegante de pe Theresienstrasse. Lîngă sonerie se putea citi, cu litere mari, negre, numele: „Baron von Stein".

Pe drum, Paolo fusese tot timpul de-o veselie aproape exuberantă; acum însă, cînd aşteptam să se deschidă uşa, am constatat la el o schimbare ciudată. În vreme ce stătea lîngă mine, totul era într-însul, cu excepţia unui tremur nervos al pleoapelor, de un calm desăvîrşit, un calm forţat, plin de încordare. Ţinea capul puţin întins înainte. Avea pielea de pe frunte încreţită. Aproape că făcea impresia unui animal care-şi ciuleşte convulsiv urechile şi ascultă cu toţi muşchii încordaţi.

Servitorul, care ne luă cărţile de vizită, se întoarse cu invitaţia de a lua loc pentru cîteva clipe, întrucît doamna baroană va apărea îndată, şi ne deschise uşa spre o încăpere de mărime mijlocie, cu mobilă de culoare întunecată.

La intrarea noastră, dintr-o nişă, de unde se vedea în stradă, se ridică o tînără într-o toaletă de primăvară de culoare deschisă şi rămase o clipă în picioare, cercetîndu-ne cu privirea. „Fiica de nouăsprezece ani", mă gîndii eu, aruncînd fără să vreau o privire furişă spre însoţitorul meu:

— Baroneasa Ada! îmi şopti el.

Domnişoara avea o siluetă elegantă, dar forme mature pentru vîrsta ei, iar mişcările moi, oarecum trîndave aproape că nu-ţi dădeau impresia unei fete atît de tinere. Părul, pe care-l purta netezit pe tîmple, cu două bucle pe frunte, era de un negru strălucitor şi făcea un contrast de efect cu albul mat al tenului. Cu buzele pline şi umede, cu nasul cărnos şi ochii negri

migdalaţi, deasupra cărora se bolteau sprîncenele întunecate, chipul nu lăsa, ce-i drept, nici cea mai mică îndoială în privinţa originii cel puţin pe jumătate evreieşti, dar era de o frumuseţe cu totul neobişnuită.

— Ah — vizită? întrebă ea, făcînd cîţiva paşi spre noi. Vocea îi era uşor voalată. Duse o mînă la frunte, parcă pentru a vedea mai bine, în vreme ce cu cealaltă se sprijini de pianul aflat lîngă perete. Şi încă o vizită foarte bine venită? adăugă ea cu aceeaşi intonaţie, ca şi cum abia acum l-ar fi recunoscut pe prietenul meu; apoi aruncă o privire întrebătoare spre mine.

Paolo păşi spre ea şi se înclină fără o vorbă, cu acea încetineală aproape somnolentă cu care savurezi o plăcere aleasă, spre mîna ce i se întinsese.

— Baroneasă, spuse el apoi, îmi iau îngăduinţa să vă prezint un prieten, un coleg de şcoală, cu care am învăţat abecedarul.

Fata îmi întinse şi mie mîna, o mînă moale, parcă fără oase, lipsită de orice podoabe.

— Mă bucur, spuse, în vreme ce privirea ei întunecată, care tremura uşor, poposea asupră-mi. Au să se bucure şi părinţii mei... Sper că au fost înştiinţaţi.

Luă loc pe canapea, în vreme ce noi doi ne aşezarăm pe scaune, în faţa ei. Cît am stat la taifas, mîinile ei albe, fără putere, i se odihniră în poală. Mînecile bufante îi ajungeau cu puţin mai jos de coate. M-a izbit articulaţia moale a încheieturii mîinilor.

După cîteva minute, uşa spre odaia învecinată se deschise şi intrară părinţii. Baronul era un domn elegant, scund, cu chelie şi o mustaţă căruntă; avea un mod inimitabil de a-şi împinge sub manşetă brăţara groasă de aur. Nu se putea stabili cu certitudine dacă înălţarea la rangul de baron avusese cîndva drept urmare sacrificarea cîtorva silabe din numele său; soţia lui, dimpotrivă, era pur şi simplu o evreicuţă urîtă, îmbrăcată într-o rochie gri lipsită de gust. La urechile ei scînteiau nişte briliante mari.

Am fost prezentat şi salutat într-un mod extrem de amabil, în vreme ce însoţitorului meu i se strînse mîna ca unui bun prieten al casei.

După cîteva întrebări şi răspunsuri, de unde vin şi cu ce mă ocup, începu o discuţie despre o expoziţie la care Paolo avea un tablou, un nud feminin.

— Este realmente o lucrare foarte bună! spuse baronul. Am stat de curînd o jumătate de oră în faţa ei. Tonul cărnii pe covorul roşu este de un efect extraordinar. Da, da, domnule Hofmann! Zicînd acestea, îl bătu protector pe umăr pe Paolo. Dar nu te istovi muncind, tinere prieten! Pentru numele lui Dumne-

zeu, nu! E neapărată nevoie să te cruţi. Cum stai altminteri cu sănătatea?

În vreme ce eu comunicam gazdelor noastre informaţiile necesare despre persoana mea, Paolo schimbă cîteva cuvinte în şoaptă cu baroana, care şedea foarte aproape de el. Calmul încordat pe care-l observasem mai înainte la el nu-l părăsise nicidecum. N-aş putea să spun din ce motiv, făcea impresia unei pantere gata de salt. Ochii negri pe faţa gălbejită, îngustă, aveau o strălucire atît de maladivă, încît aproape că mă cuprinse neliniştea, cînd îl auzii cum răspunde la întrebarea baronului pe tonul cel mai sigur:

— Oh, excelent! Mulţumesc! Mă simt foarte bine!

Cînd, după vreun sfert de oră ne ridicarăm, baroana îi aminti prietenului meu că peste două zile va fi din nou joi, aşa că să nu uite de *five o'clock*-ul[7] ei. Cu acest prilej, mă rugă şi pe mine să am amabilitatea de a ţine minte această zi din săptămînă.

Pe stradă, Paolo îşi aprinse o ţigaretă.

— Ei? întrebă el. Ce zici?

— Oh, sînt oameni foarte agreabili! mă grăbii eu să răspund. Fiica de nouăsprezece ani chiar mi-a impus!

— Impus? Paolo rîse scurt şi-şi întoarse capul în cealaltă parte.

— Da, rîzi! spusei eu. Iar acolo sus privirea ta mi s-a părut uneori că se tulbură tainic[8]. Sau mă înşel?

El tăcu o clipă. Apoi dădu încet din cap.

— De-aş şti de unde ai...

— Te rog! — Pentru mine, *întrebarea* ce se pune este dacă şi baroneasa Ada...

Paolo îşi coborî din nou ochii o clipă, fără un cuvînt. Apoi spuse încet şi pe un ton ferm:

— Cred că voi fi fericit.

Mă despărţii de el, stîrngîndu-i mîna cu cordialitate, deşi în sinea mea nu-mi puteam jugula îngrijorarea.

Trecură apoi cîteva săptămîni, în timpul cărora am luat cînd şi cînd ceaiul de după-amiază în salonul baroanei. Se aduna de obicei acolo un mic cerc plăcut: o actriţă de la Teatrul Curţii, un medic, un ofiţer — nu-mi aduc aminte de fiecare.

În comportamentul lui Paolo n-am remarcat nimic nou. În pofida înfăţişării sale îngrijorătoare, era întotdeauna foarte bine dispus, vesel, şi de fiecare dată în preajma baronesei vădea acelaşi calm ciudat pe care-l remarcasem prima dată la el.

Într-o zi — după ce nu-l văzusem întîmplător două zile pe Paolo — mă întîlnii pe Ludwigstrasse cu baronul Stein. Era călare, opri şi-mi întinse din şa mîna.

— Mă bucur că vă văd! Sperăm că mîine vă veţi arăta pe la noi.

— Dacă-mi îngăduiţi, fără îndoială, domnule baron. Chiar dacă mă îndoiesc că prietenul meu Hofmannn va veni ca în fiecare joi să mă ia...

— Hofmann? Oare nu ştiţi — a plecat într-o călătorie! Credeam că v-a încunoştinţat.

— Nu mi-a spus un cuvînt!

— Chiar aşa, absolut *à bâton rompu*[9]... Toane de artist... Aşadar, pe mîine după-amiază...

Acestea zise, îşi puse calul în mişcare şi mă lăsă locului încremenit.

Alergai la locuinţa lui Paolo, — Da, din păcate, domnul Hofmann a plecat într-o călătorie. N-a lăsat nici o adresă.

Era limpede că baronul ştia mai multe decît de o „toană de artist". Însăşi fiica lui mi-a confirmat ceea ce eu însumi presupusesem oricum cu certitudine.

Aceasta s-a petrecut în timpul unei plimbări prin valea Isarului, care fusese organizată şi la care am fost poftit şi eu. Am ieşit abia după-amiază, iar pe drumul de întoarcere spre casă, la o oră tîrzie de seară, s-a întîmplat ca baroneasa şi cu mine să rămînem ca ultima pereche din grup.

După dispariţia lui Paolo nu observasem la ea nici o schimbare. Îşi păstrase pe deplin liniştea şi nu pomenise pînă atunci nici un cuvînt despre prietenul meu, în vreme ce părinţii ei nu mai încetau să-şi exprime regretul în legătură cu brusca lui plecare.

Păşeam, aşadar, alături prin cea mai încîntătoare parte din împrejurimile Münchenului; lumina lunii sclipea în frunziş, iar noi ascultarăm o vreme în tăcere rumoarea conversaţiei celorlalţi, care era tot atît de monotonă ca şi murmurul apei ce curgea spumegînd pe lîngă noi.

Deodată, ea începu să vorbească despre Paolo, şi anume pe un ton foarte liniştit şi foarte sigur.

— Sînteţi din copilărie prietenul lui? întrebă ea.

— Da, domnişoară baroneasă.

— Vă împărtăşiţi secretele?

— Cred că secretul lui cel mai serios îl cunosc, chiar fără să mi-l fi împărtăşit.

— Iar eu pot să mă bizui pe dumneavoastră?

— Sper că nu aveţi ezitări în privinţa aceasta, domnişoară.

— Bine, spuse ea, înălţînd capul cu o mişcare hotărîtă. Mi-a cerut mîna, iar părinţii mei i-au refuzat-o. E bolnav, mi-au spus ei, foarte bolnav — dar n-are-a face: Îl *iubesc*. Vă pot vorbi aşa, nu? Eu... Păru pentru o clipă încurcată, apoi continuă cu aceeaşi hotărîre: Nu ştiu unde e, dar vă dau îngăduinţa să-i repetaţi îndată ce-l veţi revedea, să-i scrieţi îndată ce-i veţi afla adresa cuvintele pe care le-a şi auzit din gura mea: Nu voi oferi mîna mea nici unui alt bărbat în afara lui. Ah, vom vedea!

În această ultimă exclamaţie se afla pe lîngă îndărătnicie şi hotărîre o durere atît de neajutorată, încît nu mă putui reţine să-i apuc mîna şi să i-o strîng în tăcere.

M-am adresat atunci părinţilor lui Hofmann printr-o scrisoare, rugîndu-i să mă informeze unde se află fiul lor. Am primit o adresă din sudul Tirolului, dar scrisoarea mea, plecată acolo, mi-a revenit cu însemnarea că adresantul a părăsit localitatea, fără a indica ţinta călătoriei.

Nu voia să fie inoportunat din nici o parte, fugise de toată lumea. Ca să moară pe undeva în deplină singurătate. Cu siguranţă, să moară. Căci, după cele ce se întîmplaseră, devenise pentru mine o tristă probabilitate că nu-l voi mai revedea.

Nu era oare limpede că acest om bolnav fără nici o nădejde o iubea pe tînăra aceea cu o patimă mută, vulcanică, de o senzualitate arzătoare, care corespundea celor dintîi imbolduri de aceeaşi natură din adolescenţa lui? Instinctul egoist al bolnavului aţîţase în el dorinţa de a-şi împlini dragostea, insuflîndu-i elanul unei sănătăţi înfloritoare: nu era oare de aşteptat ca această pasiune, care rămînea nealinată, să-i mistuie repede ultimul rest de vitalitate?

Trecură cinci ani fără să mai primesc vreun semn de viaţă de la el — dar şi fără să-mi ajungă vestea morţii lui.

Anul trecut m-am aflat în Italia, la Roma şi prin împrejurimi. Mi-am petrecut lunile fierbinţi în munţi, la sfîrşitul lui septembrie m-am întors în oraş, iar într-o seară caldă şedeam la o ceaşcă de ceai la cafeneaua „Aranjo". Răsfoiam un ziar şi priveam cu mintea goală de gînduri la via agitaţie care domnea în încăperea vastă, scăldată în lumină. Clienţii veneau şi plecau, chelnerii se grăbeau încolo şi-ncoace, apoi, din cînd în cînd, răsunau în sală, prin uşile larg deschise, strigătele tărăgănate ale micilor vînzători de ziare.

Şi deodată văd cum un domn de vîrsta mea înaintează încet printre mese spre o ieşire... Mersul acesta? — El întoarce de asemenea capul spre mine, ridică din sprîncene şi se apropie cu un surprins şi bucuros „Ah!?"

— Tu aici? Am strigat amîndoi ca dintr-o gură, iar el a adăugat:

— Aşadar, sîntem încă în viaţă, amîndoi!

La aceste spuse, ochii săi se abătură puţin într-o parte. — În cei cinci ani, aproape că nu se schimbase; doar faţa îi devenise poate şi mai îngustă, iar ochii i se mai scufundaseră în orbite. Cînd şi cînd, răsufla adînc.

— Eşti de mult la Roma? întrebă el.

— În oraş, nu de mult; am fost cîteva luni la ţară. Dar tu?

— Pînă acum o săptămînă am fost la mare. Ştii că am preferat-o întotdeauna muntelui... da, de cînd nu ne-am văzut, am

cunoscut o bună bucată din pămînt.

În vreme ce sorbea lîngă mine un pahar de *sorbetto*[10], începu să relateze cum îşi petrecuse aceşti ani: călătorind, călătorind mereu. Hoinărise prin munţii Tirolului, străbătuse fără grabă Italia întreagă, din Sicilia trecuse în Africa, îmi vorbi despre Alger, Tunisia, Egipt.

— La urmă, am fost cîtva timp în Germania, spuse el, la Karlsruhe; părinţii mei doreau neapărat să mă vadă şi nu m-au lăsat decît cu părere de rău să plec iar. Acum mă aflu din nou de un sfert de an în Italia. În sud mă simt ca acasă, ştii tu. Roma îmi place peste măsură!...

Nu suflasem nici un cuvînt despre sănătatea lui. Acum spusei:

— Din toate astea să deduc oare că sănătatea ta s-a fortificat considerabil?

Mă privi o clipă întrebător, apoi replică:

— Spui asta, pentru că rătăcesc prin lume cu atîta voioşie? Ah, am să-ţi mărturisesc ceva: e o nevoie foarte firească. Ce vrei? Să beau, să fumez, să fac dragoste mi s-a interzis — de-un narcotic am totuşi nevoie, înţelegi? Cum eu tăcui, el adăugă: De cinci ani, *mare* nevoie.

Ajunseserăm în punctul pe care pînă atunci îl evitasem, iar pauza ce urmă fu elocventă pentru încurcătura amîndurora. — Paolo şedea cu spatele rezemat de perna de catifea şi privea în sus, spre candelabru. Apoi spuse brusc:

— Mai întîi, nu-i aşa, mă ierţi că nu ţi-am dat atîta vreme nici o veste despre mine... Înţelegi?

— Firește!

— Eşti informat despre ceea ce mi s-a întîmplat la Mün-chen? continuă el pe un ton aproape aspru.

— Pe cît a fost cu putinţă. Dar ştii tu că tot timpul ăsta am purtat un mesaj pentru tine? Un mesaj din partea unei domnişoare.

Ochii săi istoviţi fulgerară scurt. Apoi spuse pe acelaşi ton uscat şi tăios:

— Ascult, dacă o fi ceva nou.

— Nou, nicidecum; doar o confirmare a ceea ce auziseşi de la ea însăşi.

Şi în mijlocul mulţimii aceleia care pălăvrăgea şi gesticula, îi repetai cuvintele pe care mi le spusese baroneasa în seara aceea.

Paolo ascultă atent, frecîndu-şi uşor fruntea; apoi, fără vreun semn de emoţie, spuse:

— Îţi mulţumesc.

Tonul său începu să mă deruteze.

— Dar peste aceste cuvinte au trecut ani, spusei, cinci ani lungi, pe care şi ea şi tu, amîndoi, i-aţi trăit... O mie de noi im-

presii, simţăminte, gînduri, dorinţi...

Mă întrerupsei, căci el se ridică în picioare şi rosti cu o voce în care tremura din nou pasiunea, pe care o clipă o socotisem stinsă:

— *Eu — păstrez* aceste cuvinte!

În acea clipă, am recunoscut pe faţa lui şi în întreaga lui atitudine expresia pe care am observat-o la el cu prilejul primei vizite la baronesă: calmul plin de forţă, de o încordare convulsivă al fiarei de pradă înainte de salt.

Am abătut discuţia la altele, am vorbit din nou despre călătoriile sale, despre studiile pe care le-a făcut între timp. Nu păreau să fie multe; vorbi despre ele oarecum cu indiferenţă.

Cu puţin după miezul nopţii se ridică.

— Aş vrea să mă duc la culcare sau doar să fiu singur... Mă găseşti mîine înainte de prînz la Galeria Doria[11]. Copiez un Saraceni[12]; m-am îndrăgostit de îngerul lui care cîntă. Fii bun şi vino acolo. Mă bucur foarte mult că te afli aici. Noapte bună.

Apoi Paolo ieşi — încet, liniştit, cu mişcări fără vlagă, trîndave.

În toată luna care a urmat, am hoinărit împreună cu el prin oraş; Roma, acest extrem de bogat muzeu al tuturor artelor, această metropolă modernă din sud, acest oraş plin de o viaţă zgomotoasă, grăbită, fierbinte, doldora de sensuri, în care vîntul cald aduce totuşi ceva din lenevia lîncedă a Orientului

Comportarea lui Paolo a rămas permanent aceeaşi. De cele mai multe ori era serios şi tăcut, iar uneori se scufunda într-o oboseală somnolentă, pentru ca apoi, cu ochii sclipitori, să se reculeagă brusc şi să continue cu elan o conversaţie calmă.

Trebuie să amintesc de o zi în care a lăsat să-i scape cîteva cuvinte, care şi-au dezvăluit pentru mine sensul adevărat abia acum.

Era într-o duminică. Folosisem minunata zi de vară tîrzie pentru a face o plimbare pe Via Appia, iar apoi, după ce urmasem pînă departe, afară din oraş, antica stradă, am poposit pe una din acele mici coline înconjurate de chiparoşi, de pe care poţi îmbrăţişa vrăjit, cu privirea însorita Campanie cu marele apeduct şi Munţii Albani învăluiţi de un abur uşor.

Paolo se odihnea lîngă mine pe jumătate culcat, cu bărbia sprijinită în palmă, pe pămîntul cald acoperit de iarbă şi privea în depărtare cu ochii obosiţi, voalaţi. Deodată se smulse, ca şi în alte rînduri, din totala lui apatie, întorcîndu-se spre mine:

— Atmosfera aceasta! — Atmosfera aceasta e totul!

Îi răspunsei cu un oarecare cuvînt de aprobare, iar el deveni din nou tăcut. Şi iarăşi, brusc, fără nici o tranziţie, îşi întoarse faţa spre mine cu o anume energie şi mi se adresă:

— Ia spune, la drept vorbind, nu te-ai mirat că sînt încă în viaţă?

Am tăcut impresionat, iar el îşi îndreptă din nou privirea spre depărtări, cu o expresie gînditoare.

— Pe mine, da, continuă cu o voce înceată. De fapt, mă mir în fiecare zi de acest lucru. Ştii tu oare care e starea mea? Doctorul francez din Alger mi-a spus: „Naiba să-nţeleagă cum de mai poţi călători întruna! Te sfătuiesc să te duci acasă şi să te vîri în pat!" Era atît de sincer cu mine, fiindcă jucam în fiecare seară domino.

Totuşi continui să trăiesc. Aproape în fiecare zi sînt pe ducă. Zac seara în întuneric — pe partea dreaptă, *nota bene!* — Simt bătaia inimii pînă în gît, mă apucă ameţeala, încît mă trec sudori de spaimă şi deodată parcă simt că mă atinge moartea. O clipă, e ca şi cum totul s-ar opri în mine, bătaia inimii încetează, respiraţia mi se întrerupe. Sar în picioare, aprind lumina, răsuflu adînc, privesc în jurul meu, sorb din priviri obiectele. Apoi beau o înghiţitură de apă şi mă culc la loc: tot pe partea dreaptă! Treptat, adorm.

Dorm profund şi foarte mult, fiindcă în permanenţă sînt realmente mort de oboseală. Crezi tu oare că, dacă aş vrea, n-aş putea pur şi simplu să mă întind aici şi să mor?

Cred că în anii aceştia am văzut moartea în faţă de mii de ori. Dar n-am murit. — Mă ţine ceva. — Sar în picioare, mă gîndesc la ceva, mă agăţ de o frază, pe care o repet de douăzeci de ori, în vreme ce ochii mei sorb cu lăcomie toată lumina şi viaţa din jurul meu... Mă înţelegi?

Zăcea nemişcat şi aproape nu părea că aşteaptă vreun răspuns. Nu mai ştiu ce i-am spus, dar nu voi uita niciodată impresia pe care mi-au făcut-o cuvintele lui.

Iar apoi, ziua aceea — oh, mi se pare că parcă a fost ieri!

Era una din primele zile de toamnă, una din acele zile cenuşii, neliniştitor de calde, în care vîntul umed, apăsător din Africa goneşte pe străzi, iar seara cerul întreg e brăzdat necontenit de fulgerări mute.

De dimineaţă mă dusei la Paolo, să-l iau ca să facem o plimbare. În mijlocul odăii se afla geamantanul său mare, dulapul şi scrinul erau larg deschise; schiţele lui în acuarelă din Orient şi copia în ghips a Junonei de la Vatican se găseau încă la locul lor.

El stătea în picioare la fereastră şi, cînd mă oprii cu un strigăt de mirare, rămase nemişcat, privind afară. Apoi se întoarse scurt spre mine, îmi întinse o scrisoare şi nu spuse decît:

— Citeşte.

Îl privii. Această faţă îngustă de o paloare bolnăvicioasă, cu ochi negri, febrili avea o expresie cum altminteri numai moartea o poate imprima, o seriozitate imensă care-mi îndreptă poruncitor privirea spre scrisoarea pe care o luasem în mînă. Şi citii:

Mult stimate domnule Hofmann!

Am aflat adresa dumneavoastră datorită amabilității onoraților dumneavoastră părinți și sper că veți întîmpina cu bunăvoință aceste rînduri.

Îngăduiți-mi, mult stimate domnule Hofmann, să vă asigur că în toți acești cinci ani m-am gîndit la dumneavoastră cu un sentiment de sinceră prietenie. Dacă aș fi știut că brusca dumneavoastră plecare în călătorie în acea zi atît de dureroasă pentru dumneavoastră și pentru mine a fost o manifestare de mînie *împotriva mea și alor mei, mîhnirea mea ar fi fost încă mai mare decît spaima și profunda uimire, pe care le-am resimțit atunci cînd mi-ați cerut mîna fiicei mele.*

V-am vorbit atunci ca de la bărbat la bărbat, v-am împărtășit sincer și cinstit, cu riscul de a apărea brutal, motivul pentru care trebuie să refuz mîna fiicei mele unui bărbat pe care — n-o pot accentua îndeajuns — îl prețuiesc în orice privință extrem de mult, v-am vorbit ca un tată care are în vedere fericirea de durată *a unicului său copil și care ar fi împiedicat cu toată hotărîrea încolțirea unor astfel de dorințe de ambele părți, dacă i-ar fi trecut prin minte o asemenea posibilitate!*

În aceeași calitate vă vorbesc, stimate domnule Hofmann, și astăzi: ca prieten și ca tată. — Au trecut de la plecarea dumneavoastră cinci ani, iar dacă pînă acum nu am avut răgazul să-mi dau seama cît de adînci rădăcini a prins în fiica mea afecțiunea pe care i-ați insuflat-o, o întîmplare petrecută de curînd mi-a deschis pe deplin ochii. De ce să vă tăinuiesc faptul că fiica mea, cu gîndul la dumneavoastră, a refuzat mîna unui bărbat excelent, a cărui cerere în căsătorie eu, ca tată, nu puteam decît s-o sprijin stăruitor?

Anii au trecut fără nici o putere peste sentimentele și dorințele fiicei mele și probabil — aceasta e o simplă întrebare ce rămîne deschisă — la fel s-a întîmplat, mult stimate domnule Hofmann, și în cazul dumneavoastră, astfel că vă declar prin prezenta că noi părinții, nu vrem să mai stăm de aci înainte în calea fericirii copilei noastre.

Aștept răspunsul dumneavoastră pentru care, indiferent cum va suna, voi fi extrem de recunoscător și nu pot adăuga acestor rînduri altceva decît înalta mea considerație.

Cu toată stima, Oskar baron von Stein

Ridicai privirea spre Paolo. Ținînd mîinile la spate, el se întorsese din nou spre fereastră. Nu-l întrebai decît:

— Pleci?

Fără să mă privească, răspunse:

— Pînă mîine dimineață, lucrurile mele trebuie să fie gata.

Ziua se scurse cu tîrguieli și împachetatul lucrurilor, treburi

la care îi dădui o mînă de ajutor, iar seara făcurăm, la propunerea mea, o ultimă plimbare pe străzile orașului.

Era și atunci o zăpușeală insuportabilă, iar pe cer sclipeau la fiecare secundă bruște lumini fosforescente. — Paolo părea calm și obosit, dar respira profund și greu.

Ne plimbam cu siguranță de vreo oră, tăcînd sau vorbind despre lucruri indiferente, cînd ne oprirăm lîngă Fontana Trevi[13], acea fîntînă vestită, dominată de caii în goană ai zeului mării.

Contemplam din nou, îndelung și cu admirație, acest splendid grup în plin avînt, care, sclipind mereu în stridentele lumini albastre, făcea o impresie aproape feerică. Însoțitorul meu spuse:

— Bernini mă încîntă, firește, și în operele elevilor săi. Nu-i înțeleg pe dușmanii lui. — E drept, dacă poți spune că „Judecata de apoi" e mai mult sculptată decît pictată, apoi toate operele lui Bernini sînt mai mult pictate decît sculptate. Există însă un decorator mai mare?

— Știi tu, îl întrebai, care-i însușirea esențială a acestei fîntîni? Cine bea din ea la plecarea din Roma, acela se va întoarce aici. Uite paharul meu de călătorie — îl umplui la o vînă de apă și i-l întinsei — așa vei revedea Roma!

Paolo luă paharul și-l duse la buze. În clipa aceea, cerul întreg fu spintecat de o flacără cu o lumină orbitoare, păhărelul subțire căzu zornăind pe marginea bazinului și se sparse.

Paolo își șterse cu batista apa de pe haină.

— Sînt nervos și stîngaci, spuse el. Haide să plecăm. Sper că paharul nu era prea scump.

A doua zi de dimineață, vremea se înseninase. Cînd ne-am dus la gară, deasupra noastră rîdea un cer de vară de un albastru luminos.

Despărțirea fu scurtă. Cînd îi urai mult, mult noroc, Paolo îmi strînse mîna în tăcere.

Privii îndelung după el, cum stătea în picioare la fereastra cea largă. În ochii lui stăruia o seriozitate profundă — și triumf.

Ce-aș mai avea de spus? — A murit; a murit în dimineața de după noaptea nunții — aproape în noaptea nunții.

Așa a trebuit să fie. Oare nu voința, voința de fericire a fost aceea cu care a învins el atîta vreme moartea? Trebuia să moară, fără luptă și fără rezistență, atunci cînd voința lui de fericire a fost satisfăcută; nu mai avea nici un pretext să trăiască.

M-am întrebat dacă n-a acționat greșit, greșit în mod conștient față de aceea pe care o lega de el. Dar am văzut-o la înmormîntare, stînd la căpătîiul sicriului său, și am recunoscut și pe chipul ei aceeași expresie pe care o observasem și la el: seriozitatea solemnă și fermă a triumfului.

MOARTEA

.....

10 septembrie

AVENIT TOAMNA, iar vara nu se mai întoarce; n-am s-o mai văd niciodată...

Marea e cenuşie şi liniştită, de sus cade o ploaie mărunt, tristă. Cînd am văzut azi-dimineaţă acest lucru, mi-am luat rămas bun de la vară şi am salutat toamna, cea de-a patruzecea toamnă a mea, care se apropie realmente inexorabil. Şi inexorabil va aduce acea zi, a cărei dată o rostesc uneori încet pentru mine, cu un sentiment de evlavie şi tăcută înfiorare...

12 septembrie

Am ieşit puţin la plimbare cu mica Asuncion[1]. E o bună tovarăşă de drum, care tace şi doar uneori ridică ochii mari şi afectuoşi spre mine.

Am mers pe drumul de pe ţărm spre Kronshafen[2], dar am făcut cale-ntoarsă la timp, mai înainte de a fi întîlnit mai mult decît unul sau doi oameni.

În vreme ce ne întorceam, m-am bucurat de priveliştea casei mele. Ce bine mi-am ales-o! De sus de pe colina a cărei iarbă e acum veştedă şi umedă şi a cărei potecă e desfundată, priveşte modestă şi cenuşie pînă departe peste marea de plumb. Pe latura din spate trece şoseaua, dincolo de care se întind ogoarele. Dar atenţia mea nu se îndreaptă într-acolo, ci numai spre mare.

15 septembrie

Această casă singuratică de pe colina de lîngă mare, sub cerul cenuşiu, e ca o poveste mohorîtă şi plină de taină şi aşa vreau s-o am în ultima mea toamnă. Astăzi după-amiază însă, în vreme ce şedeam la fereastra camerei mele de lucru, se afla în faţă o căruţă care adusese provizii, iar bătrînul Franz dădea o mînă de ajutor la descărcat, se auzeau zgomote şi mai multe

voci. Nu pot să spun cît de mult m-a deranjat acest lucru. Tremuram de enervare: Am poruncit ca treburile acestea să se facă dimineaţa devreme, cînd încă dorm. Bătrînul Franz a răspuns doar: „La ordin, domnule conte". Dar în ochii săi injectaţi se citeau teamă şi îndoială.

Cum ar putea să mă înţeleagă? El nu ştie. Nu vreau ca banalitatea cotidiană şi plictiseala să-mi umbrească ultimele zile. Mă sperie gîndul că moartea ar putea să aibă în ea ceva burghez şi obişnuit. Ceva neobişnuit şi straniu trebuie să se afle în jurul meu în acea zi mare, serioasă, enigmatică — în ziua de doisprezece octombrie...

18 septembrie

În ultimele două zile n-am ieşit din casă, ci mi-am petrecut cea mai mare parte a timpului pe canapea. Nici n-am putut citi mult, fiindcă m-au chinuit nervii. Am stat pur şi simplu culcat, privind afară ploaia înceată, neistovită.

Asuncion a venit adesea la mine, iar o dată mi-a adus flori, cîteva plante uscate şi umede pe care le găsise pe plajă; cînd am sărutat-o spre a-i mulţumi, fetiţa a început să plîngă, fiindcă sînt „bolnav". Ce nespus de dureros m-a mişcat dragostea ei gingaşă şi melancolică!

21 septembrie

Am stat multă vreme la fereastră în odaia mea de lucru, ţinînd-o pe Asuncion pe genunchi. Am privit spre marea cenuşie şi vastă, iar în spatele nostru, în spaţioasa încăpere cu uşi înalte, albe şi mobile ţepene, domnea o linişte profundă. În vreme ce mîngîiam încet părul moale al copilului, care i se revărsa negru şi neted pe umerii delicaţi, mintea mi s-a dus înapoi spre viaţa mea haotică, agitată; mi-am adus aminte de copilărie, o copilărie liniştită şi la adăpost, de pribegiile prin lumea întreagă şi de scurtul răstimp luminos al fericirii mele.

Îţi mai aminteşti de făptura fermecătore, de o gingăşie înflăcărată de sub cerul de catifea al Lisabonei? Sînt doisprezece ani de cînd ţi-a dăruit copilul şi a murit, în vreme ce braţul ei slab îţi cuprindea gîtul.

Mica Asuncion are ochii întunecaţi ai mamei sale; sînt doar mai obosiţi şi mai gînditori. Înainte de toate însă are gura ei, această gură infinit de moale şi totuşi tăiată puţin cam aspru, foarte frumoasă mai ales atunci cînd tace şi doar zîmbeşte puţin.

Mica mea Asuncion! dacă ai şti că va trebui să te părăsesc. Plîngi fiindcă sînt „bolnav"? Ah, ce-are a face *asta* cu moartea mea! Ce-are a face *asta* cu ziua de doisprezece octombrie!...

23 septembrie

Sînt rare zilele cînd mă pot gîndi la cele ce-au fost şi mă pot pierde în amintiri. De mulţi ani nu pot să mă gîndesc decît la viitor, nu pot decît să aştept această mare şi înfiorătoare zi, acest doisprezece octombrie din al patruzecelea an al vieţii mele!

Cum va fi ziua aceea, cum va fi! Nu mă tem, dar mi se pare că se apropie chinuitor de încet acest doisprezece octombrie.

27 septembrie

Bătrînul doctor Gudehus a venit de la Kronshafen cu trăsura pe şosea şi a luat a doua gustare de dimineaţă cu Asuncion şi cu mine.

— E necesar, spuse el, mîncînd o jumătate de găină, să faceţi mişcare, domnule conte, multă mişcare în aer liber. Să nu citiţi! Să nu gîndiţi! Să nu vă frămîntaţi mintea! Vreau să spun că vă consider un filozof, he, he!

Am ridicat din umeri şi i-am mulţumit cordial pentru ostenelile lui. A dat sfaturi şi pentru mica Asuncion, privind-o cu zîmbetul său silit şi încurcat. S-a văzut nevoit să-mi mărească doza de brom: probabil ca să pot dormi ceva mai mult.

30 septembrie

Ultimul septembrie! Nu mai e mult, acum nu mai e mult. Este ora trei după-amiază şi am calculat cîte minute mai sînt pînă la începutul zilei de doisprezece octombrie. Mai sînt 8460.

Azi-noapte n-am putut dormi, deoarece s-a pornit vîntul, iar marea şi ploaia vuiesc. Am stat întins şi am lăsat timpul să treacă. Să mă gîndesc şi să-mi frămînt mintea? Ah, nu! Doctorul Gudehus mă consideră filozof, dar mintea mea e slabă, nu pot gîndi decît: Moartea, moartea!

2 octombrie

Sînt profund emoţionat, iar în mişcările mele se amestecă un sentiment de triumf. Cîteodată, cînd mă gîndeam la ziua fatală şi eram privit cu îndoială şi teamă, am văzut că eram luat drept nebun, ceea ce m-a făcut şi pe mine să mă examinez cu suspiciune. Ah, nu! Nu sînt nebun.

Am citit astăzi povestirea despre acel împărat Frederic[3], căruia i se prezisese că va muri *„sub flore"*. A evitat oraşele Florenţa şi Florentinum, o dată a ajuns totuşi la Florentinum: şi a murit. — De ce a murit?

O profeţie este în sine lipsită de importanţă; ceea ce contează e dacă ea pune stăpînire pe tine. Dacă o face, prin chiar aceasta e confirmată şi se va împlini. — Cum? Iar o profeţie de se iveşte în mine însumi şi capătă putere nu e mai preţioasă decît una care ar veni din afară? Şi cunoaşterea de nezdruncinat a momentului în care vei muri este oare mai îndoielnică decît aceea a locului?

Oh, între om şi moarte există o legătură permanentă. Cu voinţă şi convingere poţi s-o resorbi, s-o atragi spre tine[4], încît să apară la ora la care crezi tu...

3 octombrie

Deseori, cînd gîndurile mele se întind înaintea mea ca o apă cenuşie care-mi apare fără sfîrşit, fiindcă e înconjurată de ceaţă, văd aievea ce socot a fi corelaţia dintre lucruri şi cred că-mi dau seama de nulitatea noţiunilor.

Ce e sinuciderea? Moarte voluntară? Dar nimeni nu moare involuntar. Renunţarea la viaţă şi cedarea în faţa morţii se petrec numai din slăbiciune, iar această slăbiciune este întotdeauna consecinţa unei boli a trupului sau a sufletului, ori a amîndurora. Nu se moare mai înainte de a fi de acord cu asta...[5]

Eu sînt de acord? Cu siguranţă că sînt, deoarece cred că aş putea înnebuni dacă *nu* aş muri în ziua de doisprezece octombrie...

5 octombrie

Mă gîndesc necontenit la moarte, iar acest gînd mă ocupă cu totul. — Mă tot întreb cînd şi de unde am aflat că voi muri şi mi-e cu neputinţă s-o spun! Am ştiut încă de pe cînd aveam nouăsprezece sau douăzeci de ani că va trebui să mor la patruzeci de ani, iar într-o zi, cînd mi-am pus stăruitor întrebarea în ce zi se va petrece, am ştiut şi ziua!

Iar acum acea zi s-a apropiat atît de mult, atît de mult, încît am impresia că simt răsuflarea rece a morţii.

7 octombrie

Vîntul s-a intensificat, marea vuieşte, iar ploaia bate toba pe acoperiş. Azi-noapte n-am dormit, mi-am pus mantaua de ploaie, am coborît pe ţărm şi am stat acolo pe o piatră.

În spatele meu, în întuneric şi ploaie, se afla colina cu casa cenuşie, în care dormea mica Asuncion, micuţa mea Asuncion! Iar în faţa mea marea îşi rostogolea spuma tulbure pînă la picioarele mele.

Toată noaptea am ţinut privirea aţintită spre depărtări şi-mi spuneam că aşa trebuie să fie moartea sau acel după-moarte: un întuneric infinit, cu vuiet surd către dincolo şi afară. Va mai dăinui oare acolo un gînd, o idee vagă din mine, care să asculte în vecie vuietul de neînţeles?

8 octombrie

Voi mulţumi morţii cînd va sosi, căci aceasta se va petrece mai curînd chiar decît m-aş fi aşteptat. Încă trei scurte zile de toamnă, şi ea va fi aici. Cu cîtă încordare aştept ultima clipă, cea mai de pe urmă! Nu va fi oare o clipă de extaz şi de o nespusă dulceaţă? O clipă de voluptate supremă?

Încă trei scurte zile de toamnă, şi moartea va păşi aici la mine în odaie — cum se va comporta oare? Mă va trata ca pe un vierme? Mă va înhăţa de gît şi mă va sugruma? Sau îşi va vîrî mîna în creierul meu? — Dar eu mi-o închipui mare şi frumoasă şi de o maiestate sălbatică!

9 octombrie

I-am spus micuţei Asuncion, în vreme ce şedea pe genunchii mei: „Ce se va întîmpla dacă eu am să plec într-un fel oarecare de la tine? Ai să fii foarte tristă?" Ea şi-a lipit căpşorul de pieptul meu şi a început să plîngă amar. — Am simţit că mă sufocă durerea.

De altfel, am febră. Capul îmi arde, dar tremur de frig.

10 octombrie

A fost la mine, în noaptea aceasta a fost la mine! N-am văzut-o şi n-am auzit-o, şi totuşi am vorbit cu ea. E ridicol, dar s-a purtat ca un dentist! — „Cel mai bine ar fi dacă am termina îndată", mi-a spus. Dar eu n-am vrut şi m-am apărat. Am alungat-o cu cîteva cuvinte repezite.

„Cel mai bine ar fi dacă am termina îndată!" Cum a sunat această frază! M-au trecut fiorii. Atît de prozaic, atît de plicticos, atît de burghez! Niciodată nu m-a încercat un sentiment mai rece şi mai batjocoritor de dezamăgire.

11 octombrie (ora 11 seara)

Pot înţelege? Oh! credeţi-mă, pot înţelege!

Acum o oră şi jumătate, în vreme ce şedeam în odaia mea, a intrat bătrînul Franz; tremura şi sughiţa. „Domnişoara! strigă el, copila! Ah, veniţi repede!" — M-am dus repede.

N-am plîns, m-a trecut doar un fior rece. Asuncion zăcea în pătucul ei, iar părul negru îi încadra feţişoara palidă, marcată de durere. Am îngenuncheat lîngă ea şi n-am făcut nimic, nu m-am gîndit la nimic. — A venit doctorul Gudehus.

„Un atac de inimă" — a spus el, dînd din cap ca unul care nu e surprins. Cîrpaciul şi nebunul ăsta se purta de parcă ar fi ştiut!

Eu însă — am înţeles oare? Oh, cînd am rămas singur cu ea — afară vuiau ploaia şi marea, iar vîntul urla în horn — am izbit deodată în masă, atît de limpede am priceput într-o clipă!

De douăzeci de ani am atras spre mine moartea, care va începe peste o oră, iar în mine, adînc, în forul meu intim se afla ceva, tainica încredinţare că nu pot părăsi acest copil. N-aş fi putut muri după miezul nopţii, şi totuşi acest lucru trebuia să se întîmple! Ar fi trebuit să alung din nou moartea, cînd ar fi venit. Dar moartea a trecut mai întîi pe la copil, fiindcă trebuia să asculte de ceea ce ştiam şi credeam eu. — Am atras eu însumi moartea la pătucul tău, eu te-am ucis, micuţa mea Asuncion? Ah, ce cuvinte grosolane, jalnice pentru lucruri atît de subtile şi de tainice!

Rămîi cu bine, rămîi cu bine! Poate că acolo, afară voi regăsi un gînd, o idee vagă din tine. Căci iată: arătătorul ceasului înaintează, iar lampa, care-ţi luminează feţişoara dulce, se va stinge curînd. Îţi ţin mîna mică, rece şi aştept. Îndată va păşi spre mine, iar eu doar voi da din cap şi voi închide ochii, cînd o voi auzi spunînd: „Cel mai bine ar fi dacă am termina îndată"...

MICUL domn FRIEDEMANN

1

VINA A FOST A DOICII. — Ce folos că, atunci cînd s-a ivit prima bănuială, doamna consul Friedemann a sfătuit-o cu toată seriozitatea să se lase de un asemenea viciu? Ce folos că, în afară de berea hrănitoare, îi mai dădea zilnic şi un pahar de vin roşu? Reieşi deodată că fata asta îşi îngăduia să bea pînă şi spirtul ce trebuia utilizat pentru maşina de gătit, iar mai înainte de a i se găsi o înlocuitoare, mai înainte de-a putea fi concediată, nenorocirea se şi întîmplase. Într-o zi, cînd mama şi cele trei fiice adolescente ale ei s-au întors de la plimbare, micul Johannes, în vîrstă cam de o lună, căzut de pe masa de înfăşat, zăcea pe podea, scîncind încet, îngrozitor, în vreme ce doica stătea alături, năucă.

Medicul, examinînd cu grijulie fermitate membrele micuţei făpturi care se încovoiase şi zvîcnea, făcu o figură foarte, foarte serioasă, cele trei fiice stăteau într-un colţ plîngînd cu sughiţuri, iar doamna Friedemann, în spaima ei, se ruga cu voce tare.

Încă înainte de naşterea copilului biata femeie trăise nenorocirea de a-şi vedea soţul, consulul Olandei, smuls de o boală pe cît de bruscă, pe atît de violentă, şi era încă prea zdrobită ca să mai poată măcar spera că nu-l va pierde pe micul Johannes. După numai trei zile, cu o încurajatoare strîngere de mînă, medicul îi declară însă că nu mai există absolut nici un pericol imediat, că, mai ales, uşoara afecţiune cerebrală a fost total înlăturată, ceea ce se putea vedea din chiar privirea copilului, care nu mai avea acea expresie fixă de la început... Desigur, trebuia să se aştepte cum vor evolua lucrurile — şi să se spere că va fi, cum am spus, cît se poate de bine, cît se poate de bine...

2

CASA CENUŞIE CU FRONTON, în care a crescut Johannes Friedemann, se afla spre poarta din nord a vechiului oraş

comercial de mărime abia mijlocie. Pe uşa casei pătrundeai într-un hol spaţios pardosit cu lespezi de piatră, de unde o scară cu balustradă de lemn vopsită în alb ducea la etaje. Tapetele camerei de zi de la primul etaj înfăţişau peisaje pălite, iar în jurul grelei mese din mahon cu învelitoare de pluş de un roşu închis se aflau scaune cu spetează dreaptă şi rigidă.

În timpul copilăriei, Johannes stătea adesea la fereastra în faţa căreia străluceau în permanenţă flori frumoase, aşezat pe un mic taburet la picioarele mamei sale şi, în vreme ce-i contempla creştetul cărunt, netezit, faţa bună, blajină, şi inspira adierea de parfum ce emana necontenit de la dînsa, asculta o povestire minunată. Sau cerea, poate, să i se arate portretul tatei, un domn prietenos cu favoriţi. Tata se găsea în cer, îi spunea mama, şi-i aşteaptă acolo pe ei toţi.

În spatele casei era o mică grădină, în care obişnuiau să petreacă o bună parte din zi în timpul verii, în pofida aburului dulceag adus aproape necontenit de vînt de la o apropiată fabrică de zahăr. În grădină era un nuc bătrîn, noduros, iar micul Johannes şedea adesea la umbra lui pe un scăunel scund de lemn şi spărgea nuci, în vreme ce doamna Friedemann şi cele trei surori, acum mari, se găseau împreună într-un cort din pînză cenuşie de corabie. Privirea mamei se ridica însă deseori de pe lucrul ei de mînă, lunecînd cu o tristă afecţiune spre copil.

Nu era frumos micul Johannes, şi cum şedea ghemuit pe taburelul său, cu pieptul ascuţit şi ridicat, cu spinarea gheboşată şi braţele slabe, mult prea lungi, şi-şi spărgea nucile cu zel şi îndemînare, oferea o privelişte extrem de ciudată. Mîinile şi picioarele îi erau însă de o formă gingaşă şi îngustă, avea ochii mari, căprui, o gură cu contururi moi şi un păr fin, castaniu deschis. Deşi faţa îi şedea atît de jalnic între umeri, aproape că i-ai fi putut spune frumoasă.

3

CÎND ÎMPLINI ŞAPTE ANI, fu dat la şcoală, apoi anii se scurseră uniform şi repede. În fiecare zi trecea cu mersul său plin de-o comică importanţă, propriu uneori cocoşaţilor, printre casele cu frontoane şi printre prăvălii spre vechea clădire cu arcade gotice a şcolii, iar acasă, după ce-şi termina lecţiile, citea poate din cărţile sale cu frumoase ilustraţii colorate pe copertă, sau îşi făcea de lucru în grădină, în vreme ce surorile se ocupau de gospodărie, în locul mamei suferinde. Făceau şi vizite în societate , deoarece familia Friedemann aparţinea cercurilor celor mai distinse ale oraşului; din păcate însă ele nu se măritaseră, fiindcă nu prea aveau avere şi erau şi cam urîte.

Firește, Johannes era și el invitat cînd și cînd de cei de-o vîrstă cu el, dar relațiile cu ei nu-i făceau mare plăcere. Nu putea să ia parte la jocurile lor, iar cum ei păstrau întotdeauna față de el o rezervă stingherită, nu era cu putință să se ajungă la o adevărată camaraderie.

Sosi vremea cînd îi auzea pe colegi vorbind în curtea școlii despre anumite întîmplări din viața lor; atent și făcînd ochii mari, trăgea cu urechea cînd ei discutau despre simpatia lor pentru cutare sau cutare fetiță — și tăcea. Își spunea că aceste lucruri, de care ceilalți erau, vădit, foarte preocupați, se numără printre cele nepotrivite pentru el, ca gimnastica și jocul cu mingea. Aceasta îl cam întrista uneori, dar, la urma urmelor, era obișnuit să stea deoparte și să nu împărtășească interesele celorlalți.

S-a întîmplat totuși o dată — număra pe atunci șaisprezece ani — să simtă o bruscă înclinație față de o fată de aceeași vîrstă. Era sora unuia dintre colegii săi de clasă, o făptură blondă, zburdalnică și veselă, pe care a cunoscut-o la fratele ei. În preajma fetei simțea o ciudată stingherealâ, iar felul stînjenit și o bunăvoință simulată cu care ea îl trata îl umplu de o adîncă tristețe.

Într-o după-amiază de vară, pe cînd se plimba singur pe meterezul dinafara orașului, auzi de după un tufiș de iasomie șoapte și-și aruncă prudent ochii printre ramuri. Pe o bancă aflată acolo ședea o fată alături de un lungan, un băiat cu părul roșu, pe care-l cunoștea foarte bine; băiatul o încolăcise cu brațul și o săruta pe buze, sărut căruia fata îi răspundea chicotind. După ce văzu această scenă, Johannes Friedemann se întoarse și se îndepărtă încet de-acolo.

Capul îi atîrna mai adînc decît oricînd între umeri, mîinile îi tremurau, o durere ascuțită, stăruitoare i se ridică din piept spre gît. Și-o înăbuși însă, înghițînd, și-și îndreptă cu hotărîre trupul pe cît îi era cu putință. „Bine, își spuse, s-a terminat cu toate astea. N-are să-mi mai pese niciodată de asemenea lucruri. Altora le oferă fericire și bucurie, mie nu-mi pot aduce decît necaz și suferință. Am isprăvit-o cu ele. Pentru mine s-a sfîrșit. N-are să se mai repete niciodată."

Hotărîrea aceasta îi făcu bine. Renunța, renunța pentru totdeauna. Se ducea acasă, lua o carte sau cînta la vioară, ceea ce, cu tot pieptul său diform, învățase.

4

LA ȘAPTESPREZECE ANI părăsi școala, ca să devină negustor, așa cum era toată lumea din cercul său, și intră ca practicant la marea cherestegerie a domnului Schlievogt, aflată jos,

pe malul rîului. Era tratat cu menajamente, la rîndu-i se arăta prietenos și prevenitor, iar timpul trecu pașnic și în bună rînduială. Cînd însă împlini douăzeci și unu de ani, mama lui muri, după o lungă suferință.

Pentru Johannes Friedemann, aceasta fu o mare durere, pe care o resimți multă vreme. Savură această durere, i se dărui așa cum te dăruiești unei mari fericiri, o întreținu cu mii de amintiri din copilărie și o exploată ca pe cel dîntîi eveniment important din viața sa.

Nu era oare viața în sine un bun, indiferent dacă e sau nu configurată în așa fel încît să i se spună „fericită"? Johannes Friedemann simțea acest lucru și îi era dragă viața. Nimeni nu înțelege cu cîtă grijă profundă știa să deguste bucuriile care-i erau accesibile, el, care renunțase la cea mai mare fericire ce ne poate fi dăruită. O plimbare primăvara prin parcurile dinafara orașului, parfumul unei flori, cîntecul unei păsări — cum să nu fii recunoscător pentru asemenea lucruri?

Friedemann știa și că pentru a gusta plăcerile este necesară cultura, ba chiar că însăși cultura este totuna cu capacitatea de a gusta plăcerile — și se cultiva. Îndrăgea muzica, frecventa toate concertele organizate în oraș. El însuși ajunse treptat să cînte destul de bine la vioară, deși arăta atunci nemaipomenit de ciudat, și se bucura de fiecare sunet frumos și dulce care-i reușea. Prin multe lecturi își formase cu timpul un gust literar pe care nu-l împărtășea, desigur, cu nimeni din oraș. Era informat asupra noilor apariții din țară și din străinătate, știa să savureze farmecul ritmic al unei poezii, atmosfera intimă a unei nuvele scrise cu subtilitate... oh! aproape se putea spune că era un epicurean.

Ajunse să înțeleagă că toate lucrurile merită se te bucuri de ele și că este aproape o neghiobie să împarți întîmplările vieții în fericite și nefericite. Accepta bucuros toate simțămintele și dispozițiile sufletești și le cultiva, atît pe cele triste, cît și pe cele vesele, chiar și dorințele neîmplinite — *nostalgia*. Le îndrăgea pentru ele însele și-și spunea că o dată cu împlinirea lor s-ar pierde ceea ce era mai de preț. Oare năzuința și speranța dulce, dureroasă, vagă din liniștitele seri de primăvară nu sînt mai desfătătoare decît toate împlinirile pe care le-ar putea aduce vara? — Da, era un epicurean, micul domn Friedemann!

Lumea, care-l saluta pe stradă în felul acela prietenos și compătimitor, cu care era obișnuit dintotdeauna, nu știa firește nimic. Oamenii nu știau că acest schilod, care mergea pe străzi cu un ridicol aer important, într-un pardesiu de culoare deschisă și cu un joben lucios — era, în chip ciudat, cam fudul — iubea cu gingășie viața ce se scurgea pentru el domol, fără mari efecte, dar plină de o fericire tăcută și delicată, pe care știuse să și-o creeze.

5

DAR ÎNCLINAȚIA PRINCIPALĂ a domnului Friedemann, pasiunea lui propriu-zisă era teatrul. Poseda un simț dramatic neobișnuit de puternic, iar în fața unui efect teatral violent, cum ar fi sfîrșitul catastrofal al unei tragedii, micul său trup tremura uneori din creștet pînă-n tălpi. Își avea locul statornic în stalul de rangul întîi al Teatrului municipal, pe care-l frecventa cu regularitate, iar uneori îl însoțeau acolo și cele trei surori ale sale. După moartea mamei, ele se ocupau singure de gospodăria lor și a fratelui lor în casa cea veche, a cărei proprietate o împărțeau cu el.

Din păcate, încă nu se măritaseră, dar ajunseseră la vîrsta resemnării, căci Friederike, cea mai mare, se născuse cu șaptesprezece ani înaintea lui Johannes. Ea și sora ei Henriette erau cam înalte și slabe, în vreme ce Pfiffi, cea mai mică, părea prea scundă și trupeșă. Ultima avea de altfel și un fel caraghios de a se clătina la fiecare cuvînt, în vreme ce colțurile gurii i se umezeu.

Micul domn Friedemann nu prea se sinchisea de cele trei fete; ele însă țineau cu devotament una la alta și erau întotdeauna de aceeași părere. Mai ales cînd avea loc o logodnă printre cunoștințele lor, accentuau într-un glas că lucrul acesta este *foarte* îmbucurător.

Fratele lor continuă să locuiască la ele chiar și după ce părăsise cherestegeria domnului Schlievogt, ca să devină independent prin preluarea unei oarecare mici afaceri, o agentură sau ceva asemnănător, care nu-i cerea prea multă muncă. Ocupa cîteva încăperi de la parterul casei, pentru a nu fi nevoit să urce scările decît pentru a lua masa, fiindcă din cînd în cînd suferea puțin de astmă.

Într-o zi senină și caldă de iunie, la aniversarea a treizeci de ani de la naștere, ședea după masa de prînz în cortul cenușiu din grădină, cu ceafa rezemată de o pernă nouă în formă de sul pe care i-o lucrase Henriette, cu o bună țigară de foi în gură și cu o carte bună în mînă. Cînd și cînd punea cartea deoparte, asculta ciripitul voios al vrăbiilor aflate în nucul cel bătrîn și-și plimba privirea pe cărarea curată așternută cu pietriș care ducea spre casă și pe frumoasa peluză cu răzoare multicolore.

Micul domn Friedemann nu purta barbă, iar fața sa aproape că nu se schimbase; trăsăturile îi deveniseră doar puțin mai aspre. Părul fin, castaniu deschis și-l pieptăna lins, cu cărarea într-o parte.

Cînd, la un moment dat, își lăsă cu totul cartea pe genunchi, ca să se uite clipind, spre cerul albastru însorit, își spuse: „Am deci treizeci de ani. Vor mai veni poate încă zece sau încă douăzeci, Dumnezeu știe. Vor veni și vor trece în tihnă și fără larmă, ca și cei care s-au scurs, iar eu îi aștept cu pacea în suflet."

6

ÎN LUNA IULIE a aceluiași an avu loc la comandamentul regional o schimbare care tulbură pe toată lumea. Jovialul, trupeșul domn care ocupase timp de mulți ani acest post fusese foarte iubit de cercurile sociale din oraș, iar plecarea lui fu întîmpinată cu regrete. Dumnezeu știe datorită căror împrejurări ajunse în orășel tocmai domnul von Rinnlingen, din capitală.

De altfel, schimbul nu părea să fie fost rău, întrucît noul locotenent-colonel, căsătorit, dar fără copii, închirie în suburbia din sud a orașului o vilă foarte spațioasă, de unde se trase concluzia că avea de gînd să se instaleze temeinic. În orice caz, zvonul că este extraordinar de avut fu confirmat prin aceea că aduse cu el patru servitori, cinci cai de călărie și de trăsură, un landou și o trăsurică de vînătoare.

Curînd după ce sosiră, soții începură să facă vizite familiilor de vază, iar numele lor erau pe toate buzele; cel mai mare interes nu i se arătă însă nicidecum domnului von Rinnlingen, ci soției sale. Domnii fură uluiți și nu formulară deocamdată nici o apreciere; doamnele însă se arătară de-a dreptul în dezacord cu felul de a se purta și firea Gerdei von Rinnlingen.

— Că simți la ea aerul de capitală, ei, acesta-i un lucru natural, se exprimă doamna avocat Hagenström într-o convorbire cu Henriette Friedemann. Fumează, călărește — de-acord! Dar purtarea ei este nu numai liberă, este băiețoasă, și nici acesta nu e cuvîntul potrivit... Vezi dumneata, nu e chiar de tot urîtă, ai putea s-o găsești chiar drăguță, și totuși e lipsită de orice farmec feminin, iar privirilor ei, rîsului ei, mișcărilor ei le lipsește tot ceea ce place bărbaților. Nu e cochetă, iar eu, martor mi-e Cel-de-sus, sînt cea din urmă care să nu găsească acest lucru drept vrednic de laudă; dar îi e oare îngăduit unei tinere femei — are douăzeci și patru de ani — să se lipsească total de puterea de atracție a drăgălășeniei? Scumpa mea, nu sînt o vorbăreață, dar știu ce spun. Domnii noștri sînt acuma ca buimăciți. Ai să vezi că după cîteva săptămîni au să-și întoarcă ochii de la ea complet dezgustați.

— Ei, spuise domnișoara Friedemann, este excelent căpătuită.

— Da, soțul ei! exclamă doamna Hagenström. Dar cum îl tratează! Ar trebui să vezi! Ai să vezi! Sînt cea dintîi care să susțin că o femeie măritată trebuie să aibă pînă la un anumit grad o atitudine fermă față de sexul opus. Cum se poartă însă ea față de propriul ei soț? Are un fel de a-l privi rece ca gheața

și de a i se adresa, zicîndu-i „dragă prietene", cu un accent compătimitor care mă revoltă! Trebuie să-l vezi în acel moment pe *el* — corect, distins, cu o atitudine cavalerească, un bărbat de patruzeci de ani splendid conservat, un ofițer strălucit! Sînt căsătoriți de patru ani... Scumpo...

7

LOCUL ÎN CARE îi fu îngăduit micului domn Friedemann s-o zărească pentru prima oară pe doamna von Rinnlingen fu strada principală, de-a lungul căreia se aflau aproape numai magazine, iar această întîlnire avu loc pe la vremea prînzului, cînd el tocmai venea de la bursă, unde avusese ceva de discutat.

Se plimba, minuscul și cu un aer important, alături de marele comerciant Stephens, un domn neobișnuit de voinic și ca din topor, cu favoriții rotunjiți și niște sprîncene teribil de groase. Amîndoi purtau joben și-și descheiaseră, din cauza căldurii, pardesiele. Discutau despre politică și izbeau ritmic trotuarul cu bastoanele; cînd ajunseră însă pe la mijlocul străzii, marele comerciant Stephens zise deodată:

— Să mă ia naiba, dacă n-o văd venind încoace cu trăsura pe doamna Rinnlingen.

— Se nimerește bine, spuse domnul Friedemann cu vocea lui înaltă și cam aspră, privind curios drept înainte. Încă n-am văzut-o la față. E trăsurica galbenă.

Într-adevăr, doamna von Rinnlingen se folosea în ziua aceea de trăsurica galbenă și ea însăși mîna cei doi cai supli, în vreme ce servitorul ședea în spate cu brațele încrucișate. Doamna purta o jachetă largă, de culoare foarte deschisă și o fustă de asemenea de culoare deschisă. De sub pălăriuța rotundă de pai cu o panglică de piele cafenie i se revărsa părul blond roșcat care îi era pieptănat peste urechi și-i cădea adînc pe ceafă într-un nod gros. Tenul obrazului ei oval era de un alb mat, iar în colțurile ochilor căprui, neobișnuit de apropiați se aflau niște umbre albăstrii. Nasul cîrn, dar foarte fin conturat, avea șaua mică plină de pistrui, care-o prindeau; dacă avea sau nu gura frumoasă, nu puteai să-ți dai seama, deoarece își împingea înainte și-și retrăgea necontenit buza de jos, frecînd-o de cea de sus.

Cînd trăsura se apropie, angrosistul Stephens salută extrem de politicos, iar micul domn Friedemann își scoase și el pălăria, în vreme ce o privea pe doamna von Rinnlingen atent, cu ochi mari. Ea își aplecă biciul, înclină ușor capul și trecu încet mai departe, privind în dreapta și în stînga casele și vitrinele.

După cîțiva pași, angrosistul spuse:

— A făcut o plimbare cu trăsura, iar acum se duce acasă.

Micul domn Friedemann nu răspunse, ci-și aținti privirile în jos, spre pavaj. Apoi îl privi deodată pe angrosist și întrebă:

— Ce-ați spus?

Iar domnul Stephens repetă remarca lui atît de perspicace.

8

DUPĂ TREI ZILE, Johannes Friedemann se întoarse acasă de la obișnuita sa plimbare, pe la ora douăsprezece. Masa de prînz se lua la douăsprezece și jumătate, iar el tocmai voia să mai intre pentru o jumătate de oră în „biroul" său, aflat chiar lîngă ușa casei, în dreapta, cînd fata în casă trecu pragul și-i spuse:

— Avem o vizită, domnule Friedemann.

— La mine? întrebă el.

— Nu, sus, la doamne.

— Dar cine e?

— Domnul și doamna locotenent-colonel von Rinnlingen.

— Oh, spuse domnul Friedemann, păi atunci să...

Și urcă scara. Sus, trecu prin vestibul și tocmai pusese mîna pe clanța ușii înalte, vopsite în alb care ducea la „camera cu peisaje", cînd se opri brusc, se trase un pas înapoi, se întoarse și plecă de-acolo încet, așa cum venise. Și cu toate că era absolut singur, spuse tare de tot pentru sine: „Nu. Mai bine nu."

Intră jos, în „biroul" său, se așeză la masa de scris și luă în mînă ziarul. După un minut însă, lăsă să-i cadă iarăși ziarul și se uită lateral pe fereastră afară. Rămase așa pe scaun, pînă cînd veni fata să-i spună că se servește masa; atunci se duse sus în sufragerie, unde surorile îl și așteptau, luă loc pe scaunul său, pe care erau puse trei caiete de muzică.

Henriette, care servea supa, spuse:

— Știi, Johannes, cine a fost aici?

— Cine? întrebă el.

— Noul locotenent-colonel.

— Da? Amabil din partea lor.

— Sigur, spuse Pfiffi, și colțurile gurii i se umeziră, găsesc că amîndoi sînt niște oameni extrem de cumsecade.

— În orice caz, spuse Friederike, nu trebuie să întîrziem să le întoarcem vizita. Propun să ne ducem poimîine, duminică.

— Duminică, repetară Henriette și Pfiffi.

— Doar ai să vii și tu cu noi, Johannes? întrebă Friederike.

— Se-nțelege? zise Pfiffi și se scutură.

Domnul Friedemann nici nu auzise întrebarea și-și mînca supa cu o figură tăcută și speriată. Parcă asculta de undeva un oarecare zgomot neliniștitor.

9

ÎN SEARA URMĂTOARE se dădea la Teatrul municipal *Lohengrin*[1] şi toată lumea cultivată era prezentă. Mica sală era ocupată de sus pînă jos şi plină de zumzet, miros de gaz şi parfumuri. Dar toate binoclurile, de la fotoliile de orchestră şi staluri, se îndreptau spre loja treiprezece, chiar lîngă scenă, în dreapta, deoarece acolo apăruseră atunci pentru prima dată domnul von Rinnlingen împreună cu soţia, iar lumea avea în sfîrşit prilejul să-i cerceteze temeinic.

Cînd micul domn Friedemann, într-un impecabil costum negru, cu un plastron de o albeaţă strălucitoare, care i se bomba ascuţindu-i-se pe piept, intră în loja lui — loja trisprezece — se trase înapoi, tresărind, din uşă, îşi trecu mîna peste frunte, iar nările îi fremătară spasmodic o clipă. Apoi însă se aşeză pe fotoliul său, în locul din stînga doamnei Rinnlingen.

În timp ce se aşeza, aceasta îl privi un răstimp cu atenţie, împingîndu-şi înainte buza de jos, apoi se întoarse spre soţul ei, care şedea în spate, ca să schimbe cu el cîteva cuvinte. El era un domn voinic, cu pieptul lat, cu mustaţă în furculiţă şi o faţă smeadă, blajină.

Cînd începu uvertura, iar doamna von Rinnlingen se aplecă peste balustradă, domnul Friedemann lunecă peste ea o privire piezişă, rapidă, grăbită. Purta o rochie de seară de culoare deschisă şi era, ca singura dintre doamnele prezente, chiar puţin decoltată. Mînecile rochiei îi erau foarte largi şi bufante, iar mănuşile albe îi ajungeau pînă la coate. Silueta ei avea astăzi ceva plinuţ, ceea ce, deunăzi, cînd purtase jacheta cea largă, nu se putuse observa; pieptul i se ridica şi cobora plin şi încet, iar nodul de păr blond roşcat îi cădea greu şi adînc pe ceafă.

Domnul Friedemann era palid, mult mai palid ca de obicei, iar, pe frunte, sub părul castaniu, pieptănat lins, cu cărare, îi apăruseră stropi de sudoare. Doamna von Rinnlingen îşi scoase mănuşa de pe braţul stîng rezemat pe catifeaua roşie a balustradei, iar el nu se putea împiedica să aibă mereu înaintea ochilor acest braţ rotund, de o albeaţă mată, care, ca şi mîna lipsită de bijuterii, era străbătut de vinişoare de un albastru foarte pal.

Viorile cîntau, interveni sunetul trompetelor, Telramund căzu, în orchestră domnea o voioşie generală, iar micul domn Friedemann şedea nemişcat, palid şi tăcut, cu capul înfundat între umeri, cu un deget arătător la gură şi cu cealaltă mînă sub reverul hainei.

În timp ce cortina cădea, doamna von Rinnlingen se ridică pentru a părăsi loja împreună cu soţul ei. Domnul Friedemann văzu acest lucru fără să se uite spre ei, îşi trecu uşor batista peste frunte, se sculă brusc, se duse pînă la uşa care dădea în

coridor, se întoarse, se aşeză la locul său şi rămase acolo nemişcat în poziţia dinainte.

Cînd răsună semnalul clopoţelului, iar vecinii săi reintrară, el simţi că ochii doamnei von Rinnlingen poposesc asupra lui şi, fără să vrea, ridică spre ea capul. Cînd li se întîlniră privirile, ea nu-şi mai întoarse nicidecum ochii, ci continuă să-l cerceteze cu atenţie, fără urmă de stinghereală, pînă cînd el însuşi, constrîns şi umilit, îşi lăsă ochii în jos. Se făcuse încă mai palid şi simţi cum urcă în el o mînie ciudată, dulceagă şi muşcătoare... Începu muzica.

Spre sfîrşitul acelui act, se întîmplă că doamna von Rinnlingen lăsă să-i scape evantaiul, care căzu la podea, lîngă domnul Friedemann. Amîndoi se aplecară concomitent, dar îl apucă ea însăşi şi spuse cu un zîmbet batjocoritor;

— Mulţumesc.

Capetele lor ajunseseră foarte aproape unul de altul, iar el fusese nevoit să respire o clipită mireasma caldă a pieptului ei. Faţa i se schimonosi, tot corpul i se zgîrci, iar inima i se porni să bată atît de teribil de greu şi violent, încît i se tăie răsuflarea. Mai şezu o jumătate de minut, apoi îşi împinse înapoi fotoliul, se ridică încet şi ieşi uşurel.

10

O PORNI, urmărit de sunetele muzicii, pe coridor, îşi luă de la garderobă cilindrul, pardesiul de culoare deschisă şi bastonul şi coborî scara pînă în stradă.

Era o seară caldă, liniştită. În lumina felinarelor cu gaz, clădirile cenuşii cu frontoane se ridicau tăcute spre cerul pe care stelele străluceau luminos şi blînd. Paşii puţinilor oameni întîlniţi de domnul Friedemann răsunau pe trotuar. Cineva îl salută, dar el nu băgă de seamă; îşi ţinea capul mult aplecat, iar pieptul ridicat, ascuţit, îi zvîcnea, atît de grea îi era respiraţia. Din cînd în cînd, rostea încet pentru sine:

— Dumnezeule! Dumnezeule!

Cu o privire îngrozită, înfricoşată, întoarsă spre interior, vedea cum simţirea sa, pe care o cultivase cu atîta blîndeţe, pe care o tratase întotdeuna cu grijă şi înţelepciune, era acum sfîşiată, învolburată, răscolită... Şi deodată, copleşit cu totul, într-o stare de ameţeală, de beţie, de dor şi chin, se sprijini de stîlpul unui felinar şi murmură cu un tremur în glas:

— Gerda!

Liniştea rămase stăpînă. În clipa aceea, nu se vedea pînă departe nici un om. Micul domn Friedemann se reculese şi o porni mai departe. O luase în sus pe strada pe care se afla tea-

trul şi care cobora relativ abrupt spre rîu, iar acum se îndreptă pe strada principală spre nord, către locuinţa sa...

Cum îl mai privise! Cum? Îl constrînsese să-şi plece ochii? Îl umilise cu privirea ei? Nu era ea o femeie, iar el un bărbat? Iar ochii ei căprui, ciudaţi, nu clipiseră pur şi simplu de bucurie?

Simţi din nou cum îl năpădeşte acea ură neputincioasă, plină de voluptate, dar apoi se gîndi la clipa cînd capul ei îl atinsese pe al lui, cînd îi inspirase mireasma corpului, şi se opri locului pentru a doua oară, îşi lăsă pe spate partea de sus schiloadă a trupului, trase aer printre dinţi şi murmură din nou complet năucit, deznădăjduit, scos din fire:

— Dumnezeule! Dumnezeule!

Şi iarăşi o porni mecanic mai departe, încet, prin aerul înăbuşitor al serii, pe străzile pustii, răsunătoare, pînă cînd se pomeni în faţa locuinţei sale. În vestibul poposi o clipă, resorbind izul rece, de pivniţă ce domnea acolo, apoi intră în „biroul" său.

Se aşeză la masa de scris în dreptul ferestrei deschise, privind cu ochii aţintiţi drept înainte spre un mare trandafir galben pe care cineva i-l pusese acolo în paharul de apă. Îl luă şi-i inspiră cu ochii închişi parfumul, apoi îl împinse deoparte cu un gest obosit şi trist. Nu, nu, s-a terminat! Ce mai însemna pentru el un asemenea parfum? Ce mai însemna pentru el tot ceea ce alcătuise pînă atunci „fericirea" lui?...

Se întoarse într-o parte şi-şi aruncă ochii spre strada tăcută. Cînd şi cînd răsunau paşi şi-şi pierdeau, trecînd, ecoul. Stelele stăteau nemişcate şi sclipeau. Se simţea mort de oboseală şi fără vlagă. Capul îi era gol, iar deznădejdea începu să i se dizolve într-o mare şi domoală melancolie. Prin minte îi fluturară cîteva stihuri dintr-o poezie, muzica din *Lohengrin* îi răsună din nou în urechi, văzu din nou în faţa lui silueta doamnei von Rinnlingen, braţul ei alb pe catifeaua roşie, apoi se scufundă într-un somn greu, neliniştit, ca în febră.

11

DE MAI MULTE ORI fu gata să se trezească, dar se temea de acest lucru şi de fiecare dată se scufundă din nou în inconştienţă. Cînd se lumină cu totul de ziuă, deschise ochii şi-i roti larg, cu o privire dureroasă în jurul său. În faţa sufletului, totul i se înfăţişa limpede, de parcă suferinţa nici nu i-ar fi fost întreruptă de somn.

Capul îi era înceţoşat, iar ochii îi ardeau; după ce se spălă şi-şi stropi fruntea cu apă de colonie, se simţi însă mai bine şi se aşeză din nou, liniştit, la locul său de la fereastra ce rămăsese deschisă. Era încă foarte devreme, în zorii zilei, cam pe la ora

cinci. Cînd şi cînd, pe stradă trecea cîte-un ucenic de brutar, altminteri nu se vedea nimeni. La casa de peste drum, toate storurile erau încă lăsate. Dar păsările ciripeau, iar cerul se întindea albastru şi luminos. Era o minunat de frumoasă dimineaţă de duminică.

Pe micul domn Friedemann îl cuprinse o senzaţie de tihnă şi încredere. De ce se temuse oare? Nu era totul ca de obicei? De acord, ieri avusese un acces urît, dar acum trebuia să se termine! Încă nu era prea tîrziu, încă putea să scape de pieire! Trebuia să evite orice prilej care ar fi putut reînnoi accesul; se simţea în putere s-o facă. Se simţea în putere să biruie şi să sugrume în el orice asemenea pornire...

Cînd bătu ora şapte şi jumătate Friederike intră şi-i puse cafeaua pe masa rotundă din faţa canapelei de piele de la peretele din fund.

— Bună dimineaţa, Johannes, spuse ea, ţi-am adus micul dejun.

— Mulţumesc, spuse domnul Friedemann. Iar apoi: Dragă Friederike, îmi pare rău că va trebui să faceţi vizita singure. Nu mă simt destul de bine, ca să vă pot însoţi. Am dormit prost, mă doare capul şi, într-un cuvînt, trebuie să vă rog..

— Păcat. Dar nu trebuie în nici un caz să renunţi cu totul la vizită. E-adevărat, acum arăţi a fi bolnav. Să-ţi împrumut creionul meu pentru migrene?

— Mulţumesc, spuse domnul Friedemann. O să treacă.

Friederike ieşi.

Stînd în picioare lîngă masă, el îşi bău încet cafeaua şi mîncă un corn. Era mulţumit de sine şi mîndru de hotărîrea pe care o luase. După ce termină, luă o ţigară de foi şi se aşeză din nou la fereastră. Gustarea îi făcuse bine, se simţea fericit şi plin de speranţe. Luă o carte, citi, fumă şi privi clipind în soare.

Strada prinsese acum viaţă; în odaia lui răzbăteau duruitul trăsurilor, voci şi sunetul de clopoţel al tramvaiului cu cai; printre toate acestea se auzea însă ciripitul păsărilor, iar dinspre cerul de un albastru strălucitor adia un aer moale, cald.

La ora zece le auzi pe surori străbătînd vestibulul, auzi uşa casei scîrţîind şi le văzu apoi pe cele trei doamne trecînd pe dinaintea ferestrei, fără a le da o atenţie deosebită. Se scurse o oră; se simţea din ce în ce mai fericit.

Începu să-l cuprindă un fel de exuberanţă. Ce aer era şi cum mai ciripeau păsările! Ce-ar fi dacă ar ieşi puţin la plimbare? — Şi iată, brusc, fără nici un alt gînd, îi veni, cu o dulce spaimă, ideea: Dacă m-aş duce la ea? — Iar în vreme ce, cu un adevărat efort muscular, înăbuşi în el tot ceea ce-l prevenea cu teamă, adăugă cu o hotărîre ce-l făcea fericit: Am să mă duc la ea!

Îşi puse costumul negru de duminică, luă cilindrul şi basto-

nul şi o porni repede, cu respiraţia accelerată, ca să parcurgă tot oraşul pînă în suburbia din sud. Fără să-şi oprească ochii asupra vreunui om, îşi ridica şi-şi cobora zelos capul la fiecare pas, într-o stare de absenţă şi exaltare, pînă cînd ajunse afară, pe aleea de castani, în faţa vilei roşii, la a cărei intrare se putea citi: „Locotenent-colonel von Rinnlingen".

12

ACOLO ÎL APUCĂ UN TREMUR, iar inima se porni să-i bată în piept greu şi spasmodic. Intră însă în gang şi sună. Zarurile erau acum aruncate, nu mai putea da înapoi. Lucrurile n-au decît să-şi urmeze cursul, gîndi el. Îl cuprinse brusc o linişte de moarte.

Uşa se deschise, valetul îi ieşi în întîmpinare în vestibul, luă cartea de vizită şi o porni grăbit în sus pe scara acoperită cu un preş roşu. Domnul Friedemann rămase nemişcat, cu ochii aţintiţi asupra acestui preş, pînă cînd valetul se întoarse şi-i spuse că doamna îl roagă să poftească sus.

Sus, lîngă uşa salonului, unde îşi lepădă bastonul, aruncă o privire în oglindă. Faţa îi era palidă, iar deasupra ochilor înroşiţi părul i se lipise pe frunte; mîna în care ţinea cilindrul îi tremura irezistibil.

Valetul deschise uşa, iar el intră. Se văzu într-o încăpere relativ mare, aflată în semiîntuneric; la ferestre erau trase draperiile. În dreapta se afla un pian cu coadă, iar în mijloc, în jurul unei mese rotunde se grupau fotolii tapisate cu mătase cafenie. Deasupra sofalei de la peretele lateral din stînga era aninat un peisaj într-o ramă grea, aurită. Şi tapetul era de culoare întunecată. În fund, într-o nişă, se găseau nişte palmieri.

Trecu un minut, pînă cînd doamna von Rinnlingen dădu la o parte draperia de la o uşă din dreapta şi-i veni în întîmpinare, păşind fără zgomot pe covorul gros, cafeniu. Purta o rochie de o croială foarte simplă, cu carouri roşii şi negre. Dinspre nişă cădea o coloană de lumină, în care dănţuia praful, exact pe părul ei greu, roşu, încît pentru o clipă acesta sclipi ca aurul. Ţinea ochii ei ciudaţi aţintiţi cercetător asupra lui şi, ca de obicei, îşi împingea înainte buza de jos.

— Stimată doamnă, începu domnul Friedemann, ridicîndu-şi privirea spre ea, fiindcă-i ajungea numai pînă la piept, doream să vă fac şi eu, la rîndu-mi, vizita de curtoazie. Cînd le-aţi făcut surorilor mele onoarea, lipseam din păcate de-acasă... ceea ce am regretat sincer...

Habar nu mai avea ce să spună, dar ea stătea şi-l privea necruţător, ca şi cînd ar fi vrut să-l constrîngă a vorbi mai departe. Lui, sîngele i se sui brusc la cap. „Vrea să mă chinuiască

şi să-şi bată joc de mine! Mă străpunge cu privirea! Cum îi mai scînteiază ochii!..."

În cele din urmă, ea spuse cu o voce foarte înaltă şi limpede:

— Simteţi amabil că aţi venit. Deunăzi am regretat şi eu că lipseaţi. Sînteţi bun să luaţi loc?

Se aşeză aproape de el, îşi puse mîinile pe braţele fotoliului şi se rezemă de spătar. El şedea înclinat înainte şi-şi ţinea pălăria între genunchi. Ea spuse:

— Ştiţi că abia acum un sfert de oră au fost la mine domnişoarele, surorile dumneavoastră? Mi-au spus că sînteţi bolnav.

— Într-adevăr, replică domnul Friedemann, nu m-am simţit bine azi-dimineaţă. Am crezut că n-am să pot ieşi. Vă rog să-mi scuzaţi întîrzierea.

— Nici acum nu arătaţi a fi sănătos, spuse ea foarte calm, privindu-l ţintă. Sînteţi palid, iar ochii vă sînt inflamaţi. Sănătatea dumneavoastră lasă în genere de dorit?

— Oh... se bîlbîi domnul Friedemann, în general sînt mulţumit...

— Şi eu sînt de multe ori bolnavă, continuă ea, fără a-şi abate ochii de la el, dar nimeni nu bagă de seamă. Sînt nervoasă şi trec prin stările cele mai ciudate...

Tăcu, îşi lăsă bărbia în piept şi-l privi de jos în sus, în aşteptare. El însă nu răspunse. Şedea tăcut şi o privea cu ochii mari, gînditori. Ce curios vorbea şi cum îl mişca vocea ei înaltă, şovăielnică! Inima lui se liniştise; i se părea că visează. — Doamna von Rinnlingen reîncepu:

— Mă înşel poate, dar n-aţi părăsit ieri teatrul înainte de încheierea reprezentaţiei?

— Da, doamnă.

— Îmi pare rău. Aţi fost un vecin care asculta cu multă atenţie, deşi spectacolul n-a fost bun, sau doar relativ bun. Vă place muzica? Poate cîntaţi la pian?

— Cînt niţel la vioară, spuse domnul Friedemann. Asta nu înseamnă — mai nimic...

— Cîntaţi la vioară? întrebă ea, apoi privirea i se pierdu în gol, gînditoarea. Dar atunci, zise ea brusc, am putea face din cînd în cînd muzică împreună. Mă pricep întrucîtva la acompaniament. M-ar bucura să fi găsit pe cineva... Veţi veni?

— Stau cu plăcere la dispoziţia dumneavoastră, spuse el, mereu ca în vis. Urmă o pauză. Apoi, expresia feţei ei se schimbă dintr-o dată. O văzu cum se schimonoseşte cu un îngrozitor dispreţ abia perceptibil, cum ochii ei se aţintesc din nou asupra lui, ferm şi cercetător, cu acea sclipire neliniştitoare pe care o mai avuseseră de două ori înainte. Faţa lui devenise roşie ca focul şi, fără să ştie încotro să se întoarcă, complet descumpănit şi scos din fire, îşi lăsă capul să-i cadă între umeri

şi-şi aţinti privirea, buimac, spre covor. Ca un fior fugar, îl străbătu iarăşi acea furie neputincioasă, torturantă şi dulceagă...

Cînd ridică din nou ochii cu o hotărîre deznădăjduită, ea nu se mai uita la el, ci privea calmă peste capul lui spre uşă. Anevoie, el reuşi să îngaime cîteva cuvinte:

— Şi sînteţi, doamnă, cel puţin pînă acum mulţumită de şederea în oraşul nostru?

— Oh, spuse doamna von Rinnlingen pe un ton indiferent, de ce n-aş fi mulţumită? Fireşte, mă simt cam strîmtorată şi supravegheată, dar... de altfel, continuă ea numaidecît, ca nu cumva să uit: avem de gînd ca peste cîteva zile să invităm la noi cîteva persoane, o mică societate, fără nici o constrîngere. Am putea să facem puţină muzică, să stăm puţin la taifas... În afară de asta, avem în spatele casei o grădină foarte drăguţă, care coboară pînă la rîu. Într-un cuvînt: dumneavoastră şi surorile dumneavoastră veţi primi, desigur, şi o inviaţie, dar vă rog încă de acum să luaţi partea; ne veţi face plăcerea?

Domnul Friedemann abia mulţumise şi declarase că acceptă, cînd clanţa uşii fu apăsată cu energie în jos şi în încăpere intră locotenent-colonelul. Amîndoi se ridicară, iar în vreme ce doamna von Rinnlingen făcea reciproc prezentările celor doi domni, soţul se înclină cu aceeaşi politeţe în faţa domnului Friedemann ca şi a ei. Chipul său brun pălise cu totul din pricina căldurii.

În vreme ce-şi scotea mănuşile, îi spuse ceva cu vocea lui puternică şi aspră domnului Friedemann, care privea în sus spre el cu ochii mari şi goi de gînduri, aşteptîndu-se mereu să se vadă bătut cu bunăvoinţă pe umăr. Locotenent-colonelul se întoarse însă, cu tocurile lipite şi cu partea de sus a corpului puţin înclinată, spre soţia lui şi-i spuse cu vocea perceptibil domolită:

— L-ai rugat, draga mea, pe domnul Friedemann să ia parte la mica noastră întîlnire? Dacă-ţi convine, mă gîndesc s-o organizăm peste opt zile. Sper că vremea bună se va menţine, ca să putem sta şi în grădină.

— Cum crezi, răspunse doamna von Rinnlingen privind în altă parte.

După două minute, domnul Friedemann îşi luă rămas bun. Cînd se înclină încă o dată la uşă, întîlni ochii ei care poposeau asupra lui fără nici o expresie.

13

PLECÎND, NU O PORNI SPRE ORAŞ, ci o apucă fără să vrea pe un drum ce se desprindea din alee şi ducea spre meterezul fortăreţei de altădată de lîngă rîu. Se aflau acolo scuaruri

îngrijite, alei şi bănci umbrite.

Mergea repede, cu mintea goală de gînduri şi fără să ridice ochii. Îi era insuportabil de cald şi simţea cum în el se ridică şi coboară flăcări, iar în cap îi sună, de oboseală, un păcănit necruţător...

Privirea ei continua să fie aţintită asupra lui? Dar nu ca la urmă, goală şi fără nici o expresie, ci ca mai înainte, cu acea cruzime tremurătoare, după ce tocmai i se adresase cu un calm straniu? Ah, o încînta să-l facă să se simtă neajutorat şi să-l scoată din fire? Nu putea ea, atunci cînd îl străpungea cu privirea, să simtă puţină milă pentru el?...

Merse de-a lungul rîului, pe lîngă meterezul acoperit de vegetaţie şi se aşeză pe o bancă înconjurată în semicerc de tufişuri de iasomie. De jur-împrejur stăruia o mireasmă dulce, sufocantă. În faţa lui, soarele dogorea pe apa tremurătoare.

Ce obosit şi hăituit se simţea, şi totuşi în ce răzvrătire chinuitoare se găsea totul dintr-însul! N-ar fi fost oare cel mai bine să-şi mai rotească o dată privirea, apoi să intre în apa liniştită, pentru ca, după o scurtă suferinţă, să fie eliberat şi mîntuit prin trecerea dincolo, în odihnă? Ah, de odihnă avea nevoie, de odihnă, dar nu de o odihnă în neantul gol şi surd, ci de o pace luminată de un soare blînd, plină de gînduri bune, calme.

În clipa aceea, toată gingaşa lui iubire de viaţă şi adînca nostalgie după fericirea-i pierdută îl străbătură ca un fior. Apoi însă privi natura din jurul său stăpînită de o tihnă tăcută, infinit de indiferentă, se uită la rîul care-şi urma calea în soare, la iarba ce se mişca în tremur şi florile ce rămîneau acolo unde înfloriseră, pentru ca mai apoi să se ofilească şi să se spulbere, văzu cum toate acestea se înclină cu o mută supunere în faţa existenţei — şi deodată îl năpădi un simţămînt de prietenie şi de bună înţelegere faţă de domnia necesităţii care poate oferi un fel de superioritate asupra oricărui destin.

Îşi reaminti acea după-amiază din ziua cînd împlinise treizeci de ani, cînd, fericit de pacea la care ajunsese, crezuse că poate arunca, fără teamă şi fără speranţă, o privire asupra restului vieţii sale. Nu văzuse atunci nici o lumină şi nici o umbră, totul se afla în faţa lui într-un blînd crepuscul pînă cînd pierea acolo în fund, aproape imperceptibil, în întuneric, şi cu un zîmbet calm şi superior aruncase o privire spre anii ce mai aveau să vină — cît timp trecuse de-atunci?

Apoi venise această femeie, trebuia să vină, aşa îi era menit lui, ea însăşi era destinul lui, numai ea! Venise, şi chiar dacă el ar fi încercat să-şi apere pacea — pentru ea trebuia să se răzvrătească în el tot ceea ce reprimase din copilărie ca fiind chinul şi prăbuşirea sa; acum totul punea stăpînire pe el cu o forţă înfricoşătoare, irezistibilă şi-l ducea la pierzanie!

Îl ducea la pierzanie, simţea acest lucru. Atunci pentru ce să mai lupte şi să se chinuiască? N-au decît lucrurile să-şi urmeze cursul. El să-şi vadă de drum mai departe şi să închidă ochii în pragul prăpastiei ce se cască acolo în urmă, supunîndu-se destinului, supunîndu-se puterii de neînvins, dulci şi chinuitoare căreia nu i te poţi sustrage.

Apa sclipea, iasomia îşi împrăştia parfumul pătrunzător, sufocant, păsările ciripeau de jur împrejur în copacii printre care strălucea un cer greu, albastru şi catifelat. Dar micul domn cocoşat Friedemann rămase încă multă vreme pe banca lui. Şedea aplecat înainte, cu fruntea sprijinită în amîndouă mîinile.

14

TOATĂ LUMEA ERA DE ACORD că la familia Rinnlingen se petrece excelent. În jurul mesei lungi, împodobite cu gust, care se întindea de-a lungul vastei sufragerii, şedeau vreo treizeci de persoane; feciorul şi doi slujitori angajaţi ocazional zoreau să servească îngheţata, răsunau clinchet de pahare şi zăngănituri, plutea un abur cald de mîncăruri şi parfumuri. Erau adunaţi acolo mari comercianţi, oameni aşezaţi, cu soţiile şi fiicele lor; în afară de aceştia, aproape numai ofiţeri din garnizoană, un bătrîn medic, om îndrăgit, cîţiva jurişti şi alte cîteva persoane din lumea cea mai bună. Se mai afla de faţă şi un student la matematică, nepot al locotenent-colonelului venit în vizită la rudele sale; acesta purta o conversaţie foarte profundă cu domnişoara Hagenström, care-şi avea locul vizavi de domnul Friedemann.

Acesta şedea pe o frumoasă pernă de catifea la capătul din fund al mesei, alături de soţia urîţică a directorului gimnaziului, nu departe de doamna von Rinnlingen, care fusese condusă la masă de consulul Stephens. Era surprinzător ce schimbare se petrecuse în acele opt zile cu micul domn Friedemann. Faptul că faţa lui arăta atît de înspăimîntător de palidă se datora poate în parte luminii albe a gazului aerian care inunda sala, dar obrajii săi erau supţi, ochii înroşiţi, cu cearcăne întunecate aveau o sclipire nespus de tristă, în tot, arăta de parcă trupul său era mai gheboşat ca oricînd. — Bea mult vin şi adresa cînd şi cînd cîteva cuvinte vecinei sale.

În timpul mesei, doamna von Rinnlingen nu schimbase încă nici un cuvînt cu domnul Friedemann; acum se aplecă puţin înainte şi i se adresă cu voce tare:

— V-am aşteptat zadarnic zilele acestea, pe dumneavoastră şi vioara dumneavoastră.

Mai înainte de a răspunde, el o privi o clipă total absent. Doamna Rinnlingen purta o rochie uşoară, de culoare deschisă,

care-i lăsa liber gîtul alb, iar în părul strălucitor avea înfipt un trandafir „mareşal Niel". În seara aceasta, obrajii îi erau puţin îmbujoraţi, dar în colţurile ochilor îi stăruiau umbrele albăstrii de totdeauna.

Domnul Friedemann, cu privirea coborîtă spre farfurie, îngăimă ceva drept răspuns, după care trebui să răspundă întrebării dacă-i place Beethoven, pe care i-o pusese soţia directorului gimnaziului. În clipa aceea însă, locotenent-colonelul, care şedea la celălalt capăt al mesei, aruncă o privire soţiei sale, ciocăni în pahar şi spuse:

— Doamnelor şi domnilor, propun să ne bem cafeaua în celelalte camere; de altfel, probabil că astă-seară nu e rău nici în grădină, iar dacă cineva doreşte să ia acolo puţin aer, eu îl însoţesc.

În liniştea ce interveni, locotenentul von Deidesheim, plin de tact, plasă o glumă, astfel că toată lumea se ridică într-un voios hohot de rîs. Domnul Friedemann părăsi sufrageria, împreună cu doamna sa, printre cei din urmă, o conduse prin camera mobilată în vechiul stil german, unde oaspeţii şi începuseră să fumeze, pînă în confortabila cameră de zi, aflată în semiîntuneric, şi se despărţi de ea.

Era îmbrăcat cu grijă; fracul său era impecabil, cămaşa orbitor de albă, iar în picioarele înguste şi frumos formate avea pantofi de lac. Cînd şi cînd se putea zări că poartă ciorapi de mătase roşii.

Se uită în sus pe coridor şi văzu că grupuri mai mari o şi porniseră pe scară în jos spre grădină. El însă se aşeză cu ţigara şi cafeaua lui la uşa camerei în stil vechi german, în care cîţiva domni şedeau la taifas, şi-şi îndreptă privirea spre camera de zi.

Chiar în dreapta uşii, în jurul unei măsuţe, şedea un cerc de musafiri, avîndu-l în centru pe student, care vorbea cu multă însufleţire. Făcuse afirmaţia că printr-un punct se pot trasa mai multe paralele la o linie dreaptă, doamna avocat Hagenström strigase: „Este imposibil!", iar acum el îşi demonstra afirmaţia atît de convingător, încît cu toţii se făceau că au înţeles-o.

În fundul odăii, pe sofa, alături de lampa scundă, cu abajur roşu, şedea Gerda von Rinnlingen, conversînd cu tînăra domnişoară Stephens. Şedea rezemată, puţin lăsată pe spate, pe o pernă de mătase galbenă, picior peste picior, şi fuma încet o ţigaretă, al cărei fum îl dădea afară pe nări, în timp ce-şi împingea înainte buza de jos. Domnişoara Stephens, în faţa ei, şedea dreaptă, cioplită parcă în lemn, şi răspundea zîmbind cu teamă.

Nimeni nu-l lua în seamă pe micul domn Friedemann şi nimeni nu observase că ochii săi mari erau îndreptaţi tot timpul spre doamna von Rinnlingen. Şedea într-o poziţie trîndavă şi se uita la ea. În privirea lui nu era nici urmă de pasiune şi aproape

nici de durere; stăruia într-însa ceva tîmp şi mort, o dăruire apatică, lipsită de vlagă şi de voinţă.

Trecură astfel vreo zece minute; apoi doamna von Rinnlingen se ridică brusc şi, fără să-l privească, de parcă l-ar fi observat tot timpul în taină, se îndreptă spre el şi se opri în faţa lui. El se ridică şi, privind în sus spre ea, auzi cuvintele:

— N-aţi dori să mă însoţiţi în grădină, domnule Friedemann?

Răspunse:

— Cu plăcere, doamnă.

15

— ÎNCĂ NU NE-AŢI VĂZUT GRĂDINA? i se adresă ea pe scară. E relativ mare. Să sperăm că încă nu se află prea multă lume acolo; tare aş dori să-mi trag puţin răsuflarea. În timpul mesei, a început să mă doară capul; probabil că vinul roşu a fost prea tare pentru mine... pe uşa aceasta trebuie să ieşim.

Era o uşă cu geam, prin care, trecînd prin vestibul, ajunseră într-un mic coridor răcoros; de-acolo, cîteva trepte duceau afară.

În noaptea caldă, cu un minunat cer senin spuzit de stele, aerul era îmbălsămat de parfumul straturilor de flori. Grădina se întindea în lumina lunii pline, iar pe potecile aşternute cu pietriş sclipitor oaspeţii se plimbau tăifăsuind şi fumînd. Un grup se adunase în jurul fîntînii arteziene, unde bătrînul, simpatizatul medic făcea să plutească, într-un hohot de rîs general, bărcuţe de hîrtie.

Doamna von Rinnlingen trecu pe lîngă cei de-acolo cu o uşoară înclinare a capului şi arătă departe, spre locul unde frumoasa şi înmiresmata grădină de flori se pierdea într-un parc întunecat.

— Vom coborî pe aleea centrală, spuse doamna von Rinnlingen.

La intrare se aflau două obeliscuri scunde, late.

În fund, la capătul aleii perfect drepte de castani văzură rîul sclipind verzui în lumina lunii. De jur împrejur era întuneric şi răcoare. Ici şi colo se desprindea cîte o potecă laterală care, făcînd un ocol, ducea desigur tot la rîu. Multă vreme nu se rosti nici un cuvînt.

— Pe malul apei, spuse ea, se află un loc frumos, unde am poposit adesea. Am putea sta acolo o clipă de vorbă. — Vedeţi, cînd şi cînd sclipeşte printre ramuri cîte o stea.

El nu răspunse, ţinîndu-şi privirea aţintită spre luciul verzui al apei de care se apropiau. Se putea zări celălalt mal, cu parcu-

rile din zona meterezului. După ce părăsiră aleea şi păşiră pe pajiştea care cobora spre rîu, doamna von Rinnlingen spuse:

— Locul nostru este aici, puţin mai la dreapta; vedeţi, nu e ocupat.

Banca pe care se aşezară se afla la şase paşi de aleea ce străbătea parcul. Acolo era mai cald decît între pomii cu coroane stufoase. Greierii ţîrîiau în iarba ce se pierdea, foarte aproape de apă, într-un păpuriş subţire. În bătaia lunii, rîul împrăştia o lumină blîndă.

Tăcură amîndoi un răstimp, privind spre apă. Apoi, el fu zguduit din creştet pînă-n tălpi, cînd auzi vorbindu-i-se pe tonul din săptămîna trecută, acel ton calm, gînditor şi blînd care-l mişca din nou:

— De cînd aveţi infirmitatea, domnule Friedemann? întrebă doamna von Rinnlingen. V-aţi născut cu ea?

El înghiţi în sec, căci gîtlejul îi era parcă sugrumat. Apoi răspunse încet şi cuviincios:

— Nu, doamnă. M-au lăsat să cad, cînd eram copil mic; de atunci mi se trage.

— Şi cîţi ani aveţi acum? întrebă ea mai departe.

— Treizeci de ani, doamnă.

— Treizeci de ani, repetă ea. Şi în aceşti treizeci de ani, n-aţi fost niciodată fericit?

Domnul Friedemann dădu din cap, iar buzele îi tremurară.

— Nu, spuse el, totul a fost minciună şi închipuire.

— Aţi crezut, aşadar, că sînteţi fericit? întrebă ea.

— Am încercat, spuse el, iar ea răspunse:

— A fost un act de bravură.

Se scurse un minut. Doar greierii ţîrîiau, iar în spatele lor copacii foşneau alene.

— Mă pricep întrucîtva în ale nefericirii, spuse ea apoi. Asemenea nopţi de vară pe malul unei ape sînt leacul cel mai bun.

La aceste cuvinte, el nu răspunse, ci doar arătă cu un gest fără vlagă spre malul de dincolo care zăcea paşnic în întuneric.

— Acolo am stat de curînd pe o bancă, spuse el.

— După ce aţi plecat de la mine? întrebă ea.

El dădu numai din cap.

Apoi însă, tremurînd, sări brusc în sus de pe locul său, izbucni într-un plîns cu sughiţuri, scoase un strigăt, un strigăt de jale, care era totodată şi ceva mîntuitor, şi se prăbuşi încet la pămînt în faţa ei. Îi apucase mîna, care se odihnea pe bancă lîngă el şi, în vreme ce i-o ţinea strîns şi i-o apuca şi pe cealaltă, în vreme ce zăcea tremurînd şi zvîcnind în genunchi şi-şi apăsa faţa în poala ei, acest om mărunţel, complet diform bîlbîia cu o voce gîfîită, neomenească:

— Doar ştiţi... Lasă-mă... Nu mai pot... Dumnezeule... Dumnezeule.

Ea nu-l respinse, nici nu se aplecă deasupra lui. Rămase dreaptă, rezemată cu spatele, puţin mai departe de el, iar ochii ei mici şi apropiaţi, în care se oglindea parcă licărirea umedă a apei, priveau ţintă şi cu încordare înainte, peste el, în depărtare.

Apoi, brusc, cu o smucitură, cu un rîs scurt, mîndru şi dispreţuitor, îşi smulse mîinile dintre degetele lui fierbinţi, îl înşfăcă de braţ şi-l azvîrli într-o parte la pămînt, sări în picioare şi dispăru pe alee.

El rămase acolo, cu faţa în iarbă, buimăcit, scos din fire, cu corpul străbătut în fiecare clipă de un spasm. Se ridică, făcu doi paşi şi se prăbuşi din nou. Se afla lîngă apă.

Ce s-a petrecut de fapt în sufletul său în cele ce s-au întîmplat mai apoi? Poate că ura aceea voluptuoasă pe care a resimţit-o prima dată, cînd ea îl umilise cu privirea, acum, cînd zăcuse la pămînt, tratat de ea ca un cîine, degenerase într-o furie dementă căreia trebuia să-i dea urmare fie chiar şi împotriva lui însuşi... poate un dezgust faţă de sine, care-l umplea de setea de a se nimici, de a se sfîşia în bucăţi, de a se stinge cu totul...

Se tîrî pe burtă mai departe, înainte, îşi ridică partea de sus a corpului şi se lăsă să cadă în apă. Nu-şi mai săltă capul; nu-şi mişcă nici măcar picioarele care-i rămăseseră întinse pe mal.

La pleoscăitul apei, greierii amuţiseră o clipă. Apoi, ţîrîitul reîncepu, parcul foşnea uşor, iar pe lunga alee răsunau, spre vale, rîsete înăbuşite.

DEZAMĂGIRE

MĂRTURISESC că spusele acelui domn ciudat m-au tulburat foarte mult şi mă tem că nici acum nu voi fi în stare să le repet în aşa fel, încît să-i mişte şi pe alţii aşa cum m-au mişcat pe mine în seara aceea. Poate că efectul lor s-a datorat doar sincerităţii surprinzătoare cu care mi s-a destăinuit un om cu totul necunoscut...

Au trecut vreo două luni din dimineaţa de toamnă, cînd necunoscutul acela mi-a atras atenţia pentru prima dată în Piazza San Marco. Prin vasta piaţă circulau puţini oameni, dar în faţa splendidei clădiri, ale cărei bogate contururi de basm şi ornamente de aur se profilau în limpezimea încîntătoare a unui diafan cer azuriu, fluturau în uşoara briză a mării steagurile; chiar dinaintea portalului principal, în jurul unei fete care arunca boabe de porumb, se adunase un stol uriaş de porumbei, în vreme ce mereu alţii veneau în zbor grăbit din toate părţile într-acolo... O privelişte de o frumuseţe fără seamăn de luminoasă şi sărbătorească.

Atunci l-am întîlnit, iar acum, în vreme ce scriu, îl am înaintea ochilor cu o extraordinară claritate. Era de statură aproape mijlocie şi mergea repede şi încovoiat, ţinîndu-şi cu amîndouă mîinile bastonul la spate. Purta o pălărie tare, neagră, pardesiu de culoare deschisă şi pantaloni reiaţi închişi la culoare. Nu ştiu din ce pricină l-am socotit englez. Putea să aibă treizeci de ani, dar şi cincizeci. Faţa, cu un nas cam gros şi ochi cenuşii cu privirea obosită, îi era rasă cu perdaf, iar în jurul gurii îi juca statornic un zîmbet inexplicabil şi cam nătîng. Doar din timp în timp, ridicînd din sprîncene, se uita cercetător în jurul său, apoi îşi îndrepta din nou privirea în pămînt, rostea cîteva cuvinte pentru el însuşi, clătina din cap şi zîmbea. Aşa se plimba îndelung prin piaţă, în sus şi-n jos.

De-atunci l-am observat în fiecare zi, deoarece se pare că nu avea altă ocupaţie decît să parcurgă, pe vreme bună sau rea, di-

mineaţa ca şi după-amiaza, de treizeci pînă la cincizeci de ori piaţa în sus şi-n jos, întotdeauna singur şi cu acelaşi comportament ciudat.

În seara de care-mi aduc aminte, cîntase o fanfară militară. Şedeam la una din măsuţele pe care cafeneaua „Florian" le aşeza afară pînă departe în piaţă, iar cînd, la sfîrşitul concertului, mulţimea ce tălăzuise pînă atunci încolo şi-ncoace în şuvoaie compacte începu să se împrăştie, necunoscutul, cu surîsul său absent dintotdeauna, luă loc la una dintre mesele eliberate lîngă mine.

Timpul trecea, de jur împrejur se făcea tot mai linişte, iar toate mesele se eliberaseră pînă departe. Ici, colo, abia de mai trecea alene cîte un om; o pace maiestuoasă se lăsase peste piaţă, cerul se acoperise cu stele, iar deasupra splendidei faţade cu aspect teatral a lui San Marco poposea semiluna.

Cu spatele întors spre vecinul meu, îmi citeam ziarul şi tocmai eram pe cale să-l părăsesc, cînd mă văzui constrîns să mă răsucesc pe jumătate spre el, deoarece, după ce pînă atunci nu auzisem dintr-acolo nici măcar zgomotul unei mişcări, omul începu deodată să vorbească.

— Vă aflaţi pentru prima dată la Veneţia, domnule? întrebă el într-o franţuzească stîlcită, iar cînd mă străduii să-i răspund în limba engleză, el continuă să vorbească într-o germană fără accente dialectale, cu o voce înceată şi răguşită, pe care încerca să şi-o dreagă tuşind adesea.

— Vedeţi toate acestea pentru prima dată? Sînt la înălţimea aşteptărilor dumneavoastră? Poate chiar vi le depăşesc? — Ah! Nu vi le-aţi închipuit mai frumoase! — Cu-adevărat? — N-o spuneţi doar pentru a apărea fericit şi vrednic de invidie? — Ah! — Se rezemă de spetează scaunului şi mă contemplă clipind repede din ochi şi cu o total inexplicabilă expresie a feţei.

Pauza, care surveni, dură mult şi, fără a şti cum avea să continue această ciudată convorbire, eram gata să mă ridic, dar el se aplecă repede în faţă.

— Ştiţi dumneavoastră, domnule, ce înseamnă acest cuvînt: dezamăgire? întrebă el încet şi stăruitor, sprijinindu-se cu amîndouă mîinile pe baston. — Nu o nereuşită, un eşec în lucruri mici şi izolate, ci o dezamăgire generală, o dezamăgire pe care i-o procură unui om totul, toată viaţa? Cu siguranţă că nu ştiţi. Pe mine însă m-a însoţit din copilărie şi m-a făcut singuratic, nefericit şi, n-o tăgăduiesc, puţin cam ciudat.

Dar cum m-aţi putea înţelege, aşa, dintr-o dată, domnul meu? Poate că o veţi face, dacă m-aţi asculta, rogu-vă, două minute. Căci atunci cînd se poate spune ceva, se spune repede...

Daţi-mi voie să vă spun că am crescut într-un oraş foatre mic, într-o casă de pastor, în ale cărei încăperi extem de curate

domnea un optimism erudit, patetic şi de modă veche şi în care respirai o atmosferă specifică de retorică de amvon — plină de aceste vorbe mari ca binele şi răul[1], frumosul şi urîtul, pe care le urăsc amarnic, fiindcă ele, probabil, numai ele, poartă vina suferinţelor îndurate de mine.

Viaţa consta pentru mine, exclusiv, din vorbe mari, nici nu cunoşteam altceva decît presimţirile uriaşe şi himerice pe care mi le trezeau aceste vorbe. Aşteptam de la oameni o bunătate divină şi un satanism care să-ţi ridice părul măciucă, aşteptam de la viaţă frumuseţea încîntătoare şi urîţenia, eram ahtiat după toate acestea, tînjeam plin de teamă după realitatea cea vastă, după trăire, indiferent de ce natură, după minunata şi ameţitoarea fericire şi după nespusa, înfricoşătoarea şi intangibila suferinţă.

Îmi aduc aminte, domnule, cu o tristă limpezime de cea dintîi dezamăgire din viaţa mea, şi vă rog să remarcaţi că n-a constat nicidecum în spulberarea unei frumoase speranţe, ci în ivirea unei nenorociri. Eram încă aproape un copil, cînd în casa părintească s-a produs într-o noapte un incendiu. Focul se extinsese pe ascuns şi cu perfidie, micul etaj ardea pînă la uşa odăii mele, iar scara era şi ea pe cale să fie cuprinsă de flăcări. Am fost cel dintîi care am băgat de seamă şi ştiu că m-am năpustit prin casă, strigînd necontenit: „Acum arde! Acum arde!" Îmi aduc aminte de aceste cuvinte cu mare precizie şi mai ştiu şi ce sentiment exprimau, deşi atunci aproape că nu-mi dădeam seama. Acesta este, simţeam, un incendiu, iar acum eu îl trăiesc! Nu poate fi mai rău decît atît? Asta-i tot?...

Şi, Dumnezeule, n-a fost o nimica toată. Casa a ars pînă la temelii, noi toţi ne-am salvat cu trudă dintr-un pericol extrem, iar eu însumi m-am ales cu răni serioase. Ar fi necorect dacă aş spune că fantezia mea anticipase evenimentele şi că mă făcuse să-mi închipui sub un aspect mai teribil un incendiu al casei părinteşti. Dar în mine trăise o idee vagă, o reprezentare amorfă despre ceva mult mai teribil, iar în comparaţie cu ea, realitatea mi s-a părut ştearsă. Pentru mine, incendiul a fost cel dintîi eveniment important; prin el, am fost dezamăgit într-o speranţă îngrozitoare.

Nu vă temeţi că am să continui să vă relatez în amănunte dezamăgirile pe care le-am trăit. Mă mulţumesc să vă spun că mi-am hrănit măreţele aşteptări de la viaţă cu un zel nefericit, citind mii de cărţi, operele poeţilor. Ah, am ajuns să-i urăsc pe aceşti poeţi care-şi scriu vorbele mari pe toţi pereţii şi care ar prefera să le zugrăvească pe tavanul cerului cu un cedru muiat în Vezuviu[2] — în vreme ce eu nu pot să nu resimt fiecare vorbă mare ca pe o minicună sau ca pe o batjocură.

Poeţii căzuţi în extaz mi-au cîntat că limba e săracă, ah, să-

racă — o, nu, domnule! Mie, limba mi se pare bogată, nemăsurat de bogată în comparaţie cu sărăcia şi mărginirea vieţii. Durerea are limitele ei: cea trupească în leşin, cea sufletească în indiferenţă — nici cu fericirea nu se întîmplă altfel! Dar nevoia omenească de comunicare a născocit sunete mincinoase care trec peste aceste limite.

Depinde oare de mine? Oare numai mie efectul anumitor cuvinte îmi străbate măduva spinării, trezindu-mi intuirea unor trăiri care nu există nicidecum?

Am păşit în frumoasa viaţă nespus de dornic de o trăire corespunzătoare marilor mele aspiraţii. Dumnezeu mi-e martor că n-am avut parte de ea! Am colindat peste tot, cu gîndul să vizitez cele mai lăudate locuri de pe pămînt, să mă aflu în faţa operelor de artă în jurul cărora omenirea dănţuie cu vorbele cele mai mari, am stat dinaintea lor şi mi-am spus: E frumos. Şi totuşi: oare ceva mai frumos nu există? Asta e totul?

Îmi lipseşte simţul realităţii; poate că asta spune totul. Undeva pe lumea asta, m-am aflat o dată în munţi la marginea unei prăpăstii. Pereţii de stîncă erau goi şi verticali, iar în fund apa gonea vuind peste bolovani. Priveam în jos şi mă întrebam: Cum ar fi dacă m-aş prăvăli? Aveam însă destulă experienţă ca să-mi răspund: dacă s-ar petrece acest lucru, în cădere mi-aş spune: Acum te prăvăleşti în adînc, aceasta e o realitate! Dar de fapt ce este?

Mă credeţi oare că am trăit destule ca să pot avea ceva de spus? Cu ani în urmă, am iubit o fată, o făptură gingaşă şi drăgălaşă, cu care mi-ar fi fost drag să mă însor luînd-o sub oblăduirea mea; ea însă nu mă iubea, ceea ce nu era de mirare, şi i-a fost dat altuia s-o oblăduiască... Există ceva mai dureros în viaţa cuiva? Există ceva mai chinuitor decît această amară suferinţă amestecată în chip îngrozitor cu voluptatea? Am zăcut cu ochii deschişi nopţi de-a rîndul cînd mai trist şi torturant decît toate a fost gîndul: Aceasta e suferinţa cea mare! Acum o trăiesc! — Dar ce este de fapt ea?

E nevoie să vă vorbesc şi despre fericirea mea? Căci am trăit şi fericirea, dar şi ea m-a dezamăgit... Nu e nevoie, fiindcă toate acestea nu sînt decît nişte exemple grosolane din care nu veţi putea înţelege că viaţa în întregul ei şi în general, viaţa în curgerea ei mediocră, neinteresantă şi searbădă este aceea care m-a dezamăgit, dezamăgit, dezamăgit.

„Ce este omul, proslăvitul semizeu? scrie tînărul Werther la un moment dat.[3] Nu-i lipsesc oare puterile tocmai cînd are mai multă nevoie de ele? Iar cînd îşi ia zborul în bucurie sau se scufundă în suferinţă, nu este oprit, în ambele cazuri, tocmai atunci, şi întors la conştiinţa obtuză, rece, în vreme ce el năzuia să se piardă în bogăţia infinitului?"

Îmi aduc adesea aminte de ziua cînd am văzut pentru prima dată marea. Marea este întinsă, marea este vastă, privirea mea a pornit să rătăcească de pe ţărm spre depărtări în speranţa că voi fi eliberat: dar acolo, în fund, era orizontul. De ce să am un orizont? Eu aşteptasem de la viaţă infinitul.

Să fie oare orizontul meu mai strîmt decît al altor oameni? Am spus că-mi lipseşte simţul realităţii — ori poate am într-o măsură prea mare acest simţ? Mi se irosesc prea repede puterile? Ajung prea repede la capăt? Cunosc oare fericirea şi durerea numai la nivelul cel mai scăzut, numai în starea lor diluată?

Nu cred; şi nici nu-i cred pe oameni, cel mai puţin pe aceia care în faţa vieţii sînt de acord cu vorbele mari ale poeţilor — aceasta e laşitate şi minciună! Aţi observat, de altfel, domnule, că există oameni atît de vanitoşi şi atît de ahtiaţi după stima şi tăinuita invidie a celorlalţi, încît pretind că au trăit numai vorbele mari ale fericirii, nu însă şi pe cele ale suferinţei?

S-a întunecat şi aproape că nici nu mă mai ascultaţi, de aceea am să-mi mărturisesc astăzi încă o dată că şi eu, eu însumi am încercat cîndva să mint împreună cu aceşti oameni, ca să mă arăt fericit faţă de mine şi de ceilalţi. Sînt însă cîţiva ani de cînd această vanitate s-a frînt, iar eu am devenit singuratic, nefericit şi, nu contest, puţin cam ciudat.

Ocupaţia mea predilectă este să contemplu noaptea cerul spuzit de stele, căci nu e acesta modul cel mai potrivit de a nu lua în seamă pămîntul şi viaţa? Şi nu este oare scuzabil că mă bizui pe acesta pentru a-mi păstra cel puţin iluziile? Pentru a visa o viaţă eliberată, în care realitatea să se dizolve în marile mele iluzii fără restul chinuitor al dezamăgirii? O viaţă în care nu mai există nici un orizont?...

Visez acest lucru şi aştept moartea. Ah, încă de pe acum cunosc atît de bine moartea, această ultimă dezamăgire! Aceasta este moartea? mă voi întreba în clipa din urmă, acum o trăiesc! — *Dar ce este ea la drept vorbind?*

S-a răcorit în piaţă, domnule, sînt în stare să simt acest lucru, hehe! Am onoarea să vă salut. Adio...

PAIAŢA[1]

DUPĂ TOATE, ca încheiere şi deznodămînt meritat al tuturor acestora este, de fapt, dezgustul pe care mi-l inspiră viaţa — viaţa mea — „toate din ea“ şi „întregul ei“, acest dezgust care mă sugrumă, mă îmboldeşte, mă zguduie şi mă doboară din nou şi care, mai curînd sau mai tîrziu, îmi va da poate forţa necesară să pun cu fermitate capăt la toată povestea asta ridicolă şi de nimic şi să dispar. Se prea poate totuşi ca încă luna asta şi următoarea s-o mai duc aşa, se prea poate ca un sfert sau o jumătate de an să continui să mănînc, să dorm şi să-mi văd de ocupaţii — în acelaşi mod mecanic, ordonat şi calm, în care a decurs viaţa mea exterioară în această iarnă şi care s-a aflat într-un conflict îngrozitor cu haoticul proces de disoluţie din lăuntrul meu. Nu s-ar zice oare că trăirea interioară a unui om este cu atît mai intensă şi mai agitată, cu cît în exterior trăieşte mai degajat, mai retras şi mai calm? N-ai încotro: trebuie să-ţi duci viaţa, iar dacă te fereşti să fii un om de acţiune şi te retragi în pustietatea cea mai paşnică, vicisitudinile existenţei te asaltează în forul lăuntric şi eşti nevoit să-ţi pui la încercare caracterul, fie că ai fi un erou sau un nerod.

Mi-am pregătit acest caiet neînceput, ca să-mi istorisesc în el povestea: de fapt, cu ce scop? Poate, în genere, ca să am o ocupaţie? Poate din plăcerea de a face psihologie şi ca să-mi aflu o desfătare în a dovedi că toate acestea au fost necesare? Necesitatea aduce atîta alinare! Poate şi ca să mă bucur pentru cîteva clipe de un fel de superioritate asupra mea însumi şi de un fel de indiferenţă! — Căci indiferenţa, o ştiu, ar putea să fie un soi de fericire.

1

MICUL, VECHIUL ORAŞ, cu străzile lui înguste, cotite, flancate de frontoanele clădirilor, cu bisericile lui gotice şi fîntînile lui, cu oamenii lui activi, solizi şi simpli şi cu marea casă de patricieni, cenuşie din pricina vechimii, în care m-am născut, se află departe în urmă.

Casa se ridica în mijlocul oraşului şi supravieţuise unui şir de patru generaţii de neguţători avuţi şi respectaţi. Deasupra uşii ei se găsea inscripţia *„Ora et labora“*[2], iar cînd urcai pe scara largă pornind din holul vast, de piatră, înconjurat sus de o galerie din lemn vopsit cu lac alb, trebuia să străbaţi încă un antreu întins şi un mic hol întunecat, cu coloane, ca să ajungi printr-o uşă înaltă, albă în camera de zi, unde mama şedea la pian şi cînta.

Şedea în lumina crepusculară, fiindcă la ferestre atîrnau draperii grele, de un roşu închis; figurile albe de zei de pe tapet păreau că ies plastic din fundalul lor albastru, ca să asculte acele note grele, profunde ale preludiului unei nocturne de Chopin, pe care mama o îndrăgea mai mult decît orice şi pe care o cînta întotdeauna foarte lent, ca şi cum ar fi dorit să deguste melancolia fiecărui acord în parte. Pianul era vechi şi-şi pierduse din sonoritate, dar cu ajutorul pedalei, care voala tonurile înalte, încît aminteau de argintul vechi, se puteau obţine efectele cele mai ciudate.

Şedeam pe canapeaua masivă din damasc cu rezemătoare rigidă, ascultam şi o priveam pe mama. Era micuţă şi de o construcţie delicată şi purta de obicei o rochie dintr-o stofă moale, gri deschis. Faţa ei îngustă nu era frumoasă, dar, sub părul cu cărare, uşor ondulat, de un blond şters, era asemenea unui chip de copil, liniştit, gingaş, visător, iar cînd şedea la pian, cu capul puţin aplecat într-o parte, semăna cu micii îngeri emoţionaţi care stau adesea, în vechile tablouri, la picioarele Madonei şi cîntă la lăută.

Cînd eram mic, îmi povestea adesea cu vocea ei înceată şi reţinută poveşti, aşa cum nimeni nu le mai ştia, sau îmi punea pur şi simplu mîinile pe capul culcat în poala ei şi şedea astfel, în tăcere şi nemişcată. Cred că acestea au fost orele cele mai fericite şi mai pline de pace din viaţa mea. — Părul ei n-a încărunţit şi mie mi s-a părut că n-a îmbătrînit niciodată; făptura ei a devenit mereu mai delicată, iar faţa mai îngustă, mai liniştită şi mai visătoare.

Tata era însă un bărbat înalt şi trupeş, îmbrăcat într-un surtuc din stofă neagră fină şi vestă albă, pe care atîrnau ochelarii cu ramă de aur. Între cotleţii lui scurţi, cenuşii ca fierul i se ivea bărbia, rasă cu perdaf ca şi locul mustăţii, o bărbie rotundă şi proeminentă, iar între sprîncene se aflau întotdeauna două cute adînci, verticale. Era un bărbat viguros, cu o mare influenţă în treburile publice; am văzut oameni plecînd de la el cu răsuflarea accelerată şi ochii strălucitori şi pe alţii, încovoiaţi şi total dez-

nădăjduiţi. Căci se întîmpla uneori ca şi eu şi, desigur, mama şi cele două surori ale mele să asistăm la asemenea scene, poate, pentru că tata voia să-mi insufle ambiţia de a răzbate în lume tot atît de departe ca el şi, poate, pentru că, aşa cum bănuiesc, avea nevoie de un public. M-a făcut să am această bănuială încă din copilărie un anumit fel al său de a se uita, rezemat de speteaza scaunului şi cu o mînă vîrîtă sub reverul hainei, după omul fericit sau distrus.

Şedeam într-un colţ şi-i priveam pe tata şi pe mama, ca şi cum aş fi avut de ales între ei doi, şi mă întrebam cum e mai bine să-ţi petreci viaţa: în meditaţie visătoare sau în acţiune bizuită pe putere. Pînă la urmă, ochii mei poposeau pe chipul liniştit al mamei.

2

NU CĂ I-AŞ FI SEMĂNAT în comportarea mea exterioară, deoarece ocupaţiile mele erau în mare parte agitate şi zgomotoase. Mă gîndesc la una dintre ele pe care am preferat-o relaţiilor cu cei de vîrsta mea şi diferitelor jocuri şi pasiuni şi care şi astăzi, cînd împlinesc aproape treizeci de ani, mă umple de voioşie şi mulţumire.

Era vorba de un mare teatru de păpuşi bine înzestrat, cu care mă închideam singur de tot în odaia mea, ca să dau spectacole cu cele mai ciudate drame muzicale. Odaia mea, care se afla la etajul al doilea şi în care erau aninate două portrete sumbre ale unor strămoşi cu bărbi à la Wallenstein, era întunecată şi avea o lampă pusă lîngă teatru, deoarece lumina artificială mi se părea neapărat necesară pentru a obţine o atmosferă elevată. Luam loc în imediata apropiere a scenei, fiindcă eu eram dirijorul, iar mîna mea stîngă se odihnea pe o mare cutie rotundă de carton, singurul instrument vizibil din orchestră.

Intrau apoi actorii care aveau să joace împreună şi pe care eu însumi îi desenasem cu cerneală şi peniţă, îi decupasem şi-i prevăzusem cu stinghioare de lemn, aşa ca să poată sta în picioare. Erau domni care purtau pardesie şi cilindri şi doamne foarte frumoase.

— Bună seara, doamnelor şi domnilor! spuneam eu. Sînteţi sănătoşi cu toţii? Eu am sosit deja la faţa locului, deoarece au mai fost de dat cîteva dispoziţii. E însă timpul să mergem la garderobă.

Ne duceam la garderoba aflată în spatele scenei şi ne întorceam curînd, complet schimbaţi, ca figuri pestriţe de teatru, ca să privim prin orificiul pe care-l tăiasem în cortină, să vedem cît de plină e sala. Sala era într-adevăr destul de plină, astfel că dădeam cu clopoţelul semnalul pentru începerea spectacolului,

apoi ridicam bagheta şi savuram o clipită liniştea deplină ce urma acestui gest. Îndată însă, la o nouă mişcare, răsuna bubuitul surd, prevestitor, de tobă, care constituia începutul uverturii şi pe care-l interpretam lovind cu mîna stîngă în cutia de carton, — interveneau apoi trompetele, clarinetele şi flautele, al căror sunet caracteristic îl imitam într-un mod inegalabil, iar muzica urma astfel pînă cînd, la un crescendo plin de forţă, cortina se rula în sus şi drama începea într-o pădure întunecată sau într-o sală strălucitoare.

Spectacolul era schiţat mintal mai dinainte, dar în amănunte trebuia improvizat, şi ceea ce răsuna în cîntece pătimaşe şi dulci, însoţite de trilul clarinetelor şi de tunetul cutiei de carton, erau versuri ciudate, sonore, pline de cuvinte mari şi îndrăzneţe şi uneori rimate, din care însă rareori rezulta un conţinut inteligibil. Dar opera continua, în vreme ce eu băteam toba cu mîna stîngă, cîntam şi imitam instrumentele cu gura, iar cu dreapta dirijam în modul cel mai discret nu numai personajele, ci şi tot restul, astfel că după încheierea unui act răsunau aplauze entuziaste, cortina trebuia să se ridice iară şi iară, cîteodată fiind necesar ca dirijorul să se răsucească pe scaunul său şi să mulţumească spre odaie, mîndru şi totodată flatat.

Cînd, după o asemenea reprezentaţie istovitoare, îmi strîngeam, cu capul înfierbîntat, teatrul, mă copleşea realmente o sfîrşeală fericită cum trebuie să fie aceea resimţită de un artist viguros ce-a terminat biruitor o operă în care şi-a pus toată priceperea. Acest joc a rămas ocupaţia mea preferată pînă cînd am împlinit treisprezece sau paisprezece ani.

3

CUM AU TRECUT totuşi copilăria şi adolescenţa mea în casa în ale cărei încăperi de jos tata îşi conducea afacerile, în vreme ce sus mama visa într-un fotoliu sau cînta încet şi gînditoare la pian, iar amîndouă surorile mele, cu doi şi trei ani mai mari decît mine, trebăluiau la bucătărie şi la dulapurile cu rufărie? Îmi amintesc atît de puţine lucruri.

Ceea ce e sigur, este că eram un băiat nemaipomenit de vesel, care a ştiut să-şi cîştige respectul şi simpatia colegilor prin originea sa privilegiată, prin imitarea perfectă a profesorilor, prin o mie de mici producţii actoriceşti şi printr-un mod superior de exprimare. La învăţătură însă, o duceam prost, deoarece eram prea preocupat să descopăr latura comică din mişcările profesorilor, ca să mai pot fi atent la restul, iar acasă capul îmi era prea plin de subiectele operelor, de versuri şi de fel de fel de aiureli, ca să mai fiu în stare să lucrez în mod serios.

— Pfui, spunea tata, iar cutele dintre sprîncene i se adîn-

ceau, cînd după masa de prînz îi duceam în camera de zi foaia de note, pe care o parcurgea ţinînd mîna sub reverul hainei. Puţină bucurie îmi faci, într-adevăr. Ce-o să iasă din tine, dacă binevoieşti să-mi spui? N-ai să ajungi niciodată ceva mai de soi în viaţă.

Lucrul acesta era deprimant, dar nu constituia un impediment ca după cina din chiar aceeaşi zi să citesc părinţilor şi surorilor o poezie pe care o scrisesem în timpul după-amiezii. Ascultînd-o, tata rîdea de-i sălta *pince-nez*-ul încolo şi-ncoace pe vesta albă. „Ce năzbîtii!" striga el mereu. Mama, însă, mă trăgea lîngă ea, îmi ridica părul de pe frunte şi spunea: „Nu e deloc rău, băiete, găsesc că în poezie sînt cîteva pasaje drăguţe."

Mai tîrziu, după ce am mai înaintat puţin în vîrstă, am învăţat pe cont propriu un fel de cîntat la pian. Am început cu nişte acorduri false în fa major, deoarece clapele negre mi se păreau pline de farmec, am căutat treceri la alte tonalităţi şi, treptat, treptat, fiindcă petreceam ore lungi la pian, am ajuns la o anumită dexteritate în schimbarea, lipsită de ritm şi melodie, a armoniilor, dînd acestei fluctuaţii mistice toată expresivitatea posibilă.

Mama spunea: „Are un tuşeu care trădează gust." S-a îngrijit deci să iau lecţii, care au continuat numai o jumătate de an, deoarece realmente nu eram în stare să învăţ digitaţia şi tactul potrivit.

Au trecut anii, iar eu am crescut nemaipomenit de voios în pofida grijilor pe care mi le făcea şcoala. Mă mişcam vesel şi îndrăgit în cercul cunoscuţilor şi rudelor mele, mă arătam abil şi amabil din plăcerea de a simula amabilitatea, deşi începusem să-i dispreţuiesc din instinct pe toţi aceşti oameni plicticoşi şi lipsiţi de fantezie.

4

ÎNTR-O DUPĂ-AMIAZĂ, cînd aveam vreo optsprezece ani şi mă aflam în pragul claselor superioare, am surprins un scurt dialog între părinţii mei, care şedeau la masa rotundă de lîngă canapeaua din camera de zi şi nu ştiau că eu mă aflu fără nici o treabă în sufrageria învecinată, privind peste casele cu frontoane cerul palid. Auzîndu-mi numele, m-am apropiat încet de uşa albă pe jumătate deschisă.

Tata şedea rezemat într-un fotoliu, picior peste picior, şi ţinea cu o mînă pe genunchi gazeta bursei, în vreme ce cu cealaltă îşi mîngîia încet, între favoriţi, bărbia. Mama şedea pe canapea, cu faţa ei liniştită aplecată peste o broderie. Între ei doi se găsea lampa.

Tata spunse:

— Sînt de părere să-l retragem în curînd de la şcoală şi să-l dăm să facă practică la o firmă mare.

— Oh, replică mama tulburată, ridicînd ochii. Un copil atît de talentat!

Tata tăcu o clipă şi-şi suflă cu grijă de pe haină un firişor de praf. Apoi ridică din umeri, întinse în lături braţele, cu amîndouă palmele întoarse spre mama:

— Dacă tu, draga mea, îţi închipui că în activitatea unui negustor nu e nevoie de nici un fel de talent, atunci ai o părere greşită. Pe de altă parte, aşa cum trebuie să recunosc din ce în ce mai mult, spre regretul meu, băiatul ăsta nu ajunge pur şi simplu la nici un rezultat cu şcoala. Talentul lui, despre care vorbeşti, e un fel de talent de paiaţă, la care mă grăbesc să adaug că nu subapreciez defel asemenea dar. Poate să fie amabil, cînd vrea, se pricepe să se poarte cu oamenii, să-i amuze, să-i măgulească, simte nevoia să le placă şi să aibă succes; unii au scos-o bine la capăt datorită unei asemenea aptitudini care, ţinînd seama altminteri de indiferenţa lui, îl fac şi pe el relativ potrivit pentru a deveni un comerciant în stil mare.

Zicînd acestea, tata se rezemă satisfăcut, luă o ţigaretă din tabacheră şi şi-o aprinse cu gesturi încete.

— Cu siguranţă că ai dreptate, spuse mama, rotindu-şi ochii cu mîhnire prin odaie. Am crezut adesea şi într-o anumită măsură am sperat că ar putea să devină cîndva un artist... E-adevărat, pe talentul lui muzical, care a rămas nedezvoltat, nu se poate pune preţ; dar ai băgat de seamă că de curînd, după ce a vizitat mica expoziţie, se ocupă niţel cu desenul? Mi se pare că nu-i rău deloc ceea ce face...

Tata suflă fumul în faţă, îşi îndreptă spinarea în fotoliu şi zise scurt:

— Toate astea-s clovnerii şi fleacuri. De altfel, cum se şi cuvine, putem să-l întrebăm şi pe el ce doreşte.

Ei, ce să doresc? Perspectiva de a-mi schimba modul exterior de viaţă m-a bucurat nespus, aşa că m-am arătat în chip serios dispus să părăsesc şcoala pentru a deveni negustor şi am intrat ca practicant la marea întreprindere de cherestea a domnului Schlievogt, de jos, de lîngă rîu.

5

SE-NŢELEGE că schimbarea a fost cu totul exterioară. Interesul meu pentru marea întreprindere de cherestea a domnului Schlievogt era extrem de redus, aşa că şedeam pe scaunul rotativ, sub flacăra lămpii cu gaz din contoarul strîmt şi întunecat, tot atît de străin şi absent ca mai înainte în banca de la şcoală. Aveam acum mai puţine griji; în asta consta deosebirea.

Domnul Schlievogt, un om trupeş cu faţa roşie şi barbă aspră, căruntă de marinar, mă lua prea puţin în seamă, fiindcă cea mai mare parte a timpului stătea la fabrica de cherestea, aflată relativ departe de contoar şi depozit, iar funcţionarii întreprinderii mă tratau cu respect. Relaţii prieteneşti n-am legat decît cu unul dintre ei, un tînăr înzestrat şi mulţumit dintr-o familie bună, pe care-l cunoşteam încă de la şcoală şi care se numea Schilling. Ca şi mine, îşi bătea joc de toată lumea, arăta însă un interes plin de zel pentru comerţul cu cherestea şi nu lăsa să treacă o zi fără a-şi exprima intenţia hotărîtă de a deveni în vreun fel oarecare un om bogat.

În ce mă priveşte, îmi îndeplineam mecanic îndatoririle, iar în restul timpului hoinăream prin depozit printre stivele de scînduri şi muncitori, contemplam prin gardul înalt din şipci rîul, de-a lungul căruia trecea cînd şi cînd cîte un tren de marfă, iar în timpul acesta mă gîndeam la cîte un spectacol de teatru ori la un concert, la care fusesem, sau la vreo carte pe care o citisem.

Citeam mult, citeam tot ce-mi cădea în mînă şi eram foarte receptiv. Înţelegeam cu simţirea orice personalitate poetică, credeam că mă recunosc pe mine însumi, gîndeam şi simţeam în stilul unei cărţi, pînă cînd una nouă îşi exercita influenţa asupra mea. În odaia în care-mi construisem altădată teatrul de păpuşi, şedeam acum cu o carte pe genunchi şi-mi ridicam privirea spre cele două portrete ale străMoşilor, ca să savurez cadenţa limbii, căreia mă dăruisem, în vreme ce mintea îmi era plină de un haos sterp de jumătăţi de gînduri şi himere...

Surorile mele se măritaseră la scurt timp una după alta, iar eu, cînd nu eram la serviciu, mă duceam adesea în camera de zi, unde mama, care era puţin cam suferindă şi a cărei faţă devenea din ce în ce mai copilăroasă şi mai liniştită, şedea acum de cele mai multe ori singură de tot. După ce-mi cînta ceva din Chopin, iar eu îi arătam ce idee nouă îmi venise pentru a realiza legăturile armonice, mă întreba, firește, dacă sînt mulţumit cu profesia mea şi dacă sînt fericit... Fără îndoială că eram fericit.

Nu depăşisem cu mult douăzeci de ani, situaţia mea în viaţă nu era decît provizorie şi mă gîndeam că nu eram nicidecum obligat să-mi petrec zilele la domnul Schlievogt sau la vreo altă întreprindere de cherestea, fie ea şi în stil mai mare, că într-o bună zi voi putea să mă eliberez, să părăsesc oraşul cu frontoane triunghiulare şi să trăiesc undeva în lume corespunzător înclinaţiilor mele: să citesc romane bune şi scrise cu fineţe, să mă duc la teatru şi să fac puţină muzică... Fericit? Dar mîncam excelent, umblam foarte bine îmbrăcat şi încă de timpuriu, cînd, în timpul şcolarităţii, vedeam cum colegii săraci şi rău îmbrăcaţi se ploconeau de obicei şi recunoşteau în mine şi în cei de-o

seamă, cu un fel de sfială linguşitoare, nişte stăpîni şi dătători de ton, devenisem cu voioşie conştient de faptul că fac parte dintre cei superiori, bogaţi, invidiaţi, care au dreptul de a-şi coborî privirile cu un dispreţ binevoitor asupra celor săraci, nefericiţi şi invidioşi. Cum să nu fiu fericit? Lucrurile n-aveau decît să-şi urmeze cursul. Deocamdată găseam un farmec deosebit în a mă mişca, luînd un aer distant, superior şi voios, între aceste rude şi aceşti cunoscuţi, de a căror obtuzitate îmi băteam joc, în vreme ce, din dorinţa de a le plăcea, îi întîmpinam cu o amabilitate abilă şi mă delectam satisfăcut de respectul tulbure pe care toţi aceşti oameni mi-l arătau mie şi felului meu de a fi, tulbure, deoarece presupuneau, fără a fi siguri, că în atitudinea mea se afla o anume opoziţie şi extravaganţă.

6

CU TATA începu să se petreacă o vizibilă schimbare. Cînd venea la ora patru la masă, cutele dintre sprîncene păreau de la o zi la alta mai adînci; nu-şi mai vîra cu un gest impunător mîna sub reverul hainei, ci avea un aer deprimat, nervos şi temător. Într-o zi îmi spuse:

— Eşti destul de vîrstnic pentru a-ţi împărtăşi grijile care-mi subminează sănătatea. De altfel, am datoria să ţi le fac cunoscute, ca să nu te laşi în voia unor speranţe false în privinţa viitoarei tale situaţii în viaţă. Ştii că măritişul surorilor tale mi-a cerut sacrificii considerabile. De curînd, firma a suferit pierderi în măsură să-mi reducă substanţial averea. Sînt un om bătrîn, mă simt descurajat şi nu cred că în starea lucrurilor se mai pot produce schimbări esenţiale. Te rog să iei notă că va trebui să te bizui numai pe tine...

Aceste cuvinte mi le spuse cam cu două luni înainte de a muri. Într-o zi fu găsit palid, paralizat şi lălăind în fotoliul din biroul său particular, iar după o săptămînă, tot oraşul lua parte la înmormîntarea lui.

Mama îşi luă obiceiul să şadă, gingaşă şi tăcută, pe canapeaua de lîngă masa rotundă din camera de zi, ţinînd mai tot timpul ochii închişi. Cînd surorile mele şi eu ne agitam în jurul ei spre a o înviora, dădea din cap şi zîmbea, după care continua să tacă şi să rămînă nemişcată, cu mîinile împreunate în poală, cu ochii mari, absenţi şi trişti, îndreptaţi spre o figură nouă de zeu de pe tapet. Cînd domniii în redingotă veneau să dea raportul despre lichidarea întreprinderii, clătina la fel din cap şi închidea din nou ochii.

Nu mai cînta Chopin, iar cînd la răstimpuri, îşi trecea uşor degetele peste creştet, mîna palidă, delicată şi obosită îi tremura. După numai o jumătate de an de la moartea tatei, se în-

tinse în pat şi muri, fără un geamăt de durere şi fără să lupte pentru viaţă...

Acum totul se sfîrşise. Ce mă mai ţinea locului? Afacerile fuseseră lichidate şi, de bine de rău, reieşi că îmi revenea o parte de moştenire de aproximativ o sută de mii de mărci, ceea ce era suficient pentru a mă face independent — de toată lumea, cu atît mai mult, cu cît, din oarecari motive fără importanţă fusesem declarat inapt pentru serviciul militar.

Nimic nu mă mai lega de oamenii între care crescusem, ale căror priviri se aţinteau asupra mea cu un aer mereu mai străin şi mai mirat şi a căror concepţie asupra vieţii era prea unilaterală, pentru ca eu să fi fost înclinat a mi-o însuşi. Recunosc că mă cunoşteau bine, şi anume ca pe un om absolut inutil, cum de altfel mă cunoşteam şi eu. Eram însă şi destul de sceptic şi fatalist ca să abordez „aptitudinile mele de paiaţă" — după expresia tatei — sub latura lor veselă şi destul de prezumţios, ca să doresc cu voioşie să mă bucur de viaţă în felul meu. Mi-am ridicat mica avere şi, aproape fără a-mi lua rămas bun, am părăsit oraşul, pentru a întreprinde mai întîi o călătorie.

7

DE CEI TREI ANI care au urmat şi în care m-am dăruit cu o receptivitate lacomă miilor de impresii noi, schimbătoare, bogate îmi aduc aminte ca de un vis frumos, îndepărtat. Cît va fi trecut de cînd am petrecut un revelion între gheaţă şi zăpadă, la călugării din defileul Simplon, de cînd am hoinărit prin Piazza Erbe din Verona, de cînd, venind dinspre Borgo San Spirito, am intrat pentru prima dată sub colonada lui San Pietro şi mi-am rătăcit privirea intimidată pe uriaşa piaţă, de cînd am privit de pe Corso Vittorio Emmanuele în jos spre Neapolul de un alb sclipitor şi am văzut, departe pe mare, graţioasa siluetă a insulei Capri pierind în ceaţa albastră... În realitate, sînt şase ani şi nu mai mult.

Oh, am trăit foarte prudent şi corespunzător mijloacelor mele: în camere particulare simple, în pensiuni ieftine, dar, cu prilejul deselor schimbări ale locului[3] şi pentru că la început mi-a venit greu să mă dezobişnuiesc de deprinderile mele de burghez înstărit, cheltuielile mai mari n-au putut fi evitate. Pentru perioada călătoriilor îmi fixasem din capitalul meu cincisprezece mii de mărci; această sumă a fost firesc depăşită.

De altfel mă simţeam bine între oamenii cu care veneam în contact ici-colo pe drum, adesea existenţe dezinteresate şi foarte interesante, pentru care nu eram oricum un obiect de respect ca pentru mediul meu de odinioară, dar de care nici nu mă temeam că mă vor întîmpina cu priviri şi întrebări uimite.

Datorită sociabilităţii cu care eram înzestrat din fire mă bucuram uneori în pensiuni de simpatia sinceră a celorlalţi turişti — fapt ce-mi aminteşte de o scenă din salonul pensiunii Minelli de la Palermo. Într-un cerc de francezi de diferite vîrste, am început să improvizez la pian, cu mare risipă de mimică, de declamaţii cîntate şi de armonii bubuitoare, o dramă muzicală „de Richard Wagner", iar cînd abia încheiasem într-un ropot de aplauze, s-a îndreptat repede spre mine un domn bătrîn, care aproape că nu mai avea păr pe cap şi ai cărui favoriţi albi, rari fluturau pe jacheta lui de voiaj gri. Mi-a apucat amîndouă mîinile şi a strigat cu lacrimi în ochi:

— E uimitor! E uimitor, dragă domnule! Vă jur că de treizeci de ani nu mai m-am distrat atît de copios! Ah, îngăduiţi-mi, vă rog, să vă mulţumesc din toată inima! Trebuie neapărat să vă faceţi actor sau muzician!

E-adevărat că în asemenea împrejurări simţeam ceva din vanitatea genială a unui mare pictor care, într-un cerc de prieteni, consimte să deseneze pe placa unei mese o caricatură ridicolă şi totodată spirituală. După cină, m-am întors însă singur în salon şi am petrecut o oră de izolare şi melancolie, scoţînd din instrument acorduri grave, în care credeam că exprim starea de spirit pe care o trezise în mine priveliştea oraşului Palermo.

Plecînd din Sicilia, am atins în grabă Africa, m-am dus apoi în Spania, iar acolo, lîngă Madrid, la ţară, în timpul iernii, într-o după-amiază mohorîtă, ploioasă, am resimţit pentru prima dată dorinţa — pe deasupra şi necesitatea — de a mă întoarce în Germania. Căci, abstracţie făcînd de faptul că începusem să tînjesc după o viaţă liniştită, ordonată şi stabilă, nu era greu să calculez că pînă la sosirea mea în Germania, oricît m-aş fi restrîns, tot aveam să cheltuiesc douăzeci de mii de mărci.

N-am şovăit prea mult să o iau pe drumul de întoarcere prin Franţa, pentru care, făcînd popasuri mai îndelungate în diferite oraşe, am folosit aproape o jumătate de an — şi-mi amintesc cu o claritate melancolică de acea seară de vară, în care am sosit cu trenul în gara oraşului din Germania centrală, pe care mi-l alesesem ca reşedinţă încă de la începutul călătoriei mele — acuma, puţin mai instruit, înzestrat cu oarecare experienţe şi cunoştinţe şi plin de copilăreasca bucurie de a putea să întemeiez aiki, în independenţa mea fără griji şi corespunzător modestelor mele mijloace, o existenţă netulburată şi contemplativă.

Aveam atunci douăzeci şi cinci de ani.

8

LOCUL NU ERA RĂU ALES. Oraşul e impunător, scutit încă de aglomeraţia lărmuitoare din metropole şi de agitaţia co-

mercială prea apăsătoare, cu cîteva vechi pieţe relativ importante şi o viaţă a străzii nu lipsită de vioiciune şi nici, în parte, de eleganţă. În împrejurări se găsesc cîteva puncte plăcute, dar eu am preferat întotdeauna promenada amenajată cu gust, care se prelungeşte pe Lerchenberg, o colină îngustă, prelungă, pe care se sprijină o mare parte a oraşului şi de pe care te bucuri de o perspectivă vastă spre cîmpul deschis, peste case, biserici şi fluviul cu şerpuiri domoale. În anumite puncte şi mai ales atunci cînd, în frumoasele după-amiezi de vară, concertează o orchestră militară, iar echipaje şi pietoni ieşiţi la plimbare se mişcă încolo şi-ncoace, îţi aduci aminte acolo de Pincio[4]. — Dar voi mai avea de amintit de această promenadă...

E de necrezut cu cîtă plăcere şi minuţiozitate mi-am aranjat odaia spaţioasă pe care am închiriat-o, împreună cu un dormitor aflat alături, oarecum în centrul oraşului, într-un cartier animat. Ce-i drept, mobilele părinţilor intraseră în cea mai mare parte în posesia surorilor mele, îmi reveniseră totuşi cele necesare: lucruri impunătoare şi masive, care mi-au sosit împreună cu cărţile mele şi cele două portrete ale strămoşilor, în primul rînd însă vechiul pian, pe care mama mi-l lăsase mie.

Şi într-adevăr, după ce totul a fost instalat şi pus în ordine, după ce am împodobit toţi pereţii, biroul greu din mahon şi comoda pîntecoasă cu fotografiile adunate în călătorii, după ce, în sfîrşit, cu treburile isprăvite şi aflat la adăpost, m-am aşezat într-un fotoliu la fereastră, ca să contemplu cu schimbul strada de-afară şi noua mea locuinţă, bucuria nu mi-a fost mică. Şi totuşi — n-am uitat acea clipă — totuşi, alături de satisfacţie şi încredere, în mine a tresărit uşor ceva diferit, un anume sentiment surd de teamă şi nelinişte, senzaţia vagă a unui fel de opoziţie şi revoltă din partea mea împotriva unei puteri ameninţătoare... gîndul întrucîtva apăsător că situaţia mea, care pînă atunci nu fusese niciodată altceva decît un provizorat, trebuia considerată acum, pentru prima dată, ceva definitiv şi neschimbat...

N-am să tăinuiesc că aceste sentimente şi altele asemănătoare s-au repetat la răstimpuri. Dar pot fi oare evitate în genere acele ore de după-amiază, cînd priveşti afară în amurgul ce se lasă şi, poate, spre o ploaie înceată şi cazi victimă unor stări de spirit deprimante? În orice caz, era lucru stabilit că viitorul meu fusese pe deplin asigurat. Încredinţasem Băncii orăşeneşti rotunda sumă de optzeci de mii de mărci, dobînzile atingeau — Dumnezeule, vremurile sînt grele! — cam şase sute de mărci pe trimestru şi-mi îngăduiau, aşadar, să trăiesc cuviincios, să-mi procur lecturi, să mă duc din cînd în cînd la teatru — fără să exclud şi ceva distracţii mai uşurele.

Zilele mele se scurgeau în realitate corespunzător idealului

ce-mi fusese dintotdeauna un ţel în viaţă. Mă dădeam jos din pat pe la zece, îmi luam gustarea de dimineaţă şi-mi petreceam timpul pînă la prînz la pian şi cu lectura unei reviste literare sau a unei cărţi. Apoi o porneam agale pe stradă în sus pînă la micul restaurant pe care-l frecventam cu regularitate, mîncam, iar după aceea făceam o plimbare mai lungă pe străzi, prin vreo galerie, prin împrejurimi, pe Lerchenberg. Mă întorceam acasă şi-mi reluam ocupaţiile de dinainte de prînz: citeam, făceam muzică, mă distram uneori, chiar desenînd cîte ceva, sau scriam cu grijă o scrisoare. Dacă după cină nu mă duceam la teatru sau la vreun concert, şedeam la cafenea şi citeam ziarele pînă la ora de culcare. Dar ziua fusese bună şi frumoasă, avusese un conţinut fericit, dacă îmi reuşise la pian un motiv ce mi se părea nou şi frumos, dacă mă alesesem cu o stare de spirit delicată şi durabilă din lectura unei nuvele, din contemplarea unui tablou...

De altfel, nu voi omite să spun că în dispoziţiile mele acţionam cu o anume identitate şi că aveam în mod serios de gînd să dau zilelor mele cît mai mult „conţinut" cu putinţă. Mîncam modest, aveam de obicei un singur costum, îmi limitam, cu prudenţă cerinţele trupeşti, pentru ca, în schimb, să fiu în situaţia de a plăti un preţ ridicat pentru un loc bun la operă sau la concert, de a-mi cumpăra cărţi literare nou apărute, de a vizita cutare sau cutare expoziţie de artă...

Zilele însă se scurgeau şi deveneau săptămîni şi luni — plictiseală? Recunosc: nu ai întotdeauna la îndemînă o carte care să poată da conţinut unui şir de ore; sau ai încercat fără succes să fantazezi la pian, şezi la fereastră, fumezi ţigarete şi în suflet ţi se strecoară irezistibil un sentiment de repulsie faţă de lumea toată şi faţă de tine însuţi; te copleşeşte din nou teama, teama de rău augur, sari în picioare şi pleci, ca să-i contempli pe stradă cu voioasa ridicare din umeri a celui fericit pe profesioniştii şi muncitorii inapţi spiritualiceşte şi materialiceşte să-şi petreacă timpul în mod tihnit şi plăcut.

9

POATE OARE UN OM de douăzeci şi şapte de ani să creadă în chip serios în invariabilitatea definitivă a situaţiei sale, chiar dacă această invariabilitate este doar ipotetică? Ciripitul unei păsări, un petic minuscul de cer albastru, un oarecare vis din timpul nopţii, întrerupt la jumătate şi aproape uitat, totul este în stare să reverse în inima lui efluvii bruşte de speranţe vagi şi să i-o umple cu aşteptarea solemnă a unei mari fericiri neprevăzute... Îmi duceam traiul de la o zi la alta în contemplaţie, fără vreun ţel, preocupat de o mică speranţă sau alta, fie că

ar fi fost vorba doar de ziua de apariţie a unei publicaţii distractive, cu energica, via convingere că sînt fericit şi, cînd şi cînd, puţin obosit de singurătate.

E-adevărat, nu erau rare orele cînd mă indispunea lipsa de relaţii şi de contacte sociale — dar e oare necesar să explic această lipsă? Nu aveam nici o legătură cu lumea bună şi cu cei din primul şi al doilea cerc din oraş; ca să mă introduc ca *fêtard*[5] printre tinerii de bani gata, îmi lipseau, Doamne, mijloacele — şi-atunci boema, aflată de cealaltă parte? Dar eu sînt un om cu educaţie, port rufe curate şi un costum neuzat şi pur şi simplu nu-mi face nici o plăcere să mă angajez în discuţii anarhiste, în jurul unor mese murdare de absint lipicios, cu tineri neîngrijiţi. Ca să fiu scurt: nu exista nici un cerc social precis căruia să-i fi aparţinut în mod firesc, iar cunoştinţele care se iveau de la sine într-un mod sau altul erau rare, superficiale şi reci — din propria mea vină, recunosc, deoarece, chiar şi în asemenea cazuri, mă ţineam în rezervă, cu un sentiment de nesiguranţă şi cu hotărîrea altminteri neplăcută de a nu putea spune nici măcar unui pictor decăzut, pe scurt, într-un mod clar şi edificator, cine şi ce sînt de fapt.

De altfel, o rupsesem cu „societatea" şi renunţasem la ea, luîndu-mi libertatea ca, fără s-o slujesc într-un mod oarecare, să-mi văd de propriul meu drum, iar în cazul că, pentrŭ a fi fericit, aş fi avut nevoie de „oameni", să-mi îngădui ca atunci să-mi pun întrebarea dacă nu e momentul să mă îmbogăţesc, în folosul obştei, ca om de afaceri în stil mare, trezind astfel invidia şi respectul general.

Şi totuşi — totuşi! Fapt e că însingurarea mea filozofică mă indispunea într-un grad prea înalt şi că pînă la urmă nu putea nicidecum să se armonizeze cu concepţia mea despre „fericire", cu hotărîrea, cu convingerea mea de a fi fericit, a cărei zdruncinare — nu exista nici o îndoială — era pur şi simplu imposibilă. A nu fi fericit — a fi nefericit: dar era oare lucrul acesta imaginabil? Era inimaginabil, iar o dată cu acest verdict s-a rezolvat şi problema, pînă cînd au venit alte ore în care această claustrare, această viaţă retrasă şi această izolare nu mai mi s-au părut în ordine şi m-au făcut teribil de posomorît.

„Posomoreala" — era o însuşire a omului fericit? Îmi amintesc de viaţa dusă de mine acasă în cercul restrîns în care mă mişcasem cu conştiinţa satisfăcută a înzestrării mele artistice geniale — fericit, amabil, cu ochii plini de voioşie, ironie şi bunăvoinţă superioară pentru toată lumea, privit de oameni cam cu mirare, dar îndrăgit. Pe atunci fusesem fericit, deşi a trebuit să lucrez la marea întreprindere de cherestea a domnului Schlievogt; iar acum? Iar acum?...

A apărut însă o carte peste măsură de interesantă, un nou

roman franţuzesc, pe care mi-am îngăduit să-l cumpăr şi pe care îl voi savura în tihnă, aşezat comod în fotoliul meu. Din nou trei sute de pagini pline de gust, de spirit şi de artă aleasă! Ah, ce bine mi-am orînduit viaţa, spre plăcerea mea! Oare nu sînt fericit? Întrebarea aceasta e ceva ridicol şi nimic mai mult...

10

S-A SFÎRŞIT DIN NOU O ZI, o zi căreia nu i se poate contesta, slavă Domnului, că a avut conţinut; a sosit seara, draperiile de la fereastră sînt trase, pe masa de scris arde lampa, e aproape de miezul nopţii. Aş putea să mă vîr în pat, dar întîrzii pe jumătate culcat în fotoliu şi, cu mîinile împreunate în poală, privesc în sus spre tavan, ca să urmăresc cu resemnare cum mă sapă şi mă mistuie o durere pe jumătate imprecisă pe care n-am putut-o alunga.

Abia acum cîteva ore m-am lăsat în seama efectului unei mari opere de artă, una dintre acele creaţii uriaşe şi teribile care, cu fastul corupt al unui nelegiuit diletantism genial[6], zguduie, buimăcesc, torturează, fericesc, doboară... Nervii mei încă tremură, fantezia mea e răscolită, în mine se zbuciumă porniri sufleteşti rare, porniri de nostalgie, ardoare, triumf, pace mistică — însoţite de nevoia de a le da expresie, de a le împărtăşi, de a le arăta, de „a face ceva din ele"...

Dacă aş fi într-adevăr un artist, cum m-aş putea exprima prin sunet, cuvînt sau imagine plastică — de preferinţă, vorbind cinstit, în toate concomitent? — E-adevărat că sînt în stare de fel de fel de lucruri! Pot, de exemplu, să mă aşez la pian şi să dau perfect glas, în odăiţa mea liniştită, sentimentelor mele frumoase, ceea ce s-ar cuveni să-mi fie destul, admiţînd că nu am nevoie de „public" pentru a fi fericit. Să presupunem totuşi că pun oarecare preţ şi pe succes, pe faimă, pe recunoaştere, laudă, invidie, dragoste?... Dumnezeule! Cînd îmi amintesc de scena din salonul de la Palermo, îmi dau seama că o întîmplare similară ar constitui pentru mine în clipa aceasta o încurajare neasemuit de binefăcătoare.

Chibzuind bine, mă simt obligat să admit această sofisticată şi ridicolă deosebire conceptuală: deosebirea dintre fericirea lăuntrică şi cea exterioară! — „Fericirea exterioară" ce va fi fiind, de fapt? — Există un soi de oameni, copii preferaţi ai lui Dumnezeu, cum se pare, a căror fericire este geniul şi al căror geniu este fericirea, oameni de lumină[7] care, purtînd în ochi scînteia şi oglinda soarelui trec prin viaţă lenevind, cu uşurinţă, într-un mod plăcut şi amabil, în vreme ce toată lumea îi înconjoară, în vreme ce toată lumea îi admiră, îi laudă, îi invidiază şi-i iubeşte, fiindcă pînă şi invidia e incapabilă să-i urască. Ei

însă privesc la toate acestea ca niște copii, batjocoritori, răsfățați, capricioși, vanitoși, cu o bunăvoință solară, siguri de fericirea și geniul lor ca și cînd lucrurile nici n-ar putea să arate altfel...

În ce mă privește, nu neg slăbiciunea că aș dori să fac parte dintre acești oameni și mi se năzare mereu, indiferent dacă pe drept sau nedrept, că am și făcut cîndva parte — absolut „indiferent", deoarece, ca să fim cinstiți: ceea ce contează este ce crezi tu despre tine, drept ce te dai, drept ce ai siguranța că te poți da!

Probabil că în realitate am renunțat la această „fericire exterioară" atunci cînd am refuzat să slujesc „societatea" și mi-am orînduit viața fără „oameni". De mulțumirea mea însă, nu mă îndoiesc, firește, nici o clipă, nu mă pot îndoi, nu trebuie să mă îndoiesc, căci, ca să repet, și anume să repet cu o stăruință disperată: Vreau și trebuie să fiu fericit! Interpretarea „fericirii" ca un fel de merit, de geniu, de distincție, de amabilitate, interpretarea „nefericirii" ca ceva urît, dubios, vrednic de dispreț și, cu un cuvînt, ridicol sînt prea adînc înrădăcinate în mine pentru a-mi mai putea arăta mie însumi vreo considerație, dacă aș fi nefericit.

Cum mi-aș putea îngădui să fiu nefericit? Ce rol ar trebui să joc? N-ar trebui oare să stau ghemuit în întuneric ca un fel de liliac sau bufniță și să privesc, sclipind din ochi, cu invidie la „oamenii de lumină", la fericiții vrednici de iubire? Ar trebui să-i urăsc, cu acea ură care nu e nimic altceva decît o iubire otrăvită — și să mă disprețuiesc!

„Să stau ghemuit în întuneric!" Ah, acum îmi trece prin minte ce am gîndit și am simțit cînd și cînd, de cîteva luni, în legătură cu „izolarea" și „însingurarea mea filozofică"! Și mă cuprinde din nou teama, teama cunoscută și chinuitoare! Și sentimentul unui fel de răzvrătire împotriva unei puteri amenințătoare...

Fără îndoială, de data aceea și de multe alte ori am găsit o mîngîiere, o diversiune, un narcotic. Dar starea mea sufletească de atunci a revenit, a revenit de o mie de ori în decursul lunilor și a anilor.

II

EXISTĂ ZILE DE TOAMNĂ CA O MINUNE. Vara a trecut, afară frunzișul a început să se îngălbenească de mult, iar în oraș vîntul a șuierat zile în șir prin toate colțurile, în vreme ce prin rigole clocoteau pîraie murdare. Te-ai adaptat acestei situații, te-ai și așezat, ca să zicem așa, la gura sobei, ca să lași să treacă peste tine iarna; într-o dimineață însă, la trezire, nu-ți

vine să-ți crezi ochilor cînd vezi că printre draperiile de la fereastră fulgeră în odaia ta o fîșie îngustă de albastru luminos. Sari din pat foarte surprins, deschizi fereastra, un val de lumină solară tremurătoare se revarsă peste tine și, în același timp, prin tot zgomotul străzii, auzi un ciripit guraliv și voios de păsări; respirînd aerul proaspăt și ușor al unei zile de octombrie, ți se pare că inhalezi aromele incomparabil de dulci și promițătoare ce aparțin altminteri vînturilor de mai. E primăvară, e evident primăvară, în pofida calendarului, așa că te îmbraci la iuțeală, ca să alergi pe străzi și în aer liber sub cerul strălucitor...

O asemenea zi nesperată și ciudată s-a ivit acum vreo patru luni — ne aflăm, după cît se pare, la începutul lui februarie — iar în ziua aceea am văzut ceva excepțional de drăguț. Am pornit-o de-acasă înainte de nouă dimineața și, bine dispus, vesel, plin de o speranță vagă în schimbări, surprize și fericire, am luat drumul spre Lerchenberg. Am urcat pe la capătul din dreapta al colinei și i-am străbătut întreaga spinare, ținîndu-mă în marginea promenadei principale, pe lîngă scunda rampă de piatră, pentru ca pe tot drumul, care nu durează mai mult de o jumătate de oră, să am liberă priveliștea asupra orașului care coboară ușor în trepte și asupra fluviului, ale cărui șerpuiri sclipeau în soare și dincolo de care peisajul cu coline și verdeață se pierdea în aburul astrului.

Acolo sus, nu se găsea mai nimeni. Băncile de dincolo de drum stăteau singuratice, ici și colo printre copaci privea cîte o statuie, scînteind albă la soare, în vreme ce, cînd și cînd, cîte o frunză veștedă cădea legănîndu-se pe ea. Liniștea, pe care o ascultam, în vreme ce, mergînd, țineam privirea îndreptată în lături spre panorama luminoasă, a rămas netulburată pînă cînd am ajuns la capătul colinei, iar drumul începea să coboare între bătrînii castani. Acolo, în spatele meu a răsunat tropot de cai și duruitul de roți al unei trăsuri care se apropia în trap și căreia trebuia să-i fac loc cam la mijlocul coborîșului. M-am tras la margine și m-am oprit.

Era o trăsurică de vînătoare foarte ușoară, cu două roți, trasă de doi roibi mari, lucioși, care sforăiau puternic. Hățurile le ținea o tînără doamnă poate de nouăsprezece sau douăzeci de ani, alături de care ședea un domn în vîrstă cu înfățișare impozantă și distinsă, cu mustața periată în sus *à la russe*[8] și cu sprîncene dese, albe. Un valet în livrea simplă, neagră cu argintiu, decora bancheta din spate.

La începutul pantei, mersul cailor fusese încetinit la pas, deoarece unul dintre ei părea nervos și neliniștit. Se trăsese departe, lateral, de oiște, își apăsa capul pe piept și-și așeza picioarele subțiri tremurînd atît de tare de îndărătnicie, încît domnul cel vîrstnic, puțin îngrijorat, se aplecă în față, ca s-o poată

ajuta cu stînga sa elegant înmănuşată pe tînăra doamnă în strunirea căilor. Se părea că hăţurile îi fuseseră încredinţate numai temporar şi pe jumătate în glumă, în orice caz, era vizibil că trata mînarea cailor cu un fel de împăunare copilărească şi totodată cu lipsă de experienţă. În vreme ce căuta să liniştească bidiviul speriat şi cu mers poticnit, mişca uşor din cap, cu seriozitate şi indignare.

Era şatenă şi zveltă. Pe părul împletit într-un conci bine strîns la ceafă, dar fluturînd foarte uşor şi slobod pe frunte şi la tîmple, în aşa fel încît se distingeau firele de un castaniu luminos, purta o pălărie de pai rotundă, de culoare închisă, împodobită numai cu nişte panglici. În rest, era îmbrăcată cu o jachetă scurtă bleumarin şi o fustă lucrată simplu din postav gri deschis.

Pe faţa ei ovală şi de formă delicată, al cărei gingaş ten brunet era rumenit de aerul proaspăt al dimineţii, cei mai atrăgători erau cu siguranţă ochii: o pereche de ochi înguşti, prelungi, al căror iris abia pe jumătate vizibil era de un negru sclipitor şi deasupra cărora se bolteau sprîncenele perfect simetrice şi ca trase cu peniţa. Nasul era poate ceva cam lung, iar gura, cu liniile buzelor oricum clar şi fin conturate, putea fi mai îngustă. Dar în clipa aceea devenise fermecătoare datorită dinţilor de-un alb strălucitor şi puţin cam îndepărtaţi unii de alţii, cu care, în strădania de a stăpîni calul, tînăra îşi muşca energic buza de jos, ceea ce îi împingea puţin înainte bărbia de o rotunjime aproape copilărească.

Ar fi cu totul greşit să spun că acest chip era de o frumuseţe izbitoare şi vrednică de admiraţie. Poseda farmecul tinereţii şi a prospeţimii voioase, iar acest farmec era oarecum netezit, domolit şi înnobilat prin lipsa de griji pe care o dă bogăţia, printr-o educaţie distinsă şi o ţinută luxoasă; cu siguranţă că ochii aceştia înguşti şi fulgerători, care priveau acum cu supărarea cuiva răsfăţat spre calul nărăvaş, aveau să-şi reia în minutele următoare expresia de fericire sigură şi de la sine înţeleasă. — Mînecile jachetei, ample şi bufante la umeri, erau încopciate foarte strîns la încheietura subţire a mîinilor — şi niciodată n-am mai văzut ceva care să-mi facă o impresie atît de încîntătoare de eleganţă aleasă ca felul în care aceste mîini înguste, fără mănuşi, de o albeaţă mată ţineau hăţurile! —

Am rămas în marginea drumului, neluat în seamă de nimeni, trăsura a trecut prin faţa mea, iar cînd a luat-o din nou la trap, pierind repede, am pornit şi eu, încet, mai departe. Ceea ce am resimţit atunci a fost bucurie şi admiraţie, dar în acelaşi timp şi o anume durere ciudată şi sfîşietoare, un sentiment amar şi stăruitor de — invidie? de dragoste? — n-am cutezat să mă gîndesc la aşa ceva — de dispreţ faţă de mine însumi?

În vreme ce scriu, îmi imaginez un sărman cerşetor care stă înaintea vitrinei unui bijutier şi se uită îndelung la sclipirea preţioasă a unui giuvaier împodobit cu pietre nestemate. În sinea sa, omul acesta nu va ajunge la dorinţa clară de a poseda bijuterii, căci numai ideea acestei dorinţe ar fi de o imposibilitate ridicolă, care l-ar face vrednic de propria lui bătaie de joc.

12

VREAU SĂ POVESTESC CĂ, după această întîmplare, am revăzut-o pe tînără după numai opt zile, şi anume la operă. Se dădea *Faust* de Gounod[9] şi abia am intrat în sala viu luminată, ca să-mi ocup locul de la parter, cînd am zărit-o, la stînga domnului celui vîrstnic, într-o lojă din avanscenă de pe partea cealaltă. Am constatat că, într-un mod ridicol, m-a trecut un scurt fior de spaimă şi un fel de zăpăceală, aşa că, dintr-un oarecare motiv, mi-am întors îndată ochii şi mi i-am plimbat de-a lungul celorlalte rînduri de scaune şi loji. Abia la începutul uverturii m-am decis să-i privesc ceva mai atent pe cei doi.

Domnul cel vîrstnic, în redingotă încheiată strîns şi tivită cu bentiţă neagră, şedea rezemat cu o demnitate calmă în fotoliul său, ţinînd o mînă înmănuşată în cafeniu pe catifeaua balustradei de la lojă, în vreme ce pe cealaltă şi-o trecea din cînd în cînd încet peste barbă, sau peste părul cărunt, tuns scurt. Fata — fără îndoială, fiica lui — şedea dimpotrivă, interesată şi animată, înclinată înainte, cu amîndouă mîinile, în care ţinea evantaiul, sprijinite pe perna de catifea. Cînd şi cînd făcea o scurtă mişcare din cap, ca să-şi arunce puţin pe spate părul de un castaniu luminos ce-i atîrna liber pe frunte şi la tîmple.

Purta o bluză foarte uşoară dintr-o mătase de culoare deschisă, în a cărei centură era vîrît un buchet de violete, iar ochii ei înguşti fulgerau în lumina puternică încă mai negru decît cu opt zile în urmă. Totodată am făcut constatarea că felul de a-şi ţine gura, observat de mine atunci, îi era în genere caracteristic: în fiece clipă îşi muşca buza de jos cu dinţii ei albi, strălucitori, aflaţi la mici distanţe regulate unii de alţii, şi împingea bărbia puţin înainte. Această mină nevinovată, care nu trăda nici un fel de cochetărie, privirea ochilor ei care se plimba calmă şi totodată voioasă prin sală, gîtul delicat şi alb, gol, înconjurat de o eşarfă îngustă din mătase de culoarea centurii, mişcarea cu care se întorcea cînd şi cînd spre domnul în vîrstă ca să-l facă atent la ceva din orchestră, de pe cortină, din vreo lojă — totul dădea impresia unei copilării nespus de gingaşe şi drăgălaşe care nu avea totuşi nimic mişcător sau care să provoace compasiune. Era o copilărie distinsă, chibzuită, care devenise datorită traiului bun şi elegant sigură de sine şi căpătase

un aer de superioritate, dînd la iveală o fericire lipsită de orice vanitate, mai curînd liniştită, fiindcă era de la sine înţeleasă.

Muzica inspirată şi plină de graţie a lui Gounod nu era, mi se părea, un acompaniament fals pentru această privelişte, iar eu o ascultam fără să privesc pe scenă, ci lăsat cu totul în voia unei dispoziţii blînde şi gînditoare, a cărei melancolie ar fi fost probabil mai dureroasă fără această muzică. Dar chiar în pauza de după primul act, un domn, să zicem: de douăzeci şi şapte pînă la treizeci de ani, se ridică de pe locul său de la parter, şi dispăru, ca să apară apoi imediat, cu o plecăciune fără cusur, în loja către care îmi îndreptasem atenţia. Domnul cel vîrstnic îi întinse imediat mîna, iar tînăra doamnă îi oferi şi ea, cu o înclinare prietenoasă a capului, mîna, pe care vizitatorul o duse cu politeţe la buze, după care fu poftit să ia loc.

Sînt gata să declar că domnul acesta purta cel mai original plastron de cămaşă pe care l-am văzut vreodată în viaţa mea. Plastronul era în întregime vizibil, deoarece vesta se reducea la o fîşie neagră îngustă, iar jacheta fracului, încheiată abia mult sub stomac, era răscroită de la umeri într-un arc de cerc neobişnuit de larg. Delimitat în partea de sus de o fundă lată neagră, legată la gulerul tare, înalt şi mult răsfrînt, plastronul, încheiat cu doi nasturi mari, în patru colţuri, tot negri, cusuţi la o distanţă potrivită, era de o albeaţă orbitoare şi admirabil scrobit, fără ca prin aceasta să-şi piardă elasticitatea, căci în regiunea pîntecului făcea într-un chip plăcut o adîncitură, pentru a se ridica din nou într-o umflătură bine potrivită şi sclipitoare.

Se înţelege că atenţia oricui se concentra în primul rînd asupra acestei cămăşi; la rîndu-i, însă, capul, care era perfect rotund şi al cărui craniu era acoperit de o învelitoare din păr blond deschis, tuns foarte scurt, era împodobit de nişte ochelari fără ramă şi braţe, de o mustaţă nu prea mare, blondă şi uşor încreţită, iar, pe un obraz, de o mulţime de mici cicatrice de spadă[10] ce se întindeau pînă la tîmplă. Încolo, domnul acesta era de-o alură ireproşabilă şi se mişca sigur de el.

În cursul serii — căci a rămas în lojă — am observat la el două poziţii ce păreau a-i fi deosebit de caracteristice. Cînd nu conversa cu ocupanţii lojei, şedea picior peste picior, cu binoclul pe genunchi, rezemat comod, cobora capul şi-şi împingea gura mult înainte, pentru a se adînci în contemplarea celor două vîrfuri ale mustăţii complet hipnotizat de ele şi răsucindu-şi capul dintr-o parte în alta. Cînd, dimpotrivă, conversa cu tînăra doamnă, îşi schimba din respect poziţia picioarelor, continua totuşi să stea rezemat, ţinîndu-se cu amîndouă mîinile de fotoliu, înălţa foarte mult capul şi zîmbea, cu gura relativ mult deschisă, luînd un aer amabil şi oarecum de superioritate faţă de tînăra sa vecină. Domnul acesta era plin de o admirabilă şi fericită încredere în sine.

Serios vorbind, ştiu să preţuiesc asemenea lucruri. Nici una dintre mişcările sale, oricît de temerară i-ar fi fost nonşalanţa, nu trăda vreo stinghereală penibilă; omul era un vanitos. Şi de ce n-ar fi fost? Era limpede: îşi croise un drum corect, probabil fără să se evidenţieze prea mult, şi avea să-l urmeze pînă la ţelurile clare şi utile, trăia în umbra bunei înţelegeri cu toată lumea şi sub soarele respectului general. În momentul acela, şedea acolo în lojă şi tăifăsuia cu o tînără al cărei farmec pur şi preţios nu-i era probabil indiferent şi a cărei mînă, aşa stînd lucrurile, ar fi putut fi dispus s-o ceară. Realmente, nu sînt deloc înclinat să rostesc vreun cuvînt de desconsiderare faţă de acest domn! Dar eu, în ce mă priveşte? Eu şedeam acolo jos şi urmăream morocănos de la distanţă, din întuneric, cum acea creatură preţioasă şi inaccesibilă flecărea cu acel om de nimic şi rîdea! Exclus, neluat în seamă, lipsit de orice îndreptăţire, străin, *hors ligne*[11], declasat, un paria[12], jalnic faţă de mine însumi...

Am rămas pînă la sfîrşit, cînd i-am întîlnit din nou pe cei trei la garderobă, unde, îmbrăcîndu-şi blana, oamenii mai întîrzie puţin şi schimbă cîteva cuvinte cu unul sau altul, ici cu o doamnă, colo cu un ofiţer... La părăsirea teatrului, tînărul domn îi însoţi pe tată şi fiică, iar eu îi urmai la mică distanţă prin vestibul.

Nu ploua, pe cer sclipeau cîteva stele, aşa că cei trei nu luară vreo trăsură. Fără grabă şi continuîndu-şi conversaţia păşeau în faţa mea, iar eu călcam pe urmele lor la distanţa impusă de sfială — abătut, torturat de un ascuţit sentiment dureros, batjocoritor, jalnic... N-au avut mult de mers; abia au parcurs o stradă şi s-au oprit înaintea unei case impunătoare, cu o faţadă simplă, tatăl şi fiica au intrat numaidecît, după ce şi-au luat un cordial rămas bun de la însoţitorul lor, care, la rîndu-i, s-a îndepărtat cu paşi grăbiţi.

Pe uşa grea, sculptată a casei, am citit numele: „Consilier de justiţie Rainer".

13

SÎNT HOTĂRÎT SĂ ÎNCHEI aceste însemnări, deşi dintr-o împotrivire lăuntrică aş dori în fiece clipă să sar în picioare şi să fug de ele. Am scormonit tăind firul în patru în toată povestea asta pînă la istovire! Sînt sătul de toate pînă la dezgust!...

N-au trecut trei luni, de cînd am aflat din ziare despre un „bazar" organizat în scopuri de binefacere la primăria oraşului, şi anume cu participarea înaltei societăţi. Am citit anunţul cu atenţie şi m-am decis deîndată să vizitez bazarul. Ea va fi acolo, mă gîndeam, probabil ca vînzătoare, iar în acest caz nimic nu mă va împiedica să mă apropii de dînsa. Chibzuind bine, sînt un om cultivat şi dintr-o familie bună, iar dacă această domni-

şoară Rainer îmi place, îmi e tot atît de puţin interzis ca şi domnului cu plastron uimitor să-i vorbesc şi să schimb cu ea cîteva cuvinte glumeţe...

Bătea vîntul şi ploua în după-amiaza cînd m-am dus la primărie, în faţa portalului căreia domnea o mare îngrămădeală de oameni şi trăsuri. Mi-am făcut drum pînă la clădire, am achitat taxa de intrare, mi-am lăsat pardesiul şi pălăria la garderobă şi am urcat cu oarecare efort scara largă plină de oameni, pînă în sala festivă de la etajul întîi, din care m-a întîmpinat un abur sufocant de vin, mîncăruri, parfumuri şi miros de brad, o larmă confuză de rîsete, conversaţii, muzică, strigăte şi lovituri de gong. Încăperea vastă şi de o înălţime uriaşă era împodobită multicolor cu steaguri şi ghirlande, iar de-a lungul pereţilor şi în centru se întindeau ştandurile, tarabe deschise, ca şi boxe separate, cărora le făceau reclamă, strigînd cît îi ţineau plămînii, domni cu măşti fantastice. Doamnele care vindeau, de jur împrejur, flori, lucruri de mînă, tutun şi răcoritoare de tot felul, erau de asemenea divers costumate. La capătul din fund al sălii, pe o estradă împodobită cu plante, lărmuia orchestra, iar pe culoarul îngust dintre ştanduri se mişca încet înainte un şir compact de oameni.

Frapat întrucîtva de zgomotul făcut de muzică, de urnele loteriilor, de veselele reclame, m-am alăturat şuvoiului şi, după nici un minut, am şi zărit-o la patru paşi de la intrare pe tînăra doamnă pe care o căutam acolo. Vindea la un ştand mic, împodobit cu cetină de brad, vinuri şi limonade şi era îmbrăcată ca italiancă: fusta pestriţă, basmaua în unghi drept şi laibărul scurt al femeilor din Albani[13], ale cărui mîneci îi lăsau goale braţele delicate pînă la cot. Puţin înfierbîntată, se sprijinea cu copasa de tarabă, îşi agita în joacă evantaiul şi stătea de vorbă cu cîţiva domni care înconjurau fumînd ştandul şi printre care l-am descoperit de la prima privire pe cel bine cunoscut; şedea cel mai aproape de ea lîngă masă, cu patru degete ale fiecărei mîini vîrîte în buzunarele laterale ale hainei.

M-am înghesuit încet înainte, hotărît să mă apropii de ea, îndată ce se va oferi prilejul, îndată ce va fi mai puţin solicitată. — Ah! Avea să se dovedească numaidecît dacă mai posedam ceva din siguranţa plină de voioşie şi abilitatea mea vanitoasă, sau dacă nu cumva mohoreala din ultimele săptămîni şi deznădejdea pînă în pragul căreia ajunsesem fuseseră justificate! De fapt, ce-mi inspirase atîta nelinişte? De unde, faţă de această fată, un amestec atît de chinuitor şi jalnic de invidie, iubire, ruşine şi iritare amară care, trebuie să recunosc, îmi încingea din nou obrajii? Sinceritate! Amabilitate! Trufie voioasă şi plină de graţie, la naiba, cum se mai potrivesc acestea unui om înzestrat şi fericit! Reflectam, zelos şi enervat, la expresiile glumeţe, la

vorbele de duh, la apostrofele italieneşti cu care intenţionam să mă apropii de ea...

A durat o bună bucată de vreme, pînă cînd, în mijlocul mulţimii ce se tîra greoi înainte, să ajung la capătul sălii — şi într-adevăr: cînd m-am aflat din nou în dreptul micului ştand de vinuri, semicercul de domni dispăruse, iar cea tarabă se mai rezema numai bine cunoscutul domn care se ţinea în chipul cel mai animat cu tînăra vînzătoare. Perfect, acum îmi puteam îngădui să întrerup această conversaţie... Cu o scurtă întoarcere, am părăsit şuvoiul şi m-am oprit lîngă masă.

Ce s-a întîmplat? Ah, nimic! aproape nimic! Conversaţia se întrerupse, bine cunoscutul se trase un pas deoparte, apucîndu-şi cu toate cele cinci degete ochelarii fără ramă şi braţe şi mă examină printre aceste degete, iar domnişoara îşi lunecă peste mine, de la haină pînă la ghete, o privire liniştită şi cercetătoare. O ştiam: costumul nu era nicidecum nou, iar ghetele erau mînjite de noroiul străzii. Pe deasupra, mă încălzisem şi foarte probabil că părul mi se zburlise. Nu mă simţeam nici calm, nici liber, nici la înălţimea situaţiei. Mă copleşi sentimentul că eram acolo un străin, un ins ce nu avea dreptul să se afle în acea societate, un intrus care-i deranja pe ceilalţi şi se făcea ridicol. Nesiguranţa, stîngăcia, ura şi senzaţia că sînt o figură jalnică îmi tulburară privirea, dar, cu un cuvînt, îmi dusei pînă la capăt intenţiile ce mă însufleţiseră şi cerui, cu sprîncenele sumbru încruntate, cu o voce răguşită şi în cuvinte scurte, aproape grosolane:

— Vă rog, un pahar cu vin.

Este absolut indiferent dacă m-am înşelat cînd mi s-a părut că observ cum fata a aruncat o privire rapidă şi batjocoritoare spre prietenul ei. Tăcînd ca el şi ca mine, mi-a întins vinul, iar eu, fără să ridic ochii, roşu şi scos din fire de furie şi durere, stînd între cei doi ca o figură nefericită şi rizibilă, am băut cîteva înghiţituri, am pus banii pe masă, m-am înclinat buimăcit, am părăsit sala şi m-am năpustit afară.

Din acea clipă s-a terminat cu mine, iar faptul că după cîteva zile am citit în jurnale următoarea înştiinţare nu adaugă mai nimic la aceasta:

„Am onoarea să anunţ logodna fiicei mele cu domnul asesor dr. Alfred Witznagel. Consilier de justiţie Rainer."

14

DIN ACEA CLIPĂ S-A TERMINAT CU MINE. Ultimul rest de fericire din conştiinţa mea şi orice brumă de mîndrie au fost spulberate, nimicite, nu mai pot, da, sînt nefericit, recunosc, şi văd în mine o figură jalnică şi hilară! Nu mai rezist la

așa ceva! Mă prăbușesc! Am să mă împușc, astăzi sau mîine.

Primul meu imbold, întîia mea reacție instinctivă a fost încercarea vicleană de a extrage din toată povestea aspectul beletristic și de a preschimba jalnica mea indispoziție în „dragoste nefericită": o nerozie, cum se și înțelege de la sine. O dragoste nefericită nu te duce la pierzanie. O dragoste nefericită este o atitudine care nu te face să te simți prost. Într-o dragoste nefericită ești mulțumit de tine. Eu însă pier, pentru că am ajuns să-mi fie, pînă la deznădejde, silă de mine!

Am iubit-o, dacă e îngăduită această întrebare, am iubit-o oare, la drept vorbind, pe această fată? — Poate... dar cum și de ce? N-a fost oare această iubire o scornitură a orgoliului meu de mult rănit și bolnav care și-a luat în chip dureros avînt la prima vedere a acestui giuvaer inaccesibil și a scos la iveală sentimente de invidie, ură și dispreț de sine, pentru care apoi iubirea n-a fost decît un pretext, o portiță de scăpare și o mîntuire?

Da, toate acestea nu sînt decît vanitate! Și nu m-a numit oare tata cîndva o paiață?

Ah, eu nu eram îndreptățit mai ales eu nu eram îndreptățit să mă trag deoparte și să ignor „societatea", eu care sînt prea orgolios pentru a-i suporta desconsiderarea și indiferența, eu care nu mă pot lipsi de ea și de aplauzele ei! — Dar nu e oare vorba de o justificare? E vorba de o necesitate? Iar calitatea mea inutilizabilă de paiață n-ar fi fost potrivită pentru nici o poziție socială? Fără îndoială că tocmai această calitate de paiață este aceea din cauza căreia trebuia, în orice caz, să pier.

Indiferența, știu, ar fi un soi de fericire... dar eu nu pot să fiu indiferent față de mine însumi, nu sînt în stare să mă privesc cu alți ochi decît cu cei ai „oamenilor" și pier din cauza conștiinței necurate — plin de nevinovăție... Oare conștiința necurată n-ar putea fi niciodată altceva decît vanitate purulentă? —

Există o singură nefericire: să pierzi mulțumirea de sine. A nu mai fi mulțumit de tine însuți, aceasta e nefericirea — ah, eu am simțit întotdeauna foarte clar acest lucru! Tot restul nu e decît joc și îmbogățire a vieții, în orice altă suferință poți fi extraordinar de satisfăcut de tine însuți, te poți prezenta excelent. Abia discordia cu tine însuți, conștiința necurată în suferință, luptele vanității sînt cele ce fac din tine o priveliște jalnică și dezgustătoare.

A apărut la orizont un vechi cunoscut, un domn pe nume Schilling, împreună cu care am slujit cîndva societatea, la marea întreprindere de cherestea a domnului Schlievogt. Sosise în oraș pentru afaceri și a venit să mă viziteze — un „individ sceptic", cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cu un *pince-nez* cu ramă neagră și cu o ridicare realist răbdurie din umeri. A intrat într-o seară la mine și mi-a spus:

— Rămîn cîteva zile aici.

Ne-am dus la o bodegă.

M-a întîmpinat ca și cînd aș fi fost același fericit vanitos pe care-l cunoscuse și, crezînd că iese în întîmpinarea propriei mele păreri voioase, îmi spuse:

— Pe Dumnezeul meu, plăcut ți-ai mai aranjat viața, băiete! Independent, așa-i? De fapt, ai dreptate, la naiba! O dată trăiește omul, nu? Ce să-i mai pese, în fond, de restul? Ești cel mai isteț dintre noi, trebuie s-o spun. De altfel, ai fost întotdeauna un geniu.

Și, ca odinioară, a continuat astfel, foarte dornic să mă laude și să fie amabil cu mine, fără să-i treacă prin minte că, în ce mă privește, tremuram de frică să nu-i displac.

M-am străduit cu eforturi deznădăjduite să mă situez pe locul pe care mă aflam în ochii lui, să apar la aceeași înălțime ca mai înainte, fericit și mulțumit de mine însumi — zadarnic! Îmi lipsea tăria de caracter, curajul, sîngele rece, m-am arătat în fața lui istovit, jenat, nesigur și umilit — iar el a înțeles totul cu o incredibilă rapiditate! A fost îngrozitor să vezi cum omul acesta, foarte dispus să mă socotească un ins fericit și superior, a început să mă sfredelească uimit cu privirea, să devină rece, să ia el un aer de superioritate, să manifeste grabă și dezgust și să-mi arate în cele din urmă, prin fiecare expresie a feței, disprețul său. S-a despărțit de mine devreme, iar a doua zi cîteva rînduri scrise în grabă m-au informat că fusese totuși nevoit să plece din oraș.

Fapt este că fiecare om este mult prea ocupat cu propriile sale treburi, ca să-și mai poată face în mod serios o părere despre altul; din trîndăvie, lumea este dispusă să accepte acel grad de respect pe care ai fermitatea să arăți că ți-l porți ție însuți. Fii cum vrei, trăiește cum vrei, dar arată-te plin de curaj și încredere, cu conștiința curată, și nimeni nu va avea atîta îndreptățire morală încît să te disprețuiască. Dacă, dimpotrivă, intri în dezacord cu tine însuți, dacă ești nemulțumit de tine și arăți că te disprețuiești, ți se va da orbește dreptate. — În ce mă privește, sînt pierdut...

Încetez să scriu, arunc pana — dezgustat, dezgustat! Să pun capăt! dar acest lucru n-ar fi aproape prea eroic pentru o „paiață"? Ceea ce se va întîmpla, mă tem, va fi că voi continua să trăiesc, voi continua să mănînc, să dorm și să-mi găsesc cît de cît o ocupație, obișnuindu-mă treptat din apatie să fiu o „figură nefericită și ridicolă".

Dumnezeule, cine și-ar fi închipuit, cine și-ar fi putut închipui că a te naște o „paiață" este o asemenea fatalitate și o asemenea nefericire!...

TOBIAS MINDERNICKEL

I

UNA DIN STRĂZILE care urcă din Quaigasse relativ abrupt spre centrul oraşului se numeşte Uliţa Cenuşie. Cam pe la mijlocul acestei străzi, pe mîna dreaptă cînd vii dinspre rîu, se află casa cu numărul 47, o clădire îngustă, de-o culoare mohorîtă, care nu se deosebeşte prin nimic de vecinele ei. La parterul ei se află o prăvălie de mărunţişuri, în care se pot cumpăra şi galoşi sau unt de ricin. După ce parcurgi un gang, cu ieşire spre o curte interioară unde hoinăresc nişte pisici, ajungi la o scară de lemn uzată pe care stăruie un iz puternic de mucegai şi sărăcie şi care duce la etaje. La primul cat, în stînga, locuieşte un tîmplar, iar în dreapta, o moaşă. La catul al doilea, în stînga, locuieşte un cîrpaci, în dreapta, o doamnă care, îndată ce aude paşi pe trepte, începe să cînte tare. La catul al treilea, locuinţa de la mîna stîngă este goală, la dreapta locuieşte un bărbat cu numele de Mindernickel, care, pe deasupra, îşi spune şi Tobias[1]. Despre acest bărbat circulă o poveste care trebuie istorisită, deoarece este enigmatică şi nemaipomenit de ruşinoasă.

Înfăţişarea acestui Mindernickel este bătătoare la ochi, ciudată şi comică. Dacă-i priveşti, de pildă, cînd a ieşit la plimbare, silueta slabă mişcîndu-se sprijinită într-un baston pe stradă, îl vezi îmbrăcat, şi anume din cap pînă-n picioare, în negru. Poartă un cilindru de modă veche, arcuit şi grosolan, o redingotă strîmtă şi lustruită de vechime şi nişte pantaloni la fel de uzaţi, cu manşetele scămoşate şi atît de scurţi, încît i se vede bordura de elastic a ghetrelor. De altfel, trebuie spus că această îmbrăcăminte este periată lună. Gîtul slab îi apare cu atît mai lung, cu cît se ridică deasupra unui guler răsfrînt îngust. Părul încărunţit îi este pieptănat lins pînă peste tîmple, iar borul lat al cilindrului umbreşte o faţă rasă şi palidă, cu obrajii scobiţi, cu ochii inflamaţi care rareori se ridică din pămînt şi cu două cute

adînci care coboară, dîndu-i un aer posomorît, de la nas pînă la colţurile gurii lăsate în jos.

Mindernickel părăseşte rareori casa, şi asta nu fără motiv. Anume, îndată ce apare pe stradă, se adună în goană mulţi copii, se ţin după el o bună bucată de drum, rîd, îl batjocoresc, cîntă: „Ho, ho, Tobias!", îl trag chiar de haină, în vreme ce lumea iese în faţa uşilor şi se amuză. El îşi vede de drum, fără să se apere şi privind cu sfială în jurul său, cu umerii ridicaţi şi cu capul împins înainte, ca un om care grăbeşte pe o ploaie torenţială fără umbrelă; şi, deşi i se rîde în obraz, ici şi colo salută cu o politeţe umilă pe cîte unul din cei ce stau în faţa uşilor. Mai tîrziu, cînd copiii rămîn în urmă, cînd nu-l mai cunoaşte nimeni şi puţini mai sînt cei ce întorc după el capul, comportarea lui nu se schimbă prea tare. Continuă să se uite sperios în jurul său şi să se grăbească gheboşat, de parcă ar simţi că asupra sa sînt îndreptate mii de priviri batjocoritoare, iar cînd îşi ridică nehotărît şi sfios ochii din pămînt, bagi de seamă ciudăţenia că nu e în stare să se uite ferm şi liniştit la un om oarecare sau măcar la un obiect. S-ar părea, oricît de straniu ar putea să sune acest lucru, că îi lipseşte acea firească superioritate senzorială cu care orice făptură priveşte lumea întruchipărilor concrete, s-ar părea că se simte mai prejos de orice întrupare şi că ochii săi neputincioşi trebuie să se tîrască pe pămînt în faţa oamenilor şi a lucrurilor.

Ce va fi fiind cu omul acesta care e mereu singur şi pare a fi extraordinar de nefericit? Îmbrăcămintea lui cu un foarte pronunţat aspect burghez, ca şi o anume mişcare elegantă cu care-şi duce mîna la bărbie pare a sugera că nu vrea nicidecum să fie socotit ca unul din cei în mijlocul cărora locuieşte. Dumnezeu ştie cum a ajuns acolo. Faţa lui arată în aşa fel, de parcă viaţa i-ar fi izbit-o, rîzînd dispreţuitor, cu pumnul. De altfel, este foarte posibil ca, fără să fi primit lovituri grele din partea soartei, să nu fi fost pur şi simplu la înălţimea cerută de existenţă; aerul său de subordonare pasivă şi nerozie fac penibila impresie că natura i-a refuzat măsura echilibrului, puterea şi tăria de caracter îndestulătoare pentru a trăi cu capul sus.

După ce, sprijinit în bastonul său negru, şi-a făcut plimbarea spre oraş în sus, se întoarce la locuinţa sa, primit cu ovaţii de copiii de pe Uliţa Cenuşie; urcă scara cu miros de mucegai pînă în odaia sa sărăcăcioasă şi fără nici o podoabă. De oarecare valoare şi frumuseţe nu e decît comoda, o mobilă stil empire[2] cu mînere grele de metal. În faţa ferestrei, a cărei perspectivă este închisă fără speranţă de zidul cenuşiu al casei învecinate, se află un ghiveci de flori plin cu pămînt, în care însă nu creşte nimic; cu toate acestea, Tobias Mindernickel se opreşte cîteodată în dreptul lui, contemplă ghiveciul de flori şi miroase pămîntul

gol. — Alături de această odaie se află un mic dormitor întunecat. — După ce-a intrat, Tobias Mindernickel îşi pune cilindrul şi bastonul pe masă, se aşaza pe sofaua îmbrăcată în verde, care miroase a praf, îşi sprijină bărbia în mînă şi priveşte pierdut, cu sprîncenele ridicate, la podea. Se pare că pentru el nu există altceva de făcut pe pămînt.

În ceea priveşte caracterul lui Mindernickel, e foarte greu să formulezi o apreciere; întîmplarea ce urmează pare a pleda în favoarea lui. Cînd acest om ciudat a părăsit într-o zi casa şi s-a adunat ca de obicei o ceată de copii care l-au urmărit cu strigăte de batjocură şi hohote de rîs, un băiat de vreo zece ani s-a împiedicat de piciorul altuia şi s-a lovit atît de tare de pavaj, încît a început să-i curgă sînge din nas şi de la frunte, şi el a rămas întins pe jos, plîngînd. Tobias s-a întors numaidecît, a alergat spre cel căzut, s-a aplecat deasupra lui şi a început să-l mîngîie cu o voce blîndă şi tremurătoare.

— Biet copil, spuse el, te doare? Sîngerezi! Uite cum îi curge sîngele de pe frunte! Da, da, ce jalnic zaci aici! Sigur, îl doare atît de tare, că plînge, bietul copil! Ce milă mi-e de tine! A fost vina ta, dar am să te leg la cap cu batista... Aşa, aşa! Acum vino-ţi în fire şi ridică-te...

După ce, cu aceste cuvinte, îl bandajă într-adevăr pe copil cu propria lui batistă, îl ridică cu grijă în picioare şi plecă. Ţinuta şi faţa lui aveau în acea clipă cu totul altă expresie ca de obicei. Păşea ferm şi drept, iar pieptul îi respira adînc sub redingota strîmtă; ochii i se măriseră, căpătaseră strălucire şi se aţinteau cu o privire sigură asupra oamenilor şi obiectelor, în vreme ce în jurul gurii îi stăruia o trăsătură de dureroasă fericire... Întîmplarea avu drept urmare că pornirea spre batjocură a celor de pe Uliţa Cenuşie se mai potoli puţin. După un răstimp însă, purtarea lui surprinzătoare fu uitată, şi o mulţime de gîtlejuri sănătoase, vesele şi crude cîntau din nou în urma omului umil şi vlăguit: „Ho, ho, Tobias!"

2

ÎNTR-O DIMINEAŢĂ ÎNSORITĂ, pe la ora unsprezece, Mindernickel părăsi casa şi o porni, străbătînd tot oraşul, spre Lerchenberg, acea colină prelungă care, în orele după-amiezii, constituie cea mai distinsă promenadă a oraşului, dar care, datorită vremii minunate de primăvară ce domnea atunci, era frecventată încă de la acea oră de oameni ieşiţi la plimbare cu trăsura sau pe jos. Sub un copac de pe marea alee principală stătea un bărbat cu un căţel de vînătoare ţinut de lesă, pe care-l prezenta trecătorilor cu intenţia vădită de a-l vinde; era un animal mic, galben, musculos, de vreo patru luni, cu un inel negru

în jurul unui ochi şi o ureche neagră...

Văzîndu-l de la distanţă de zece paşi, Tobias de opri, îşi duse de mai multe ori mîna la bărbie şi privi pe gînduri omul şi căţelul care dădea vesel din coadă. După aceea o porni din nou şi, cu mînerul bastonului apăsat pe gură, ocoli de trei ori copacul de care se rezema omul, apoi se apropie de acesta şi, cu ochii aţintiţi asupra cîinelui, spuse cu o voce înceată şi pripită:

— Cît costă cîinele?

— Zece mărci, răspunse omul.

Tobias tăcu o clipă, apoi repetă nehotărît:

— Zece mărci?

— Da, spuse omul.

Tobias scoase din buzunar un portofel de piele, luă din el o bancnotă de cinci mărci, una de trei şi alta de două mărci, înmînă repede aceşti bani vînzătorului, apucă lesa şi, gheboşat, privind cu sfială în juru-i, deoarece cîţiva oameni urmăriseră tîrguiala şi rîdeau, tîrî grăbit după el cîinele care schelălăia şi se smulgea. Tot drumul, căţelul se propti în pămînt cu picioarele din faţă, privind speriat şi întrebător în sus spre noul său stăpîn; Tobias îl tîra totuşi în tăcere şi cu energie.

Printre copiii străzii de pe Uliţa Cenuşie se iscă o larmă uriaşă, atunci cînd apăru Tobias trăgînd căţelul, dar el îl luă în braţe, se aplecă asupra lui şi trecu în grabă, batjocorit şi tras de haină, printre strigăte şi rîsete, apoi urcă scara pînă în odaia lui. Acolo puse pe podea căţelul care scheuna necontenit, îl mîngîie cu bunăvoinţă şi spuse pe un ton protector:

— Ei, ei, nu trebuie să te temi de mine, căţelule; n-ai de ce.

După aceea luă dintr-un sertar al scrinului o farfurie cu carne fiartă şi cartofi şi-i azvîrli o parte căţelului, care încetă să mai scîncească şi înfulecă mîncarea dînd din coadă.

— Ai să te numeşti Esau[3], spuse Tobias, mă-nţelegi? Esau. Poţi reţine aceste sunete simple... şi arătînd spre podeaua din faţa lui, strigă poruncitor: Esau!

Cîinele, aşteptîndu-se probabil să mai capete de mîncare, se apropie într-adevăr, iar Tobias îl bătu aprobator pe coaste, zicîndu-i:

— Aşa-i bine, prietene; meriţi laude.

Apoi se dădu cîţiva paşi înapoi, arătă podeaua şi porunci:

— Esau!

Cîinele, care între timp se înviorase cu totul, se apropie din nou cu un salt şi linse gheata stăpînului său.

Tobias, cu bucuria neostoită de a porunci şi a vedea porunca ascultată, repetă acest exerciţiu, cu siguranţă, de douăsprezece, paisprezece ori; în cele din urmă însă, cîinele păru obosit şi dornic să se odihnească şi să mistuie, aşa că se întinse pe podea în poziţia drăgălaşă şi isteaţă a cîinilor de vînătoare, cu amîndouă picioarele din faţă de-o construcţie delicată întinse

înainte şi strîns lipite unul de altul.

— Încă o dată! spuse Tobias. Esau!

Dar Esau îşi întoarse capul şi rămase pe loc.

— Esau! strigă Tobias ridicînd vocea poruncitor; poţi veni, chiar dacă eşti obosit!

Dar Esau îşi lăsă capul pe labe şi nu veni.

— Ascultă, spuse Tobias, iar tonul său era plin de o uşoară, dar teribilă ameninţare; ascultă-mă, sau ai să afli că nu e bine să mă scoţi din sărite!

Cîinele abia dădu puţin din coadă.

Pe Mindernickel îl cuprinse o mînie fără măsură, exagerată, nebunească. Îşi apucă bastonul negru, îl săltă pe Esau ţinîndu-l de ceafă şi începu să lovească micul animal care schelălăia, în timp ce el repeta mereu, scos din fire de furie şi indignare, cu o voce ce şuiera îngrozitor:

— Cum, nu asculţi? Îndrăzneşti să nu mă asculţi?

În cele din urmă azvîrli bastonul, lăsă jos pe podea cîinele care scheuna şi, respirînd adînc, începu să se plimbe cu paşi mari prin faţa lui, ţinînd mîinile la spate şi aruncînd din cînd în cînd spre Esau o privire mîndră şi mînioasă. După ce-şi continuă un răstimp această promenadă, se opri în dreptul căţelului care zăcea pe spate şi-şi mişca rugător picioarele, îşi încrucişă braţele la piept şi rosti cu acea privire şi pe acel ton teribil de rece şi aspru cu care Napoleon se înfăţişa companiilor ce-şi pierduseră în bătălie vulturul:

— Îmi dai voie să te întreb ce fel de purtare a fost asta?

Cîinele, fericit de această apropiere, se tîrî mai aproape, se lipi de piciorul stăpînului, privind în sus spre el cu ochii săi strălucitori şi rugători.

Un răstimp destul de îndelungat, Tobias contemplă în tăcere, de sus în jos, umila făptură, apoi însă, cînd simţi la picior căldura înduioşătoare a corpului acesteia, îl luă în braţe:

— Ei, am să mă milostivesc de tine, spuse el, dar cînd bunul căţel începu să-i lingă obrazul, starea lui sufletească se schimbă brusc în înduioşare şi adîncă tristeţe. Strînse căţelul la piept cu o dragoste dureroasă, ochii i se umplură de lacrimi şi, fără a duce fraza pînă la capăt, repetă de mai multe ori cu vocea sugrumată:

— Vezi, tu eşti singurul meu... singurul meu...

Apoi, îl culcă cu grijă pe Esau pe sofa, se aşeză lîngă el, îşi sprijini bărbia în mînă şi-l privi cu ochi blînzi şi liniştiţi.

3

TOBIAS MINDERNICKEL părăsea acum casa încă mai rar decît înainte, deoarece nu se simţea înclinat să se arate în lume

cu Esau. Întreaga atenţie o acorda acum cîinelui, de dimineaţa pînă seara nu se ocupa cu nimic altceva decît să-l hrănească, să-l şteargă la ochi, să-i dea ordine, să-l certe şi să-i vorbească în felul cel mai omenesc. Singurul necaz era că Esau nu se purta întotdeauna după placul său. Cînd zăcea întins lîngă el pe sofa şi, somnoros din pricina lipsei de aer şi de mişcare, îl privea cu ochi melancolici, Tobias era foarte mulţumit; şedea într-o poziţie de om tihnit şi satisfăcut de sine, mîngîia cu milă spinarea lui Esau, spunînd:

— Te uiţi la mine mîhnit, bietul meu prieten? Da, da, lumea e tristă, asta o simţi şi tu, oricît eşti de tînăr...

Cînd însă, cîinele, orbit şi înnebunit de instinctul de joacă şi vînătoare, dădea roată prin odaie, se hîrjonea cu cîte un pantof, sărea pe scaune, se rostogolea cu voioşie nemăsurată, Tobias îi urmărea de la distanţă mişcările cu o privire nedumerită, răutăcioasă şi nesigură şi cu un zîmbet urît şi înciudat, pînă cînd, în cele din urmă, îl chema pe un ton aspru şi se răstea la el:

— Acuma lasă zburdălnicia. N-ai nici un motiv să ţopăi.

O dată s-a întîmplat chiar ca Esau s-o şteargă din odaie şi s-o pornească în fugă pe scară în jos pînă pe stradă, unde a şi început să fugărească o pisică, să mănînce baligă de cal şi să se hîrjonească nemaipomenit de fericit cu copiii. Cînd însă Tobias apăru cu faţa dureros schimonosită, întîmpinat de o jumătate de stradă cu aplauze şi hohote de rîs, se petrecu lucrul trist că Esau fugi în salturi mari de stăpînul său... În ziua aceea, Tobias îl bătu mult şi cu îndîrjire.

Într-o zi — avea cîinele de cîteva săptămîni — dorind să-i dea de mîncare lui Esau, Tobias luă din sertarul scrinului un codru de pîine şi, încovoiat, mînuind cuţitul cel mare cu plăsele de os, de care se folosea în mod obişnuit pentru o asemenea treabă, începu să taie mici bucăţi şi să le lase să cadă pe podea. Dar cîinele, nesăbuit din pricina lăcomiei şi a neroziei, sări orbeşte, se lovi sub omoplatul drept în cuţitul ţinut cu stîngăcie şi se prăbuşi zvîrcolindu-se însîngerat la podea.

Speriat, Tobias aruncă toate deoparte şi se aplecă spre animalul rănit; expresia feţei sale se schimbă brusc, luminată parcă de o licărire de uşurare şi fericire. Duse cu băgare de seamă pe sofaua lui cîinele care scheuna şi nimeni nu-şi poate închipui cu cîtă dăruire începu să îngrijească bolnavul. Toată ziua nu se dezlipea de el, îl lăsa şi noaptea să doarmă în propriu-i pat, îl spăla şi-l bandaja, îl mîngîia, îl alinta şi-l compătimea cu o neistovită bucurie şi grijă.

— Te doare tare? îl întreba. Da, da, suferi amarnic, bietul meu căţel! Dar stai liniştit, trebuie să răbdăm.

Cînd rostea asemenea cuvinte, faţa lui era liniştită, întristată şi totuşi fericită.

Pe măsură însă ce Esau îşi recăpăta puterile, se înviora şi se însănătoşea, purtarea lui Tobias vădea tot mai multă nelinişte şi nemulţumire. De-atunci înainte socoti de cuviinţă să nu se mai ocupe de rană, ci doar să-i arate cîinelui prin mîngîieri şi cuvinte că-i e milă de el. Numai că vindecarea făcuse progrese mari. Esau era viguros din fire şi în curînd reîncepu să se mişte prin odaie, iar într-o zi, după ce înfulecase o farfurie de lapte cu pîine albă, sări deplin însănătoşit de pe sofa şi începu să alerge cu lătrături bucuroase şi cu vechea-i zburdălnicie prin amîndouă odăile, să tragă de cuvertură, să se ia la hîrjoană cu un cartof şi să facă tumbe de plăcere.

Tobias stătea la fereastră, lîngă ghiveciul de flori, iar în vreme ce-şi răsucea mecanic părul tras mult pe tîmple cu mîinile ce-i ieşeau lungi şi slabe din mînecile scămoşate, silueta lui se profila neagră şi ciudată pe zidul cenuşiu al casei vecine. Faţa îi era palidă şi schimonosită de mîhnire; urmărea imobil, cu o privire chiorîşă, nedumerită, pizmaşă şi rea salturile lui Esau. Deodată, însă, se reculese, se îndreptă spre el, îl prinse şi-l luă încet în braţe.

— Bietul meu cîine, începu el cu un glas îndurerat — dar Esau, zburdalnic şi nicidecum dornic să fie tratat mai departe în acest fel, dădu să înhaţe cu veselie mîna ce voia să-l mîngîie, se smulse din braţe, sări la podea, făcu un salt caraghios într-o parte, lătră în sus şi o luă la goană bucuros.

Ceea ce se întîmplă acum a fost ceva atît de imposibil de înţeles şi de infam, încît nu vreau să povestesc în amănunţime. Tobias Mindernickel stătea puţin aplecat înainte, cu braţele atîrnîndu-i pe lîngă corp, buzele îi erau strînse, iar ochii îi tremurau înfricoşător în orbite. Apoi, brusc, cu un fel de salt nebunesc, prinse animalul, în mînă îi fulgeră un mare obiect strălucitor şi cîinele se prăbuşi la podea cu o tăietură de la umărul drept pînă adînc în piept — fără să scoată un sunet, căzu pur şi simplu pe-o coastă, sîngerînd şi zvîcnind...

În clipa următoare se afla întins pe sofa, iar Tobias, îngenuncheat în faţa lui, apăsa o cîrpă pe rană şi bîiguia:

— Bietul meu căţel! Bietul meu căţel! Ce triste-s toate! Ce trişti sîntem noi doi! Suferi? Da, da, ştiu, suferi — ce jalnic zaci aici în faţa mea! Dar eu, eu sînt lîngă tine! Te mîngîi! Am să iau cea mai bună batistă a mea...

Esau însă zăcea şi horcăia. Ochii săi tulburi şi întrebători erau îndreptaţi spre stăpînul său plini de nedumerire, de nevinovăţie şi învinovăţire, apoi întinse puţin picioarele şi muri.

Tobias rămase însă nemişcat în aceeaşi poziţie. Îşi culcase faţa pe corpul lui Esau şi plîngea amarnic.

LUISCHEN

I

EXISTĂ CĂSNICII a căror origine nu poate fi imaginată nici de fantezia cea mai exersată beletristic. Trebuie să le accepţi aşa cum accepţi la teatru legăturile aventuroase dintre contraste ca bătrîn şi stupid cu frumos şi plin de viaţă, care sînt date ca premisă şi constitue temelia pentru construirea matematică a unei farse.

În ce-o priveşte pe soţia avocatului Jacoby, trebuie spus că era tînără şi frumoasă, o femeie de un farmec neobişnuit. Cu — să zicem — treizeci de ani în urmă, fusese botezată cu numele Anna, Margarethe, Rosa, Amalie, dar, alăturîndu-se iniţialele acestor nume, nu i se spusese dintotdeauna altfel decît Amra[1], un nume care, cu rezonanţa-i exotică, se potrivea ca nici un altul cu personalitatea ei. Căci, cu toate că întunecimea părului ei bogat şi moale, pe care-l purta cu cărare într-o parte şi netezit pieziş de amîndouă părţile frunţii înguste, nu era decît de culoarea brună a castanei, pielea ei înfăţişa în schimb un galben întunecat şi mat cu totul meridional, iar această piele îmbrăca forme care păreau de asemenea pîrguite de un soare sudic şi aminteau, prin opulenţa vegetativă şi indolentă, de aceea a unei sultane. Această impresie, pe care-o trezea fiecare dintre mişcările ei trîndave şi voluptoase, te făcea să presupui neapărat că foarte probabil raţiunea ei era subordonată inimii. Era suficient să te privească o singură dată cu ochii ei căprui şi inocenţi, ridicîndu-şi orizontal, într-un fel propriu, sprîncenele-i frumoase pe fruntea aproape mişcător de îngustă, ca să-ţi dai seama de acest lucru. Dar nici ea însăşi nu era atît de naivă, încît să n-o ştie; evita pur şi simplu să se dea de gol, vorbind rar şi puţin, iar împotriva unei femei care e frumoasă şi tace nu e nimic de obiectat. Oh! Cuvîntul „naivă“ era desigur cel mai puţin potrivit pentru ea. Privirea ei nu era doar nătîngă, ci şi de o anumită viclenie lascivă şi se vedea bine că această femeie nu era prea mărgi-

nită ca să nu fie înclinată să provoace nenorociri... Încolo, poate că din profil nasul ei arăta cam mare şi cărnos, însă gura largă, cu buze pline era de o frumuseţe desăvîrşită, chiar dacă fără altă expresie decît aceea a senzualităţii.

Această femeie ce-ţi inspira teamă era, aşadar, soţia avocatului Jacoby, om în vîrstă de vreo patruzeci de ani — iar cine-l vedea pe acesta, rămînea înmărmurit. Era trupeş, avocatul, mai mult decît trupeş, era un adevărat colos! Picioarele lui, vîrîte întotdeauna în pantaloni cenuşii, aminteau, informi ca o coloană cum erau, de picioarele unui elefant, spinarea boltită de perne de grăsime îi era ca de urs, iar peste rotunjimea uriaşă a pîntecului ciudatul surtucel verde-cenuşiu, pe care obişnuia să-l poarte, i se încheia atît de anevoie într-un singur nasture, încît, îndată ce era desfăcut acest nasture, scăpa smucindu-se înapoi de ambele părţi pînă în dreptul umerilor. Pe acest viguros trunchi şedea, aproape fără tranziţia unui gît, un cap relativ mic, cu ochişori înguşti şi apoşi, un nas cîrn şi turtit, obraji atîrnînd de grăsime, între care se pierdea o gură minusculă cu colţurile coborîte melancolic. Ţeasta rotundă, ca şi partea de deasupra buzei superioare îi erau acoperite de fire de păr rare şi ţepoase, de-un blond deschis, care lăsau să-i lucească peste tot pielea goală ca la un cîine supraalimentat... Ah! pentru toată lumea era limpede că obezitatea avocatului era nesănătoasă. Corpul său uriaş în lungime ca şi în lăţime era excesiv de gras, fără a fi musculos, iar adesea se putea observa cum un brusc aflux de sînge i se revărsa în faţa umflată, pentru ca tot atît de brusc să cedeze unei palori gălbejite, în vreme ce gura lui se strîmba, făcînd o mină acră...

Clientela avocatului era foarte limitată, dar, întrucît poseda o avere frumoasă, provenind în parte de la soţie, perechea — de altfel lipsită de copii — ocupa pe Kaiserstrasse un etaj confortabil şi întreţinea vii relaţii sociale: cu siguranţă, pe măsura înclinaţiilor doamnei Amra, deoarece este imposibil ca avocatul, care părea că participă la ele numai cu o sîrguinţă silită, să se fi simţit fericit. Caracterul acestui bărbat gras era dintre cele mai ciudate. Nu exista om care să se arate faţă de toată lumea mai politicos, mai prevenitor, mai tolerant decît el, dar se simţea, fără ca cineva să-şi spună acest lucru pe faţă, că purtarea lui extrem de amabilă şi linguşitoare îi era impusă de cine ştie ce motive, că se bizuia pe lipsa de curaj şi o nesiguranţă lăuntrică, fapt ce făcea o impresie neplăcută. Nici o privelişte nu e mai urîtă decît aceea a unui om care se dispreţuieşte pe sine însuşi, dar care, din laşitate şi vanitate, ar dori totuşi să fie amabil şi să placă: după convingerea mea, nu altfel se petreceau lucrurile cu avocatul, care mergea cu subaprecierea sa aproape servilă prea departe ca să-şi mai poată menţine necesara demnitate personală. Era în stare să-i spună unei doamne pe care voia s-o conducă la masă: „Stimată doamnă, sînt un om respingător, dar vreţi să aveţi bunătatea?...“ Iar aceste cuvinte le rostea fără talentul autoironiei, pe un ton dulce-amar chinuit şi dezgustător. — Următoarea anecdotă se bizuie şi ea pe adevăr. Într-o zi, în timp ce avocatul se plimba, un hamal grosolan îi ieşi înainte cu un căruţ de mînă şi-l călcă vîrtos pe picior. Omul opri căruţul prea tîrziu şi se întoarse — la care, avocatul, complet buimăcit, palid şi cu obrajii tremurînd, îşi scoase pălăria şi bîigui: „Iertaţi-mă!“ — Asemenea lucruri te revoltă. Dar acest colos ciudat părea să fie permanent chinuit de mustrări de conştiinţă. Cînd apărea cu soţia lui pe „Lerchenberg“, promenada principală a oraşului, arunca din cînd în cînd o privire sfioasă spre Amra, care mergea cu paşi minunat de elastici alături de el, şi saluta în toate părţile cu atîta zel, sperios şi neobosit, de parcă ar fi simţit nevoia să se plece umil în faţa oricărui sublocotenent şi să-şi ceară iertare că el, tocmai el, se afla în posesia acestei femei frumoase, iar expresia jalnic de prietenoasă a gurii lui părea că imploră să nu fie batjocorit.

2

AM ŞI DAT să se înţeleagă mai sus că rămîne de văzut de ce s-a măritat Amra cu avocatul Jacoby. El însă, în ce-l priveşte, o iubea, şi anume cu o dragoste înfocată, cum se găseşte cu siguranţă rareori la oameni corpolenţi ca el, şi cu o umilinţă şi teamă corespunzătoare firii sale. Deseori, seara tîrziu, după ce Amra se şi culcase în dormitorul spaţios la ale cărui ferestre înalte erau aninate perdele înflorate, cu falduri, avocatul venea atît de încet, încît nu i se auzeau paşii, ci doar uşorul tremur al podelei şi al mobilelor, îngenunchea lîngă patul ei greu şi-i lua cu o infinită precauţie mîna. În asemenea cazuri, Amra obişnuia să-şi ridice orizontal pe frunte sprîncenele şi să se uite în tăcere şi cu o expresie de răutate senzuală la uriaşul ei soţ, care zăcea dinaintea-i în lumina slabă a veiozei. El însă, în vreme ce, cu mîinile-i groase şi tremurătoare, dezgolea grijuliu din cămaşă braţul ei şi-şi apăsa faţa grasă şi tristă în încheietura moale a acestui braţ plin şi oacheş, acolo unde nişte vinişoare albastre se detaşau pe tenul întunecat, începea să vorbească încet, cu o voce surdă şi tremurătoare, aşa cum un om rezonabil nu obişnuieşte să vorbească de fapt în viaţa de fiecare zi.

— Amra, şoptea el, draga mea Amra! Nu te deranjez? Încă nu dormi? Doamne sfinte, toată ziua m-am gîndit cît eşti de frumoasă şi cît te iubesc!... Ia seama la ce vreau să-ţi spun (mi-e atît de greu s-o spun)... Te iubesc atît de mult, încît uneori mi se strînge inima şi nu ştiu încotro s-o iau; te iubesc peste pute-

rile mele! Tu nu înţelegi desigur acest lucru, dar trebuie să mă crezi şi măcar o dată să-mi spui că-mi eşti niţel recunoscătoare pentru asta, fiindcă, vezi tu, o asemenea dragoste, ca aceea a mea pentru tine, are preţul ei în această viaţă... şi că n-ai să mă trădezi niciodată şi n-ai să mă înşeli, chiar dacă nu mă iubeşti, dar din recunoştinţă, numai din recunoştinţă... vin la tine, ca să te rog asta, din toate puterile inimii şi din tot sufletul...

Asemenea cuvîntări se sfîrşeau de obicei prin aceea că avocatul, fără să-şi schimbe poziţia, începea să plîngă încet şi amarnic. În acest caz însă, Amra era mişcată, îşi trecea mîna peste perii ţepoşi ai soţului ei şi spunea de mai multe ori pe acel ton tărăgănat, consolator şi persiflant cu care vorbeşti unui cîine care vine să-ţi lingă picioarele:

— Da! — Da! — Dihanie de treabă ce eşti!

Această purtare a Amrei nu era desigur aceea a unei femei decente. De altfel este timpul să destăinui adevărul ascuns pînă acum, anume adevărul că Amra îşi minţea totuşi soţul, că, s-o spun pe şleau, îl înşela, şi anume cu un domn numit Alfred Läutner. Acesta era un muzician talentat care, la cei douăzeci şi şapte de ani ai săi, îşi şi cîştigase un frumos renume cu mici compoziţii amuzante, un om zvelt, cu chip insolent, o frizură blondă zburlită şi un zîmbet însorit în ochi, foarte sigur de sine. Aparţinea acelui soi de mici artişti din zilele noastre care nu pretind prea mult de la ei înşişi, oameni care vor înainte de toate să fie fericiţi şi îndrăgiţi, să se slujească de micul şi plăcutul lor talent pentru a-şi spori amabilitatea personală şi a juca în societate rolul de genii naive. Conştient copilăroşi, amorali, lipsiţi de scrupule, veseli, mulţumiţi de sine, cum sînt, şi destul de sănătoşi, ca să poată plăcea şi cînd sînt bolnavi, vanitatea lor este de fapt agreabilă, cîtă vreme n-a fost niciodată rănită. Vai, totuşi, de aceşti mici fericiţi mimi, cînd îi loveşte o nenorocire serioasă, o suferinţă cu care nu se mai pot complace! Nu se vor pricepe să fie nefericiţi într-un mod demn, nu vor şti ce „să facă“ atunci cu suferinţa lor, se vor prăbuşi... Dar asta e altă poveste. Domnul Läutner făcea lucruri drăguţe: mai ales valsuri şi mazurci, a căror voioşie era, ce-i drept, puţin cam prea populară, pentru a putea fi socotite (atît cît mă pricep eu în treaba asta) drept „muzică“, dacă fiecare dintre aceste compoziţii n-ar fi conţinut un mic pasaj original, o tranziţie, un interludiu, o turnură armonioasă, un mic efect nervos care trăda spirit şi inventivitate, de dragul căruia păreau compuse şi care le făcea interesante şi pentru cunoscătorii serioşi. Deseori, aceste două măsuri singuratice aveau în ele ceva ciudat de trist şi melancolic, care răsuna brusc şi se pierdea repede în voioşia iscată de micile opere în sala de dans...

Pentru acest tînăr se aprinsese, aşadar, Amra de un amor vi-

novat, iar el, la rîndu-i, nu avusese destul simţ moral, ca să reziste ademenirilor ei. Se întîlneau cînd ici, cînd colo, şi cei doi erau legaţi de un an întreg prin această relaţie desfrînată, o relaţie pe care o cunoştea oraşul întreg şi de care oraşul întreg se amuza în spatele avocatului. Iar cu acesta din urmă cum stăteau lucrurile? Amra era prea proastă ca să sufere din cauza remuşcărilor şi în felul acesta să se trădeze. Trebuie să socotim drept ceva absolut indiscutabil că avocatul, oricît de împovărată i-ar fi fost inima de grijă şi teamă, n-ar fi putut nutri o bănuială precisă împotriva soţiei sale.

3

IATĂ CĂ, pentru a bucura toate inimile, primăvara sosise în ţară, iar Amra avu o idee dintre cele mai încîntătoare.

— Christian, spuse ea — pe avocat îl chema Christian — haide să dăm o serbare în cinstea berii de primăvară — fireşte, ceva simplu de tot, doar cu friptură de viţel rece, însă cu multă lume.

— Negreşit, răspunse avocatul. Dar n-am putea s-o mai amînăm puţin?

La această întrebare, Amra nu dădu nici un răspuns, ci intră numaidecît în amănunte.

— Va fi atîta lume, ştii tu, că spaţiul nostru de-aici ar fi prea strîmt; trebuie să închiriem un local, o grădină, o sală la marginea oraşului, ca să avem destul loc şi aer. Înţelegi. Mă gîndesc în primul rînd la sala cea mare a domnului Wendelin, de la poalele Lerchenbergului. Sala e liberă şi legată numai printr-un gang cu restaurantul propriu-zis şi cu berăria. Putem s-o împodobim sărbătoreşte, să întindem mese lungi şi să bem bere de primăvară; acolo se poate dansa şi se poate face ceva muzică, poate să şi jucăm ceva teatru, fiindcă ştiu că se află acolo o mică scenă, lucru la care ţin foarte mult... Într-un cuvînt: trebuie să fie o sărbătoare foarte originală, o să ne distrăm minunat.

În timpul acestei convorbiri, chipul avocatului pălise uşor, iar colţurile gurii i se lăsaseră în jos tremurînd. Spuse:

— Mă bucur din toată inima, dragă Amra. Ştiu că pot lăsa totul pe seama priceperii tale. Te rog să faci toate pregătirile.

4

ŞI AMRA FĂCU PREGĂTIRILE. Se înţelese cu diverse doamne şi domni, închirie personal marea sală a domnului Wendelin, formă chiar şi un fel de comitet din persoane care fuseseră solicitate sau se oferiseră singure să colaboreze la repre-

zentaţiile vesele ce trebuiau să înfrumuseţeze serbarea. Acest comitet consta exclusiv din domni, cu excepţia soţiei actorului de la Teatrul de Curte Hildebrandt, care era cîntăreaţă. În rest, făceau parte din el domnul Hildebrandt însuşi, un asesor Witznagel, un tînăr pictor şi domnul Alfred Läutner, în plus cîţiva studenţi introduşi de asesor, care trebuiau să execute dansuri de negri.

La numai opt zile după ce Amra hotărîse organizarea serbării, acest comitet se adună pentru consfătuiri pe Kaiserstrasse, şi anume în salonul Amrei, o încăpere mică, plină şi caldă, cu un covor gros, o sofa cu multe perne, un palmier, fotolii de piele englezeşti şi o masă de mahon cu picioarele arcuite, pe care se aflau o învelitoare de pluş şi mai multe obiecte de artă. Mai era şi un cămin, încă puţin încălzit; pe placa neagră de piatră se aflau cîteva farfurii cu sandvişuri fine, pahare şi două carafe, cu *cherry*. Amra, cu un picior pus uşor peste celălalt, şedea rezemată pe pernele de pe sofaua umbrită de palmier şi era frumoasă ca o noapte caldă. O bluză din mătase subţire, de culoare deschisă îi îmbrăca bustul, dar fusta îi era dintr-o stofă grea, întunecată, brodată cu flori mari; cînd şi cînd îşi depărta cu o mînă de pe fruntea îngustă valul de păr brun-castaniu. — Doamna Hildebrandt, cîntăreaţa, şedea tot pe sofa, lîngă ea; avea păr roşu şi era în costum de călărie. În faţa celor două doamne luaseră loc într-un semicerc strîns domnii — în mijlocul lor avocatul, care nu găsise decît un fotoliu de piele foarte scund şi arăta nespus de nefericit; cînd şi cînd, răsufla greu şi înghiţea ca şi cum ar fi încercat să-şi biruie greaţa ce-i venea... Domnul Alfred Läutner, în costum de tenis, renunţase la scaun şi se rezema ferchez şi voios de cămin, fiindcă, afirma el, nu poate să şadă liniştit atîta vreme.

Domnul Hildebrandt vorbi cu o voce plăcută despre cîntecele englezeşti. Era un bărbat extrem de solid, bine îmbrăcat în negru, cu un cap mare de cezar şi cu ţinuta cuiva sigur de sine — un actor al Curţii cultivat, cu temeinice cunoştinţe şi un gust rafinat. În discuţii serioase, îi plăcea să-i condamne pe Ibsen, Zola şi Tolstoi[2], care urmăreau, zicea el, aceleaşi ţeluri reprobabile; astăzi însă se ocupa cu bunăvoinţă de lucruri neînsemnate.

— Cunoaşteţi dumneavoastră nostimul cîntec *That's Maria*[3]? întrebă el... E cam picant, dar de foarte mare efect. Ar mai fi apoi faimosul — şi mai propuse cîteva cîntece, asupra cărora căzură pînă la urmă de acord, iar doamna Hildebrandt se declară dispusă să le cînte.

Tînărul pictor, un domn cu umerii foarte căzuţi şi cu o mustaţă blondă, avea să parodieze un scamator, în vreme ce domnul Hildebrandt intenţiona să întruchipeze cîţiva oameni celebri... pe scurt, totul se desfăşură cît se poate de bine, iar pro-

gramul părea gata alcătuit, cînd domnul asesor[4] Witznagel, om cu mişcări amabile şi cu multe cicatrice de la duelurile din studenţie[5], luă deodată din nou cuvîntul.

— Prea bine, doamnelor şi domnilor, toate acestea promit să fie într-adevăr distractive. Nu ezit totuşi să mai adaug un lucru. Mi se pare că ne mai lipseşte ceva, şi anume numărul principal, numărul strălucit, *clou*-ul, punctul culminant... ceva cu totul deosebit, cu totul uluitor, o glumă care să sporească la culme veselia... pe scurt, las la aprecierea dumneavoastră, eu n-am nici o idee precisă, totuşi după cum simt...

— În fond, e-adevărat! rosti cu vocea sa de tenor, de la cămin, domnul Läutner. Witznagel are dreptate. Ar fi foarte de dorit un număr principal, un număr final. Să ne gîndim... În vreme ce-şi potrivea cu cîteva mişcări repezi cordonul roşu, compozitorul îşi roti privirea cercetător. Expresia feţei lui era într-adevăr amabilă.

— Mă rog, spuse domnul Hildebrandt, dacă nu socotiţi că oamenii mari ar fi un punct culminant...

Cu toţii se arătară de acord cu asesorul. Un număr principal deosebit de hazliu ar fi de dorit. Avocatul însuşi dădu din cap şi spuse încet:

— Într-adevăr, ceva deosebit de vesel...

Cu toţii începură să-şi frămînte mintea.

La sfîrşitul acestei pauze care întrerupse discuţia cam un minut, fiind punctată de mici exclamaţii ale celor ce reflectau, se petrecu un lucru ciudat. Amra şedea sprijinită între pernele sofalei şi-şi rodea iute şi sîrguincios ca un şoarece unghia ascuţită de la degetul mic, în vreme ce faţa ei avea o expresie cu totul bizară. În jurul gurii îi stăruia un zîmbet, un zîmbet absent şi aproape smintit, care dădea la iveală o lascivitate dureroasă şi totodată crudă, iar ochii ei, larg deschişi, rătăciră spre cămin, unde rămaseră aţintiţi pentru o secundă de privirea tînărului muzician. Apoi însă, cu o smucitură, îşi lăsă tot bustul într-o parte, spre soţul ei, avocatul, şi, cu amîndouă mîinile în poală, pălind vizibil, îl aţinti în faţă cu o privire care parcă-l înşfăca şi-l resorbea şi rosti rar, cu voce plină:

— Christian, propun ca la sfîrşit să apari tu ca şanteză într-un costum de bebeluş din mătase roz şi să ne dansezi ceva.

Efectul acestor puţine cuvinte fu teribil. Numai tînărul pictor încercă să rîdă blajin, în vreme ce domnul Hildebandt, cu faţa împietrită şi rece, îşi curăţa mîneca, studenţii tuşeau şi-şi foloseau batistele cu zgomot necuviincios, doamna Hilderbrandt roşi violent, ceea ce nu i se întîmpla des, iar asesorul Witznagel fugi pur şi simplu de la locul lui, ca să-şi ia un sandviş. Avocatul, ghemuit, într-o poziţie chinuită, în fotoliul său scund şi privind cu faţa galbenă şi cu un zîmbet speriat în jurul său, bîigui:

— Dar Dumnezeule... eu... desigur, aproape nu sînt în stare... nu că... vă rog să mă iertaţi...

Alfred Läutner nu mai avea o faţă nepăsătoare. Arăta de parcă roşise puţin şi se uita cu capul întins înainte în ochii Amrei, tulburat, buimăcit, iscoditor...

Dar Amra, fără să-şi schimbe poziţia stăruitoare, continuă să vorbească pe acelaşi ton grav:

— Şi anume, Christian, ar trebui să cînţi un cîntec pe care l-a compus domnul Läutner, care te va acompania la pian; acesta va fi punctul culminant, cel mai bun şi de cel mai mare efect al serbării noastre.

Interveni o pauză, o pauză apăsătoare. Apoi, se petrecu brusc faptul ciudat că domnul Läutner, parcă molipsit, captivat şi aţîţat, făcu un pas înainte şi, tremurînd ca în prada unei însufleţiri subite, începu să vorbească repede:

— Pe Dumnezeul meu, domnule avocat, sînt gata, mă declar gata să vă compun ceva... Trebuie să cîntaţi, trebuie să dansaţi... Este singurul punct culminant imaginabil al serbării... Veţi vedea, veţi vedea — va fi cel mai bun lucru pe care l-am făcut şi-l voi face vreodată... În costum de bebeluş din mătase roz! Ah! soţia dumneavoastră e o artistă, o artistă, o artistă, vă spun! Altminteri nu i-ar fi putut veni această idee! Spuneţi da, vă implor, fiţi de acord! Am să realizez ceva, am să fac ceva, o să vedeţi...

În clipa aceea, se dezlănţui totul, totul se puse în mişcare. Fie din răutate sau din politeţe — toată lumea îl asaltă cu rugăminţile pe avocat, iar doamna Hildebrandt merse atît de departe, încît spuse tare, cu vocea ei de Brunnhildă:

— Domnule avocat, sînteţi de altfel un om vesel şi amuzant!

Dar pînă şi avocatul însuşi îşi găsi acum cuvintele şi, încă puţin palid, spuse, făcînd un mare efort, cu hotărîre:

— Ascultaţi-mă, doamnelor şi domnilor — ce să vă spun? Nu sînt apt, credeţi-mă. Sînt înzestrat cu puţin talent comic, iar în afară de asta... pe scurt, nu, e din păcate imposibil.

Rămase cu îndărătnicie la acest refuz, iar pentru că Amra nu mai interveni în discuţie şi continuă să şadă rezemată, cu o expresie relativ absentă a feţei, şi pentru că domnul Läutner nu mai rosti nici un cuvînt, ci se pierdu în contemplarea profundă a unui arabesc de pe covor, domnul Hildebrandt reuşi să dea conversaţiei altă turnură, iar curînd după aceea adunarea se împrăştie, fără să se fi ajuns la o hotărîre cu privire la ultima problemă.

În aceeaşi seară însă, după ce Amra se dusese la culcare şi şedea culcată cu ochii deschişi, soţul ei intră cu paşi grei, îşi trase un scaun lîngă pat, se aşeză şi spuse încet şi şovăielnic:

— Ascultă, Amre, ca să fiu sincer, mă apasă îndoielile. Dacă astăzi i-am întîmpinat pe cei din comitet cu un refuz prea categoric, dacă i-am jignit cumva — Dumnezeu mi-e martor, n-am făcut-o cu intenţie! Sau eşti de părere în mod serios că... te rog...

Amra tăcu o clipă, ridicînd uşor din sprîncene. Apoi dădu din umeri şi spuse:

— Nu ştiu ce să-ţi răspund, prietene. Te-ai comportat într-un fel cum nu m-aş fi aşteptat niciodată de la tine. Ai refuzat cu vorbe lipsite de amabilitate să sprijini reprezentaţia prin colaborarea ta, socotită de toţi ca necesară, ceea ce nu poate decît să te măgulească. Ai dezamăgit, ca să mă folosesc de o expresie blîndă, profund pe toată lumea şi prin lipsa ta grosolană de amabilitate ai tulburat întreaga serbare, în vreme ce datoria ta de gazdă ar fi fost...

Avocatul plecase capul şi, răsuflînd greu, spuse:

— Nu, Amra, n-am vrut să fiu lipsit de amabilitate, crede-mă. Nu vreau să jignesc pe nimeni şi să displac nimănui, iar dacă m-am purtat urît, sînt gata să repar lucrurile. E vorba de-o glumă, de-un travesti, de o comicărie nevinovată — de ce nu? Nu vreau să stric serbarea, mă declar gata...

În după-amiaza următoare, Amra ieşi din nou cu trăsura, după „tîrguieli". Opri pe Holzstrasse nr. 78 şi urcă la etajul al doilea, unde era aşteptată. Şi în vreme ce şedea întinsă şi, topită de dragoste, strîngea capul amantului la piept, şopti cu patimă:

— Să-l compui la patru mîini, auzi?! Îl vom acompania împreună, în vreme ce el va cînta şi va dansa. Eu, eu am să mă îngrijesc de costum...

Şi un fior ciudat, un rîs reţinut şi spasmodic trecu prin mădularele amîndurora.

5

PENTRU CEI CE DORESC să organizeze o sărbătoare, o petrecere în stil mai mare în aer liber, sălile domnului Wendelin de lîngă Lerchenberg sînt cele mai recomandabile. Din încîntătoarea stradă de la marginea oraşului intri printr-o poartă înaltă cu grilaj într-o grădină cu înfăţişare de parc, aparţinînd stabilimentului, iar în mijlocul acestui parc se află vasta sală festivă. Această sală, legată doar printr-un gang îngust cu restaurantul, bucătăria şi berăria, construită din lemn vopsit în multe culori într-un amuzant amestec de stil chinezesc şi Renaissance, are cîteva mari uşi laterale, deschise pe vreme frumoasă, ca să lase să intre adierea copacilor, şi poate cuprinde o mulţime de oameni.

În seara aceea, trăsurile care se apropiau erau salutate încă de departe de sclipiri de lumină colorată, deoarece tot grilajul,

pomii din grădină şi sala însăşi erau împodobite cu lampioane dese de toate culorile, iar în ce priveşte sala festivă, interiorul ei înfăţişa o privelişte într-adevăr înveselitoare. Sub tavan se întindeau ghirlande groase, de care erau fixate numeroase lampioane de hîrtie, cu toate că între podoabele de pe pereţi, care constau din steaguri, cetină, şi flori artificiale, străluceau o mulţime de becuri electrice care împrăştiau în sală o lumină strălucitoare. La un capăt al sălii se găsea scena, în laturile căreia erau aşezate plante cu frunzele late şi pe a cărei cortină plutea un geniu zugrăvit de o mînă de artist. De la celălalt capăt al încăperii, aproape pînă la scenă, se întindeau mesele lungi, împodobite cu flori, la care oaspeţii avocatului Jacoby — jurişti, ofiţeri, comercianţi, artişti, înalţi funcţionari, împreună cu soţiile şi fiicele lor, cu siguranţă mai mult de o sută cincizeci de persoane — se îndestulau cu bere de primăvară şi friptură de viţel. Lumea venise îmbrăcată foarte simplu, în haine negre şi toalete de primăvară în culori nu foarte deschise, căci vesela lipsă de constrîngere era lege în seara aceea. Domnii alergau personal cu stacanele la butoaiele mari aşezate lîngă unul din pereţii laterali, iar în încăperea vastă, pestriţă şi luminoasă, plină de aburul sărbătoresc dulceag şi înăbuşitor de brad, flori, oameni, bere şi mîncăruri, vibrau şi vuiau rumoarea, conversaţiile simple, purtate cu voce tare şi hohotele de rîs limpezi, politicoase, vii şi lipsite de griji ale tuturor acestor oameni... Avocatul şedea, diform şi neajutorat, în capul unei mese, aproape de scenă; nu bea mult, iar în răstimpuri adresa anevoie cîte un cuvînt vecinei sale, doamna consilier guvernamental Havermann. Respira parcă-n silă, cu colţurile gurii atîrnînde, iar ochii săi bulbucaţi, apoşi şi tulburi priveau ţintă cu un fel de tristă uimire spre agitaţia plină de voioşie, de parcă în aburul sărbătoresc, în veselia zgomotoasă s-ar fi aflat ceva nespus de trist şi imposibil de înţeles...

Acum se serviră de jur împrejur torturi mari, la care se bea vin roşu şi începură să se ţină cuvîntări. Domnul Hildebrandt, actorul Curţii, aduse un elogiu berii de primăvară printr-o alocuţiune alcătuită în întregime din citate clasice, chiar şi greceşti, iar asesorul Witznagel toastă, cu mişcările sale cele mai amabile şi în modul cel mai subtil pentru doamnele prezente, scoţînd din vaza cea mai apropiată un mănunchi de flori şi comparînd cu fiecare din ele cîte o doamnă. Amra Jacoby, care şedea vizavi într-o toaletă din mătase subţire galbenă, fu numită „sora mai frumoasă a trandafirului de India".

Îndată după aceea, Amra îşi trecu mîna peste părul moale de pe creştet, ridică din sprîncene şi dădu din cap, cu un aer serios, spre soţul ei — la care grăsanul se ridică şi fu cît pe-aci să strice toată buna dispoziţie, bîiguind, în felul său penibil şi cu

un zîmbet urît, cîteva cuvinte jalnice... Se auziră numai cîteva strigăte convenţionale de „bravo", iar preţ de o clipă domni o tăcere apăsătoare. Îndată însă voioşia ieşi din nou victorioasă şi oaspeţii, fumînd şi cam băuţi, începură să se ridice şi să scoată cu propriile lor mîini şi cu mare larmă mesele din sală, deoarece voiau să danseze.

Trecuse de ora unsprezece, iar lipsa de constrîngere devenise deplină. O parte dintre oaspeţi se revărsase în grădina cu lumini multicolore ca să ia aer, în vreme ce o altă parte rămase în sală, adunată în grupuri, fumînd şi stînd la taifas. Se trăgea de la butoi bere, se bea în picioare... Deodată, de pe scenă răsună un sunet de trompetă, care chema toată lumea în sală. Muzicanţii — suflători şi violonişti — sosiseră şi luaseră loc dinaintea cortinei; se aşezaseră rînduri de scaune, pe care se găseau programe roşii, doamnele luară loc, în vreme ce domnii se postară lîngă ele, sau de ambele părţi. Domnea o linişte plină de aşteptare.

Apoi mica orchestră interpretă o uvertură furtunoasă, cortina se ridică — şi iată, pe scenă stăteau un număr de negri hidoşi, în costume ţipătoare şi cu buze roşii ca sîngele, care îşi rînjeau dinţii şi începură să urle barbar... Reprezentaţia constituia într-adevăr punctul culminant al serbării Amrei. Izbucniră aplauze însufleţite, iar programul alcătuit cu iscusinţă se desfăşură număr după număr: doamna Hildebrandt apăru cu o perucă pudrată, izbi cu un baston lung în podea şi cîntă cu o voce exagerat de puternică: *That's Maria!* Apoi apăru un scamator într-un frac acoperit de decoraţii, pentru a executa lucrurile cele mai uimitoare, domnul Hildebrandt îi interpretă grozav de asemănător pe Goethe, Bismarck şi Napoleon, iar redactorul doctor Wiesensprung ţinu în ultimul moment o conferinţă umoristică pe tema: „Importanţa socială a berii de primăvară". Totuşi, la sfîrşit, încordarea ajunse la culme, întrucît urma ultimul număr, acest număr plin de mister, care se găsea pe program încadrat cu o cunună de lauri şi suna astfel: *„Luischen.* Cîntec şi dans. Muzica de Alfred Läutner".

Un freamăt străbătu sala, iar privirile se întîlniră, cînd muzicanţii îşi puseră instrumentele deoparte şi Läutner, care pînă atunci stătuse rezemat de o uşă, tăcut, cu ţigareta între buzele ţuguiate nepăsător, luă loc, împreună cu Amra Jacoby la pianul aşezat la mijloc în faţa cortinei. Roşu la faţă, răsfoi nervos partiturile în vreme ce Amra, sprijinită cu un braţ de speteaza scaunului, era dimpotrivă puţin palidă şi se uita cu o privire furişă spre public. Apoi, în vreme ce toată lumea întinse gîtul, răsună semnalul strident al clopoţelului. Domnul Läutner şi Amra interpretară cîteva măsuri ca o introducere insignifiantă, cortina se ridică, apăru Luischen...

O tresărire de consternare se transmise prin mulţimea spec-

tatorilor care încremeniră, cînd îşi făcu intrarea în scenă, cu un trudnic pas de dans ca de urs, acea tristă masă oribil împopoţonată. Era avocatul. Corpul său inform era înfăşurat într-o rochie largă, fără falduri, din mătase roşie ca sîngele, care-i cădea pînă la picioare, iar această rochie era în aşa fel croită, încît lăsa liber, într-un fel dezgustător, gîtul pudrat cu făină. Mînecile erau foarte scurte, bufante spre umeri, iar braţele groase şi fără muşchi erau acoperite de nişte mănuşi lungi de un galben deschis, în vreme ce pe cap era aşezată o perucă blondă ca franzela, cu bucle, pe care se legăna încolo şi-ncoace o pană verde. iar de sub această perucă privea o figură galbenă, buhăită, nefericită, de o voioşie disperată, ai cărei obraji tremurau în sus şi-n jos într-un fel ce trezea mila şi ai cărei ochi mici, cu cearcăne roşii, priveau ţintă cu încordare spre podea, fără să vadă nimic, în vreme ce obezul ţopăia trudnic cînd pe-un picior, cînd pe altul şi fie că-şi strîngea cu amîndouă mîinile rochia, fie că ridica braţele lipsite de vlagă cu amîndouă degetele arătătoare în sus — alte mişcări nu ştia; în acest timp, în sunetele pianului, cînta cu o voce sugrumată şi gîfîită un cîntec stupid...

Nu emana mai mult decît oricînd de la această jalnică figură o adiere rece de suferinţă, care ucidea orice veselie spontană şi se lăsa asupra tuturor celor din sală ca apăsarea de neînlăturat a unei penibile indispoziţii?... Aceeaşi groază persista în adîncul nenumăraţilor ochi care se aţinteau ca fascinaţi spre acel tablou, spre acea pereche de la pian şi acel soţ aflat acolo sus... Scandalul tăcut, neauzit dură cam cinci lungi minute.

Apoi urmă clipa pe care nici unul dintre părtaşi nu avea s-o uite toată viaţa... Să ne imaginăm ce s-a petrecut de fapt în acest scurt, înfricoşător şi complicat răstimp.

Este cunoscut ridicolul cuplet intitulat *Luischen* şi fără îndoială că n-au fost uitate stihurile care sunau aşa:

Cu pas iute şi uşor,
Dansez vals şi polca bine;
Sînt Luischen din popor,
Mor bărbaţii după mine...

— aceste stihuri urîte şi uşurele care formează refrenul a trei strofe relativ lungi. Cu siguranţă că, scriind o melodie nouă pentru aceste cuvinte, Alfred Läutner realizase opera sa de căpătîi, ridicînd la culme maniera sa de a ului prin intercalarea în mijlocul unei cîrpăceli vulgare şi comice a unui pasaj artistic de muzică superioară. De-a lungul primelor strofe, melodia, evoluînd în do major, fusese relativ drăguţă şi cu totul banală. La începutul refrenului citat, ritmul deveni mai vioi şi apărură disonanţe care, prin detaşarea sonoră mereu mai vie a unui si, anunţa o tranziţie spre fa major. Aceste dizarmonii se compli-

cau pînă la cuvîntul „bine", iar după „sînt", care desăvîrşea confuzia şi tensiunea, trebuia să urmeze un deznodămînt spre fa diez major. În loc de asta, se întîmpla lucrul cel mai surprinzător. Anume, printr-o întorsătură bruscă, datorată unei idei aproape geniale, tonalitatea se schimbă în fa major, iar această intercalare, executată prin folosirea ambelor pedale pe cele două silabe mult prelungite ale cuvîntului „Luischen", era de un efect indescriptibil, cu totul nemaiauzit! Era o surpriză absolut uluitoare, o bruscă atingere a nervilor, care-ţi dădea fiori pînă în măduva spinării, era o minune, o destăinuire, o dezvăluire aproape îngrozitoare prin ivirea ei bruscă, o draperie ce se sfîşie...

Iar la acest acord în fa major, avocatul Jacoby încetă să mai danseze. Rămase locului, de parcă ar fi prins rădăcini pe scenă, cu amîndouă degetele ridicate — unul ceva mai jos decît celălalt, i-ul din „Luischen" i se frînse în gură, amuţi, iar în vreme ce acompaniamentul de pian se întrerupse brusc aproape concomitent, apariţia aceasta bizară, îngrozitor de ridicolă de-acolo de sus holbă ochii inflamaţi, cu capul întins animalic înainte... Holba ochii spre acea sală festivă, dichisită, luminoasă şi plină de oameni, în care, ca o emanaţie a tuturor acestor oameni, plutea scandalul, dens aproape ca o atmosferă... Holba ochii la toate acele chipuri înălţate, schimonosite şi viu luminate, la acele sute de ochi îndreptaţi cu aceeaşi expresie ştiutoare spre perechea de-acolo de jos şi spre el însuşi... În răstimpul acestei tăceri teribile, neîntrerupte de nici un sunet, care plutea peste toată lumea, ochii săi mereu mai căscaţi rătăceau încet şi lugubru de la această pereche spre public şi de la public spre pereche... pe faţa lui păru că trece brusc sclipirea unei înţelegeri, un şuvoi de sînge se revărsă în această faţă, făcînd-o să devină roşie ca rochia de mătase, pentru ca numaidecît după aceea să se retragă, lăsînd-o galbenă ca ceara — şi bărbatul cel gras se prăbuşi, făcînd scîndurile să trosnească.

Timp de o clipită liniştea încă mai dăinui; apoi se auziră strigăte, se iscă tumult, cîţiva domni inimoşi, printre care un tînăr medic, săriră din orchestră pe scenă, cortina fu lăsată.

Amra Jacoby şi Alfred Läutner şedeau încă la pian, întorşi cu spatele unul la altul. El, cu capul plecat, părea că ascultă în continuare tranziţia lui spre fa major; ea, incapabilă să înţeleagă atît de repede cu creierul ei de vrabie ce se întîmpla, îşi rotea privirea, cu o faţă lipsită de orice expresie...

Îndată după aceea, tînărul medic, un domn scund, evreu, cu faţa serioasă şi cioc negru, reapăru în sală. Cîtorva domni care-l înconjurară, le răspunse ridicînd din umeri:

— S-a sfîrşit.

DULAPUL de HAINE

O poveste plină de enigme

CÎND ACCELERATUL BERLIN-ROMA intră într-o gară de mărime mijlocie, afară era mohorît, întunecat şi rece. Într-un compartiment de clasa întîi cu învelitoare din dantelă pe canapelele late tapisate cu pluş, se ridică de pe locul său un călător aflat singur acolo: Albrecht van der Qualen[1]. Se trezise. Simţea în gură un gust sălciu şi în tot trupul acea senzaţie nu foarte plăcută iscată de oprirea după o călătorie mai îndelungată, de amuţirea duruitului ritmic al roţilor, de liniştea în care zgomotele de-afară, strigătele şi semnalele se disting într-un mod ciudat... Această stare e ca o trezire dintr-o beţie, dintr-o amorţeală. Nervilor noştri le este brusc smuls reazemul, ritmul în seama cărora se lăsaseră: acum se simt extrem de tulburaţi şi părăsiţi. Iar aceasta cu atît mai mult, cînd concomitent, în timpul călătoriei, ne trezim dintr-un somn greu.

Albrecht van der Qualen îşi îndreptă puţin spinarea, se duse la fereastră şi coborî geamul. Privi de-a lungul trenului. În faţă, la vagonul de poştă, mai mulţi oameni se ocupau cu încărcatul şi descărcatul pachetelor. Locomotiva scoase diverse sunete, strănută şi fornăi puţin, apoi tăcu şi rămase liniştită, dar numai aşa cum stă liniştit un cal care ridică tremurînd copita, mişcă din urechi şi aşteaptă nerăbdător semnalul s-o pornească. O doamnă înaltă şi grasă, într-o manta de ploaie lungă, tîra cu o faţă extrem de îngrijorată o valiză foarte grea pe care o împingea necontenit înainte, izbind-o cu piciorul, tot pe lîngă vagon, încolo şi-ncoace: mută, parcă hăituită, cu ochii plini de spaimă. Mai ales buza de sus, pe care o împinsese mult înainte şi pe care se aflau picături de sudoare mici de tot, avea ceva nespus de mişcător... Draga de tine, biată femeie! gîndi van der Qualen. Dacă aş putea să te-ajut, să te duc la adăpost, să te liniştesc, numai de dragul buzei tale de sus! Dar fiecare cu ale lui[2], aşa e rostul lumii, iar eu, care în clipa asta nu am a mă teme de nimic, stau aici şi mă uit la tine ca la un gîndac căzut pe spate.

Pe modestul peron domnea semiîntunericul. Era seară sau dimineaţă? Nu ştia. Dormise şi era ceva cu totul nesigur dacă dormise două, cinci sau douăsprezece ore. Nu i se întîmpla oare să doarmă douăzeci şi patru de ore şi chiar mai mult, fără nici cea mai mică întrerupere, profund, extraordinar de profund? — Era un domn îmbrăcat în palton de lungime mijlocie, maro închis, cu guler de catifea. Din trăsăturile lui foarte greu i s-ar fi putut deduce vîrsta, putea să varieze între douăzeci şi cinci şi aproape patruzeci de ani. Avea un ten gălbui, dar ochii îi erau negri, arzători, cum e cărbunele, cu cearcăne adînci. Aceşti ochi nu trădau nimic bun. Cîţiva medici, în convorbiri serioase şi sincere ca între bărbaţi, nu-i mai dăduseră multe luni... Încolo, mai e de spus că părul său brun era pieptănat lins, cu cărarea într-o parte.

La Berlin — deşi Berlinul nu fusese punctul de pornire al călătoriei sale — se urcase întîmplător, cu mica sa valiză din piele roşie, în acceleratul care tocmai pleca, dormise, iar acum, cînd se trezise, se simţea cu totul desprins de timp, ceea ce-i procura o senzaţie plăcută. Nu avea ceas. Era fericit să simtă că de lănţugul subţire de aur prins în jurul gîtului îi atîrnă doar un mic medalion vîrît în buzunarul vestei. Nu-i plăcea să ştie ce oră este şi nici în ce săptămînă se afla, deoarece nici calendar nu avea. De mai multă vreme se dezobişnuise să cunoască ce zi a lunii este, sau şi ce lună, ba chiar ce an. Totul stă scris în aer gîndea el de obicei, iar prin asta înţelegea multe lucruri, deşi expresia era cam confuză. În această ignorare era tulburat rareori sau niciodată, deoarece se străduia să ţină departe de el orice tulburare de acest fel. Nu-i era oare destul să observe cu aproximaţie ce anotimp este? Trebuie să fie oarecum toamnă, gîndea el, în timp ce privea afară, spre peronul înceţoşat şi umed. Mai mult nu ştiu! Dar ştiu eu măcar unde mă aflu?

Şi deodată, la acest gînd, mulţumirea pe care o resimţea se prefăcu într-o spaimă dublată de bucurie. Nu, nu ştia unde se află! Mai era încă în Germania? Fără îndoială. În Germania de nord? Rămînea de văzut. Cu ochii încă împăienjeniţi de somn văzuse că vagonul său trece prin dreptul unei tăblii luminate care indica probabil numele staţiei — pînă în creierul său nu ajunsese nici măcar imaginea unei litere. Încă buimac, îi auzise pe conductori strigînd de două sau de trei ori numele — nu înţelesese din el nici un sunet. Acolo însă, acolo în semiîntunericul despre care nu ştia de e dimineaţă sau seară, se afla o localitate străină, un oraş necunoscut... Albrecht van der Qualen îşi luă din plasă pălăria de fetru, apucă valiza din piele roşie, ale cărei curele cu catarame strîngeau şi un pled din lînă mătăsoasă cu carouri roşii şi albe, în care era vîrîtă, la rîndu-i, o umbrelă cu mînerul de argint şi, cu toate că avea bilet pînă la Florenţa,

părăsi vagonul, o luă de-a lungul modestului peron, își depuse bagajul la biroul respectiv, își aprinse o țigară de foi, își vîrî mîinile — nu avea nici baston, nici umbrelă — în buzunarele paltonului și părăsi gara. Afară, în piața întunecată, umedă și relativ goală, cinci sau șase birjari trosneau din bice, iar un bărbat cu șapcă împodobită cu trese, îmbrăcat într-o manta lungă, în care se înfășura înfrigurat, spuse cu un accent interogativ:

— Hotelul „La omul cumsecade"?

Van der Qualen îi mulțumi politicos și-și văzu drept înainte de drum. Oamenii pe care-i întîlnea își ridicaseră gulerele, din care pricină o făcu și el, își înfundă bărbia în catifea și merse mai departe nici repede, nici încet, fumînd.

Trecu pe lîngă niște ziduri scunde, pe lîngă o poartă veche[3] cu două turnuri masive, peste un pod pe ale cărui balustrade se găseau statui și sub care se rostogolea alene apa tulbure. Se apropie o luntre lungă și putredă, din spatele căreia un om vîslea cu o prăjină lungă. Van der Qualen se opri puțin și se aplecă peste balustradă. Ia te uită, gîndi el, un rîu, un rîu. Plăcut lucru că nu-i știu numele, un nume oarecare...[4] Apoi plecă mai departe.

Își continuă drumul drept înainte pe trotuarul unei străzi care nu era nici foarte lată, nici foarte îngustă, și o coti apoi la stînga. Era seară. Lămpile electrice cu arc zvîcniră, pîlpîiră de cîteva ori, șuierară, apoi își împrăștiară lumina în ceață. Prăvăliile închideau. Așadar, să spunem că în toate privințele este toamnă, gîndi van der Qualen și merse mai departe pe trotuarul negru din pricina umezelii. Nu purta galoși[5] dar ghetele lui erau masive, solide, trainice, deși nu lipsite de eleganță.

Se îndrepta tot spre stînga. Pe lîngă el pășeau în grabă oameni, ducîndu-se sau venind de la treburile lor. Iar eu umblu între ei, gîndi el, și sînt singur și străin cum n-a mai fost om pe lumea asta. Nu am nici o treabă și nici un țel. Nu am măcar un baston în care să mă sprijin. Nu poate fi nimeni mai nestatornic, mai liber, mai neimplicat în ceva. Nu-mi datorează nimeni nimic, iar eu nu datorez nimănui nimic. Dumnezeu nu și-a întins niciodată mîna asupră-mi, nici măcar nu mă cunoaște. E bine să rămîi devotat nefericirii fără să ceri de pomană; poți spune: Nu sînt cu nimic dator lui Dumnezeu...

Ajunse curînd aproape de capătul orașului. Venise probabil luînd-o din centru cam de-a curmezișul. Se găsea acum la periferie, pe o stradă largă cu pomi și vile, o coti la dreapta, trecu de trei sau patru ulițe cu aspect rural, luminate doar de felinare cu gaz, și se opri în cele din urmă pe o uliță mai largă, înaintea unei porți de lemn aflate pe dreapta, lîngă o casă obișnuită zugrăvită într-un galben închis, care se deosebea de toate celelalte prin geamurile ei ca oglinda, foarte boltite și opace. La poartă

era fixată o tăblie pe care sta scris: „În această casă, la etajul trei, sînt camere de închiriat". „Așa?" spuse el, azvîrli restul țigării, intră pe poartă, o luă de-a lungul unor uluci care despărțeau terenul de cel învecinat, intră la stînga pe ușa casei, parcurse din doi pași holul așternut cu un preș sărăcăcios, o pătură veche, cenușie, și începu să urce modesta scară de lemn.

Și ușile de la etaje erau foarte modeste, cu geamuri jivrate și plasă de sîrmă și cu plăcuțe pe care erau înscrise diverse nume. Palierele scării erau luminate de lămpi cu petrol. La etajul al treilea — era ultimul, după care venea podul — se găseau intrări și la dreapta, și la stînga scării: uși simple, vopsite în maro, ale unor odăi, pe care nu se vedea nici un nume. Van der Qualen trase de mînerul de alamă al soneriei de la ușa din mijloc. Clopoțelul sună, dar înăuntru nu se auzi nici o mișcare. Bătu la ușa din stînga. Nici un răspuns. Bătu la dreapta... Se auziră pași tărăgănați, ușori, și ușa fu deschisă.

Era o femeie, o doamnă voinică, bătrînă, slabă și înaltă. Purta o bonetă cu o fundă mare, de un mov șters, și o rochie de modă veche, neagră, spălăcită. Avea o față de pasăre, scofîlcită, iar pe fruntea ei se vedea o porțiune dintr-o eczemă, o excrescență cu aspect de mușchi. Era ceva cam dezgustător.

— Bună seara, spuse van der Qualen. Camerele...

Bătrîna doamnă dădu din cap; dădu din cap și schiță un zîmbet, tăcut și plin de înțeles, și arătă cu o mînă lungă, frumoasă, albă, cu un gest domol, obosit și distins spre ușa din față, cea din stînga. Apoi se retrase și reapăru cu o cheie. Ia te uită, gîndi el, stînd în spatele ei, în timp ce descuia. Sînteți ca o apariție de coșmar, stimată doamnă, ca o figură din Hoffmann[6]... Doamna luă lampa cu petrol din cîrlig și-l lăsă să intre.

Era o încăpere mică, scundă, cu dușumea cafenie; pereții erau îmbrăcați pînă sus cu rogojini de culoarea paiului. Fereastra de pe peretele din fund, în dreapta, era acoperită cu o perdea albă de muselină, care cădea în lungi falduri înguste. Ușa albă către odaia învecinată se afla pe mîna dreaptă.

Doamna deschise ușa și ridică lampa. Această a doua odaie era jalnic de sărăcăcioasă, cu pereți albi și goi, față de care trei scaune din trestie vopsite cu un lac roșu deschis se aflau în același contrast ca fragii cu frișca. Un dulap de haine, un lavoar lîngă oglindă... Patul, o mobilă de mahon neobișnuit de masivă, se afla liber în mijlocul odăii.

— Aveți ceva împotrivă? întrebă bătrîna doamnă și-și trecu ușor mîna lungă, albă, frumoasă peste excrescența de mușchi de pe frunte... Era ca și cum ar fi spus-o din nebăgare de seamă, ca și cum nu i-ar fi venit în minte în clipa aceea o expresie mai obișnuită. Adăugă numaidecît: Ca să zicem așa? —

— Nu, n-am nimic împotrivă, spuse van der Qualen. Odăile sînt mobilate relativ amuzant. Le închiriez... Aş dori să-mi aducă cineva lucrurile de la gară, iată recipisa. Fiţi bună să mi se facă patul, să mi se aranjeze noptiera... daţi-mi chiar acum cheia de la casă, cheia de la etaj... şi procuraţi-mi cîteva prosoape. Aş vrea să-mi fac puţin toaleta, apoi să mă duc în oraş să mănînc, iar mai tîrziu să mă întorc.

Scoase din buzunar un etui nichelat, luă din el un săpun şi începu să-şi spele la lavoar faţa şi mîinile. În acest timp privea prin geamurile mult bombate în afară, jos, spre strada noroioasă de periferie, luminată de felinarele cu gaz, spre lămpile cu arc şi spre vile... Ştergîndu-se pe mîini, se îndreptă spre dulapul de haine. Era o mobilă grosolană, băiţuită, care se cam clătina, împodobită deasupra cu un ornament naiv şi aşezată la mijlocul peretelui lateral din dreapta, exact în nişa unei a doua uşi albe, care ducea desigur spre încăperile unde se intra dinspre scară pe uşa principală şi din mijloc. Unele lucruri de pe lumea asta sînt bine rînduite, gîndi van der Qualen. Acest dulap de haine se potriveşte în nişa uşii de parcă ar fi fost făcut pentru asta... Deschise... Dulapul era complet gol, cu mai multe rînduri de cîrlige prinse în tavan; dar mobila aceasta solidă nu avea perete în spate, ci era închis cu o stofă cenuşie, tare, o obişnuită ţesătură de iută, fixată în cele patru colţuri cu pioneze sau cuie.

Van der Qualen închise dulapul, îşi luă pălăria, îşi ridică din nou gulerul paltonului, stinse lumînarea şi ieşi. În timp ce trecu prin odaia din faţă i se păru că, între zgomotele paşilor săi, aude din celelalte încăperi un sunet slab, limpede, metalic... dar nu fu deloc sigur că nu e o amăgire. E ca şi cum un inel de aur ar cădea într-o cupă de argint, gîndi el, în vreme ce încuie locuinţa, coborî scara, părăsi casa şi o porni înapoi spre oraş.

Pe una din străzile animate, intră într-un restaurant viu luminat şi luă loc la una din primele mese, întors cu spatele spre toţi ceilalţi. Mîncă o supă de legume cu pîine prăjită, un biftec cu ou, compot, bău vin şi-şi termină cina cu o bucăţică de gorgonzola[7] verde şi o jumătate de pară. În vreme ce plăti şi se îmbrăcă, trase cîteva fumuri dintr-o ţigară rusească, apoi îşi aprinse o ţigară de foi şi ieşi. Hoinări puţin prin împrejurimi, dădu de drumul spre casa de la periferie şi o porni într-acolo fără grabă.

Cînd van der Qualen deschise uşa clădirii şi o porni în sus pe scara neluminată, toată casa cu ferestre ca oglinda zăcea mută în întuneric. Îşi lumină drumul cu un chibrit şi descuie la etajul al treilea uşa cafenie din stînga, care ducea în odaia lui. După ce-şi puse paltonul şi pălăria pe divan, aprinse lampa de pe marea masă de scris şi găsi lîngă ea valiza cu pledul rulat şi

umbrela. Desfăcu pledul şi scoase o sticlă de coniac, după care luă din valiza de piele un păhărel, se aşeză în fotoliul cu braţe, îşi fumă pînă la capăt ţigara, bînd din cînd în cînd cîte-o înghiţitură. E plăcut, gîndi el, că mai există pe lumea asta şi coniacul... Apoi trecu în dormitor, unde aprinse lumînarea de pe noptieră, stinse lampa de dincolo şi începu să se dezbrace. Îşi puse piesă cu piesă costumul gri, nebătător la ochi, dar trainic, pe scaunul roşu de lîngă pat; apoi, cînd tocmai îşi scotea bretelele, îşi aminti de pălăria şi paltonul ce rămăseseră pe divan; le aduse de-acolo, deschise dulapul... Se trase un pas înapoi şi se prinse cu mîna de una din marile sfere de mahon de-un roşu închis care împodobeau cele patru colţuri ale patului.

Odaia cu pereţii ei albi şi goi, faţă de care scaunele vopsite cu lac roşu contrastau ca fragii cu frişca, era învăluită în lumina pîlpîitoare a lumînării. Dar acolo, dulapul de haine, a cărui uşă stătea larg deschisă, nu era gol, în el stătea cineva, o siluetă, o făptură, atît de graţioasă, încît inima lui Albrecht van der Qualen se opri o clipă, apoi reîncepu să lucreze bătînd din plin, domol şi blînd... Făptura era complet goală şi-şi ţinea ridicat braţul subţire, delicat, iar cu degetul arătător se agăţa de un cîrlig din tavanul dulapului. Pletele castanii lungi şi buclate îi cădeau pe umerii de copil, emanînd atîta farmec, încît te înmărmurea. În ochii ei negri, prelungi, se reflecta lumina lumînării... Gura ei era puţin cam mare, dar cu expresia dulce a buzelor somnului, cînd coboară după zile de chin pe fruntea noastră. Ţinea călcîiele bine strînse, iar picioarele-i zvelte se lipeau unul de altul...[8]

Albrecht van der Qualen se frecă la ochi cu mîna şi privi... văzu că acolo, jos, în colţul din dreapta, pînza cenuşie de iută era desprinsă...

— Cum? spuse el... Nu vrei să intri?... cum să zic... să ieşi de-acolo? Nu serveşti un păhărel de coniac? O jumătate de păhărel?...

Nu aşteptă nici un răspuns şi nici nu primi vreunul. Ochii ei mijiţi, strălucitori şi atît de negri, încît păreau lipsiţi de expresie, insondabili şi muţi, erau îndreptaţi spre el, dar parcă în gol şi fără ţel, cu o privire pierdută, ca şi cum nici nu l-ar fi văzut.

— Să-ţi povestesc? întrebă ea deodată, cu o voce liniştită, voalată.

— Povesteşte... răspunse el.

Se lăsase jos pe marginea patului şi şedea ţinîndu-şi paltonul pe genunchi, cu mîinile împreunate deasupra. Gura îi era întredeschisă, iar ochii pe jumătate închişi. Sîngele însă îi circula pulsînd cald şi domol prin corp, iar în urechi auzea un vîjîit slab.

Ea se aşezase în dulap şi-şi înlănţuise cu braţele delicate unul dintre genunchi, în vreme ce piciorul celălalt îi atîrna

afară. Își apăsa cu antebrațele sînii mici, pielea întinsă a genunchiului îi strălucea... Începu să povestească... povesti cu vocea înceată, în vreme ce flacăra luminării executa dansuri mute...

Doi tineri mergeau odată pe un cîmp sterp, iar ea își ținea capul culcat pe umărul lui. Buruienile împrăștiau un miros puternic, dar ceturile serii și începuseră să se ridice ca niște nori de pe pămînt: Acesta fu începutul. Adeseori erau versuri, care rimau într-un fel incomparabil de ușor și dulce, așa cum ni se întîmplă uneori, cînd sîntem pe jumătate adormiți în nopți de febră. Dar povestirea nu se termină cu bine. Sfîrșitul fu foarte trist, întocmai ca atunci cînd doi se țin strîns îmbrățișați și, în vreme ce buzele le sînt alipite, unul îi înfige celuilalt un cuțit lat în corp, mai sus de centură, și asta din motive întemeiate. Așa se încheie povestirea. Apoi, cu gesturi infinit de calme și simple, ea se ridică, dădu la o parte colțul din dreapta al țesăturii cenușii care forma peretele din spate al dulapului și dispăru.

De atunci înainte o găsi în fiecare seară în dulapul său de haine și o ascultă... cîte seri? Cîte zile, săptămîni sau luni rămase el în această locuință și în acest oraș? — Nimănui nu i-ar fi de nici un folos, dacă s-ar indica aici numărul. Ce bucurie i-ar oferi cuiva un biet număr?... Iar noi știm că mai mulți doctori nu-i dăduseră lui Albrecht van der Qualen multe luni de trăit..

Ea îi povestea... și erau povestiri triste, fără mîngîiere, dar ele i se așezau ca o dulce povară pe inimă și o făceau să bată tot mai încet și mai fericită. Adeseori uita de sine... Sîngele începea să-i clocotească, întindea mîinile spre ea, iar ea nu schița nici o împotrivire. Apoi însă n-o mai găsea în dulap seri la rînd, iar cînd se reîntorcea, nu-i mai povestea nimic mai multe seri, ca să înceapă mai apoi cu încetul, pînă cînd el iar uita de sine.

Cît a durat acest lucru... cine știe? Cine știe măcar dacă în acea după-amiază Albrecht van der Qualen s-a trezit cu adevărat și a pornit-o în acel oraș străin, sau dacă nu cumva mai curînd a rămas, dormind, în compartimentul său de clasa întîi și a fost dus de acceleratul Berlin-Roma, cu o viteză nemaipomenită, peste munți și dealuri? Cine dintre noi s-ar încumeta să dea cu certitudine și pe răspunderea lui un răspuns la această întrebare? E ceva ce nu se poate ști nicicum. „Totul stă scris în aer..."

RĂZBUNAT

„PENTRU ADEVĂRURILE cele mai simple și fundamentale, spuse la o oră înaintată Anselm, viața irosește uneori dovezile cele mai originale."

Cînd am cunoscut-o pe Dunja Stegemann, aveam douăzeci de ani și eram de o neghiobie extremă. Preocupat cu sîrguință de dorința de a-mi aduna mințile, eram departe de realizarea acestei intenții. Dorințele mele erau neînfrînate, mă dedam fără nici un scrupul satisfacerii lor, iar perversității pline de curiozitate a modului meu de viață îi asociam în cel mai încîntător chip acel idealism care, de exemplu, mă făcea să doresc din suflet intimitatea pură, spirituală — dar absolut spirituală — cu o femeie. În ceea ce o privește pe Dunja Stegemann, trebuie să spun că se născuse la Moscova din părinți germani și crescuse acolo, sau, oricum, în Rusia. Stăpînind trei limbi, rusa, franceza și germana, venise în Germania ca guvernantă, dar, înzestrată cu instincte artistice, renunțase după cîțiva ani la această profesie și trăia acum ca femeie inteligentă și liberă, ca filozoafă și celibatară, colaborînd la o publicație de rangul al doilea sau al treilea cu cronici literare sau muzicale.

Cînd am întîlnit-o, în ziua sosirii mele în B., la sărăcăcioasa *table d'hôte*[1] a unei mici pensiuni, avea treizeci de ani: — o persoană înaltă, cu pieptul plat, cu șoldurile plate, cu ochii de un verde luminos, incapabili de o expresie confuză, un nas nemăsurat de lung și o pieptănătură neîngrijită, de un blond indiferent. Rochia modestă, de un maro închis, îi era tot atît de lipsită de podoabe și cochetărie ca și mîinile. Nu mai văzusem niciodată la vreo femeie o asemenea urîțenie fără echivoc și categorică.

La *roastbeef*, ajunserăm să vorbim despre Wagner în general și despre *Tristan* în special. Libertatea spiritului ei mă ului. Aerul ei de emancipare[2] era atît de firesc, atît de lipsit de exagerare și de frondă, atît de liniștit și de la sine înțeles cum nu-mi

închipuisem că e cu putinţă. Calmul obiectiv cu care a rostit în cursul conversaţiei noastre expresii ca „pasiune descărnată" mi-a făcut o impresie puternică. Iar privirile, mişcările, modul camaraderesc în care îşi punea mîna pe braţul meu erau pe potriva vorbelor ei...

Conversaţia noastră a fost animată şi profundă, am continuat-o ore în şir după-masă, cînd ceilalţi patru sau cinci oaspeţi părăsiseră de mult sufrageria, ne-am revăzut la cină, mai tîrziu am făcut muzică la pianul dezacordat al pensiunii, ne-am împărtăşit din nou idei şi sentimente şi ne-am înţeles perfect. Am simţit o mare satisfaţie. Găsisem o femeie care gîndea bărbăteşte într-un mod desăvîrşit. Cuvintele slujeau chestiunii în discuţie şi nu unei cochetării personale, iar lipsa ei de prejudecăţi făcea posibil acel radicalism intim în comunicarea reciprocă a trăirilor, a dispoziţiilor sufleteşti şi senzaţiilor care constituiau pe atunci pasiunea mea. Mi se îndeplinise dorinţa: descoperisem o femeie-camarad, a cărei sublimă sinceritate nu lăsa să se ivească nimic neliniştitor şi în preajma căreia mă simţeam cît se poate de sigur şi încredinţat că e pus în mişcare numai spiritul meu, căci farmecele trupeşti ale acestei intelectuale erau acelea ale unei mături. Da, siguranţa mea în această privinţă se consolidă cu atît mai mult cu cît, pe măsură ce intimitatea noastră sufletească spori, tot ceea ce era carnal la Dunja Stegemann îmi deveni din ce în ce mai antipatic şi chiar îmi făcea silă: — un triumf al spiritului, cum nu l-aş fi putut dori mai strălucitor.

Şi totuşi... totuşi, oricît de desăvîrşit s-a dezvoltat prietenia noastră, cu oricîtă lipsă de stingherealâ ne-am vizitat reciproc în locuinţele noastre, după ce am părăsit pensiunea, între noi stăruia adesea ceva care ar fi trebuit să fie cu totul şi cu totul străin de răceala sublimă a neobişnuitei noastre legături... se ivea între noi tocmai atunci cînd sufletele noastre îşi dezvăluiau unul altuia ultimele şi cele mai caste taine, cînd spiritele noastre lucrau la soluţionarea celor mai subtile enigme ale lor, cînd apelativul „dumneavoastră", obişnuit în orele noastre mai puţin elevate, lăsa loc unui nepătat „tu"... ceva ca o iritare neplăcută plutea în aer, făcîndu-l impur şi stingherindu-mă respiraţia... Ea părea că nu simte nimic din toate acestea. Tăria şi libertatea ei erau atît de mari! Eu însă resimţeam acel ceva şi din această cauză sufeream.

Mai acută ca niciodată a devenit senzaţia de care vorbesc într-o seară, cînd şedeam în odaia mea adînciţi într-o discuţie psihologică. Mîncase la mine; pe masa rotundă, de pe care strînsesem totul, mai rămăsese vinul roşu, din care continuam să bem, iar poziţia absolut lipsită de orice galanterie în care ne fumam ţigaretele era caracteristică pentru relaţia dintre noi: Dunja Stegemann stătea în picioare lîngă masă, în vreme ce eu,

cu faţa întoarsă în aceeaşi direcţie, mă odihneam pe jumătate culcat pe canapea. — Conversaţia noastră pătrunzătoare, analitică şi de o sinceritate radicală, care se ocupa de stările sufleteşti iscate la bărbat şi femeie de dragoste, continua. Eu însă nu eram liniştit, nu mă simţeam liber şi devenisem neobişnuit de iritabil, probabil din pricină că băusem mult. Se simţea prezenţa acelui ceva... acea neplăcută iritare plutea în aer şi-l făcea impur în aşa măsură încît îmi deveni mereu mai insuportabil. Mă simţeam îmboldit în mod imperativ de dorinţa, similară aceleia de a deschide cu violenţă o fereastră, să izgonesc o dată pentru totdeauna în imperiul neantului acel ceva neliniştitor lipsit de orice îndreptăţire. Ceea ce m-am hotărît să rostesc, pentru a termina o dată, nu era nici mai tare nici mai sincer decît multe alte lucruri pe care le exprimasem între noi. Şi, Dumnezeule, ea mi-ar fi mulţumit cel puţin dacă aş fi făcut concesii politeţii şi galanteriei...

— Ascultă, spusei, ridicînd genunchiul şi punînd picior peste picior, există ceva ce-am tot uitat să menţionez. Ştii tu în ce constă pentru mine farmecul cel mai original şi mai fin al relaţiei dintre noi? În familiaritatea intimă a spiritelor noastre, care mi-a devenit indispensabilă, în opoziţie cu repulsia pronunţată pe care o resimt trupeşte faţă de tine.

Tăcere.

— Da, da, zise ea apoi, e amuzant.

Cu asta, remarca mea digresivă a fost tranşată, iar conversaţia noastră despre iubire îşi urmă cursul. Îmi trăsei răsuflarea. Fereastra fusese deschisă. Limpezimea, puritatea şi siguranţa situaţiei fuseseră restabilite, lucru de care avusese desigur şi ea nevoie. Continuarăm să fumăm şi să discutăm.

— Şi mai e ceva, spuse ea brusc, despre care trebuia să aducem o dată vorba între noi... Anume, tu nu ştii că eu am avut odată o relaţie amoroasă.

Îmi întorsei capul spre ea şi o privii buimac. Şedea dreaptă, foarte liniştită şi-şi mişca încet încolo şi-ncoace pe masă mîna în care ţinea ţigareta. Deschisese puţin gura, iar ochii ei de un verde deschis priveau imobil drept înainte. Strigai:

— Tu?... Dumneavoastră?... Una platonică?

— Nu, una... serioasă.

— Unde... cînd... cu cine?

— În Frankfurt pe Main, acum un an, cu un funcţionar de bancă, un bărbat încă tînăr, foarte frumos... Simţeam nevoia să ţi-o spun o dată.. Mă bucur că acuma ştii. — Sau am decăzut cumva în consideraţia ta?

Izbucnii în rîs, mă întinsei din nou şi începui să bat darabana cu degetele pe perete.

— Probabil, zisei pe un ton ironic foarte apăsat.

N-o mai priveam, îmi ţineam faţa întoarsă spre perete şi mă uitam la degetele cu care băteam darabana. Dintr-o lovitură, atmosfera care abia se purificase devenise atît de densă, încît sîngele mi se urcă la cap şi-mi înceţoşă ochii. Muierea asta se lăsase iubită. Corpul ei fusese îmbrăţişat de un bărbat. Fără să-mi întorc faţa de la perete, îmi lăsai fantezia să dezbrace acest corp şi găsii în el un farmec dezgustător. Îmi mai turnai un pahar de vin roşu — al cîtelea? — şi-l dădui pe gît. Tăcere.

— Da, repetă ea cu jumătate de voce, mă bucur că acuma o ştii.

Intonaţia semnificativă cu care rosti aceste cuvinte făcu să mă apuce un tremur josnic. Şedea acolo, singură cu mine în odaie pe la miezul nopţii, dreaptă, fără să se mişte, într-o imobilitate plină de aşteptare şi dăruire. Instinctele mele vicioase fuseseră răscolite. Reprezentarea rafinamentului ce-ar fi putut să rezide în desfrîul neruşinat şi diabolic la care m-aş fi dedat cu această femeie îmi făcea inima să bată într-un mod insuportabil.

— Ia te uită! spusei bîlbîindu-mă. Mi se pare ceva extrem de interesant!... Şi te-a amuzat, funcţionarul ăsta de bancă?

Ea răspunse:

— O, desigur.

— Şi, continuai, tot fără s-o privesc, n-ai avea nimic împotrivă să mai trăieşti încă o dată aşa ceva?

— Absolut nimic...

Brusc, cu o smucitură, mă răsucii, îmi răsucii, îmi proptii mîna pe pernă şi o întrebai cu insolenţa unei pofte nemăsurate:

— Cum ar fi dacă am face-o noi doi?

Ea îşi întoarse încet faţa spre mine şi mă privi cu o mirare prietenoasă.

— Oh, dragul meu, ce-ţi trece prin cap? — Nu, relaţia dintre noi e totuşi de natură prea pur spirituală.

— Ei, da... da... ăsta e însă un lucru deosebit! Am putea totuşi, fără să aducem altminteri vreo pagubă prieteniei noastre şi făcînd cu totul abstracţie de ea, să ne apropiem şi în alt mod...

— Ba nu! Înţelegi dumneata, eu spun nu! răspunse ea mereu mai mirată.

Cu furia desfrînatului care nu e obişnuit să se dezbare nici de ideile cele mai murdare, strigai:

— De ce nu? De ce nu? Ce-s mofturile astea ale tale?

Făcui gestul de parcă aş fi vrut să trec la fapte. — Dunja Stegemann se ridică în picioare.

— Vino-ţi în fire, zise ea. Ţi-ai pierdut minţile! Îţi cunosc slăbiciunea, dar asta e ceva nedemn de dumneata. Am spus nu şi ţi-am spus că simpatia noastră reciprocă este de natură absolut spirituală. Dumneata nu înţelegi? — Iar acum vreau să plec.

S-a făcut tîrziu.

M-am dezmeticit, îmi regăsisem cumpătul.

— Aşadar, un refuz!? spusei rîzînd... Fie, sper că asta nu va schimba nimic în prietenia noastră...

— De ce-ar schimba?! răspunse Dunja Stegemann şi-mi dădu mîna camaraderește, cu un zîmbet oarecum batjocoritor în jurul gurii ei urîte. — Apoi plecă.

Rămăsei în picioare în mijlocul odăii, iar faţa mea nu arăta desigur prea isteaţă, în vreme ce-mi perindam încă o dată prin minte această adorabilă aventură. În cele din urmă mă plesnii cu mîna peste frunte şi mă dusei la culcare.

DRUMUL spre CIMITIR

DRUMUL SPRE CIMITIR se desfăşura tot pe lîngă şosea, mereu în latura ei, pînă îşi atingea ţelul, anume cimitirul. De cealaltă parte se aflau la început locuinţe omeneşti, construcţiile noi de la periferie, la care, în parte, încă se mai lucra; urmau apoi ogoarele. În ceea ce priveşte şoseaua, flancată de copaci, nişte fagi noduroşi de vîrstă matură, era pe jumătate pavată, pe jumătate nepavată. Dar drumul spre cimitir era presărat cu un strat subţire de pietriş, care-i dădea aspectul unei poteci plăcute. Între drum şi şosea se întindea un şanţ îngust, plin de iarbă şi flori de cîmp.

Era primăvară, aproape vară. Lumea zîmbea. Cerul albastru al lui Dumnezeu era presărat numai cu bucheţele rotunde, compacte de nori, tamponat cu cocoloaşe curate albe ca zăpada, care aveau o expresie umoristică. Păsările ciripeau în fagi, iar dinspre ogoare adia un vînt domol.

Pe şosea se tîra spre oraş o căruţă din satul cel mai apropiat, cu două roţi pe partea pavată, cu celelalte pe cea nepavată. Căruţaşul şedea cu picioarele atîrnate de-o parte şi de alta a oiştii şi fluiera cît se poate de fals. În partea cea mai din fund a căruţei stătea un căţel galben, cu spatele întors spre stăpîn, şi privea peste botişorul său ascuţit, cu o figură nespus de serioasă şi concentrată, înapoi, spre drumul pe care veniseră. Era un căţel fără asemănare, făcea o avere, te cuprindea veselia privindu-l; din păcate, nu aparţine temei noastre şi trebuie să ne abatem atenţia de la el. Pe lîngă căruţă trecu un mic detaşament de soldaţi. Veneau de la cazarma aflată nu departe, mărşăluiau muiaţi în sudoarea lor şi cîntau. O a doua căruţă se apropie tîrîndu-se dinspre oraş spre satul din apropiere. Căruţaşul dormea, iar în căruţă nu se găsea nici un cîine, astfel că acest vehicul este lipsit de orice interes. Pe drum veneau două calfe de meseriaş, unul cocoşat, celălalt de statură uriaşă. Mergeau în picioarele goale, cu cizmele atîrnate pe umeri, strigară ceva glumeţ

către căruţaşul adormit şi-şi văzură de drum. Era un trafic moderat, care se desfăşura fără încurcături şi incidente.

Pe drumul spre cimitir păşea numai *un* bărbat; mergea încet, cu capul plecat şi sprijinit într-un baston negru. Acest bărbat se numea Piepsam, Lobgott Piepsam[1], şi nu altfel. Îi indicăm explicit numele, deoarece în cele ce urmează s-a comportat în modul cel mai ciudat.

Era îmbrăcat în negru, căci de afla în drum spre mormintele celor dragi ai săi. Purta o pălărie-cilindru grosolană, arcuită, un gheroc lustruit de vechime, pantaloni prea înguşti şi prea scurţi şi mănuşi glasate negre, roase peste tot. Gîtul, un gît lung, subţire, cu mărul lui Adam mare, i se ridica dintr-un guler răsfrînt, cu pînza rărită, pe la margini chiar puţin scămoşată. Cînd însă omul înălţa capul, ceea ce făcea din cînd în cînd ca să vadă cît mai are pînă la cimitir, puteai să vezi un chip ciudat, un chip pe care fără nici o îndoială nu aveai să-l uiţi curînd.

Era ras cu perdaf şi palid. Între obrajii scobiţi ieşea în relief un nas îngroşat ca un tubercul, arzînd de o nemaipomenită roşeaţă nefirească şi plin pînă la exces de o mulţime de mici excrescenţe, tumori nesănătoase, care îi dădeau un aspect neregulat şi fantastic. Acest nas, a cărui văpaie intensă contrasta violent cu paloarea mată a suprafeţei obrazului, avea ceva ireal şi pitoresc, arăta ca aplicat, ca un nas de carnaval, ca o glumă melancolică. Dar nu era aşa ceva... Omul îşi ţinea gura încleştată, o gură lată cu colţurile lăsate, iar cînd privea în sus, sprîncenele negre inspicate cu perişori albi se înălţau mult sub borul pălăriei, în aşa fel încît puteai să vezi ce iritaţi şi ce jalnic cercănaţi îi erau ochii. Pe scurt, era un chip căruia nu puteai să-i refuzi multă vreme cea mai vie simpatie.

Înfăţişarea lui Lobgott Piepsam nu era veselă, nu se potrivea cu această dimineaţă plăcută şi, chiar şi pentru unul care voia să viziteze mormintele celor dragi, arăta prea vrednică de plîns. Dacă însă ai fi privit în sufletul său, trebuia să admiţi că existau suficiente motive pentru asta. Era puţin cam deprimat, nu?... e greu să vă fac să înţelegeţi un asemenea lucru pe voi, nişte oameni atît de veseli... puţin cam nefericit, nu-i aşa? puţin cam rău tratat. Ah, ca să rostim adevărul, lucrurile stăteau în toate aceste privinţe nu doar puţin cam rău, ci într-un grad înalt şi, fără exagerare, jalnic.

Mai întîi, omul bea. Ei, despre asta va mai veni vorba. Apoi era văduv, orfan şi părăsit de toată lumea; nu avea pe pămînt nici un suflet care să ţină la el. Nevastă-sa, născută Lebzelt, îi fusese smulsă cu o jumătate de an în urmă la naşterea unui copil; era al treilea copil şi fusese mort. Şi ceilalţi doi copii îi muriseră, unul de difterie, celălalt de absolut nimic, probabil de o slăbiciune generală. Dar asta nu fusese destul, curînd după

aceea îşi pierduse şi sursa de cîştig, fusese dat afară cu ocări din slujbă şi pîine, fapt legat de patima care era mai tare decît Piepsam.

Cîndva mai reuşise în oarecare măsură să i se opună, deşi, periodic, i se lăsa pradă în mod nechibzuit. După ce însă i se răpiseră nevasta şi copiii şi rămăsese fără reazem şi sprijin, fără familie, singur pe pămînt, viciul pusese stăpînire pe el şi-i frînsese din ce în ce mai mult rezistenţa sufletească. Fusese funcţionar în serviciul unei societăţi de asigurare, un fel de copist mai răsărit, cu nouăzeci de mărci peşin pe an. În stări cînd era incapabil de calcule, se făcuse vinovat de greşeli grosolane, astfel că, după repetate avertismente, fusese concediat ca nevrednic de încredere.

E limpede că această evoluţie nicidecum morală a lui Piepsam avusese drept urmare că se prăbuşise, căzînd total pradă ruinei. Trebuie să ştiţi că nefericirea unui om îi ucide demnitatea — e oricum bine să cunoşti întrucîtva aceste lucruri. În cazul de faţă, ele aveau un aspect ciudat şi teribil. Nu e de nici un folos dacă omul îşi susţine faţă de el însuşi nevinovăţia: de cele mai multe ori, tot se va dispreţui pentru nenorocirea lui. Dar dispreţul de sine şi viciul stau într-o înfiorătoare relaţie reciprocă, se hrănesc unul pe altul, lucrează mînă în mînă, încît e ceva de speriat. Aşa stăteau lucrurile şi cu Piepsam. Bea, fiindcă nu se respecta, şi se respecta din ce în ce mai puţin, fiindcă mereu reînnoita spulberare a tuturor bunelor sale intenţii îi măcina încrederea în sine. Acasă, în dulapul său de haine, obişnuia să ţină o sticlă cu un lichid galben ca otrava, un lichid nimicitor, căruia din prudenţă nu-i spunem numele. În faţa acestui dulap, Lobgott Piepsam stătuse textual în genunchi şi-şi muşcase limba, şi totuşi în cele din urmă nu-i rezistase... Nu vă povestim cu plăcere asemenea lucruri, însă ele sînt totuşi bogate în învăţăminte. — Acum mergea pe drumul spre cimitir şi-şi avînta înainte bastonul cel negru. Adierea de vînt mîngîia şi nasul *său,* dar el nu simţea. Cu sprîncenele mult ridicate privea ţintă lumea cu ochii goi, un om nenorocit şi pierdut. — Deodată auzi în urma lui un zgomot şi ascultă atent: de foarte departe se apropia cu mare iuţeală un fîşîit uşor. Se întoarse şi se opri... Era o bicicletă, ale cărei pneuri scrîşneau pe stratul subţire de pietriş de pe pămînt şi care venea spre el în plină viteză, apoi îşi încetini ritmul, deoarece Piepsam stătea în mijlocul drumului.

În şa şedea un tînăr, un băieţandru, un turist fără griji. Ah, Doamne, băiatul nu ridica nicidecum pretenţia de a fi numărat printre cei mari şi străluciţi de pe acest pămînt! Mergea pe o bicicletă de calitate mijlocie, n-are-a face de ce fabricaţie, o bicicletă de două sute de mărci, întîmplător reuşită. Şi cu ea o pornise vioi din oraş, ca să mîne puţin prin ţară, cu pedale sclipitoare, în natura liberă a lui Dumnezeu, ura! Purta o cămaşă pestriţă şi, peste ea, o jachetă gri, jambiere sport şi cea mai zglobie şepcuţă de pe lume — o şepcuţă nostimă, cu carouri cafenii şi un nasture în creştet. De sub ea însă zbucnea o claie, un moţ gros de păr blond ce i se ridica pe frunte. Ochii lui erau de un albastru spălăcit. Se apropia ca viaţa însăşi şi suna din clopoţel, dar Piepsam nu se urni din drum nici cu o palmă. Stătea acolo şi se uita la viaţă cu o figură imobilă.

Viaţa îi aruncă o privire supărată şi trecu încet pe lîngă el, după care Piepsam o porni de asemenea mai departe. Cînd însă viaţa se află în faţa lui, spuse încet, accentuînd foarte apăsat cuvintele:

— Numărul nouă mii şapte sute şapte.

Apoi îşi strînse buzele şi-şi aţinti ochii drept înainte, în vreme ce simţea că privirea vieţii se opreşte mirată asupra lui.

Viaţa se răsucise, se apucase cu o mînă de spatele şeii şi înainta foarte încet.

— Cum? întrebă ea...

— Numărul nouă mii şapte sute şapte, repetă Piepsam. O, nimic. Am să vă reclam.

— O să mă reclamaţi? întrebă viaţa, se răsuci şi mai mult şi-şi continuă drumul încă mai încet, în aşa fel încît era nevoită, făcînd un efort, să balanseze ghidonul încolo şi-ncoace...

— Cu siguranţă, răspunse Piepsam la o distanţă de vreo cinci, şase paşi.

— De ce? întrebă viaţa şi se dădu jos de pe bicicletă. Se opri locului privindu-l în aşteptare.

— O ştii şi dumneata cu siguranţă.

— Nu, nu ştiu.

— Trebuie să ştii.

— Dar *nu* ştiu, spuse viaţa, şi nu mă interesează cîtuşi de puţin!

Acestea spuse, se pregăti să se suie din nou pe bicicletă. Era bună de gură.

— Am să te reclam, fiindcă circuli pe-aici, nu pe acolo, pe şosea, fiindcă circuli pe drumul spre cimitir, spuse Piepsam.

— Dar, dragă domnule! zise viaţa, rîzînd supărată şi nerăbdătoare, se întoarse din nou şi rămase pe loc... Doar vezi urme de bicicletă de-a lungul întregului drum... Pe-aici circulă cine vrea...

— *Nu-mi* pasă, replică Piepsam, am să te reclam.

— Ei, n-aveţi decît, faceţi ce poftiţi! strigă viaţa şi se sui pe bicicletă. Se sui într-adevăr, nu se făcu de ruşine nereuşind; se împinse o singură dată proptindu-se în picior, se aşeză bine în şa şi se strădui să recîştige ritmul corespunzător temperamentului său.

— Dacă tot continui să circuli pe-aici, pe drumul spre cimitir, am să te reclam cu siguranţă, zise Piepsam pe un ton ridicat, cu vocea tremurătoare. Dar viaţa se sinchisi prea puţin de asta, îşi urmă drumul cu viteză crescîndă.

Dacă aţi fi văzut în acea clipă chipul lui Lobgott Piepsam, aţi fi fost profund îngroziţi. Îşi încleştă buzele atît de tare, încît obrajii şi chiar nasul arzător i se strîmbară, iar de sub sprîncenele ridicate nefiresc de sus ochii săi priveau cu o expresie demenţială bicicleta ce se îndepărta. Deodată se repezi înainte. Parcurse în fugă scurta distanţă ce-l separa de bicicletă şi apucă gentuţa aninată de şa, se prinse cu amîndouă mîinile de ea, se atîrnă pur şi simplu şi, cu gura mereu încleştată, mut şi cu ochi sălbatici, smuci din toate puterile de vehiculul care căuta să înainteze şi se balansa. Cine l-ar fi văzut s-ar fi întrebat dacă intenţionează din răutate să-l împiedice pe tînăr să-şi continue drumul; sau doreşte să se lase remorcat, să-şi ia avînt şi să călătorească împreună, mînînd olecuţă, cu pedale sclipitoare, în natura liberă a lui Dumnezeu, ura!... Bicicleta nu putu să reziste mult acestei poveri deznădăjduite, se opri, se înclină, căzu.

Acum însă, viaţa deveni brutală. Se opri într-un picior, îşi repezi braţul drept şi-i aplică domnului Piepsam o asemenea lovitură în piept, încît acesta se dădu cîţiva paşi înapoi, clătinîndu-se. Apoi spuse ridicînd vocea ameninţător:

— Eşti cu siguranţă beat, omule! Dacă mai ai de gînd, zevzecule, să mă reţii, te fac fărîme, înţelegi? Îţi zdrobesc oasele! Bagă asta la cap!

Zicînd acestea, îi întoarse domnului Piepsam spatele, îşi trase cu o mişcare mînioasă şepcuţa mai bine pe cap şi se sui din nou pe bicicletă. Într-adevăr, era bună de gură. Ca şi mai înainte, se săltă fără să greşească. Se aşeză într-o dată, cu o mişcare sigură, în şa stăpînind deîndată vehiculul. Piepsam îi văzu spinarea îndepărtîndu-se mereu mai repede.

Se opri, gîfîind, şi urmări cu ochii holbaţi viaţa... Aceasta nu se prăvăli, nu i se întîmplă nici un necaz, nu-i plesni nici un pneu, nu se poticni de nici o piatră aflată în drum; se îndepărta ca pe arcuri, în goană. Piepsam începu să strige şi să ocărască — puteai spune că urlă, nu mai era o voce omenească.

— N-ai să mergi mai departe! răcni el. N-ai s-o faci! Ia-o pe şosea, nu pe drumul spre cimitir, m-auzi?... Dă-te jos, dă-te imediat jos! Oh! oh! Te reclam! Ah, Dumnezeule, dacă ai cădea, dacă te-ai răsturna, canalie fluşturatică, te-aş călca în picioare, ţi-aş zdrobi mutra cu cizmele, blestematule...

Niciodată nu s-a mai văzut aşa ceva? Un om care ocăreşte pe drumul spre cimitir, un om care urlă cu capul tumefiat, care dănţuie înjurînd, ţopăie ca o capră, dă din mîini şi din picioare şi nu se poate stăpîni! Bicicleta nu se mai vedea de mult, dar

Piepsam continua să facă scandal în acelaşi loc.

— Opriţi-l! Opriţi-l! Circulă pe drumul spre cimitir. Daţi-l jos de pe bicicletă, gogomanul şi blestematul! Ah... ah... dac-aş fi pus mîna pe tine, cum te-aş mai fi jupuit, javră neghioabă, fluieră-vînt nerod, măscărici, fanfaron fără minte... Dă-te jos! Dă-te jos, numaidecît! Nu-l azvîrle oare cineva în praf pe nemernicul ăsta?... La plimbare, hai? Pe drumul spre cimitir, hai? Ticălosule! Bădăran obraznic! Maimuţoi blestemat! Ochi albaştri, aşa-i? Şi altceva ce? Scoate-ţi-i-ar dracu', fanfaron fără minte!

Piepsam trecu la expresii ce nu pot fi redate, făcea spume la gură şi împroşca cele mai scabroase înjurături, în vreme ce furia punea din ce în ce mai mult stăpînire pe corpul său. Cîţiva copii cu un coş şi un cîine grifon veniră dinspre şosea spre el; se căţărară prin şanţ şi-l înconjurară pe omul care striga, privindu-i chipul schimonosit. Oamenii care lucrau la noile construcţii sau tocmai îşi luau masa de prînz deveniră de asemenea atenţi; cîţiva bărbaţi şi nişte femei care amestecau mortarul se apropiară pe drum şi se alăturară grupului. Dar Piepsam continua să ţipe furios, lucrurile stăteau din ce în ce mai prost cu el. Agita orbeşte, ca ieşit din minţi pumnii spre cer şi în toate direcţiile, dădea din picioare, se rotea în juru-i, îndoia genunchii, se sălta din nou, făcînd nemăsurate sforţări să strige cît mai tare. Nu se oprea o clipă din sudalme, aproape că nu-şi mai lua timp să respire şi era de mirare de unde-i mai veneau cuvintele acelea. Faţa i se tumefiase înspăimîntător, pălăria-cilindru îi căzuse pe ceafă, iar pieptul cămăşii îi scăpase din centură şi-i atîrna de sub vestă. Ajunsese de mult la generalităţi şi zbiera dînd glas unor lucruri care nu mai aveau nici o legătură cu întîmplarea. Erau aluzii la viaţa lui vicioasă şi referiri religioase, rostite pe un ton atît de nepotrivit şi amestecate anapoda cu înjurături.

— Veniţi încoace, adunaţi-vă cu toţii! urla el. Nu voi, nu numai voi, ci şi voi ăilalţi, voi, ăia cu şepcuţe şi cu ochi albaştri spălăciţi! Vreau să vă strig în urechi adevăruri care să vă umple pe veşie de groază, ticăloşi fluşturatici!... Rînjiţi? Ridicaţi din umeri?... Că eu beau... păi da, beau! Ba chiar mă-mbăt, dacă vreţi să ştiţi! Şi ce-nseamnă asta?! Doar n-au intrat zilele-n sac! Vine ea ziua, netrebnicilor, cînd Dumnezeu o să ne judece pe toţi... Ah... ah... O să vină el, fiul Domnului[2], pe nori, canalii nevinovate, iar dreptatea lui nu e de pe lumea asta! O să vă arunce în fundul iadului[3], făpturi uşuratice, acolo unde-i doar urlet şi...

Piepsam era acum înconjurat de un impunător grup de oameni. Unii rîdeau, alţii se uitau la el cu spîncenele încruntate. Se apropiaseră încă mai mulţi muncitori şi zidăriţe de la con-

strucţii. Un căruţaş coborîse din căruţa lui oprită pe şosea şi, cu biciul în mînă, trecuse şi el şanţul. Un bărbat îl zgudui de braţ pe Piepsam, dar fără nici un rezultat. Soldaţii dintr-un mic detaşament ce trecea în marş întoarseră capul spre el, rîzînd. Căţelul grifon nu mai putu să se stăpînească, îşi propti picioarele din faţă în pămînt şi, cu coada între picioare, începu să-i urle drept în obraz.

Deodată, Lobgott Piepsam strigă din nou cît îl ţinu gura:

— Dă-te jos, dă-te numaidecît jos, filfizon fără minte! Apoi descrise cu un braţ un semicerc larg şi se prăbuşi. Rămase întins pe jos, amuţit deodată, ca un morman de zdrenţe negre în mijlocul curioşilor. Cilindrul său arcuit îi zburase din cap, săltă de cîteva ori pe pămînt, apoi încremeni şi el locului.

Doi zidari se aplecară peste Piepsam, care nu se mai mişca, şi începură să se sfătuiască asupra cazului pe tonul aşezat şi rezonabil al oamenilor ce muncesc. Apoi unul dintre ei se ridică şi dispăru cu paşi repezi. Cei rămaşi mai făcură cîteva încercări cu cel leşinat. Unul îl stropi cu apă dintr-un bidon, altul îşi turnă în palmă nişte rachiu şi îi frecă tîmplele. Dar aceste eforturi nu fură încununate de nici un succes.

Trecu astfel un scurt răstimp. Apoi se auzi duruitul unor roţi şi pe şosea se apropie un vehicul. Era o ambulanţă, care se opri la faţa locului: avea înhămaţi doi căluţi frumoşi şi cîte o uriaşă cruce roşie zugrăvită pe cele două laturi. Doi bărbaţi în uniforme bine croite coborîră de le capră, iar în vreme ce unul se duse în spatele ambulanţei, ca s-o deschidă şi să scoată targa, celălalt sări pe drumul spre cimitir, îi dădu la o parte pe cei ce căscau gura şi-l tîrî, cu ajutorul unui bărbat din mulţime, pe domnul Piepsam pînă la ambulanţă. Îl întinseră pe targă şi-l împinseră înăuntru, ca pe o pîine în cuptor, după care uşa fu închisă şi cei doi în uniformă se căţărară din nou pe capră. Toate acestea se petrecură cu mare precizie, din cîteva mişcări bine exersate, ceac, pac, ca la circ.

Apoi o porniră de-acolo cu Lobgott Piepsam.

GLADIUS DEI[1]

1

ORAŞUL MÜNCHEN STRĂLUCEA. Deasupra pieţelor împodobite sărbătoreşte şi a templelor albe cu coloane, deasupra monumentelor în stil antic şi a bisericilor baroce, a fîntînilor arteziene, a palatelor şi a parcurilor rezidenţiale se întindea un cer sclipitor de mătase albastră, iar perspectivele largi bine calculate şi luminoase, înconjurate de verdeaţă se deschideau în aburul solar al unei frumoase zile de început de iunie.

Ciripit de păsări şi o tainică bucurie peste toate străduţele... Iar în pieţe şi de-a lungul şirurilor de clădiri se rostogoleşte, se întinde şi zumzăie animaţia domoală şi amuzantă a frumosului şi tihnitului oraş. Călători de toate naţionalităţile se plimbă în mici trăsuri încete, privind în dreapta şi-n stînga, curioşi, dar fără alegere, de-a lungul pereţilor caselor, sau ureă scările muzeelor...

Multe ferestre stau deschise, şi din multe răsună în stradă muzică la clavir, la vioară sau la violoncel, strădanii diletantistice, cinstite şi bine intenţionate. La „Odeon"[2] însă, precum se aude, se studiază serios la mai multe piane cu coadă.

Tineri, care fredonează fluierînd motivul Nothung[3] şi seara umplu galeriile modernului teatru, intră şi ies, cu reviste literare în buzunarele hainei, la Universitate şi la Biblioteca de stat. În faţa Academiei de arte frumoase, care-şi întinde braţele albe între Türkenstrasse şi Siegestor, se opreşte o caleaşcă de la curte. Iar sus, pe rampă, stau în picioare, aşezate sau culcate grupuri de modele, bătrîni pitoreşti, copii şi femei în portul locuitorilor din Munţii Albani[4].

Nonşalanţă şi hoinăreală fără grabă pe şirurile lungi de străzi din nord... Nici acolo oamenii nu sînt mînaţi din urmă şi mistuiţi de setea de cîştig, ci trăiesc pentru scopuri plăcute. Tineri artişti, cu pălăriuţe rotunde pe ceafă, cu lavalierele flutu-

rînd şi fără baston, băieţi nepăsători, care-şi achită chiria cu schiţe în culori, se plimbă ca să-şi lase înrîurită dispoziţia sufletească de această dimineaţă azurie, se uită după fetişcanele de tipul acela bondoc, drăgălaş, cu părul brunet ţinut de o cordeluţă, cu picioare cam mari şi moravuri uşurele... La fiecare a cincea casă, geamurile unui atelier sclipesc în soare. Ici, colo, din şirul de case burgheze iese în evidenţă o construcţie artistică, operă a unui tînăr arhitect plin de fantezie, lată şi cu arcade plate, cu o ornamentaţie bizară, plină de duh şi stil. Şi, deodată, pe undeva, uşa de la o faţadă prea plicticoasă e încadrată de o improvizaţie îndrăzneaţă de linii cursive şi culori însorite, bacante, nimfe, nuduri trandafirii...

Eşti necontenit tentat să te opreşti cu încîntare în faţa vitrinelor tîmplăriilor de mobilă fină şi a bazarelor de articole de lux moderne. Cît confort plin de fantezie, cît umor liniar în forma diferitelor obiecte! Peste tot sînt răspîndite mici magazine de sculpturi, rame şi antichităţi, din vitrinele cărora te privesc busturile femeilor florentine din quattrocento pline de o nobilă picanterie. Iar posesorul celei mai mici şi mai ieftine dintre aceste prăvălii îţi vorbeşte despre Donatello[5] şi Mino da Fiesole[6] ca şi cînd ar fi primit personal de la ei dreptul de multiplicare...

Iar acolo sus, pe Odeonplatz, în faţa impunătoarei loggia[7], înaintea căreia se întinde vasta suprafaţă de mozaic, şi pieziş către palatul regentului, lumea se înghesuie în jurul vitrinelor largi şi a galantarelor marelui magazin de artă, spaţiosul magazin de frumuseţi al lui M. Blüthenzweig. Ce vitrină de încîntătoare splendori! Reproduceri de capodopere din toate galeriile de pe pămînt, încadrate în rame scumpe, în tonuri şi cu ornamente rafinate, de un gust de o simplitate preţioasă, reproduceri de picturi moderne, fantezii care încîntă simţurile şi în care antichitatea pare a renaşte într-un mod plin de umor şi realist; arta plastică a Renaşterii, în copii desăvîrşite; trupuri goale din bronz şi sticlărie decorativă fragilă; vase de lut de un stil impunător ieşite din băi de aburi metalici cu o glazură colorată sclipitoare; volume superbe, triumf al noii arte a prezentării grafice, opere ale liricilor la modă cu coperţi de o splendoare decorativă şi distinsă; între toate acestea, portrete de artişti, filozofi, actori, scriitori, expuse pentru a satisface curiozitatea poporului, dornic să cunoască personalităţile... În prima vitrină, în imediata apropiere a librăriei învecinate, pe un şevalet se află un tablou mare, în faţa căruia se înghesuie mulţimea: o fotografie preţioasă realizată în sepia a piesei principale de la marea expoziţie internaţională a anului, la vizitarea căreia invită nişte afişe arhaizante şi eficiente, lipite de coloanele de reclamă între programe de concerte şi recomandări, decorate artistic, ale unor produse de toaletă.

Priveşte în jurul tău, uită-te în vitrinele librăriilor! Ochii tăi întîlnesc titluri ca *Arta locuinţei începînd de la Renaştere, Educaţia simţului culorii, Renaşterea în arta aplicată modernă, Cartea ca operă de artă, Arta decorativă, Setea de artă*;[8] — trebuie să ştii că aceste scrieri stimulative sînt cumpărate şi citite cu miile şi că serile se vorbeşte despre aceleaşi subiecte în faţa unor săli pline...

Dacă ai noroc, întîlneşti în persoană una dintre femeile celebre pe care eşti obligat să le priveşti prin mijlocirea artei, una dintre acele bogate şi frumoase doamne de un blond à la Tizian obţinut artificial, împodobită cu briliante, ale cărei trăsături seducătoare au fost eternizate de mîna unui portretist genial şi despre a cărei viaţă amoroasă vorbeşte oraşul — regine ale serbărilor date de artişti în timpul carnavalului, oleacă boite, oleacă pictate, pline de o nobilă picanterie, cochete şi adorabile. Dar priveşte, colo trece un mare pictor cu amanta lui, într-o trăsură ce urcă pe Ludwigstrasse. Oamenii îşi arată unul altuia trăsura, stai locului şi te uiţi după cei doi. Mulţi salută. Şi nu lipseşte mult ca gardienii de stradă să facă front.

Arta înfloreşte, arta e stăpînă, arta îşi întinde peste oraş sceptrul înfăşurat în trandafiri şi zîmbeşte. Domină o participare generală, plină de respect la prosperitatea artei, o exercitare a acesteia şi o propagandă generală, sîrguincioasă, plină de dăruire în slujba ei, un cult sincer al liniei, al podoabei, al formei, al simţurilor, al frumuseţii... Oraşul München strălucea.

2

UN TÎNĂR PĂŞEA ÎN SUS pe Schellingstrasse; păşea înconjurat de sunetele de clopoţel ale bicicliştilor, pe mijlocul pavajului de lemn dinspre faţada largă a bisericii Sfîntul Ludovic. Dacă te uitai la el, aveai impresia că peste soare ar trece o umbră, sau peste suflet amintirea unor ore grele. Nu-i era lui drag soarele care scălda oraşul într-o strălucire sărbătorească? De ce se ţinea, în timpul mersului, ferecat în el însuşi şi străin de toate, cu ochii îndreptaţi spre pămînt?

Nu purta pălărie, fapt ce nu scandaliza pe nimeni în oraşul lipsit de pretenţii, în care îmbrăcămintea era tratată cu toată libertatea; în loc de pălărie îşi trăsese pe cap gluga raglanului negru, larg, care-i umbrea fruntea joasă, proeminentă şi colţuroasă, îi acoperea urechile şi-i încadra obrajii slabi[9]. Ce frămîntări de conştiinţă, ce scrupule şi ce autoflagelări putuseră scobi într-atît aceşti obraji? Nu este înfiorător să vezi într-o asemenea zi însorită — mîhnirea cuibărită în scobiturile obrajilor unui om? Sprîncenele lui întunecate erau foarte dese la rădăcina îngustă a nasului care i se reliefa mare şi coroiat din obraji, iar

buzele îi erau viguroase şi umflate. Cînd ridica ochii căprui relativ apropiaţi, pe fruntea lui colţuroasă se formau de-a curmezişul nişte cute. Privea cu o expresie de ştiinţă, mărginire şi suferinţă. Văzut din profil, chipul acesta semăna aidoma cu un vechi portret zugrăvit de o mînă monahală, păstrat la Florenţa într-o chilie îngustă şi aspră, din care a pornit cîndva un protest înfricoşător şi nimicitor împotriva vieţii şi a triumfului ei...

Hieronymus[10] păşea pe Schellingstrasse în sus, păşea încet şi apăsat, ţinîndu-şi strîns pe dinăuntru, cu amîndouă mîinile, raglanul larg. Două fetişcane, două dintre acele făpturi cu părul ţinut de cordeluţe, cu picioarele prea mari şi moravuri uşurele, care trecură agale pe lîngă el, braţ la braţ şi dornice de aventură, îşi dădură coate, se uitară la el şi o luară la fugă rîzînd de gluga şi faţa lui. Dar el nu le luă în seamă. Cu capul plecat şi fără a privi în dreapta sau în stînga, traversă Ludwigstrasse şi urcă treptele bisericii.

Canaturile mari ale uşii de la mijloc erau larg deschise. În semiobscuritatea sacră, răcoroasă, cu aer stătut şi încărcat de fum de tămîie, se zărea undeva, departe, un punct de lumină slabă, roşietică. O femeie bătrînă, cu ochii injectaţi, se ridică de pe o bancă de rugăciune şi se tîrî în cîrji printre coloane. Încolo, biserica era goală.

Hieronymus îşi umezi fruntea şi pieptul cu apă sfinţită din agheasmatar, îşi îndoi genunchiul în faţa altarului principal şi rămase apoi în picioare în naos. Nu arăta oare silueta lui ca la ea acasă acolo înăuntru? Stătea drept şi nemişcat, cu capul ridicat liber, nasul lui mare, coroiat ieşea în relief deasupra buzelor viguroase cu o expresie parcă poruncitoare, iar ochii săi nu mai erau îndreptaţi spre pămînt, ci priveau cu îndrăzneală de-a dreptul în depărtare, spre crucifixul de pe altarul principal. Rămase astfel, imobil, un răstimp, apoi îşi îndoi din nou genunchiul, trăgîndu-se înapoi, şi părăsi biserica.

O porni pe Ludwigstrasse în sus, păşind încet şi ferm, cu capul aplecat, prin mijlocul străzii largi, nepavate, către impunătoarea loggia cu statuile ei. Ajuns pe Odeonplatz, ridică însă ochii, astfel că pe fruntea lui colţuroasă se formară de-a curmezişul nişte cute, şi-şi încetini paşii, deoarece atenţia îi fusese atrasă de grupul de oameni adunaţi în faţa vitrinelor marelui magazin de artă, spaţiosul magazin de frumuseţi al lui M. Blüthenzweig.

Oamenii treceau de la o vitrină la alta, îşi arătau comorile expuse şi schimbau păreri privind unul peste umerii celuilalt. Hieronymus se amestecă printre ei şi începu la rîndu-i să contemple toate acele lucruri, să-şi oprească ochii pe toate, bucată cu bucată.

Văzu copiile de capodopere din toate galeriile de pe pămînt,

ramele scumpe în bizareria lor simplă, arta plastică din Renaştere, trupurile din bronz, sticlăria decorativă, vasele sclipitoare, podoabele pentru cărţi şi portretele unor artişti, muzicieni, filozofi, actori, poeţi, văzu totul, stăruind o clipă asupra fiecărui obiect. În vreme ce-şi strîngea raglanul pe dinăuntru cu amîndouă mîinile, îşi sucea capul acoperit de glugă cu mici şi scurte întoarceri de la un lucru la următorul, iar sub sprîncenele întunecate, foarte dese la rădăcina nasului, pe care şi le ridica, ochii săi priveau un răstimp fiecare obiect cu o expresie uimită, insensibilă, de o mirare rece. Astfel ajunse la prima vitrină, aceea în care se găsea tabloul senzaţional, privi o vreme peste umerii oamenilor ce se înghesuiau înaintea lui şi ajunse în cele din urmă în faţă, chiar lîngă geam.

Marea fotografie în sepia, înrămată cu un gust extrem în aur vechi, se găsea pe un şevalet în mijlocul vitrinei. Era o madonă, o lucrare de o sensibilitate absolut modernă, liberă de orice convenţionalism. Înfăţişarea Sfintei născătoare se remarca printr-o feminitate seducătoare, dezgolită şi frumoasă. Ochii ei mari şi voluptuoşi erau înconjuraţi de cearcăne, iar gura, cu buze delicate, surîzînd straniu, era pe jumătate deschisă. Degetele ei subţiri, puţin nervoase şi strînse convulsiv cuprindeau coapsa copilului, un băieţaş gol, de o supleţe distinsă şi aproape primitivă, care se juca în neştire cu sînul ei, în vreme ce aţintea spre contemplator, dintr-o parte, o privire isteaţă.

Lîngă Hieronymus stăteau alţi doi tineri şi discutau despre tablou, doi băieţi ce-aveau sub braţ cărţi pe care le luaseră de la Biblioteca de stat sau le duceau acolo, oameni cu o cultură umanistă, pricepuţi în ale artei şi ştiinţei.

— O duce bine puştiul, lua-m-ar naiba! spuse unul.

— Şi precum se pare, vrea să inspire invidie, ripostă celălalt... O muiere dubioasă!

— O muiere care te face să turbezi! Începi să te cam îndoieşti de dogma despre imaculata concepţiune[11]...

— Da, da, face o impresie cam şocantă... Ai văzut originalul?

— Firește. Am fost pur şi simplu zguduit. În culori, e încă mai afrodisiacă... mai ales ochii.

— Asemănarea e la drept vorbind evidentă.

— Cum adică?

— Nu cunoşti modelul? Pictorul a folosit-o pe micuţa lui modistă. E aproape un portret, doar puternic stilizat în sensul corupţiei... Micuţa e mai nevinovată.

— Sper. Viaţa ar fi prea extenuantă, dacă ar exista multe ca această *mater amata*[12],...

— A cumpărat-o Pinacoteca[13].

— Zău! Ia te uită! A ştiut ea ce face. Tratarea carnaţiei şi cursivitatea liniilor îmbrăcăminţii sînt realmente remarcabile.

— Păi da, e un ins incredibil de înzestrat.

— Îl cunoşti?

— Puţin. Va face carieră, cu siguranţă. A şi fost de două ori la masă la regent[14]...

Ultimele cuvinte le schimbară, cînd şi începuseră să-şi ia rămas bun unul de la celălalt.

— Te vedem diseară la teatru? întrebă unul. Asociaţia dramatică dă *Mandragora* lui Machiavelli[15].

— Oh, bravo. Te poţi aştepta la ceva plăcut. Aveam de gînd să mă duc la Varieteul artiştilor, dar probabil că pînă la urmă am să-l prefer pe bravul Nicolò. La revedere.

Se despărţiră, se traseră înapoi şi o porniră unul la dreapta, iar celălalt la stînga. Alţi oameni le luară locul, ca să contemple tabloul ce se bucura de atît succes. Hieronymus rămase însă nemişcat pe locul său; stătea cu capul întins înainte şi se vedea cum i se strîng convulsiv mîinile cu care-şi ţinea la piept, pe dinăuntru, raglanul. Sprîncenele nu-i mai erau ridicate cu acea expresie mirată, rece şi întrucîtva ostilă, i se coborîseră şi se întunecaseră, obrajii, pe jumătate acoperiţi de gluga neagră, păreau încă mai scobiţi decît înainte, iar buzele groase îi păliseră cu totul. Îşi plecă încet capul, mereu mai adînc, încît în cele din urmă ochii săi priveau ţintă spre opera de artă de jos în sus. Nările nasului său mare tremurau.

Rămase în această poziţie, cu siguranţă, un sfert de oră. Lumea din jurul său se risipea, el însă nu se mişcă din loc. În cele din urmă, se răsuci încet, încet pe vîrful tălpilor şi plecă.

3

DAR IMAGINEA MADONEI plecă împreună cu el. De-aci înainte, fie că şedea în cămăruţa lui îngustă şi mohorîtă sau îngenunchea în biserica răcoroasă, imaginea se afla mereu în faţa sufletului său răzvrătit, cu ochii voluptuoşi, încercănaţi, cu buzele ce zîmbeau enigmatic, goală şi frumoasă. Şi nici o rugăciune n-o putea face să dispară.

În a treia noapte însă, se întîmplă ca la Hieronymus să ajungă o poruncă şi o chemare din înălţimi ca să intervină şi să-şi ridice glasul împotriva nelegiuirii joviale şi a neobrăzatei înfumurări a frumuseţii. În zadar se opuse, aducînd drept pretext, ca şi Moise[16] limba lui neroadă; voia lui Dumnezeu rămase nestrămutată şi impuse timidităţii sale această campanie de jertfă printre duşmanii porniţi pe rîs.

O porni, aşadar, la drum înainte de prînz şi, fiindcă aceasta era voia lui Dumnezeu, se îndreptă spre magazinul de artă, spre marele magazin de frumuseţi al lui M. Blüthenzweig. Mergînd,

purta gluga trasă pe cap şi-şi ţinea raglanul pe dinăuntru, cu amîndouă mîinile.

4

ATMOSFERA devenise apăsătoare; cerul era palid, ameninţa o furtună. Vitrinele magazinului de artă, dar mai ales aceea unde se afla Madona, erau din nou asaltate de popor. Hieronymus aruncă într-acolo doar o scurtă privire, apoi apăsă clanţa uşii de sticlă, pe care erau animate afişe şi publicaţii de artă. „Dumnezeu o vrea!“ spuse el şi intră în magazin.

O fetişcană, care scria pe undeva într-un registru mare aşezat pe un pupitru, o făptură drăguţă, brunetă, cu părul strîns de o cordeluţă şi cu picioare mari, îi ieşi în întîmpinare şi-l întrebă pe un ton amabil cu ce-l poate servi.

— Vă mulţumesc, spuse încet Hieronymus, privind-o cu seriozitate în ochi, în vreme ce de-a curmezişul frunţii colţuroase i se adînceau nişte cute. Nu cu dumneavoastră vreau să vorbesc, ci cu proprietarul magazinului, domnul Blüthenzweig.

Şovăind puţin, fata se retrase din faţa lui şi-şi reluă ocupaţia. El rămase în mijlocul magazinului.

Tot ceea ce afară era expus prin cîteva exemple izolate, aici, înăuntru, se afla în grămezi de douăzeci de ori mai mari şi risipit din belşug: o bogăţie de culori, de linii şi forme, de stil, umor, bun-gust şi frumuseţe. Hieronymus îşi plimbă încet privirea spre cele două laturi, apoi îşi adună şi mai strîns cutele raglanului negru.

În magazin se aflau mai multe persoane. La una din mesele late ce se întindeau de-a curmezişul încăperii, şedea un domn în costum galben, cu bărbuţă de ţap neagră şi răsfoia o mapă cu desene franţuzeşti, care-l făceau din cînd în cînd să pufnească într-un rîs ca un behăit. Îl servea un tînăr cu aspect de salariat prost plătit şi vegetarian, care-i căra mereu noi mape spre cercetare. Aflată vizavi de domnul care behăia, o distinsă doamnă bătrînă examina broderii de artă moderne, nişte mari flori fabuloase în tonuri pale, aşezate una lîngă alta, pe lungi tije rigide. Şi în jurul ei se agita un angajat al magazinului. La a doua masă şedea într-o poziţie neglijentă un englez cu şapca de călătorie pe cap şi cu o pipă de lemn în gură. Bine îmbrăcat, ras proaspăt, rece, de o vîrstă nedefinită, alegea dintre bronzurile pe care i le aducea domnul Blüthenzweig personal. Ţinea de cap şi examina amănunţit, rotind-o încet în jurul propriei axe, silueta delicată a unei fetiţe goale care, necoaptă şi cu forme gingaşe, îşi ţinea mînuţele încrucişate peste sîni, cu o pudoare cochetă.

Domnul Blüthenzweig, un bărbat cu o bărbuţă castanie şi ochi strălucitori aproape de aceeaşi culoare, se agita frecîndu-şi mîinile în jurul englezului şi lăuda statueta fetiţei cu toate epitetele ce-i veneau la îndemînă.

— O sută cincizeci de mărci, *sir,* spunea el în engleză. Artă münchenează, *sir.* Foarte drăguţă, într-adevăr. Plină de farmec, ştiţi. E graţia însăşi, *sir.* Realmente extrem de drăgălaşă şi nostimă, admirabilă. Îi mai veni ceva în minte şi adăugă: cum nu se poate mai atrăgătoare şi ispititoare. Apoi o luă din nou de la capăt.

Nasul domnului Blüthenzweig era cam turtit deasupra buzei superioare, astfel că-şi sufla mereu în mustraţă cu un uşor pufăit. Cîteodată se apropia de client, încovoindu-se, de parcă l-ar fi mirosit. La intrarea lui Hieronymus, domnul Blüthenzweig îi aruncă o fugară privire cercetătoare, dar îndată se dedică din nou englezului.

Doamna cea distinsă îşi alesese obiectul dorit şi părăsi magazinul. Intră încă un domn. Domnul Blüthenzweig îl adulmecă scurt, de parcă ar fi vrut să afle în ce măsură era capabil să cumpere ceva, şi o lăsă pe tînăra contabilă să-l servească. Domnul achiziţionă doar un bust de faianţă al lui Pietro, fiul lui Medici Magnificul, şi plecă. Englezul era şi el gata de plecare. Luă statueta fetiţei şi ieşi, salutat cu ploconeli de domnul Blüthenzweig. După aceea, patronul magazinului se întoarse spre Hieronymus şi se postă în faţa lui.

— Ce doriţi? întrebă el fără multă smerenie.

Hieronymus îşi ţinea raglanul, pe dinăuntru, cu amîndouă mîinile şi-l privi pe domnul Blüthenzweig aproape fără să clipească. Îşi deschise încet gura cu buze groase şi spuse:

— Am venit la dumneavoastră din pricina tabloului din vitrina de colo, fotografia aceea mare, madona. — Vocea lui era răguşită şi lipsită de modulaţii.

— O da, perfect... spuse domnul Blüthenzweig cu vioiciune şi începu să-şi frece mîinile. Şaptezeci de mărci cu ramă cu tot, domnule. Preţ fix... o reproducere clasa întîi. Extrem de atrăgătoare şi plină de farmec.

Hieronymus tăcu. Îşi înclină capul acoperit de glugă şi, în timp ce negustorul de obiecte de artă îi vorbi, se reculese puţin, apoi îşi ridică din nou fruntea şi zise:

— Vă atrag atenţia de la început că nu sînt în situaţia — şi nici nu doresc, în genere, să cumpăr ceva. Îmi pare rău că trebuie să vă înşel aşteptările. Vă compătimesc, dacă asta vă îndurerează. Dar, mai întîi, sînt sărac, iar în al doilea rînd nu-mi plac lucrurile, pe care le vindeţi. Nu, nu pot să cumpăr nimic.

— Nu... aşadar, nimic, spuse domnul Blüthenzweig şi pufni cu putere. Atunci, v-aş întreba...

— După cum cred că vă cunosc, continuă Hieronymus, mă dispreţuiţi din cauză că nu sînt în situaţia de a cumpăra ceva...

— Hm... zise domnul Blüthenzweig. Asta nu! Numai că...

— Vă rog totuşi să mă ascultaţi şi să luaţi în serios cuvintele mele.

— Să iau în serios. Hm. V-aş întreba...

— Mă puteţi întreba, replică Hieronymus iar eu am să vă răspund. Am venit să vă rog să îndepărtaţi numaidecît din vitrina dumneavoastră şi să nu mai expuneţi niciodată tabloul acela, fotografia cea mare, madona.

Domnul Blüthenzweig îl privi un răstimp fără o vorbă pe Hieronymus în faţă, cu o expresie de parcă ar fi vrut să-l facă pe acesta să se simtă încurcat din cauza cuvintelor sale îndrăzneţe. Cum aceasta nu se întîmplă nicidecum, pufni puternic şi rosti:

— Fiţi bun şi spuneţi-mi dacă vă aflaţi aici într-o oarecare calitate oficială, dacă sînteţi autorizat să-mi daţi dispoziţii, sau, de fapt, ce vă aduce la mine...

— O, nu, răspunse Hieronymus; nu am nici o funcţie şi nici o demnitate publică. Puterea nu e de partea mea, domnule, ceea ce mă aduce aici e numai conştiinţa mea.

Căutîndu-şi cuvintele, domnul Blüthenzweig îşi mişcă încolo şi-ncoace capul, suflă violent cu nasul în mustaţă şi rămase o vreme fără grai. În cele din urmă spuse:

— Conştiinţa dumneavoastră.... Ei, luaţi cunoştinţă,... vă rog... că pentru noi conştiinţa dumneavoastră este ceva absolut lipsit de importanţă! —

Acestea spuse, se întoarse şi se îndreptă repede spre pupitrul său din fundul magazinului, începînd să scrie. Cei doi vînzători rîdeau din toată inima. Pînă şi drăguţa domnişoară chicotea deasupra pupitrului ei. În ceea ce-l priveşte pe domnul cel galben cu bărbuţă neagră de ţap, se văzu că era un străin, deoarece, după cum părea, nu înţelesese o iotă din discuţie, ci continua să se ocupe cu desenele franţuzeşti, iar din cînd în cînd lăsa să i se audă rîsul behăitor.

— Vedeţi de terminaţi cu dumnealui, spuse domnul Blüthenzweig peste umăr amploiaţilor săi. Apoi continuă să scrie.

Tînărul cu aspect de salariat prost plătit şi de vegetarian se îndreptă spre Hieronymus, căutînd să-şi stăpînească rîsul; celălalt vînzător se apropie şi el.

— Cu ce vă putem fi, altminteri, de folos? întrebă blajin cel prost plătit.

Hieronymus îşi aţinti asupra lui privirea plină de suferinţă, tîmpă şi totuşi pătrunzătoare.

— Nu, spuse el, nu doresc nimic altceva. Vă rog să îndepărtaţi neîntîrziat tabloul madonei din vitrină, şi anume pentru tot-

deauna.

— Oh... de ce?

— Este Sfînta Maică a Domnului, zise cu o voce surdă Hieronymus.

— Mă rog... Aţi auzit doar că domnul Blüthenzweig nu e dispus să vă îndeplinească dorinţa.

— Trebuie să ne gîndim că e Sfînta Maică a Domnului, zise Hieronymus, cu un tremur al capului.

— Aşa e. — Şi-apoi? Nu e îngăduit să se expună madone? Să se picteze?

— Nu aşa! Nu aşa! protestă aproape în şoaptă Hieronymus, îndreptîndu-şi şi mai mult spinarea şi clătinînd de mai multe ori violent din cap. Fruntea lui colţuroasă de sub glugă era aproape pe de-a-ntregul brăzdată de-a curmezişul de cute lungi şi adînci. Ştiţi prea bine că ceea ce a pictat acolo un om este viciul însuşi... voluptatea dezgolită![17] Am auzit cu urechile mele de la doi necunoscuţi care priveau acest portret al madonei că-i face să pună la îndoială dogma imaculatei concepţiuni...

— Oh, permiteţi, nu despre asta e vorba, spuse tînărul vînzător rîzînd cu superioritate. În orele sale libere, scria o broşură despre mişcarea artistică modernă şi era desigur în măsură să poarte o discuţie competentă. Tabloul este o operă de artă, continuă el, şi trebuie apreciat cu unitatea de măsură cuvenită. A avut cel mai mare succes pretutindeni. Statul l-a cumpărat...

— Am auzit că l-a cumpărat statul, îi luă Hieronymus vorba din gură. Am auzit şi că pictorul a luat masa de două ori la regent. Poporul vorbeşte despre asta, şi Dumnezeu ştie cum trebuie interpretat faptul că pentru o asemenea operă cineva ajunge să se bucure de mare stimă. Ce dovedeşte faptul acesta? Orbirea lumii, o orbire de neînţeles, dacă nu cumva se bizuie pe o făţărnicie nerușinată. Plăsmuirea aceasta a rezultat din senzualitate şi va fi savurată cu senzualitate... e-adevărat sau nu! Răspunde! Răspundeţi şi dumneavoastră, domnule Blüthenzweig.

Urmă o pauză. Hieronymus părea că solicită cu toată seriozitatea un răspuns şi-şi aţintea ochii căprui, pătrunzători, plini de suferinţă, cu schimbul, asupra celor doi vînzători, care se holbau la el curioşi şi miraţi, şi asupra domnului Blüthenzweig, care şedea cu spinarea încovoiată. Domnea liniştea. Numai domnul cel galben cu bărbuţă neagră de ţap, aplecat peste desenele franţuzeşti, îşi făcea auzit rîsul behăitor.

— *Este* adevărat! continuă Hieronymus, iar în vocea lui răguşită tremura o indignare profundă... Nu îndrăzniţi să negaţi! Cum e atunci posibil ca făcătorul acestui tablou să fie celebrat în mod serios, ca şi cum ar fi îmbogăţit bunurile ideale ale omenirii cu încă unul? Cum e posibil să stai în faţa acestei picturi,

să te laşi fără scrupule în voia plăcerii desfrînate pe care-o iscă şi să-ţi şi linişteşti conştiinţa cu vorba frumuseţe, ba chiar să cauţi să te convingi că te transpui într-o stare nobilă, aleasă şi demnă de un om? Este asta o nelegiuire ivită din ignoranţă sau făţărnicie abjectă? La această întrebare, mie îmi stă mintea-n loc... îmi stă mintea-n loc în faţa faptului că un om poate ajunge pe pămînt la cea mai mare faimă prin prosteasca şi neînfrînata manifestare a instinctelor sale animalice ! — Frumuseţea... ce este frumuseţea? Prin ce e dată la iveală frumuseţea şi pe ce se bizuie înrîurirea ei? Mi se pare cu neputinţă, domnule Blüthenzweig, să nu ştiţi asta. Dar e oare imaginabil să pricepi atît de bine un lucru şi să nu te umple dezgustul şi mîhnirea în faţa lui? Este o crimă ca prin proslăvirea şi adoraţia nelegiuită a frumuseţii să confirmi, să sporeşti şi să întăreşti ignoranţa copiilor nerușinaţi şi a celor fără de minte şi obraznici, căci ei sînt departe de suferinţă şi încă mai departe de mîntuire!... Te uiţi încruntat, răspunde-mi, tu, necunoscutule. A şti, vi-o spun eu, este chinul cel mai grozav de pe lume, dar şi purgatoriul fără de a cărui tortură purificatoare nici un suflet omenesc nu ajunge la mîntuire. Nu nerușinatul simţ infantil şi nelegiuita naivitate sînt de folos, domnule Blüthenzweig, ci acea cunoaştere prin care patimile cărnii noastre scîrbavnice pier şi se sting.

Tăcere. Domnul cel galben cu bărbuţă neagră de ţap behăi scurt.

— Ar trebui să plecaţi, spuse blajin cel prost plătit.

Dar Hieronymus n-avea nicidecum de gînd să plece. Cu spinarea dreaptă în raglanul său cu glugă, cu ochi arzători, stătea în mjilocul magazinului de obiecte de artă, iar buzele lui groase rosteau fără întrerupere, pe un ton aspru şi parcă ruginit, cuvinte de osîndă...

— Artă! strigaţi voi, desfătare! Frumuseţe! Învăluiţi lumea în frumuseţe şi daţi fiecărui obiect nobleţea stilului!... Ia mai lăsaţi-mă, nelegiuiţilor! Credeţi că puteţi polei cu strălucirea culorilor mizeria lumii? Credeţi că puteţi acoperi prin larma sărbătorească a bunului gust voluptos geamătul pămîntului chinuit? Vă înşelaţi, nerușinaţilor! Dumnezeu nu se lasă batjocorit, iar în ochii săi neobrăzata idolatrie a suprafeţei strălucitoare este o grozăvie! Tu insulţi arta, răspunde-mi, tu, necunoscutule! Minţiţi, v-o spun eu, eu nu insult arta! Arta nu e o înşelătorie lipsită de conştiinţă, care să aţîţe viaţa carnală, întărind-o şi confirmînd-o! Arta este facla sacră care îşi aruncă lumina milostivă în toate adîncurile înfricoşătoare, în toate hăurile pline de ruşine şi de mîhnire ale existenţei; arta este focul divin adus în lume, pentru ca aceasta să se aprindă şi să piară împreună cu toată ruşinea şi martiriul ei, într-o compasiune mîntuitoare!... Luaţi din vitrina dumneavoastră, domnule Blüthenzweig, opera

vestitului pictor... ba chiar ați face bine s-o dați pradă focului și să-i rispiți cenușa în vînt, în toate cele patru vînturi!...

Vocea lui neplăcută se frînse. Făcuse un pas mare înapoi, își smulsese un braț din învelișul raglanului negru și-l întinsese mult cu o mișcare pătimașă, arătînd cu o mînă ciudat schimonosită, care-i tremura spasmodic în sus și-n jos, spre vitrina unde-și avea locul tabloul madonei care făcuse vîlvă. Rămase încremenit în această atitudine dominatoare. Nasul său mare, coroiat, părea că se avîntă înainte cu o expresie imperativă, sprîncenele întunecate, foarte dese la rădăcina nasului, i se ridicaseră atît de mult, încît fruntea colțuroasă, umbrită de glugă, îi era străbătută toată de-a curmezișul de cute, iar scobiturile obrajilor i se aprinseseră ca de febra unui tuberculos.

În acea clipă însă, domnul Blüthenzweig se răsuci în scaun. Fie că-l indignase prea mult pretenția de a arde reproducerea în valoare de șaptezeci de mărci, fie că răbdarea sa ajunsese la capăt, oricum, chipul său oferea imaginea unei mari și legitime mînii. Arătă cu tocul ușa magazinului, suflă de mai multe ori, iritat, cu nasul în mustață, își drese glasul și rosti apoi accentuînd apăsat cuvintele:

— Dacă n-o ștergi de-aici numaidecît, neobrăzatule, îl pun pe ambalator să te-ajute s-o faci, m-ai înțeles?!

— Oh, nu mă puteți intimida, nu mă puteți alunga, nu-mi puteți amuți vocea! strigă Hieronymus, strîngîndu-și cu pumnul gluga mai dus de piept și clătinînd din cap fără teamă. — Știu că sînt singur și fără putere, și totuși nu voi tăcea pînă cînd nu-mi veți da ascultare, domnule Blüthenzweig! Luați tabloul din vitrină și dați-i chiar astăzi foc! Dar nu-i dați foc numai lui! Aruncați și aceste statuete și busturi, a căror vedere duce la păcat, aruncați și aceste vase și podoabe, aceste reînvieri ale păgînismului, aceste versuri de dragoste cu ilustrații senzuale! Aruncați în foc tot ce adăpostește prăvălia dumneavoastră, domnule Blüthenzweig, căci este o murdărie în fața lui Dumnezeu[18]! Ardeți-le, ardeți-le, ardeți-le! strigă el ieșit din fire, în vreme ce făcea largi și sălbatice mișcări circulare... recolta este coaptă pentru secerători[19]... Nerușinarea acestor vremuri sfărîmă toate digurile... Eu însă vă spun vouă...

— Krauthuber! strigă cu un efort domnul Blüthenzweig, întors spre o ușă din fund. Vino aici imediat!

Ceea ce apăru în scenă ca urmare a acestui ordin fu ceva masiv de o forță nemaipomenită, o făptură omenească enormă, trupeșă, un ins de o robustețe înfricoșătoare, ale cărui mădulare îngroșate, umflate, cărnoase se revărsau peste tot, informe, unul în altul... o arătare uriașă nemaipomenită, care călca încet, apăsat pe podele și gîfîia greu, un om din popor hrănit cu malț, de o vigoare ce insufla spaimă. Sus, pe fața lui, se observa o mus-

tață cu franjuri, ca de focă, corpul îi era acoperit cu un șorț de piele plin de pete, iar mînecile galbene ale cămășii îi erau suflecate pe brațele-i fabuloase.

— Fii bun, Krauthuber, spuse domnul Blüthenzweig, și deschide acestui domn ușa, iar dacă el tot n-o s-o găsească, ajută-l să iasă în stradă.

— Ha? făcu omul, privindu-l cu ochii săi mici de elefant cînd pe Hieronymus, cînd pe mîniosul său patron... Era un sunet scurt izvorît dintr-o forță anevoie ținută în frîu. Apoi, cu pașii săi care făceau să se clatine totul în juru-i, se duse la ușă și o deschise.

Hieronymus se făcuse foarte palid.

— Dați-i foc... mai voi el să spună, dar se și simți încolăcit de o înfricoșătoare forță uriașă, de o putere împotriva căreia orice opoziție era inimaginabilă, și împins încet și irezistibil spre ușă.

— Sînt slab... articulă el. Carnea mea nu suportă violența.... nu rezistă, nu... Ce dovedește asta? Dați-i foc...

Amuți. Se afla afară din magazinul de obiecte de artă. Uriașul slujitor al domnului Blüthenzweig îi făcuse în cele din urmă vînt cu o ușoară izbitură și un brînci, în așa fel încît căzuse pe-o parte, sprijinit într-o mînă, pe scara de piatră. Iar în spatele lui se închise, cu un clinchet, ușa de sticlă.

Se ridică. Rămase drept, în picioare, răsuflînd greu și ținîndu-și cu un pumn gluga mai sus de piept, în vreme ce pe celălalt îl lăsa să-i atîrne sub raglan. În scobiturile obrajilor i se cuibărise o paloare roșie; nările nasului mare, coroiat i se umflau și i se închideau tremurînd; o expresie de ură deznădăjduită îi strîmba buzele urîte, iar ochii săi, parcă tiviți cu jar, rătăceau cu o uitătură buimacă și extatică peste frumoasa piață.

Nu vedea privirile curioase și batjocoritoare îndreptate spre el. Vedea pe suprafața de mozaic din fața marii loggia deșertăciunile lumii, costumele de carnaval de la serbările artiștilor, podoabele, vazele, giuvaerurile, obiectele-stil, statuile și busturile goale de femei, renașteri în pictură ale păgînismului, portretele unor frumuseți vestite datorate unor mîini de maeștri, versurile de iubire voluptuos ornamentate, scrierile de propagandă a artei, toate îngrămădite într-o piramidă și arzînd, mistuite de flăcări, în strigătele de bucurie ale poporului subjugat de înfricoșătoarele lui cuvinte... Vedea proiectată pe zidul gălbui de nori ce urma dinspre Theatinerstrasse și în care răsunau tunete surde, o spadă lată de foc, întinsă în lumina ca de pucioasă peste veselul oraș...

— *Gladius Dei super terram..* șoptiră buzele sale groase și, săltîndu-se pe vîrfuri în raglanul cu glugă, agitînd convulsiv pumnul ascuns, lăsat să-i atîrne, murmură cu voce tremurătoare: *Cito et velociter!*[20].

TRISTAN[1]

1

AICI ESTE SANATORIUL „Einfried“[2]! Cu clădirea sa principală şi aripa laterală mult întinse, se ridică alb, în linii drepte, în mjlocul vastei grădini înzestrate încîntător cu grote, pergole şi mici pavilioane din coajă de copac, iar dincolo de acoperişurile sale de ardezie se înalţă spre cer, masivi, cu pante domoale, munţii acoperiţi de brazi verzi.

Aşezămîntul este condus acum, ca şi în trecut, de doctorul Leander[3]. Cu barba lui neagră cu două vîrfuri, ţepoasă şi creaţă ca părul de cal cu care se umplu mobilele, cu ochelarii săi groşi şi scînteietori şi cu această înfăţişare de om pe care ştiinţa l-a făcut rece, aspru, insuflîndu-i un pesimism calm şi tolerant, doctorul îi ţine sub vraja sa, într-un fel posac şi rezervat, pe pacienţi — pe toţi aceşti indivizi care, prea slabi ca să-şi da singuri legi şi să le respecte, îi încredinţează lui avutul, ca să se poată lăsa sprijiniţi de severitatea lui.

În ce-o priveşte pe domnişoara von Osterloh, ea conducea gospodăria cu o neobosită dăruire. Doamne, cît e de activă, cum mai aleargă, pe scări în sus şi-n jos, de la un capăt la altul al aşezămîntului! Ea domneşte peste bucătărie şi cămară, ea se caţără prin dulapurile de rufărie, porunceşte personalului de serviciu şi se îngrijeşte de masa casei, tratînd-o din unghiurile de vedere ale economiei, igienei, gustului şi ale aspectului exterior plăcut, ea gospodăreşte cu o prudenţă frenetică, iar în vrednicia ei extremă se ascunde un reproş permanent la adresa tuturor bărbaţilor de pe lume, dintre care nici unuia nu i-a venit ideea s-o seducă. Pe obrajii ei arde însă în două pete rotunde, de un roşu-carmin, speranţa de nestins că va deveni o dată şi o dată doamna doctor Leander...

Ozon şi aer liniştit, liniştit... pentru bolnavii de plămîni, „Einfried“ poate fi recomandat, orice-ar spune rivalii invidioşi ai doctorului Leander, cu cea mai mare căldură. Dar acolo se

află nu numai ftizici, ci şi alţi pacienţi de tot felul, domni, doamne şi chiar copii: doctorul Leander poate prezenta succese obţinute în cele mai diferite domenii. Există acolo pacienţi cu afecţiuni gastrice, cum e doamna consilier municipal Spatz, care e bolnavă şi de urechi, persoane cu defecte cardiace, paralitici, reumatici şi bolnavi de nervi în toate stările. Un general diabetic îşi consumă aici, bombănind fără-ncetare, pensia. Mai mulţi domni cu feţele descărnate îşi aruncă picioarele în acel fel nestăpînit care nu promite nimic bun. O doamnă de cincizeci de ani, Höhlenrauch, soţie de pastor, care a adus pe lume nouăsprezece copii şi nu mai e capabilă de absolut nici un gînd, nu-şi găseşte totuşi pacea, ci rătăceşte de un an încheiat, la braţul unei infirmiere particulare, prin toată clădirea gonită de o agitaţie stupidă, ţeapănă şi mută, fără vreun ţel şi neliniştită.

Cînd şi cînd moare cîte unul dintre cei „grav bolnavi“ care zac în camerele lor şi nu apar nici la masă, nici în odaia de conversaţie, şi nimeni, nici chiar vecinul de cameră, nu află nimic. Oaspetele de ceară este scos în liniştea nopţii, iar la „Einfried“ activitatea continuă netulburată, cu masaje, tratamente electrice şi injecţii, duşuri, băi, gimnastică, sudaţii şi inhalări, în diverse încăperi înzestrate cu toate cuceririle vremurilor moderne...

Da, e multă animaţie acolo. Instituţia se află în plină înflorire. Cînd vin oaspeţi noi, portarul de la intrarea în aripa laterală trage clopotul cel mare, iar pe cei care pleacă doctorul Leander îi conduce cu toată pompa, împreună cu domnişoara von Osterloh, pînă la trăsură. Cîte existenţe a adăpostit pînă acum sanatoriul „Einfried“! Se află acolo chiar şi un scriitor, un om excentric, care poartă numele unui oarecare mineral sau al unei pietre preţioase şi care taie frunză la cîini...

De altfel, pe lîngă doctorul Leander mai există şi un al doilea doctor, pentru cazurile uşoare şi pentru cele lipsite de orice speranţă. Îl cheamă Müller şi nu merită în nici un fel să vorbim despre el.

2

LA ÎNCEPUTUL LUI IANUARIE, marele comerciant Klöterjahn — de la firma A. C. Klöterjahn & Comp. — îşi aduse la „Einfried“ soţia; portarul bătu clopotul, iar domnişoara von Osterloh îi salută pe oaspeţii veniţi de departe în camera de primire de la parter, mobilată, ca mai toată vechea şi distinsa casă, cu mobile de un minunat de pur stil empire[4]. Îndată după aceea apăru şi doctorul Leander; se înclină, apoi fu începută o primă conversaţie, orientativă pentru ambele părţi.

Afară se întindea grădina, cu rogojini aşternute pe straturi, cu grote acoperite de zăpadă şi cu micul templu singuratic, iar

doi servitori ai casei tîrau geamantanele noilor oaspeţi de la trăsura oprită pe şosea în faţa porţii cu grilaj, deoarece nu exista un drum pînă la clădire.

Încet, Gabriele, *take care*[5], îngerul meu, şi ţine gura închisă, spusese domnul Klöterjahn, în vreme ce-şi conducea soţia prin grădină, şi oricine ar fi văzut-o ar fi fost de acord în sufletul său, cu inima înduioşată şi tremurîndă, cu acest *take care* — chiar dacă nu se putea nega că domnul Klöterjahn ar fi putut spune acest lucru fără nici o dificultate şi în germană.

Vizitiul care le adusese pe cele două persoane de la gară pînă la sanatoriu, un om necioplit, fără minte şi lipsit de delicateţe, rămăsese cu gura căscată de grijă neputincioasă, în vreme ce marele comerciant îşi ajutase soţia să coboare; ba parcă şi cei doi roibi, din care ieşeau aburi în aerul îngheţat şi liniştit, urmăriseră cu încordare, rotindu-şi ochii spre înapoi, acest gest temător, plin de grijă faţă de atîta graţie neputincioasă şi farmec gingaş.

Tînăra doamnă suferea de traheită, aşa cum se putea citi explicit în scrisoarea pe care domnul Klöterjahn i-o adresase, de pe ţărmul Mării Baltice, anunţîndu-şi sosirea, medicului-şef de la „Einfried" — şi slavă Domnului că nu era vorba de plămîni! Dacă ar fi fost însă totuşi vorba de plămîni, — această nouă pacientă n-ar fi putut oferi o privelişte mai graţioasă şi mai înnobilată, mai pierită şi mai imaterială decît acum cînd, alături de soţul ei masiv, urmărea conversaţia, lăsată pe spate, fără vlagă şi istovită, în fotoliul cu linii drepte, lăcuit în alb.

Mîinile ei frumoase, palide, şi fără alte bijuterii în afara modestei verighete, se odihneau în cutele din poala unei fuste dintr-o stofă grea, de culoare închisă; purta un corsaj gri argintiu strîns pe talie, cu guler înalt şi tare, împodobit în întregime cu aplicaţii din catifea în formă de arabescuri. Dar aceste stofe grele şi călduroase făceau ca nespusa gingăşie, dulceaţă şi oboseală a căpuşorului să apară cu atît mai mişcătoare, mai nepămîntene şi drăgălaşe. Părul de un castaniu luminos, strîns foarte jos pe ceafă într-un coc, era pieptănat lins pe spate, iar în apropierea tîmplei drepte cădea liber pe frunte o buclă creaţă, nu departe de locul unde, deasupra sprîncenei precis desenate, o micuţă vinişoară ciudată de un albastru palid şi bolnăvicios se ramifica pe fruntea nepătată şi parcă transparentă. Această vinişoară albastră de deasupra ochiului domina într-un mod neliniştitor întregul oval fin al feţei. Apărea încă mai evidentă, îndată ce femeia începea să vorbească, ba chiar îndată ce zîmbea, dînd atunci feţei o expresie de încordare, chiar de strîmtorare, ceea ce trezea temeri nelămurite. Cu toate acestea, ea vorbea şi zîmbea. Vorbea deschis şi amabil cu vocea uşor voalată şi zîmbea cu ochii obosiţi, care vădeau cînd şi cînd înclinaţia de a se

decolora şi ale căror colţuri se aflau, de ambele părţi al rădăcinii înguste a nasului, într-o umbră adîncă, şi cu gura frumoasă, mare, lipsită de sînge şi totuşi părînd luminoasă, poate pentru că buzele îi erau trasate extrem de distinct şi clar. Cîteodată tuşea uşor. Atunci îşi ducea batista la gură, apoi o privea.

— Nu tuşi, Gabriele, spuse domnul Klöterjahn. Ştii că acasă doctorul Hinzpeter ţi-a interzis-o stict, *darling*, şi nu trebuie decît să te stăpîneşti, îngerul meu. Cum s-a spus, e vorba de trahee, repetă el. Cînd a început, m-am temut într-adevăr că ar fi vorba de plămîni şi, pe Dumnezeul meu, m-a cuprins o spaimă. Dar nu sînt plămînii, nu, pe naiba, nu facem noi una ca asta, aşa-i Gabriele? He, he!

— Fără nici o îndoială, spuse doctorul Leander, privind-o cu lentilele scînteietoare ale ochelarilor.

După aceea, domnul Klöterjahn ceru cafea — cafea şi chifle cu unt; avea un fel expresiv de a forma sunetul *c* în fundul gîtlejului şi de a spune „chifle cu unt" în aşa fel, încît ţi se trezea apetitul.

Căpătă ceea ce dorea, căpătă şi o odaie pentru el şi soţia lui şi se instalară în ea.

Încolo, doctorul Leander îşi asumă el însuşi tratamentul, fără a-l mai lua în considerare pentru acest caz pe doctorul Müller.

3

PERSONALITATEA NOII PACIENTE trezi o vîlvă neobişnuită la „Einfried", iar domnul Klöterjahn, obişnuit cu asemenea succese, întîmpină cu satisfacţie fiecare omagiu adus soţiei sale. Cînd o văzu prima dată, generalul diabetic încetă pentru o clipă să mai bombăne, domnii cu feţele descărnate, cînd se găseau în apropierea ei, încercau, cu un efort, să-şi stăpînească picioarele, iar doamna consilier municipal Spatz i se alătură numaidecît ca o prietenă mai în vîrstă. Da, făcea impresie doamna care purta numele domnului Klöterjahn! Un scriitor care-şi petrecea de cîteva săptămîni timpul la „Einfried", un tip bizar, al cărui nume suna ca acela al unei pietre preţioase, făcu feţe, feţe, cînd trecu ea pe coridor pe lîngă el, şi se opri şi rămase pe loc de parcă ar fi prins rădăcini chiar şi după ce ea pierise de mult.

Nu trecură nici două zile, şi toţi cei aflaţi pentru cură îi cunoşteau povestea. Se născuse la Bremen, ceea ce, de altfel, se putea recunoaşte, cînd vorbea, după o anume drăgălaşă deformare a sunetelor, şi tot acolo, cu doi ani în urmă, îi spuse „da" pentru toată viaţa marelui comerciant Klöterjahn. Îl urmase apoi în oraşul lui natal, sus, pe ţărmul Mării Baltice şi numai

cu vreo zece luni în urmă îi dăruise, în condiţii neobişnuit de grele şi primejdioase, un copil, un fiu şi moştenitor minunat de vioi şi de reuşit. Din acele zile teribile nu-şi mai recăpătase puterile, dacă am admite că le avusese vreodată. Abia se ridicase din leuzie, extrem de epuizată, extrem de vlăguită, cînd, tuşind, scuipase puţin sînge — oh, nu mult, o picătură neînsemnată de sînge; ar fi fost totuşi mai bine să nu se fi întîmplat acest lucru, iar ceea ce dădea de gîndit fu că neliniştitorul incident se repetă după scurtă vreme. Desigur, existau leacuri pentru aşa ceva, iar doctorul Hinzpeter, medicul casei, se folosi de ele. Prescrise odihnă deplină, înghiţirea unor bucăţele de gheaţă, injecţii cu morfină împotriva iritaţiei tusei, medicamente pentru calmarea, pe cît posibil, a inimii. Dar însănătoşirea nu surveni, iar în vreme ce copilul, Anton Klöterjahn-junior, o splendoare de *baby,* îşi cucerea şi-şi apăra locul în viaţă cu o uriaşă energie şi lipsă de menajamente, tînăra mamă părea că piere arzînd domol şi liniştit... Era vorba, cum s-a spus, de trahee, un cuvînt care în gura doctorului Hinzpeter avea asupra tuturor sufletelor un efect neaşteptat de consolator, liniştitor, aproape înveselitor. Dar, cu toate că nu era vorba de plămîni, doctorul considerase pînă la urmă că pentru a grăbi însănătoşirea era necesară influenţa unei clime mai blînde şi hotărîse internarea într-un sanatoriu, iar faima aşezămîntului „Einfried" şi a conducătorului său făcuse restul.

Aşa stăteau lucrurile; domnul Klöterjahn însuşi povesti toate acestea oricui se arăta interesat. Vorbea tare, vulgar şi bine dispus, ca un om a cărui digestie se află în aceeaşi bună rînduială ca şi punga lui, mişcîndu-şi larg buzele, în felul tărăgănat şi totuşi grăbit al locuitorilor de pe coasta din nord. Unele cuvinte le azvîrlea în aşa mod, încît fiecare sunet părea o mică împuşcătură, lucru care-l făceau să rîdă ca de o glumă izbutită.

Era de statură mijlocie, lat, viguros, cu picioare scurte şi avea o faţă plină, roşie cu ochi albaştri apoşi, umbriţi de gene de un blond deschis, nări largi şi buze umede. Purta favoriţi englezeşti, era îmbrăcat pe de-a-ntregul englezeşte şi se arătă încîntat să găsească la „Einfried" o familie engleză, tată, mamă şi trei copii drăguţi, cu nursa lor, care şedea acolo numai şi numai pentru că nu ştia unde să mai şadă şi cu care el lua de dimineaţă micul dejun în felul englezesc. Încolo, îi plăcea să mănînce şi să bea mult şi bine, se arăta a fi un adevărat cunoscător în ale bucătăriei şi pivniţei şi îi întreţinea în felul cel mai captivant pe cei aflaţi la cură, vorbindu-le despre dineurile date în cercurile cunoscuţilor săi şi descriindu-le anumite feluri alese de mîncare, necunoscute pe-aici. Cînd perora despre toate acestea, mijea ochii cu o expresie prietenoasă, iar vorbirea lui căpăta ceva gutural şi nazal, cu uşoare plescăituri în fundul gîtlejului. Că nu era în principiu nici împotriva altor bucurii pămînteşti se dovedi în acea seară, cînd unul din cei aflaţi la cură la „Einfried", un scriitor profesionist îl văzu pe coridor glumind într-un mod relativ nepermis cu o slujnică — un mic incident umoristic, la care respectivul scriitor făcu o comică mutră de dezgust.

În ceea ce o privea pe soţia domnului Klöterjahn, se putea observa clar şi fără dubii că îi era devotată din toată inima. Îi urmărea zîmbind cuvintele şi mişcările, nu cu acea indulgenţă arogantă pe care unii suferinzi o arătă celor sănătoşi, ci cu o amabilitate şi participare a bolnavilor de treabă la manifestările vitale ale oamenilor ce se simt bine în pielea lor.

Domnul Klöterjahn nu rămase mult la „Einfried". Venise acolo doar ca să-şi conducă soţia, iar după o săptămînă, ştiind-o în siguranţă şi în mîini bune, nu-şi mai prelungi şederea. Obligaţii de aceeaşi importanţă, înfloritorul său copil, afacerile sale de asemenea înfloritoare îl chemau înapoi acasă; toate acestea îl obligară să plece şi să-şi lase soţia să se bucure de cea mai bună îngrijire.

4

SPINELL[6] se numea scriitorul care trăia de mai multe săptămîni la „Einfried", numele său era Detlev Spinell, iar înfăţişarea sa avea ceva bizar.

Imaginaţi-vă un brunet abia trecut de treizeci de ani şi de o statură impunătoare, al cărui păr a şi început să încărunţească vizibil la tîmple, a cărui faţă rotundă, albă, pare cam buhăită şi e lipsită de orice urmă de barbă. Nu era bărbierit — acest lucru s-ar fi observat; moale, ştearsă şi copilărească, faţa lui vădea ici, colo tuleie răzleţe. Arăta foarte ciudat. Privirea ochilor căprui, sclipitori avea o expresie blîndă, nasul îi era cam turtit şi prea cărnos. Încolo, domnul Spinell avea buza de sus boltită şi poroasă în felul romanilor, dinţi mari şi cariaţi şi picioare de o mărime rară. Unul dintre domnii ce nu-şi puteau stăpîni picioarele, un cinic şi un glumeţ, îl botezase pe ascuns „sugaciul descompus"; porecla era însă răutăcioasă şi puţin potrivită. Scriitorul umbla îmbrăcat bine şi după modă, cu redingotă neagră, lungă şi vestă cu picăţele colorate.

Era nesociabil şi nu căuta să se apropie de nici un suflet. Doar rareori se afla într-o dispoziţie prietenoasă, amabilă şi exuberantă, iar aceasta se întîmpla ori de cîte ori domnul Spinell era cuprins de un elan estetic, cînd priveliştea a ceva frumos, armonia a două culori, un vas de o formă nobilă, munţii luminaţi de soarele ce apunea îi smulgeau exclamaţii de admiraţie rostite cu o voce tare.

— Ce frumos! spunea el atunci, aplecîndu-şi capul într-o parte, ridicîndu-şi umerii, răşchirîndu-şi degetele şi încreţindu-şi nasul şi buzele. Dumnezeule, ia priviţi ce frumos!

Sub imboldul unor asemenea clipe, era în stare să îmbrăţişeze orbeşte persoane dintre cele mai diferite, fie bărbat sau femeie...

Pe masa lui se afla în permanenţă, la vedere pentru oricine pătrundea în odaie, cartea pe care o scrisese. Era un roman de mărime mijlocie, prevăzut pe copertă cu un desen absolut derutant şi tipărit pe un fel de hîrtie pentru filtrat cafeaua cu litere care arătau, toate, ca nişte catedrale gotice. Într-un sfert de oră de răgaz, domnişoara von Osterloh îl citise şi-l găsise „rafinat", ceea ce pentru ea era o formă de a rosti perifrastic aprecierea „monstruos de plictisitor". Acţiunea romanului se petrecea în saloane mondene, în fastuoase budoaruri, pline de obiecte alese, gobelinuri, mobile străvechi, porţelanuri splendide, stofe nepreţuite şi giuvaeruri artistice de tot felul. Se punea cel mai mare preţ pe descrierea acestor obiecte şi necontenit parcă-l vedeai pe domnul Spinell încreţindu-şi nasul şi spunînd: „Ce frumos! Dumnezeule, ia priviţi, ce frumos!"... De altfel, era de mirare că nu scrisese încă şi alte cărţi decît aceasta, deoarece era vădit că avea pasiunea scrisului. Cea mai mare parte a zilei şi-o petrecea în odaia lui scriind şi trimitea extraordinar de multe scrisori la poştă, aproape zilnic una sau două — ceea ce făcea să apară straniu şi hazliu faptul că el primea extrem de rar cîte una...

5

DOMNUL SPINELL şedea la masă în faţa soţiei domnului Klöterjahn. La primul prînz la care au luat parte soţii Klöterjahn, el apăru în marea sufragerie de la parterul aripii laterale puţin cam tîrziu, rosti cu o voce moale un salut adresat tuturor şi se aşează la locul său, după care doctorul Leander făcu fără multă ceremonie prezentarea noilor sosiţi. Scriitorul se înclină, după care, evident puţin cam stingherit, începu să mănînce mişcînd într-un fel relativ afectat cuţitul şi furculiţa cu mîinile sale mari, albe şi frumos formate, care-i ieşeau din mînecile strîmte. Mai tîrziu deveni nestînjenit şi-i privi cu linişte, rînd cu rînd, pe domnul Klöterjahn şi pe soţia sa. În timpul prînzului, domnul Klöterjahn îi adresă cîteva întrebări şi remarci privitoare la aşezarea şi clima de la „Einfried", soţia lui strecură şi ea, în felul ei drăgălaş, două sau trei cuvinte, iar domnul Spinell răspunse politicos. Vocea lui era blîndă şi foarte plăcută, totuşi avea un fel de a vorbi cam tărăgănat şi poticnit, de parcă dinţii i-ar fi stat în calea limbii.

După masă, cînd trecură în salon, iar doctorul Leander le ură, îndeosebi noilor oaspeţi, să le fie de bine, soţia domnului Klöterjahn se interesă de comeseanul din faţa ei.

— Cum se numeşte domnul? întrebă ea... Spinelli? N-am înţeles bine numele.

— Spinell... nu Spinelli, doamnă. Nu, nu este italian, s-a născut, din cîte ştiu, la Lemberg[7].

— Cum aţi spus? E scriitor? Sau ce? întrebă domnul Klöterjahn; îşi ţinea mîinile în buzunarele comozilor săi pantaloni englezeşti, îşi aplecă urechea spre doctor şi, cum obişnuiesc unii oameni, deschise, ascultînd, gura.

— Da, nu ştiu — scrie... răspunse doctorul Leander. Cred că a publicat o carte, un fel de roman, realmente nu ştiu...

Acest repetat „nu ştiu" arăta că doctorul Leander nu punea mare preţ pe scriitor, refuzînd şă-şi ia orice răspundere în ce-l privea.

— Dar asta e foarte interesant! spuse soţia domnului Klöterjahn. Nu mai văzuse niciodată la faţă un scriitor.

— Desigur, replică doctorul Leander prevenitor.

— Probabil că se bucură de o anume faimă...

Apoi nu se mai vorbi despre scriitor.

Dar ceva mai tîrziu, după ce noii oaspeţi se retrăseseră, iar doctorul Leander voia să părăsească şi el salonul, domnul Spinell îl reţinu şi se informă şi el la rîndu-i.

— Cum se numeşte perechea? întrebă el... Firește, n-am înţeles.

— Köterjahn, răspunse doctorul Leander şi dădu din nou să plece.

— Cum se numeşte bărbatul? întrebă domnul Spinell...

— Numele lor e *Klöterjahn!* spuse doctorul Leander şi-şi văzu de drum. — Doctorul nu punea mare preţ pe scriitor.

6

AJUNSESE OARE domnul Klöterjahn acasă? Da, se afla acum din nou pe ţărmul Mării Baltice, la afacerile sale şi la copilul său, această micuţă creatură care o costase pe mama lui multă suferinţă şi un mic defect la trahee. Ea însăşi, tînăra femeie, rămase la „Einfried", iar consiliera municipală Spatz i se alătură ca o prietenă mai vîrstnică. Aceasta n-o împiedica însă pe soţia domnului Klöterjahn să întreţină o bună tovărăşie şi cu ceilalţi oaspeţi aflaţi la cură, de pildă cu domnul Spinell care, spre uimirea tuturor (căci pînă atunci nu întreţinuse relaţii cu nici un suflet), îi arătă de la început un extraordinar devotament şi serviabilitate şi cu care ea stătea la taifas nu fără plăcere în orele libere ce i le îngăduia un program zilnic riguros.

Scriitorul se apropia de ea cu o uriaşă precauţie şi cu respect şi nu-i vorbea decît cu vocea grijuliu potolită, în aşa fel încît de cele mai multe ori doamna consilier Spatz, care suferea de urechi, nu înţelegea nimic din ceea ce spunea. Se apropia în vîrful marilor sale picioare de fotoliul în care şedea rezemată, gingaşă şi zîmbitoare, soţia domnului Klöterjahn, rămînea în picioare la doi paşi de ea, îşi ţinea un picior tras înapoi şi bustul aplecat în faţă şi vorbea încet şi insistent, în felul său poticnit şi tărăgănat, gata în orice clipă să se retragă grabnic şi să dispară, îndată ce-ar fi observat pe faţa ei un semn de oboseală şi plictis. Dar el n-o plictisea; îl poftea să se aşeze lîngă ea şi consilieră, îi adresa o întrebare oarecare şi-l asculta apoi surîzînd şi curioasă, căci uneori îşi spunea părerea într-un chip atît de amuzant şi ciudat cum ei nu-i fusese dat niciodată să audă.

— De ce vă aflaţi de fapt la „Einfried"? întrebă ea. De ce cură aveţi nevoie, domnule Spinell?

— Cură?... Mi se face puţin tratament cu electricitate. Nu, e ceva fără importanţă. Am să vă spun, stimată doamnă, de ce mă aflu aici. — Din cauza stilului.

— Ah! spuse soţia domnului Klöterjahn, îşi sprijini bărbia în mînă şi se întoarse spre el cu un zel exagerat, aşa cum ne prefacem în faţa copiilor, cînd vor să ne povestească ceva.

— Da, stimată doamnă. „Einfried" este în întregime în stil *empire*. După cum mi se spune, a fost cîndva un castel, o reşedinţă de vară. Această aripă laterală este o anexă dintr-o epocă mai tîrzie, dar clădirea principală este veche şi autentică. Există perioade cînd pur şi simplu nu mă pot dispensa de stilul empire, cînd acest stil îmi este neapărat necesar ca să mă simt bine într-un grad modest. Este clar că altfel te simţi între mobile moi şi comode pînă la lascivitate, şi altfel între aceste mese, fotolii şi draperii în linii drepte... Această limpezime şi asprime, această simplitate rece, sobră, această severitate rezervată îmi dau ţinută şi demnitate, stimată doamnă, determină cu timpul o purificare şi restaurare lăuntrică, mă înalţă, fără discuţie, moralmente...

— Da, e ciudat, spuse ea. De altfel înţeleg, dacă-mi dau osteneala.

La această remarcă, el răspunse că toate acestea nu merită nici o osteneală, după care amîndoi rîseră. Doamna consilier Spatz rîse şi ea, găsind că lucrul e ciudat, dar nu spuse că a înţeles.

Salonul era spaţios şi frumos. Uşa înaltă, albă, cu două canaturi, era larg deschisă spre învecinata sală de biliard, unde se distrau domnii cu picioare de nestăpînit şi alţii. De cealaltă parte, o uşă cu geamuri lăsa să se vadă terasa largă şi grădina. De-o parte a acestei uşi se afla un pian. Exista şi o masă acoperită cu postav verde, la care generalul diabetic juca whist cu alţi domni. Cîteva doamne citeau sau se ocupau cu lucrul de mînă. Încălzirea era asigurată de o sobă de fier, dar în faţa căminului în stil empire, în care se aflau imitaţii de cărbuni peste care se lipiseră fîşii de hîrtie roşie ca focul, se găseau cîteva locuri comode pentru stat la taifas.

— Sînteţi matinal, domnule Spinell, spuse soţia domnului Klöterjahn. Întîmplător v-am văzut de două, trei ori părăsind casa la şapte şi jumătate dimineaţa.

— Matinal? Ah, într-un fel foarte deosebit, stimată doamnă. Fapt e că mă scol devreme, fiind în realitate dintre cei cărora le place să doarmă mult.

— Iată ceva ce trebuie să ne explicaţi, domnule Spinell!

Doamna consilier Spatz voia şi ea explicaţii.

— Ei... dacă eşti matinal, gîndesc eu, nu e nevoie să te scoli atît de devreme. Conştiinţa, stimată doamnă... e o treabă urîtă cu conştiinţa! Eu şi cei de-o seamă cu mine ne luptăm toată viaţa cu ea şi avem de lucru pînă peste cap ca s-o înşelăm cînd şi cînd, dîndu-i mici satisfacţii viclene. Noi, eu şi cei de-o seamă cu mine, sîntem nişte creaturi inutile şi, abstracţie făcînd de puţinele ore bune, ne tîrîm cu conştiinţa încărcată din pricina inutilităţii noastre. Urîm ceea ce este de folos, ştim că utilul este vulgar şi urît şi apărăm acest adevăr aşa cum sînt apărate adevărurile de care ai neapărată nevoie. Şi totuşi conştiinţa aceasta încărcată ne roade în aşa măsură că nici un petic din noi nu mai e teafăr. La aceasta se adaugă că întregul fel de a fi al existenţei noastre lăuntrice, concepţia noastră despre lume, modul nostru de a lucra... au un efect teribil de nesănătos, ne mineaza, ne extenuează, ceea ce înrăutăţeşte şi mai mult lucrurile. Nu există decît mărunte mijloace de alinare, fără de care pur şi simplu n-am rezista. Unii dintre noi au nevoie, de exemplu, de o anumită cuminţenie şi severitate igienică în felul în care îşi duc viaţa. Sculatul de dimineaţă, îngrozitor de dimineaţă, o baie rece şi o plimbare pe-afară, prin zăpadă... Aceasta ne face să fim poate timp de o oră mai mulţumiţi de noi înşine. Dacă m-aş resemna să fiu aşa cum sînt, aş zăcea în pat, credeţi-mă, pînă după-amiază. Faptul că mă scol devreme e, la drept vorbind, ipocrizie.

— Nu, cum aşa, domnule Spinell?! Eu i-aş spune stăpînire de sine... Nu-i aşa, doamnă consilier?

Doamna consilier Spatz socoti şi ea că e stăpînire de sine.

— Ipocrizie sau stăpînire de sine, stimată doamnă! E indiferent ce cuvînt preferaţi. Eu sînt din fire atît de chinuitor de onest, încît...

— Asta e. Cu siguranţă că vă chinuiţi prea mult.

— Da, stimată doamnă, mă chinuiesc mult.

Vremea bună se menţinea. Ţinutul, munţii, clădirea sanatoriului şi grădina, totul era alb, tare şi curat în aerul liniştit şi în îngheţul luminos, în limpezimea orbitoare şi în umbra albăstrie, iar deasupra întregului se boltea fără nici o pată un cer de un albastru delicat, în care păreau că dansează miriade de corpusculi sclipitori, de cristale scînteietoare. În acest timp, soţiei domnului Klöterjahn îi mergea destul de bine; nu mai avea febră, aproape că nu mai tuşea şi mînca fără prea multă silă. Deseori, după cum i se prescrisese, şedea ore întregi în ger, pe terasa însorită. Şedea în zăpadă, încotoşmănată cu totul în pleduri şi blănuri şi respira plină de speranţă aerul curat, îngheţat ca să-i facă bine traheei. Cîteodată îl zărea plimbîndu-se prin grădină pe domnul Spinell, îmbrăcat de asemenea călduros şi cu încălţări din blană, care-i dădeau picioarelor lui dimensiuni fantastice. Păşea prin zăpadă parcă pipăind şi ţinîndu-şi braţul cu precauţie, într-o poziţie ţeapănă şi graţioasă, o saluta respectuos cînd ajungea la terasă şi urca treptele, ca să înceapă cu ea o scurtă conversaţie.

— Astăzi, în timpul plimbării de dimineaţă, am văzut o femeie frumoasă... Dumnezeule, cît era de frumoasă! spuse el, aplecîndu-şi într-o parte capul şi întinzînd mîinile.

— Adevărat, domnule Spinell? Descrieţi-mi-o!

— Nu, nu pot. Sau v-aş oferi o imagine inexactă. Am zărit-o pe doamna aceea doar în treacăt, cu coada ochiului, de fapt n-am văzut-o. Dar umbra ei estompată ce mi s-a arătat a fost de-ajuns ca să-mi stimuleze fantezia şi să-mi dăruiască o imagine frumoasă... Dumnezeule, ce frumoasă!

Soţia domnului Klöterjahn rîse.

— Acesta e felul dumneavoastră de a privi femeile frumoase, domnule Spinell?

— Da, stimată doamnă; şi e un fel mai bun decît dacă m-aş holba cu grosolănie şi lacom de realitate la chipul lor, ca să duc apoi cu mine impresia unei realităţi imperfecte...

— Lacom de realitate... Ciudată expresie! O adevărată expresie de scriitor, domnule Spinell! Vreau să spun însă că mă impresionează. Se află într-însa ceva din care pricep prea puţin, ceva independent şi liber, care refuză să respecte însăşi realitatea, cu toate că aceasta e lucrul cel mai respectabil ce există, ba chiar respectabilitatea însăşi... Şi-apoi înţeleg că în afară de ceea ce este palpabil mai există ceva, ceva mai delicat...

— Eu nu cunosc decît un singur chip, spuse el brusc, cu un ciudat tremur de bucurie în glas, îşi ridică mîinile făcute pumn la umeri şi-şi arată într-un zîmbet exaltat dinţii cariaţi... Cunosc un singur chip faţă de care aş păcătui, dacă aş voi să-l corectez, în nobila lui realitate, prin fantezia mea, un chip pe care aş dori să-l contemplu, asupra căruia aş vrea să poposesc nu minute,

nu ore, ci toată viaţa mea, să mă pierd cu totul în el, şi să uit toate cele pămînteşti...

— Da, da, domnule Spinell. Numai că domnişoara von Osterloh are urechi cam clăpăuge.

Spinell tăcu şi se înclină adînc. Cînd se îndreptă din nou, ochii săi se aţintiră cu o expresie de stingherealã şi durere asupra micuţei, ciudatei vinişoare de un albastru pal ce se ramifica bolnăvicios pe limpezimea frunţii ei parcă străvezii.

7

UN TIP BIZAR, un tip foarte bizar! Soţia domnului Klöterjahn se gîndea uneori la el, fiindcă avea foarte mult timp să se gîndească. Fie că schimbarea de aer începu să nu mai aibă efect, fie că se afla sub o oarecare influenţă pozitiv dăunătoare, starea ei se înrăutăţi, traheea părea că lasă de dorit, soţia domnului Klöterjahn se simţea slăbită, obosită, nu mai avea poftă de mîncare, făcea nu rareori febră; doctorul Leander îi recomandase în modul cel mai hotărît linişte, odihnă şi prudenţă. De aceea, cînd nu trebuia să se întindă, şedea în compania doamnei consilier Spatz, tăcea şi, ţinînd în poală un lucru de mînă la care nu lucra, se lăsa în voia unui gînd sau a altuia.

Da, îi dădea de gîndit acest ciudat domn Spinell şi, ceea ce era lucrul cel mai uimitor, nu atît la persoana lui, cît mai ales la propria ei persoană; într-un fel oarecare, el trezea într-însa o stranie curiozitate, un interes necunoscut vreodată faţă de propria-i existenţă. Într-o zi, cu prilejul unei convorbiri, îi spusese:

— Nu, femeile sînt ceva enigmatic... pe cît de puţin nouă este această remarcă, pe atît de puţin te poţi împiedica să te opreşti cu uimire asupra ei. Iată o creatură minunată, o silfidă, o făptură diafană, o apariţie de vis şi de basm. Ce face ea? Se duce şi se dă unui Hercule de bîlci sau unei calfe de măcelar. Se arată la braţul lui, poate chiar îşi sprijină capul pe umărul lui şi-şi roteşte zîmbind cu viclenie privirea, ca şi cum ar vrea să spună: Ei, acum spărgeţi-vă capul să înţelegeţi ceea ce vedeţi! — Iar noi ni-l spargem. —

Vorbele acestea o preocupaseră în mai multe rînduri pe soţia domnului Klöterjahn.

Într-o zi, între ei avu loc, spre uimirea doamnei consilier Spatz, următorul dialog:

— Îmi daţi voie, stimată doamnă, să vă întreb (deşi e o indiscreţie) cum vă numiţi, care este de fapt numele dumneavoastră?

— Dar mă numesc Klöterjahn, domnule Spinell!

— Hm. — Asta o ştiu. Sau, mai curînd: o neg. Mă refer, firește, la numele dumneavoastră real, la numele de domnişoară.

Aţi fi îndreptăţită, stimată doamnă, să socotiţi că acela ce vă spune „doamna Klöterjahn“ merită să fie biciuit.

Ea rîse din toată inima, încît vinişoara albastră de deasupra sprîncenei îi ieşi în evidenţă într-un mod îngrijorător, dînd chipului ei gingaş şi dulce o alarmantă expresie de încordare şi strîmtorare.

— Nu! Ferească Dumnezeu, domnule Spinell! Să fie biciuit? Vi se pare chiar atît de înspăimîntător numele „Klöterjahn“?

— Da, stimată doamnă, urăsc acest nume din adîncul inimii, de cînd l-am auzit pentru prima dată. E comic şi urît de te apucă disperarea; mi se pare o barbarie şi mişelie să se ţină seama de uzanţe într-atîta, încît să se treacă asupra dumneavoastră numele soţului.

— Ei, dar „Eckhof“[8]? Eckhof e mai frumos? Tatăl meu se numeşte Eckhof.

— Oh, vedeţi! „Eckhof“ este cu totul altceva! Eckhof s-a numit şi un mare orator. Eckhof se potriveşte. — L-aţi pomenit numai pe tatăl dumneavoastră. Dar mama dumneavoastră a...

— Da, mama mea a murit pe cînd eram încă mică.

— Ah. — Vă pot ruga să-mi vorbiţi ceva mai mult despre dumneavoastră? Dacă vă oboseşte, atunci nu. Atunci odihniţi-vă, iar eu am să continui să vă povestesc despre Paris, ca deunăzi. Dar aţi putea să vorbiţi încet de tot, în şoaptă, totul ar deveni încă mai frumos... V-aţi născut la Bremen?

Puse această întrebare cu vocea aproape stinsă şi cu o expresie gravă şi plină de respect, ca şi cum Bremen ar fi fost un oraş fără asemănare, bogat în aventuri nemaipomenite şi în frumuseţi tainice, care dădea celui născut acolo o misterioasă noblеţe.

— Da, închipuiţi-vă! exclamă ea, involuntar. Sînt din Bremen.

— Am fost o dată acolo, rosti el gînditor. —

— Dumnezeule, aţi fost şi *acolo*? Ia te uită! Cred, domnule Spinell, că aţi văzut totul între Tunis şi Spitzbergen!

— Da, am fost o dată acolo, repetă el. Cîteva ore scurte, într-o seară. Îmi aduc aminte de o stradă veche, îngustă, peste ale cărei frontoane ascuţite plutea pieziş şi straniu luna. Pe urmă am fost într-o pivniţă în care mirosea a vin şi a mucegai. E o amintire de neuitat...

Cu adevărat? Unde va fi fost pivniţa aceea? — Da, într-o asemenea casă cenuşie cu fronton ascuţit, o casă veche de negustori, cu pardoseală răsunătoare şi o galerie vopsită cu lac alb, m-am născut eu.

— Aşadar, tatăl dumneavoastră e negustor? întrebă el cam cu şovăială.

— Da. Dar, în afară de asta şi cu siguranţă în primul rînd, e un artist.

— Ah! Ah! Ce fel de artist?

— Cîntă la vioară... Dar asta nu spune mult. Întrebarea este, domnule Spinell, *cum* cîntă! Unele sunete nu le-am putut auzi niciodată fără ca lacrimi fierbinţi să nu-mi umple în mod ciudat ochii, cum nu mi s-a întîmplat altminteri datorită vreunui sentiment pe care l-am trăit. Dar dumneavoastră nu mă credeţi...

— Ba cred! Ah, şi cum mai cred!.. Spuneţi-mi, stimată doamnă: familia dumneavoastră este desigur veche? Au locuit, au lucrat şi s-au stins din viaţă multe generaţii în casa aceea cenuşie cu fronton?

— Da. Dar de ce mă întrebaţi?

— Deoarece se întîmplă nu rareori ca o familie cu tradiţii practice, burgheze şi aride să se mai transfigureze o dată, spre sfîrşitul zilelor sale, prin artă.

— Aşa să fie? — Oricum, în ce-l priveşte pe tata, el e cu siguranţă un artist într-o măsură mai mare decît alţii care-şi spun aşa şi trăiesc de pe urma gloriei. Eu cînt doar puţin la pian. Acum mi s-a interzis, dar mai înainte, acasă, cîntam. Cîntam împreună, tata şi cu mine... Da, păstrez în amintire toţi anii aceia, mai ales grădina, grădina noastră din spatele casei. Se sălbăticise şi se îndesise într-un chip jalnic şi era înconjurată de un zid ruinat şi acoperit cu muşchi, dar tocmai toate acestea îi dădeau farmec. În mijloc se afla o fîntînă arteziană, înconjurată de o cunună deasă de stînjenei. Vara petreceam multe ore acolo împreună cu prietenele mele. Şedeam pe nişte scăunele pliante în jurul fîntînii arteziene...

— Ce frumos! exclamă domnul Spinell şi-şi săltă umerii. Şedeaţi şi cîntaţi?

— Nu, de cele mai multe ori croşetam.

— Oricum... Oricum...

— Da, croşetam şi pălăvrăgeam, cele şase prietene ale mele şi cu mine...

— Ce frumos! Dumnezeule, ia auziţi, ce frumos! striga domnul Spinell, schimonosindu-şi faţa.

— Ce veţi fi găsind atît de frumos în *asta*, domnule Spinell?!

— Oh, faptul că erau şase în afară de dumneavoastră, că nu v-aţi inclus în acest număr, ci v-aţi desprins dintre celelalte oarecum ca o regină... Eraţi mai presus de cele şase prietene. Pe cap aveaţi o coroană de aur, mică, foarte modestă, dar plină de tîlc şi sclipitoare...

— Nu, e absurd, ce coroană...

— Ba da, sclipea tainic. Eu aş fi văzut-o, aş fi făzut-o clar în părul dumneavoastră, dacă m-aş fi aflat în una din acele ore, nevăzut, în desiş.

— Dumnezeu ştie ce-aţi fi văzut. Nu v-aţi aflat acolo, dar într-o zi dintre tufe a ieşit împreună cu tata soţul meu de acum. M-am temut că ar fi auzit cine ştie ce din flecăreala noastră...

— Aşadar, acolo l-aţi cunoscut, stimată doamnă, pe soţul dumneavoastră?

— Da, acolo l-am cunoscut, spuse ea tare şi cu voioşie, iar cînd zîmbi, vinişoara de un albastru delicat i se reliefă încordată într-un mod ciudat deasupra sprîncenei. Ştiţi, îl vizita pe tata în legătură cu afacerile sale. A doua zi a fost poftit la cină, iar după trei zile mi-a şi cerut mîna.

— Adevărat? Totul a mers atît de extraordinar de repede?

— Da... Adică, după aceea a mers ceva mai încet. Fiindcă tata, trebuie să ştiţi, nu era de fapt nicidecum înclinat să accepte şi a cerut un timp mai îndelungat de gîndire. Mai întîi, prefera să mă ţină lîngă el şi-apoi mai avea şi alte scrupule. Dar...

— Dar?

— Dar eu *am vrut-o,* spuse ea zîmbind, iar vinişoara de un albastru pal domină din nou întregul ei chip drăgălaş, dîndu-i o expresie bolnăvicioasă de apăsare.

— Ah, dumneavoastră aţi vrut-o.

— Da, şi după cum vedeţi, am o voinţă foarte fermă şi demnă de respect...

— După cum văd. Da.

— ... aşa că tata a trebuit pînă la urmă să se supună.

— Şi astfel l-aţi părăsit pe el şi vioara lui, aţi părăsit casa cea veche, grădina sălbatică, fîntîna arteziană şi pe cele şase prietene şi aţi plecat cu domnul Klöterjahn.

— Şi am plecat cu... Aveţi un fel de a vă exprima, domnule Spinell! Aproape biblic! — Da, am părăsit totul, fiindcă aşa vrea natura.

— Da, firește, aşa vrea.

— Şi-apoi, era vorba de fericirea mea.

— Desigur. Era vorba de fericirea...

— Aceasta s-a ivit, domnule Spinell, în ceasul cînd mi-a fost adus pentru prima dată micul meu Anton, micul nostru Anton, şi cînd băieţelul, viguros şi sănătos cum e, a ţipat atît de tare cu plămînii lui mici şi sănătoşi...

— Nu e prima dată, stimată doamnă, cînd vă aud vorbind despre sănătatea micului dumneavoastră Anton. Trebuie să fie neobişnuit de sănătos!

— Da, este. Şi seamănă într-un chip de-a dreptul comic cu soţul meu!

— Ah! — deci, aşa s-au petrecut lucrurile. Iar acum nu vă mai numiţi Eckhof, ci altfel şi-l aveţi pe micul, sănătosul Anton şi suferiţi puţin de trahee.

— Da. — Iar *dumneavoastră,* domnule Spinell, vă asigur, sînteţi un om foarte enigmatic...

— Da, martor mi-e Dumnezeu că aşa sînteţi! spuse doamna consilier Spatz care, de altfel, se afla şi ea acolo.

Soţia domnului Klöterjahn reluă în sinea ei de mai multe ori această convorbire. Oricît ar fi fost de neînsemnată, ascundea în adîncul ei ceva ce-i stimula gîndurile asupra ei însăşi. *Aceasta* să fi fost înrîurirea pozitiv păgubitoare sub care se afla? Continuă să slăbească, făcea adesea febră, o fierbinţeală liniştită, în timpul căreia se odihnea cu un simţămînt de blîndă elevare, în seama căruia se lăsa, într-o dispoziţie meditativă, preţioasă, vanitoasă şi puţin jignită. Cînd nu rămînea culcată în pat, iar domnul Spinell intra la ea în vîrful picioarelor lui mari, cu o uriaşă precauţie, se oprea la distanţă de doi paşi, cu un picior tras înapoi şi cu bustul aplecat în faţă, îi vorbea cu un glas scăzut şi respectuos, ca şi cum ar fi ridicat-o încetişor cu o sfioasă evlavie pînă sus şi ar fi depus-o în culcuşul norilor, unde să n-o ajungă nici un sunet strident şi nici o atingere pămîntească... atunci ea îşi aducea aminte de felul cum domnul Klöterjahn obişnuia să spună: „Fii atentă, Gabriele, *take care,* îngerul meu, şi ţine gura închisă", în felul acela de parcă ar fi bătut pe cineva pe umăr, tare şi cu bunăvoinţă. Apoi se abătea repede de la această amintire, ca să se odihnească, în slăbiciunea şi elevarea ei, în culcuşul de nori pe care domnul Spinell i-l pregătea cu atîta serviabilitate.

Într-o zi, ea reveni fără nici o introducere la mica convorbire pe care-o purtase cu el despre originea şi copilăria ei.

— Este, aşadar, adevărat, domnule Spinell că aţi fi văzut coroana?

Deşi trecuseră paisprezece zile de la acea conversaţie, el îşi dădu numaidecît seama despre ce e vorba şi o asigură în cuvinte pline de emoţie că, atunci cînd şedea între cele şase prietene ale ei, i-ar fi văzut micuţa coroană sclipind — i-ar fi văzut-o sclipind tainic în păr.

Cîteva zile mai tîrziu, cineva din cei aflaţi la cură o întrebă din amabilitate cum se simte, acasă, micul ei Anton. Ea lunecă o privire fugară spre domnul Spinell, care se afla în apropiere, şi răspunse puţin cam plictisită:

— Mulţumesc, cum să se simtă? — Lui şi soţului meu le merge bine.

8

LA SFÎRŞITUL LUI FEBRUARIE, într-o zi geroasă, mai senină şi mai luminoasă decît toate cele ce-o precedaseră, la „Einfried" domnea numai neastîmpăr. Domnii cu metehne car-

diace se sfătuiau între ei, cu obrajii înroşiţi, generalul diabetic fredona ca un flăcău, iar domnii cu picioarele nestăpînite îşi ieşiseră din fire. Ce se întîmpla? Nici mai mult, nici mai puţin decît că urma să se întreprindă o excursie comună în munţi, o partidă de sănii, cu mai multe vehicule cu sunet de zurgălăi şi pocnete de bici. Doctorul Leander hotărîse acest lucru pentru a-şi distra pacienţii.

Firește, cei „grav bolnavi" trebuiau să rămînă acasă. Bieţii „grav bolnavi"! Ceilalţi se înţeleseră dînd din cap ca aceia să nu afle nimic de toată povestea; le făcea bine tuturor să poată compătimi şi trata cu menajamente pe cineva. Dar şi din cei care ar fi putut lua parte la distracţie, cîţiva se excluseră singuri. În ce-o priveşte pe domnişoara von Osterloh, ea era fără discuţie scutită. Cineva supraîncărcat cu atîtea îndatoriri ca ea, nu se putea gîndi în mod serios la plimbări cu sania. Gospodăria cerea imperios prezenţa ei, aşa că, pe scurt, rămase la „Einfried". Dar faptul că şi soţia domnului Klöterjahn declară că vrea să rămînă acasă indispuse pe toată lumea. În zadar o îndemnă doctorul Leander să profite de aerul proaspăt; afirmă că e indispusă, că are migrenă, că se simte obosită, aşa că trebuiră să se resemneze. Dar cinicul cel hîtru găsi prilejul să facă remarca:

— Să vedeţi că nici sugaciul descompus nu merge cu noi.

Şi avu dreptate, căci domnul Spinell înştiinţă că în după-amiaza aceea vrea să lucreze — folosea cu multă plăcere cuvîntul „a lucra" pentru dubioasa lui activitate. De altfel, nu se plînse nimeni de absenţa lui, şi tot atît de puţin fu regretat şi faptul că doamna Spatz luă hotărîrea să ţină companie prietenei sale mai tinere, întrucît plimbarea cu un vehicul îi dă rău de mare.

Îndată după masa de prînz, servită în ziua aceea pe la douăsprezece, săniile traseră în faţa sanatoriului, iar oaspeţii, înfofoliţi călduros, curioşi şi aţîţaţi, o porniră în grupuri animate prin grădină. Ca să privească plecarea, soţia domnului Klöterjahn stătea împreună cu doamna consilier Spatz la uşa cu geam dinspre terasă, iar domnul Spinell la fereastra camerei sale. Văzură cum, între glume şi hohote de rîs, se porniră mici lupte pentru locurile cele mai bune, cum domnişoara von Osterloh, cu un guler de blană strîns în jurul gîtului, alerga de la un echipaj la altul, ca să vîre coşuri cu de-ale mîncării sub banchete, cum doctorul Leander, cu căciula de blană trasă pe frunte, cercetă încă o dată, cu ochelarii săi scînteietori, tot convoiul, pentru ca apoi să ia loc şi el şi să dea semnalul de plecare... Caii se opintiră, cîteva doamne scoaseră un ţipăt strident şi căzură pe spate, zurgălăii începură să sune, bicele cu codirişte scurtă trosniră, lăsîndu-şi sforile lungi să lunece prin zăpadă în urma copitelor, iar domnişoara von Osterloh rămase la poarta grădinii şi-şi flutură batista,[9] pînă cînd săniile dispărură la o cotitură a

şoselei, iar veselul zgomot se stinse. Atunci, ea se întoarse prin grădină, ca să alerge la îndatoririle ei, cele două doamne părăsiră uşa cu geam şi aproape în acelaşi timp domnul Spinell se retrase de la postul său de observaţie.

La „Einfried" domnea liniştea. Întoarcerea expediţiei nu era aşteptată înaintea serii. Cei „grav bolnavi" zăceau în camerele lor şi sufereau. Soţia domnului Klöterjahn şi prietena ei mai vîrstnică întreprinseră o mică plimbare, după care se întoarseră în încăperile lor. Domnul Spinell se găsea şi el în odaia lui, ocupat în felul său. Pe la ora patru şe aduse doamnelor cîte o jumătate de litru de lapte, în timp ce domnul Spinell îşi primi şi el ceaiul său slab. Scurt timp după aceea, soţia domnului Klöterjahn bătu în peretele dintre camera ei şi aceea a doamnei consilier Spatz şi spuse:

— Nu vreţi să coborîm în salon, doamnă consilier? Nu mai ştiu ce să fac aici.

— Îndată, draga mea! răspunse doamna consilier. Îngăduie-mi doar să-mi pun pantofii. Ştii, mă întinsesem pe pat.

Cum era de aşteptat, salonul era gol. Doamnele luară loc lîngă cămin. Doamna consilier Spatz broda flori pe o bucată de etamină, soţia domnului Klöterjahn făcu şi ea cîteva împunsături, după care lăsă lucrul de mînă în poală şi, rezemată de braţul fotoliului, rămase cu privirea în gol, visătoare. În cele din urmă făcu o remarcă, pentru care nu merita să-ţi descleştezi dinţii; cum însă doamna consilier Spatz întrebă: „Cum?", fu nevoită, spre umilinţa ei, să repete toată fraza. Doamna consilier Spatz întrebă încă o dată:

— Cum?

În clipa aceea, se auziră paşi în vestibul, uşa se deschise şi intră domnul Spinell.

— Deranjez? întrebă el încă din prag, cu o voce blîndă, privind-o numai pe soţia domnului Klöterjahn, cu bustul aplecat înainte într-un fel delicat şi parcă plutind. Tînăra femeie răspunse:

— De ce n-aţi face-o? Mai întîi, încăperea aceasta e concepută ca un port liber, şi-apoi: în ce să ne deranjaţi? Am sentimentul precis că o plictisesc pe doamna consilier...

La acestea, el nu mai ştiu ce replică să dea, ci doar îşi arătă într-un surîs dinţii cariaţi, apoi se îndreptă sub ochii doamnelor, cu paşi oarecum stingheriţi, pînă la uşa cu geam, unde se opri şi privi afară, întorcînd cam nepoliticos spatele spre doamne. După aceea, făcu o jumătate de întoarcere înapoi şi, continuînd să privească afară, spuse:

— Soarele s-a dus. Cerul s-a acoperit pe neaşteptate. A şi început să se întunece.

— Într-adevăr, totul e învăluit în umbră, răspunse soţia

domnului Klöterjahn. Excursioniştii noştri au să aibă parte de ninsoare. Ieri, la vremea asta era încă plină zi, acum se şi lasă amurgul.

— Ah, spuse el, după toate săptămînile astea de lumină prea intensă, întunericul face bine ochilor. Sînt de-a dreptul recunoscător acestui soare, care luminează cu aceeaşi limpezime pătrunzătoare şi cele frumoase şi cele vulgare, că, în sfîrşit, s-a voalat şi el puţin.

— Nu vă place soarele, domnule Spinell?

— Cum nu sînt pictor... Fără soare, devii mai interiorizat. — E un strat de nori gros, alb-cenuşiu. Poate să însemne că mîine vom avea moină. De altfel, v-aş sfătui, stimată doamnă, să nu vă mai chinuiţi ochii cu lucrul de mînă, acolo în fund.

— Ah, fiţi fără grijă, oricum, nici n-o fac. Dar cu ce ne-am putea ocupa?

Domnul Spinell se aşezase pe taburetul rotativ de la pian şi se sprijinea cu un braţ pe capacul instrumentului.

— Cu muzica... spuse el. Cine n-ar dori să asculte acum puţină muzică! Uneori copiii englezilor cîntă mici *nigger-songs,* asta-i tot.

— Iar ieri după-masă, domnişoara von Osterloh a cîntat în grabă *Clopotele mînăstirii,* remarcă soţia domnului Klöterjahn.

— Dar dumneavoastră cîntaţi, stimată doamnă, spuse el pe-un ton rugător şi se ridică... Cîndva, cîntaţi în fiecare zi cu tatăl dumneavoastră.

— Da, domnule Spinell, asta a fost odată! Pe vremea fîntînii arteziene, ştiţi dumneavoastră...

— Faceţi-o şi astăzi! o rugă el. Cîntaţi şi acum cîteva măsuri! dacă aţi şti ce însetat sînt...

— Medicul nostru de casă şi doctorul Leander mi-au interzis-o categoric, domnule Spinell.

— Dar ei nu se află aici, nici unul, nici celălalt! Sîntem liberi... Sînteţi liberă, stimată doamnă! Cîteva biete acorduri...

— Nu, domnule Spinell, n-o să iasă nimic. Cine ştie ce minunăţii aşteptaţi de la mine! Am uitat totul, credeţi-mă. Pe dinafară nu ştiu aproape nimic.

— Atunci cîntaţi acest „aproape nimic"! În plus, aici sînt nişte note, iată-le pe pian. Nu, asta de-aici nu e nimic. Dar dincoace e Chopin...

— Chopin?

— Da, Nocturnele. Nu-mi mai rămîne decît să aprind lumînările...

— Să nu vă închipuiţi că am să cînt, domnule Spinell! Nu am voie. Dacă-mi face rău?!

El amuţi. Stătea în lumina celor două lumînări de la pian, proptit pe picioarele lui mari, în redingota neagră, cu capul cărunt, spălăcit, fără barbă, şi-şi ţinea mîinile atîrnate.

— Nu vă mai rog nimic, spuse în cele din urmă, încet. Dacă vă temeţi că vă faceţi rău, stimată doamnă, lăsaţi moartă şi mută frumuseţea ce-ar putea să capete glas sub degetele dumneavoastră. N-aţi fost întotdeauna atît de rezonabilă, cel puţin nu atunci cînd a fost, dimpotrivă, vorba să renunţaţi la frumuseţe. N-aţi fost îngrijorată de trupul dumneavoastră şi aţi arătat o voinţă mai neşovăitoare şi mai fermă cînd aţi părăsit fîntîna arteziană şi aţi depus micuţa coroană de aur... Ascultaţi, continuă el după o pauză, şi vocea lui coborî şi mai mult, dacă vă aşezaţi aici şi cîntaţi ca odinioară, cînd tatăl dumneavoastră vă stătea alături şi scotea din vioară acele sunete ce vă făceau să plîngeţi... s-ar putea întîmpla ca în părul dumneavoastră să se vadă din nou sclipind tainic micuţa coroană de aur.

— Adevărat? întrebă ea surîzînd... Întîmplător, glasul ei se voală, astfel că acest cuvînt se auzi pe jumătate răguşit, pe jumătate stins. Tuşi, apoi spuse: Sînt într-adevăr Nocturnele lui Chopin ceea ce aveţi acolo?

— Desigur. Sînt deschise şi totul e pregătit.

— Fie, pentru numele lui Dumnezeu, am să vă cînt una din ele, spuse ea. Dar numai una, auziţi? Şi apoi, oricum vă va fi destul pentru totdeauna.

Zicînd acestea, se ridică, îşi puse lucrul de mînă deoparte şi se duse la pian. Se aşeză pe taburetul pe care se găseau cîteva caiete de note, potrivi sfeşnicele şi răsfoi partitura. Domnul Spinell îşi trase un scaun alături şi se aşeză lîngă ea ca un profesor de muzică.

Interpretă nocturna în mi bemol major, opus 9, numărul 2. Dacă într-adevăr uitase ceva, atunci mai înainte interpretarea ei trebuie să fi fost desăvîrşită artisticeşte. Pianul era de calitate mediocră, dar, după cele dintîi note, se pricepu să-l manipuleze cu un gust sigur. Dovedi un simţ plin de nervozitate pentru culoarea diferenţiată a sunetelor şi bucurie pentru mobilitatea ritmică împinsă pînă la fantastic. Tuşeul ei era şi ferm şi catifelat. Sub mîinile ei, melodia îşi dezvăluia toată dulceaţa, iar apogiaturile se mlădiau cu o graţie şovăielnică în jurul încheieturilor ei.

Purta rochia din ziua sosirii: corsajul greu, de culoare închisă cu arabescuri plastice din catifea, care făcea ca mîinile şi capul să-i pară atît de nepămîntene. În timp ce cîntă, expresia feţei nu i se schimbă, dar contururile buzelor deveniră parcă mai clare, iar umbrele din jurul ochilor, mai adînci. După ce termină, puse mîinile în poală şi continuă să privească notele. Domnul Spinell rămase pe loc, mut şi imobil.

Ea mai cîntă o nocturnă, cîntă şi o a doua şi o a treia. Apoi se ridică, dar numai ca să caute pe capacul pianului alte note.

Domnul Spinell avu ideea să cerceteze caietele cu coperţi de carton negru de pe taburetul rotativ. Deodată scoase un sunet de neînţeles, iar mîinile lui mari, albe răsfoiră cu înfrigurare în unul dintre aceste caiete neluate în seamă.

— Nu e cu putinţă!... Nu poate fi adevărat!... spuse el... Şi totuşi nu mă înşel... ştiţi ce-i asta?... Ce se afla aici?... Ce am în mînă?...

— Ce este? întrebă ea.

El îi arătă, mut, foaia de titlu. Era palid de tot, lăsă în jos caietul şi o privi cu buzele tremurătoare.

— Adevărat? Cum de-a ajuns aici? Daţi-mi-o, spuse ea simplu, puse notele pe pupitru, se aşeză şi după o clipă de linişte începu cu prima pagină.

El şedea lîngă ea, aplecat în faţă, cu mîinile împreunate între genunchi, cu capul înclinat. Ea cîntă începutul cu o încetineală exagerată şi chinuitoare, cu pauze extinse neliniştitor între figuri. Motivul nostalgic, o voce singuratică şi rătăcitoare îşi făcea auzită încet în noapte întrebarea plină de teamă. O linişte şi o aşteptare. Şi iată, vine răspunsul: acelaşi sunet şovăitor şi singuratic, doar mai limpede, mai gingaş. O nouă tăcere. Apoi, cu acel *sforzando* domolit şi minunat, ca o reculegere şi ca o răzvrătire fericită a pasiunii, interveni motivul iubirii, se înălţă, se avîntă cu încîntare pînă la o dulce înlănţuire, coborî, se stinse, după care interveniră cu desfătarea lor gravă şi dureroasă violoncelele, ca să ducă melodia mai departe...

Interpreta încercă nu fără succes să sugereze pe sărmanul instrument efectele orchestrei. Ruladele viorilor la marele *crescendo* răsunară cu o precizie luminoasă. Ea cînta cu o pioşenie exactă, întîrzia cu evlavie la fiecare ornament şi înălţa fiecare amănunt cu smerenie şi demonstrativ, aşa cum preotul ridică deasupra capului sfintele taine. Ce se întîmpla? Două forţe, două fiinţe aflate în extaz năzuiau în suferinţă şi fericire una după alta şi se îmbrăţişau în setea lor extatică şi nebună de etern şi absolut... Preludiul ţîşni ca o flacără, apoi se stinse. Ea termină acolo unde cortina se despică şi rămase în continuare cu ochii pe note, tăcută.

Între timp, plictiseala doamnei consilier Spatz atinsese acel grad la care chipul omului se desfigurează, iar ochii parcă-i ies din cap, cu o expresie cadaverică şi înfricoşătoare. În afară de asta, acest fel de muzică îi irita nervii stomacului, punea acest organism dispeptic într-o stare de panică, aşa că doamna consilier începu să se teamă de un acces de crampe.

— Trebuie să mă duc puţin în camera mea, spuse ea cu o voce slabă. Rămîneţi cu bine, am să mă întorc...

Acestea spuse, plecă. Amurgise bine. Afară se vedea cum zăpada cade deasă şi fără zgomot pe terasă. Cele două lumînări

dădeau o lumină pîlpîitoare şi limitată.

— Actul al doilea, şopti el; ea întoarse filele şi începu cu actul al doilea.

Sunet de corn ce se pierdea în depărtare. Cum? Sau era foşnetul frunzişului? Susurul blînd al izvorului? Noaptea îşi şi revărsase tăcerea peste crîng şi în clădire, şi nici un avertisment rugător nu mai putea să se opună stăpînirii dorului. Se desăvîrşea taina cea sfîntă. Lumina se stinse, motivul morţii coborî cu un straniu colorit sonor acoperit brusc, iar dorul începu să-şi fluture cu graba nerăbdării vălul alb către cel drag, care se apropia prin întuneric cu braţele larg deschise.

O, bucurie exuberantă şi nesătulă a reunirii în eternitatea de dincolo de lucruri! Eliberîndu-se de eroarea chinuitoare, sfărîmînd cătuşele spaţiului şi ale timpului, ceea ce înseamnă tu şi eu, al tău şi al meu se contopeşte într-o sublimă desfătare. Perfida amăgire a zilei mai putea să-i despartă, dar minciuna ei trufaşă nu mai izbutea să-i înşele pe cei cărora băutura vrăjită le dăduse puterea să vadă noaptea. Cine priveşte cuprins de iubire noaptea morţii şi dulcele ei mister, acela nu mai are în lumina vană altă năzuinţă decît dorul după noaptea cea sfîntă, care e veşnică, adevărată şi face din două suflete unul singur...

O, coboară, noapte a iubirii, dăruieşte-le uitarea după care rîvnesc, înconjoară-i cu voluptatea ta şi eliberează-i de lumea înşelăciunii şi a despărţirii. Iată, ultima lumină s-a stins! Gînd şi părere s-au cufundat în sfîntul amurg care se întinde peste chinurile amăgirii, izbăvind lumea. Apoi, cînd iluzia păleşte, cînd privirea mea se stinge în extaz, cînd piere tot ceea ce minciuna zilei mi-a ascuns, tot ceea ce a opus ea înşelător dorului meu, supunîndu-mă unui chin de nepotolit — *chiar* şi atunci, o minune a împlinirii! — chiar şi atunci eu sînt lumea. — Sumbrului cîntec „Luaţi seama" al Brangänei îi urmă acel *crescendo* al viorilor, care e mai presus de orice raţiune.

— Nu înţeleg totul, domnule Spinell; multe lucruri doar le bănuiesc. Ce înţeles are acest „Chiar — şi atunci eu sînt lumea"?

El îi explică pe scurt, cu voce înceată.

— Da, aşa este. — Cum se face că dumneavoastră, care înţelegeţi atît de bine, nu ştiţi să şi cîntaţi?

În mod ciudat, el nu putu face faţă acestei nevinovate întrebări. Roşi, îşi frînse mîinile şi parcă se scufundă o dată cu scaunul lui.

— Asemenea lucruri se întîlnesc rareori împreună, spuse în cele din urmă, chinuit. Nu, nu ştiu să cînt. — Dar continuaţi.

Şi ei continuară, adînciţi în cîntările bete ale acestui misteriu legendar. Murit-a cîndva iubirea? Iubirea lui Tristan? Iubirea Isoldei tale şi a mele? Oh, loviturile morţii nu pot atinge ceea ce

este etern! Ce altceva ar putea să moară decît ceea ce ne tulbură, ceea ce-i desparte prin înşelăciune pe cei uniţi? Printr-un dulce şi, iubirea i-a legat pe amîndoi... dacă moartea ar rupe această legătură, cum ar putea să moară unul, fără ca şi celălalt să-şi piardă viaţa? Un duet plin de taină i-a reunit pe amîndoi în speranţa fără de nume a morţii întru iubire, a nesfîrşitei îmbrăţişări de nedespărţit în minunatul imperiu al nopţii. Dulce noapte! Eternă noapte a iubirii! Tărîm atotcuprinzător al fericirii! Cine te-a presimţit întrezărindu-te, cum ar putea să se trezească din nou fără a se teme în ziua cea pustie? O, noapte încîntătoare, alungă tu teama! Eliberează-i tu cu totul de nefericirea trezirii pe cei plini de dor! O, furtună buimacă a ritmurilor! O, avîntat extaz cromatic al cunoaşterii metafizice! Cum să cuprindem, cum să părăsim această voluptate de a fi departe de chinurile despărţirii pe care le aduce lumina? Molcomă năzuinţă fără înşelăciune şi fără teamă, stingere sublimă, lipsită de orice suferinţă, preafericită amurgire în infinit! Tu, Isolda, eu, Tristan, nu mai există Tristan, nu mai există Isolda...

Deodată se petrecu ceva îngrozitor. Cea care cînta se întrerupse brusc şi îşi acoperi ochii cu mîna, ca să iscodească întunericul, iar domnul Spinell se răsuci repede pe scaunul său. Uşa din fund care da spre coridor se deschisese, iar în încăpere intră o siluetă întunecată, sprijinită de braţul unei a doua. Era una din pacientele sanatoriului „Einfried", care nu fusese în situaţia de a lua parte la plimbarea cu săniile şi care folosise această oră de seară pentru a face unul din tristele sale ronduri, mînate de instinct, prin aşezămînt, era bolnava care adusese pe lume nouăsprezece copii, acum incapabilă de orice gînd, era soţia pastorului Höhlenrauch la braţul îngrijitoarei sale. Fără a-şi ridica ochii, ea trecu încet, cu paşi bîjbîitori prin fundul încăperii şi pieri prin uşa opusă — mută, cu privirea fixă, rătăcită şi inconştientă. — Cîteva clipe fu linişte.

— A fost soţia pastorului Höhlenrauch, spuse el.

— Da, a fost biata doamnă Höhlenrauch, spuse şi ea. Apoi întoarse filele şi interpretă încheierea întregului, moartea din dragoste a Isoldei.

Ce palide şi limpezi îi erau buzele şi cum i se adînciseră umbrele de la colţurile ochilor! Mai sus de sprînceană, pe fruntea ei străvezie, vinişoara de un albastru pal îi ieşi mereu mai clar în evidenţă, încordată şi neliniştitoare. Sub mîinile ei în mişcare se desfăşură acel nemaiauzit *crescendo*, segmentat de acel brusc, aproape nelegiuit *pianissimo* ce seamănă cu o lunecare a pămîntului de sub tălpi şi cu o cufundare într-o nestăpînită şi sublimă dorinţă. Interveni revărsarea unei uriaşe desprinderi şi împliniri, care se repetă, în jurul ei se ţesu vuietul ameţitor al unei îndestulări nemăsurate, revenind iară şi iară fără saţ şi retrăgîndu-se,

ca şi cum ar fi voit să se stingă, pentru a cuprinde încă o dată în armonia lui motivul dorului, apoi îşi dădu suflarea, muri, amuţi, pieri ca-n zbor. Linişte profundă.

Amîndoi îşi ascuţiră auzul, cu capetele aplecate într-o parte, ascultară.

— Se aud clopoţei, spuse ea.

— Sînt săniile, spuse el. Mă duc.

Se ridică de pe scaun şi o porni prin odaie. La uşa din fund se opri, se întoarse, o clipă se lăsă cînd pe un picior cînd pe celălalt. Apoi la cincisprezece sau douăzeci de paşi de ea, căzu în genunchi, mut, pe amîndoi genunchii. Redingota lui neagră, lungă se lăţi pe podea. Îşi ţinea mîinile împreunate pe gură, iar umerii îi zvîcneau.

Ea şedea cu mîinile în poală, aplecată în faţă, cu spatele spre pian, şi-l privea. Pe faţă îi stăruia un zîmbet nedefinit şi stingher, iar ochii ei iscodeau în întuneric, gînditori şi atît de trudnic, încît păreau întrucîtva înclinaţi să se închidă.

De la mare depărtare se auzeau apropiindu-se sunete de zurgălăi, trosnete de bici şi voci omeneşti.

9

PLIMBAREA CU SĂNIILE, despre care toţii discutară încă multă vreme, a avut loc la 26 februarie. În ziua de 27, o zi de moină, cînd totul se muie, începu să picure, să împroaşte, soţia domnului Klöterjahn se simţi excelent. În ziua de 28 scuipă puţin sînge... oh, ceva fără însemnătate, dar era sînge. Totodată fu cuprinsă de o slăbiciune mai mare decît oricînd şi rămase în pat.

Doctorul Leander o consultă, iar chipul său deveni rece ca sloiul. Apoi ordonă ceea ce prescrie ştiinţa: bucăţele de gheaţă, morfină, odihnă absolută. De altfel, de a doua zi, fiind prea împovărat, renunţă să se mai ocupe personal de tratament, i-l trecu doctorului Müller, care-l preluă cu toată bunăvoinţa, corespunzător îndatoririlor şi contractului său; doctorul Müller era un om liniştit, palid, neînsemnat şi melancolic, a cărui activitate modestă şi lipsită de glorie era dedicată celor aproape vindecaţi şi celor lipsiţi de orice speranţă.

Părerea sa, căreia îi dădu glas în faţa tuturor, fu că despărţirea soţilor Klöterjahn fusese prea lungă. Ar fi fost urgent de dorit ca domnul Klöterjahn, dacă i-o îngăduiau înfloritoarele sale afaceri, să vină din nou în vizită la „Einfried". I s-ar putea scrie, i s-ar putea eventual trimite o scurtă telegramă... Şi cu siguranţă că ar face-o fericită pe tînăra mamă şi ar întări-o, dacă l-ar aduce cu el pe micul Anton, abstracţie făcînd de faptul că

pentru medici ar fi de-a dreptul interesant să-l cunoască pe acest sănătos Anton.

Şi iată, domnul Klöterjahn îşi făcu apariţia. Primise scurta telegramă a doctorului Müller şi sosi de pe ţărmul Mării Baltice. Coborî din trăsură, ceru să i se dea cafea şi chifle cu unt, avînd un aer foarte mirat.

— Domnule, spuse, ce s-a-ntîmplat? De ce sînt chemat aici?

— Deoarece e de dorit, răspunse doctorul Müller, să vă aflaţi în preajma soţiei dumneavoastră.

— De dorit... De dorit... Dar şi necesar? Trebuie să mă îngrijesc, de banii mei domnule, vremurile sînt grele, iar trenurile costă scump. Nu se putea evita această călătorie de-o zi întreagă? N-aş zice nimic, dacă ar fi vorba, de pildă, de plămîni, dar cum nu e vorba, slavă Domnului, decît de trahee...

— Domnule Klöterjahn, spuse cu blîndeţe doctorul Müller, mai întîi, traheea este un organ important... Se exprimase incorect, spunînd „mai întîi", fiindcă nu adaugă nici un „în al doilea rînd".

O dată cu domnul Klöterjahn, la „Einfried" sosise şi o persoană îmbrăcată în roşu, ecosez şi auriu, iar această persoană îl purta în braţe pe Anton Klöterjahn junior, micul, sănătosul Anton. În adevăr, copilul se afla acolo şi nimeni nu putea să conteste că era de o excesivă sănătate. Roz-alb, îmbrăcat curat şi proaspăt, dolofan şi parfumat, apăsa greu braţul gol, roşu al galonatei lui slujitoare, înghiţea uriaşe cantităţi de lapte şi carne tocată, urla şi se lăsa în toate privinţele în seama instinctelor.

Scriitorul Spinell observase de la fereastra camerei sale sosirea micului Klöterjahn. Îl cercetase, în vreme ce-l purtau de la trăsură spre casă, cu o privire ciudată, împăienjenită şi totuşi pătrunzătoare, iar după aceea rămăsese un lung răstimp pe locul său cu aceeaşi expresie a feţei.

De-atunci înainte, evită pe cît cu putinţă orice întîlnire cu Anton Klöterjahn junior.

10

DOMNUL SPINELL şedea în odaia lui şi „lucra".

Era o odaie ca toate celelalte de la „Einfried": de modă veche, simplă şi distinsă. Scrinul masiv era împodobit cu capete de lei din metal, înalta oglindă de perete nu avea o suprafaţă netedă, ci era alcătuită din multe bucăţi de formă pătrată, montate în plumb, picioarele rigide ale mobilelor se prelungeau ca nişte umbre clare în pardoseala vopsită cu un lac albăstrui, neacoperită de covoare. O mare masă de scris se afla în apropierea ferestrei, în faţa căreia romancierul trăsese o draperie galbenă, probabil ca să se interiorizeze.

Şedea în clarobscurul gălbui, încovoiat peste tăblia biroului şi scria — scria una din acele numeroase scrisori pe care le trimitea în fiecare săptămînă la poştă şi la care, de cele mai multe ori, nu primea, ceea ce era de tot hazul, nici un răspuns. Dinaintea lui se afla o coală de hîrtie mare, groasă, în al cărei colţ din stînga sus se putea citi sub un peisaj desenat în trăsături complicate, numele Detlev Spinell, scris în litere absolut moderne, şi pe care o acopera cu un scris mărunt desenat cu grijă şi extrem de curat.

„Domnule! stătea scris pe coală. *Vă adresez rîndurile următoare, pentru că nu pot altfel, pentru că ceea ce am să vă spun mă copleşeşte, mă torturează şi mă face să mă cutremur, pentru că vorbele mă năpădesc cu atîta violenţă, încît m-ar sufoca dacă nu m-aş putea despovăra de ele prin această scrisoare..."*

Ca să respectăm adevărul, trebuie să spunem că nu era vorba de nici o „năpădire" şi Dumnezeu ştie din ce motive orgolioase afirma domnul Spinell una ca asta. Cuvintele nu păreau nicidecum să se reverse asupră-i; pentru cineva a cărui profesie cetăţenească era aceea de scriitor, el înainta jalnic de încet, iar cine l-ar fi privit, ar fi ajuns inevitabil la părerea că scriitorul este un om căruia îi vine mai greu să scrie decît altor oameni.

Cu două degete îşi prindea unul dintre acele ciudate tuleie de pe obraji şi-l răsucea cîte un sfert de oră, privind ţintă în gol şi fără să înainteze măcar cu un rînd, apoi scria cîteva cuvinte împodobite şi iar încremenea. Pe de altă parte, trebuie să recunoaştem că ceea ce rezulta în cele din urmă făcea impresia de ceva neted şi animat, cu toate că şi din punctul de vedere al conţinutului avea un caracter straniu, dubios şi adesea chiar de neînţeles.

„Pentru mine — continua scrisoarea — *este o necesitate imperioasă de a vă face să vedeţi şi dumneavoastră ceea ce-mi apare de mai multe săptămîni dinaintea ochilor ca o viziune de neşters, de a vă face s-o priviţi cu ochii mei iluminaţi prin cuvinte, aşa cum stă dinaintea privirii mele lăuntrice. Sînt obişnuit să nu dau urmare acestui imbold care mă sileşte să fac din trăirile mele trăiri ale lumii prin cuvinte de neuitat, înflăcărate şi aflate întru totul la locul lor. De aceea, ascultaţi-mă.*

Nu vreau să spun nimic altceva decît ceea ce a fost şi este, istorisesc o poveste, o poveste scurtă de tot, o poveste nespus de revoltătoare, o istorisesc fără comentarii, fără a acuza şi fără a condamna pe nimeni, doar cu vorbele mele. Este povestea Gabrielei Eckhof, domnul meu, aceea pe care o numiţi soţia dumneavoastră... şi luaţi seama! Dumneavoastră aţi fost cel care aţi trăit-o, şi totuşi eu sînt acela ale cărui cuvinte îi vor da cu adevărat importanţa unui eveniment trăit.

Vă mai amintiți, domnul meu, de vechea grădină, năpădită de vegetație, din spatele casei cenușii de patricieni? În crăpăturile zidurilor măcinate de vreme care-i înconjurau sălbăticia visătoare, creștea mușchiul verde. Vă mai amintiți și de fîntîna arteziană din mijlocul grădinii? Deasupra împrejmuiturii fărîmițate a bazinului se aplecau stînjenei violeți, iar firul de apă alb murmura tainic, căzînd pe lespezile sparte. Ziua de vară se apropia de apus.

În jurul fîntînii ședeau în cerc șapte fecioare, iar în părul celei de-a șaptea, cea dintîi, unica, soarele ce cobora părea că țese în taină semnul distictiv al suveranității. Ochii ei erau ca niște visuri sfioase, și totuși buzele ei limpezi zîmbeau...

Fetele cîntau. Își țineau chipurile gingașe ridicate spre înălțimea unde firul de apă, curbîndu-se nobil și obosit, începe să cadă, iar glasurile lor domoale și curate pluteau în dansul lui grațios. Poate că, în timp ce cîntau, își îmbrățișau cu mîinile delicate genunchii...

Vă amintiți de acest tablou, domnul meu? L-ați văzut? Nu l-ați văzut. Ochii dumneavoastră nu erau făcuți pentru așa ceva, iar urechile dumneavoastră nu erau în stare să perceapă dulceața candidă a melodiei lui. Dacă l-ați fi văzut — nu v-ar fi fost îngăduit nici să respirați. Ar fi tebuit să interziceți inimii dumneavoastră să mai bată. Ar fi trebuit să plecați, să vă reîntoarceți în viață, în viața dumneavoastră, și să păstrați în sufletul dumneavoastră cele văzute pentru tot restul existenței pămînești ca pe ceva sfînt, intangibil și inviolabil. Dar ce-ați făcut?

Acest tablou, domnul meu, a fost un final; a trebuit oare să veniți și să-l distrugeți, ca să-i dați o continuare plină de vulgaritate și de respingătoare suferință? Era o apoteoză emoționantă și pașnică, scăldată în transfigurarea de amurg a declinului, a disoluției și a stingerii. O stirpe veche, prea istovită și prea nobilă pentru faptă și viață, se afla la capătul zilelor sale, iar ultimele sale manifestări erau sunete de artă, cîteva acorduri de vioară, pline de melancolie conștientă a morții apropiate... Ați văzut oare ochii pe care aceste acorduri i-au umplut de lacrimi? Poate că sufletele celor șase tovarășe de joc aparțineau vieții; sufletul surorii și domniței lor aparținea însă frumuseții și morții.

Această frumusețe a morții ați văzut-o: ați văzut-o, ca s-o rîvniți. În fața emoționantei ei sfințenii, inima dumneavoastră n-a fost mișcată de venerație, de sfială. N-a fost destul s-o priviți; trebuia s-o aveți, să abuzați de ea, s-o pîngăriți... Ce fină alegere ați făcut! Sînteți un gurmand, domnul meu, un gurmand plebeian, un bădăran cu bun-gust.

Vă rog să luați aminte că nu doresc nicidecum să vă jignesc. Ceea ce spun nu este o injurie, ci doar o formulă, simpla formulă psihologică pentru personalitatea dumneavoastră simplă, absolut neinteresantă din punct de vedere literar, iar dacă o exprim, o fac

doar pentru că simt imboldul să vă pun întrucîtva în lumină felul dumneavoastră de a fi și de a acționa, fiindcă ineluctabila mea profesie pămîntească este aceea de a spune lucrurilor pe nume, de a le da glas și de a lumina inconștientul. Lumea e plină de ceea ce eu numesc «tipul inconștient», iar eu nu-i suport pe acești tipi inconștienți. Eu nu suport tot acest mod de a trăi și de a acționa, stupid, ignorant și mărginit, această lume de-o naivitate iritantă din jurul meu. Un imbold irezistibil și chinuitor mă constrînge să lămuresc, să exprim și să fac conștient tot ce se află de jur împrejurul meu — atît cît îmi stă în puteri — indiferent dacă efectul este stimulator sau stingheritor, indiferent dacă aduc mîngîiere și alinare, sau sporesc durerea.

Cum am spus, domnul meu, sînteți un gurmand plebeian, un bădăran cu bun gust. De fapt, de o alcătuire grosolană, aflat pe o treaptă extrem de joasă a evoluției, ați ajuns prin bogăție și printr-un mod de viață sedentar la o corupție bruscă, neistorică și barbară a sistemului nervos, care aduce după sine un anumit rafinament vicios al nevoilor gustului. Este foarte posibil ca, atunci cînd v-ați hotărît să vi-o însușiți pe Gabriele Eckhof, mușchii gîtlejului dumneavoastră să se fi mișcat plescăind, ca dinaintea unei supe gustoase sau a unei mîncări rare...

De fapt, dumneavoastră îi îndrumați voința visătoare într-o direcție greșită o smulgeți din grădina năpădită de vegetație, ca s-o duceți în viață și în urîțenie, îi dați numele dumneavoastră vulgar și o faceți soție, gospodină, o faceți mamă. Înjosiți frumusețea obosită, sfioasă, care înflorea într-o sublimă inutilitate, frumusețea morții, punînd-o în serviciul banalității cotidiene și al acelui idol nerod, greoi și vrednic de dispreț, căruia i se spune natură, iar în conștiința dumneavoastră grosolană nici nu bănuiți măcar profunda josnicie a ceea ce făptuiți.

Încă o dată: Ce se întîmplă? Ea, cea cu ochii ca niște visuri sfioase, vă dăruiește un copil; ea dă acestei făpturi, care e o continuare a existenței josnice a celui ce l-a procreat, tot sîngele și toată puterea ei de viață și moare. Moare, domnul meu! Iar dacă nu piere în vulgaritate, dacă totuși pînă la urmă se ridică din abisurile înjosirii și se stinge mîndră și fericită sub sărutul mortal al frumuseții, aceasta se petrece din grija mea. *Grija dumneavoastră a fost între timp aceea de a vă distra pe coridoare ascunse cu slujnicele.*

Dar copilul ei, fiul Gabrielei Eckhof, prosperă, trăiește și triumfă. Probabil că el va continua viața tatălui său, devenind un cetățean care va face comerț, va plăti impozite și va mînca bine; va fi poate soldat sau funcționar, un ignorant și vrednic sprijinitor al statului, în orice caz, o creatură fără simț artistic, cu funcții normale, fără scrupule și încrezătoare, viguroasă și neroadă. Vă mărturisesc, domnul meu, că vă urăsc pe dumneavoastră și copilul

dumneavoastră, așa cum urăsc viața însăși, viața ordinară, ridicolă și totuși triumfătoare pe care o întruchipați, eterna contradicție și dușmana de moarte a frumuseții. Nu-mi e îngăduit să vă spun că vă disprețuiesc. N-o pot face. Sînt un om cinstit. Dumneavoastră sînteți cel mai puternic. În luptă nu am a vă opune decît sublima armă și instrument al răzbunării ce se află la îndemîna celor slabi: spiritul și cuvîntul. Astăzi m-am slujit de ele. Căci această scrisoare — și în privința asta sînt cinstit — nu e altceva decît un act de răzbunare, iar dacă în ea se află măcar un singur cuvînt suficient de tăios, de strălucitor și frumos ca să vă impresioneze, ca să vă facă să simțiți o putere străină, ca să vă clatine o clipă calmul robust, atunci voi fi în culmea bucuriei.

Detlev Spinell."

Domnul Spinell vîrî această scrisoare într-un plic, o francă, scrise caligrafic adresa și o trimise la poștă.

11

DOMNUL KLÖTERJAHN bătu la ușa camerei domnului Spinell; ținea în mînă o mare coală de hîrtie scrisă curat și arăta ca un om decis să procedeze energic. Poșta își făcuse datoria, scrisoarea își parcursese drumul, făcuse ciudata călătorie de la „Einfried" la „Einfried" și ajunsese, așa cum se cuvenea, în mîinile destinatarului. Era ora patru după-amiaza.

Cînd intră domnul Klöterjahn, domnul Spinell ședea pe sofa și citea din propriul său roman cu acea copertă încîlcită. Se ridică și-l privi pe vizitator surprins și interogativ, cu toate că roșise vizibil.

— Bună ziua, spuse domnul Klöterjahn. Scuzați că vă tulbur de la ocupațiile dumneavoastră. Dar îmi permiteți să vă întreb dacă dumneavoastră ați scris asta?

Zicînd acestea, ținea sus cu mîna stîngă coala mare, scrisă curat, iar cu dosul dreptei bătea pe dosul ei, făcînd-o să foșnească tare. După aceea, își vîrî dreapta în buzunarul pantalonului larg, comod, plecă într-o parte capul și, așa cum fac unii oameni, deschise gura, să asculte.

Într-un mod ciudat, domnul Spinell zîmbi; zîmbi prevenitor, puțin derutat și pe jumătate scuzîndu-se, duse mîna la cap, ca și cînd ar fi reflectat, apoi spuse:

— Ah, întocmai... da... mi-am permis...

De fapt, în ziua aceasta se comportase după cum îi era felul și dormise pînă la prînz. Drept urmare, avea conștiința încărcată și capul năuc, se simțea nervos și puțin rezistent. Se adăuga în plus că aerul de primăvară, care pătrunsese în odaie, îl moleșea și-l predispunea la disperare. Toate acestea trebuie pome-

nite, ca să explicăm de ce s-a purtat cu o nerozie extremă în timpul acestei scene.

— Așa! Aha! Frumos! spuse domnul Klöterjahn, apăsîndu-și fruntea pe piept, ridicînd sprîncenele, întinzînd brațele și făcînd o mulțime de alte pregătiri asemănătoare, pentru ca, după rezolvarea acestei întrebări formale, să treacă fără milă la chestiune. Din încîntare față de propria-i persoană, merse puțin cam departe cu aceste pregătiri: ceea ce urmă în cele din urmă nu corespunse pe de-a-ntregul cu abundența amenințătoare a acestor preparative mimice. Dar domnul Spinell era cam palid.

— Foarte frumos! repetă domnul Klöterjahn. Atunci îngăduie-mi, drăguțule, să-ți dau verbal răspunsul, și anume în sensul că socot drept o nerozie să scrii scrisori de cîteva pagini cuiva cu care poți sta de vorbă la orice oră...

— Ei... o nerozie..., spuse domnul Spinell zîmbind, ca și cum s-ar fi scuzat și aproape umil...

— O nerozie! repetă domnul Klöterjahn și clătină violent din cap, ca să arate cît de neclintit de sigur era de părerea lui. Și n-aș fi prăpădit pentru mîzgăleala asta nici un cuvînt, aș fi socotit-o pur și simplu, mărturisesc sincer, inutilizabilă chiar și ca hîrtie în care să-mpachetez tartinele cu unt, dacă nu m-ar lămuri în privința anumitor lucruri, pe care pînă acum nu le-am înțeles, în privința anumitor schimbări... De altfel, toate astea nu te privesc și nu intră în discuție. Eu sînt un om activ, am de reflectat la lucruri mai importante decît la viziunile dumitale de nerostit...

— Eu am scris „viziune de neșters", spuse domnul Spinell, îndreptîndu-și spinarea. Fu singurul moment din această scenă, cînd vădi oarecare demnitate.

— De neșters... de nerostit...! ripostă domnul Klöterjahn și se uită la manuscris. Ai un scris mizerabil, drăguțule; nu ți-aș da de lucru în biroul meu. La prima vedere, pare foarte curat, dar privit la lumină, e plin de întreruperi și tremurături. Asta e însă treaba dumitale și nu mă privește. Am venit să-ți spun că, mai întîi, ești o paiață — lucru pe care sper că-l știi. În afară de asta, ești și un mare laș, ceea ce de asemenea nu e nevoie să ți-o dovedesc în amănunt. Soția mea mi-a scris odată că nu privești în față femeile pe care le întîlnești, ci doar tragi cu ochiul la ele ca să păstrezi o frumoasă părere vagă, asta din teama de realitate. Din păcate, în scrisorile ce-au urmat a încetat să-mi mai povestească despre dumneata, altminteri aș mai știi și alte povești despre persoana dumitale. Dar așa ești dumneata. Cuvîntul dumitale, care-ți vine mereu pe limbă, e „frumusețe", dar în fond el nu înseamnă altceva decît lașitate, fățărnicie și invidie, de-acolo, desigur, și nereușita dumitale remarcă despre „coridoarele ascunse", care trebuia probabil să mă străpungă, dar

care n-a făcut decît să mă amuze! M-a amuzat! Acuma te-ai lămurit? Am luminat oleacă... „felul dumnevoastră de a acționa și de a fi", jalnică făptură ce ești? Cu toate că „inevitabila mea profesie" este, ha, ha!...

— Eu am scris „ineluctabila profesie", spuse domnul Spinell, dar cedă din nou numaidecît. Stătea acolo, neajutorat și dojenit, ca un școlar mare, amărît, cu părul cărunt.

— Ineluctabil... inevitabil... Ți-o spun, ești un laș josnic. Mă vezi în fiecare zi la masă. Mă saluți și zîmbești. Îmi întinzi castroanele și zîmbești. Îmi urezi poftă bună și zîmbești. Iar într-o bună zi îmi trimiți o asemenea mîzgălitură plină de injurii idioate. Ha, păi sigur, în scris ai curaj! Și de n-ar fi decît scrisoarea asta caraghioasă! Dar ai născocit întrigi împotriva mea, ai intrigat în spatele meu, acum înțeleg foarte bine... cu toate că n-ar trebui să-ți închipui că ți-a fost de vreun folos! Dacă ai sperat că ai să vîri gărgăuni în capul soției mele, atunci află că te afli pe un drum greșit, prea stimate domn, ea e o persoană prea rezonabilă pentru așa ceva! Sau dacă ți-ai închipuit pînă la urmă că m-a primit, altfel, pe mine și pe copil, atunci cînd am venit, înseamnă că ai pus vîrf stupidității dumitale! Dacă nu l-a sărutat pe micuț, a făcut-o din prudență, deoarece acum de curînd a apărut ipoteza că nu e vorba de trahee, ci de plămîni, și cum în cazul ăsta nu se poate ști... cu toate că rămîne de dovedit chestia cu plămînii, iar dumneata, cu vorbele dumitale „moare, domnul meu", ești un măgar!

Ajuns aici, domnul Klöterjahn încercă să-și tragă puțin suflarea. Se mîniase foarte tare, împungea mereu cu arătătorul de la mîna dreaptă în aer, iar în stînga mototolea rău manuscrisul. Între favoriții englezești blonzi, fața i se roșise îngrozitor și fruntea întunecată îi era brăzdată de vine umflate ca de niște fulgere de mînie.

— Mă urăști, continuă el, și m-ai disprețui dacă dintre noi doi n-aș fi eu cel mai puternic... Da, sînt un om curajos, pe cînd dumitale inima îți cade de cele mai multe ori în pantaloni, și te-aș face fărîme împreună cu „spiritul și cuvîntul" dumitale, idiot perfid, dacă așa ceva n-ar fi interzis. Dar cu asta n-am spus, drăguțule, că am să-ți îngădui să mă împroști cu invective, iar cînd am să-i arăt avocatului meu acasă chestia asta cu „numele vulgar", ai să vezi cu ce papară te alegi. Numele meu e bun, și anume prin meritele mele. Dacă o da cineva măcar un gologan pe numele dumitale, e o chestie pe care n-ai decît s-o lămurești singur, haimana de pripas ce ești. Împotriva dumitale trebuie procedat pe căile legale! Ești un pericol public! Înnebunești lumea!... Dar să nu-ți închipui că de data asta ai reușit, perfid nerușinat! Eu nu mă dau bătut în fața unor indivizi de teapa dumitale. Eu sînt un om curajos...

Domnul Klöterjahn era acum într-adevăr extrem de enervat. Striga și repeta mereu că e un om curajos.

— „Cîntau." Punct. Nu cîntau deloc. Tricotau. În afară de asta, vorbeau, atît cît am priceput, despre o rețetă de crochete de cartofi, iar dacă am să-i spun socrului meu despre „declin" și „disoluție", are să se adreseze și el justiției, poți fi sigur de asta!... „Ați văzut tabloul, l-ați văzut?" Firește că l-am văzut, dar nu înțeleg de ce ar fi trebuit să-mi țin răsuflarea și să fug de-acolo. Eu nu trag cu ochiul la femei, eu le privesc, iar dacă-mi plac și dacă mă vor, le iau. Eu sînt un om care...

Cineva bătu la ușă. — Ciocăni foarte repede de nouă sau de zece ori în ușa odăii, un mic vîrtej violent, înfricoșător care-l făcu pe domnul Klöterjahn să amuțească, iar o voce ce nu se mai putea stăpîni, a cuiva ce-și ieșise din fire de atîta grabă, spuse pe nerăsuflate:

— Domnul Klöterjahn, domnul Klöterjahn, ah, domnul Klöterjahn e aici?

— Așteaptă afară, spuse cu grosolănie domnul Klöterjahn... Ce s-a-ntîmplat? Am de vorbit aici.

— Domnule Klöterjahn, spuse vocea șovăitoare și frîntă, trebuie să veniți... sînt și doctorii acolo... oh, e îngrozitor de trist...

Dintr-un pas, domnul Klöterjahn fu la ușă și o smulse. Pe coridor se afla doamna consilier Spatz. Își ținea batista la gură, și lacrimi mari, alungite, i se rostogoleau perechi, perechi în ea...

— Domnule Klöterjahn, îngăimă ea... e așa de îngrozitor de trist... A vărsat atît de mult sînge, înfiorător de mult... Ședea atît de liniștită în pat și fredona pentru sine o frîntură de melodie, și a podidit-o, Dumnezeule, nemaipomenit de mult....

— A murit? strigă domnul Klöterjahn... O prinse pe doamna consilier de antebraț și începu s-o zguduie încolo și-ncoace pe prag. Nu, nu de tot, cum? Încă nu de tot, mai poate să mă vadă... A scuipat din nou puțin sînge? Din plămîni, cum? Admit că vine poate de la plămîni... Gabriele! rosti el brusc și-l podidiră lacrimile, iar pe fața lui se văzu cum îl copleșește un sentiment cald, bun, omenesc și cinstit. Da, vin! spuse el și, cu pași mari, o tîrî pe doamna consilier din odaie, pornind pe coridor. De departe, dinspre capătul acestuia, se mai auziră, stingîndu-se repede, întrebările lui: „Nu de tot, nu?... Din plămîni, cum?..."

12

DOMNUL SPINELL rămase pe locul unde stătuse în timpul vizitei atît de brusc întrerupte a domnului Klöterjahn, cu privirea spre ușa deschisă. În cele din urmă, făcu vreo cîțiva

paşi înainte şi-şi încordă auzul. Pretutindeni domnea însă liniştea, aşa că închise uşa şi se întoarse în odaie.

Un răstimp se privi în oglindă. Apoi se duse la birou, scoase dintr-un sertar o sticluţă şi un păhărel şi bău un coniac, ceea ce nimeni nu i-ar fi putut-o lua în nume de rău. După aceea se întinse pe sofa şi închise ochii. Oberlihtul ferestrei era deschis. Afară, în grădina sanatoriului „Einfried", ciripeau păsările, şi în sunetele acestea mici, gingaşe şi zglobii răsuna delicat şi pătrunzător glasul întregii primăveri. La un moment dat, domnul Spinell rosti încet pentru sine: „Inevitabila profesie"... Apoi îşi legănă capul şi trase aer printre dinţi, de parcă ar fi avut o violentă durere nervoasă.

Îi era cu neputinţă să se liniştească şi să se concentreze. Nu era făcut pentru un asemenea incident grosolan! — Printr-un proces sufletesc, a cărui analiză ne-ar duce prea departe, domnul Spinell ajunse la hotărîrea de a se ridica şi de a face puţină mişcare, ieşind la aer. Îşi luă pălăria şi părăsi odaia.

Cînd ieşi din casă şi fu înconjurat de aerul îmbălsămat, întoarse capul şi-şi lunecă încet ochii spre catul de sus al clădirii, pînă la o fereastră, o fereastră cu perdelele trase, spre care privirea sa rămase aţintită un răstimp, serioasă, fermă şi întunecată. Apoi îşi duse mîinile la spate şi se îndepărtă pe poteca aşternută cu pietriş. Păşea adîncit în gînduri.

Straturile erau încă acoperite cu rogojini, iar copacii şi tufele încă nu înfrunziseră, zăpada însă pierise şi doar ici, colo, se mai vedeau pe cărări urme umede. Grădina vastă, cu grotele, pergolele şi micile ei pavilioane, se întindea în strălucirea de un colorit splendid al după-amiezii, cu umbre întinse şi o lumină aurie, saturată, iar crengile întunecate ale copacilor se profilau, ramificate distinct şi delicat, pe cerul senin.

Era la ora cînd soarele capătă contururi, cînd masa informă de lumină devine un disc care coboară vizibil şi a cărui văpaie, mai saturată şi mai blîndă, îngăduie ochiului s-o privească. Domnul Spinell nu vedea soarele; drumul său îl ducea în aşa fel, încît soarele rămînea pentru el acoperit şi ascuns. Mergea cu capul aplecat şi fredona o frîntură de melodie, un crîmpei scurt, un acord ce se înălţa temător şi elegiac, motivul dorului... deodată însă, cu o tresărire, rămase ţintuit locului, respirînd scurt, convulsiv, iar ochii săi holbaţi sub sprîncenele puternic încruntate se aţintiră drept înainte, cu expresia cuiva îngrozit, gata să se apare...

Drumul cotea, ducînd acum spre soarele ce cobora. Străbătut de două fîşii de nori înguste şi luminate, cu marginile aurite, soarele stătea pe cer mare şi pieziş, incendia vîrfurile copacilor şi-şi revărsa strălucirea portocolie peste grădină. Iar în mijlocul acestei transfigurări aurii, cu imensul nimb al discului solar în

jurul capului, stătea în drum, înaltă, o persoană planturoasă îmbrăcată din creştet pînă-n tălpi în roşu, auriu şi ecosez, cu braţul drept proptit în şoldul bombat, iar cu stîngul mişcînd înainte şi-napoi un cărucior de-o formă graţioasă. În acest cărucior şedea copilul, şedea Anton Klöterjahn junior, şedea fiul dolofan al Gabrielei Eckhof! Şedea între perne, îmbrăcat într-o jacheţică albă, pufoasă, şi purta o pălărie mare, tot albă, un copil, cu obrajii bucălaţi, splendid şi reuşit, iar privirea lui veselă şi netulburată o întîlni pe aceea a domnului Spinell. Romancierul era pe cale să-şi recapete stăpînirea de sine, era doar bărbat şi ar fi avut puterea să treacă pe lîngă această neaşteptată apariţie, scăldată în strălucire, şi să-şi continue plimbarea. Atunci însă se întîmplă un lucru oribil: Anton Klöterjahn începu să rîdă şi să se bucure, striga cuprins de-o inexplicabilă bucurie, încît putea să scoată din minţi pe cineva.

Dumnezeu ştie ce-i venise, fie că silueta neagră din faţa lui îi trezise această sălbatică voioşie, fie că-i venise o criză de bună dispoziţie animalică. Ţinea într-o mînă un inel osos de morfolit între gingii, iar în cealaltă o zuruitoare din metal. Chiuind de bucurie, ridica aceste două obiecte în lumina soarelui, le agita şi le izbea unul de altul, ca şi cum ar fi vrut să sperie pe cineva în bătaie de joc. De plăcere, ţinea ochii aproape închişi, iar gura îi era atît de larg deschisă, încît i se vedea întreg cerul gurii trandafirii. În timp ce chiuia, îşi azvîrlea capul încolo şi-ncoace.

Domnul Spinell se întoarse şi se îndepărtă. Mergea urmărit de chiotele vesele ale micului Klöterjahn, ţinîndu-şi braţul într-o anume poziţie precaută, ţeapănă şi graţioasă, călcînd pe pietriş cu paşii foarte şovăitori ai cuiva care vrea să ascundă că fuga lui este una lăuntrică.

FLĂMÎNZII

Studiu

ÎN CLIPA CÎND fu copleşit pînă în adîncul sufletului de sentimentul inutilităţii sale, Detlef se lăsă, ca din nebăgare de seamă, tîrît de învălmăşeala aceea sărbătorească şi dispăru fără să-şi ia rămas bun din ochii celor două persoane.

Se lăsă în seama unui şuvoi care-l duse de-a lungul unuia din pereţii laterali ai fastuasei săli de teatru şi nu opuse nici o rezistenţă şi nu se opri locului mai înainte de a se şti departe de Lilli şi de micul pictor: aproape de scenă rezemat de boltitura supraîncărcată cu aur a unei loji din avanscenă, între o cariatidă bărboasă în stil baroc, care-şi purta povara cu grumazul aplecat, şi pandantul ei feminin ce-şi împingea spre sală o pereche de sîni bombaţi. De bine de rău, luă atitudinea comodă a unui spectator, ducînd la răstimpuri binoclul la ochi, în aşa fel încît privirea sa, lunecînd peste strălucirea ce-l înconjura, să evite un singur punct.

Serbarea era în toi. În fundul lojilor pîntecoase se mînca şi se bea la mesele puse, în vreme ce lîngă balustrade domni în fracuri negre şi colorate, cu uriaşe crizanteme la butonieră se aplecau spre umerii pudraţi ai doamnelor cu coafuri de o dibăcie fantastică şi exagerată şi, pălăvrăgind, arătau spre forfota pestriţă din sală, care se despărţea în grupuri, se împingea încolo în şuvoi, se oprea în loc, se rotea în vîrtejuri şi se rărea din nou într-un rapid joc de culori...

Femeile, în rochii unduitoare, cu pălării cu borurile late, coborîte peste obraji şi legate sub bărbie cu panglici groteşti, ţineau la ochi, sprijinindu-se în bastoane înalte, lornioane cu mînerul lung, iar mînecile bufante ale bărbaţilor ajungeau aproape pînă la borurile jobenelor... Glume, strigăte cu voce tare, zburau spre lojile de mai sus, iar de acolo se saluta ridicîndu-se paharale cu bere şi şampanie. Lumea se înghesuia cu capetele lă-

sate pe spate spre scena deschisă, pe care se executa, cu ţipete stridente şi într-un vîrtej multicolor, ceva excentric. Apoi, cînd cortina coborî cu un foşnet, oamenii se retraseră rîzînd şi aplaudînd. Orchesta începu să vuiască. Mulţimea o porni de-a valma încolo şi-ncoace. Lumina aurie, cu mult mai intensă decît aceea a zilei, care umplea fastuoasa sală, conferea tuturor ochilor reflexe sclipitoare, iar respiraţia precipitată a celor de faţă, animaţi de dorinţe nedesluşite, resorbea aburul cald şi aţîţător emanat de flori şi vinuri, de mîncăruri, praf, pudră, parfumuri şi trupuri înfierbîntate de petrecere..

Orchestra se întrerupse. Perechile se opriră braţ la braţ şi-şi îndreptară rîzînd privirile spre scena pe care se interpreta ceva nou cu orăcăieli şi suspine. Patru sau cinci persoane în costum ţărănesc parodiau la clarinet şi instrumente de coarde fornăitoare zbaterea cromatică a muzicii din *Tristan*... Detlef îşi coborî pentru o clipă pleoapele, care îl ardeau. Simţurile sale erau atît de încordate, încît nu putea să nu desluşească îndureratul dor de a se regăsi[1], ce glăsuia din aceste sunete chiar în poznaşa lor schimonosire, şi dintr-o dată îl năpădi din nou melancolia sufocantă a insului singuratic, ros de gelozie şi topit de dragoste pentru o făptură luminoasă şi obişnuită..

Lilli... Sufletul său alcătuia acest nume din implorări şi gingăşii, iar acum nu-şi mai putea împiedica privirea de a luneca tainic spre acel punct îndepărtat... Da, ea era tot acolo, stătea încă în acelaşi loc în fundul sălii, unde o părăsise, iar din timp în timp, cînd îmbulzeala se despica, o zărea întreagă în rochia ei albă ca laptele, brodată cu argint, cu capul blond aplecat puţin pieziş şi cu mîinile la spate, sprijinită de perete şi tăifăsuind cu micul pictor pe care-l privea, ştrengăreşte şi stăruitor, în ochii tot atît de albaştri, de sinceri şi netulburaţi ca şi ai ei...

Despre ce vorbea oare, despre ce or fi vorbind atîta? Ah, această conversaţie uşoară care izvorăşte atît de lesne şi de firesc din fîntîna nesecată a candoarei, a simplităţii, a inocenţei şi a voioşiei şi la care el, serios şi cumpănit datorită vieţii lui dăruite visului şi cunoaşterii, datorită introspecţiei paralizante şi chinurilor creaţiei, nu se pricepea să ia parte! Plecase de lîngă ei, se strecurase într-o criză de îndărătnicie, disperare şi generozitate şi-i lăsă singuri pe cei doi, pentru ca, de departe, gîtuit de gelozie, să le vadă zîmbetul de uşurare cu care se priveau, în deplină înţelegere, fiindcă scăpaseră de apăsătoarea lui prezenţă.

De ce venise, de ce venise oare astăzi din nou? Ce-l îmboldise să se amestece, spre a se chinui, în mulţimea celor nestingheriţi care-l înconjurau şi-l tulburau, fără ca în realitate să-l primească între ei? Cunoştea desigur această dorinţă! „Noi, singuraticii, scrisese cîndva, într-o oră de calmă confesiune, noi, visătorii izolaţi şi dezmoşteniţii vieţii, care ne petrecem zilele fră-

mîntate de gînduri într-o înstrăinare şi detaşare artificială şi înghe-ţată... noi, care, împrăştiem în jurul nostru un suflu rece de invincibilă uimire, îndată ce ne arătăm printre făpturile vii, cu frunţile noastre însemnate cu stigmatul cunoaşterii şi al lipsei de curaj... noi, biete fantome ale existenţei, întîmpinaţi cu o stimă sfioasă, dar lăsaţi din nou cît mai curînd cu putinţă pe seama noastră, ca să nu mai tulburăm bucuria celorlalţi cu privirea goală şi ştiutoare... noi, cu toţii, nutrim în suflet un dor tăinuit şi mistuitor după ceea ce e nevinovat, simplu şi viu, după puţină prietenie, dăruire, încredere şi fericire omenească. «Viaţa», de la care sîntem excluşi — nu ni se înfăţişează, nouă, celor neobişnuiţi, ca o viziune de sîngeroasă măreţie, de sălbatică frumuseţe şi ca ceva neobişnuit; noi tînjim după ceea ce e normal, decent şi amabil, după viaţă în banalitatea ei ispititoare..."

Îşi îndreptă privirea spre cei doi ce tăifăsuiau, în vreme ce hohote de rîs binevoitoare întrerupeau cîntul clarinetelor, care desfigurau melodia gravă şi dulce de dragoste, prefăcîndu-o într-un sentimentalism strident... Voi sînteţi, simţea el. Voi sînteţi viaţa caldă, plăcută, smintită, opusă ca o eternă contradicţie spiritului. Să nu credeţi că acesta vă dispreţuieşte! Să nu-l socotiţi *o* schimă a desconsiderării. Noi, duhurile profunde şi demonii cunoaşterii mute, ne strecurăm după voi, stăm departe, iar în ochii noştri arde cu priviri lacome năzuinţa de a fi la fel cu voi.

Se revoltă mîndria? Ar putea ea să conteste că sîntem singuri? Se laudă ea pretinzînd că operele spiritului asigură pretutindeni şi oricînd o reunire superioară aceleia a iubirii cu făpturile vii? Ah, cu cine? Cu cine? Tot numai cu cei aidoma nouă, cu cei ce suferă, cu cei ce tînjesc, cu cei sărmani, şi niciodată cu voi, cei cu ochi albaştri, care n-aveţi nevoie de spirit!

...Acum lumea dansa. Numerele de pe scenă se terminaseră. Orchestra cînta zgomotos. Pe pardoseala lustruită, perechile lunecau, se răsuceau şi se legănau. Iar Lilli dansa cu micul pictor. Ce gingaş i se înălţa căpşorul frumos din cupa gulerului scrobit, brodat cu argint! Se legănau pe-un spaţiu îngust cu paşi şi rotiri domoale şi elastice; faţa lui era întoarsă spre a ei şi, zîmbind, dăruindu-se cu reţinere dulcii trivialităţi a ritmurilor, continuau să stea de vorbă.

Deodată, singuraticul fu zguduit de o mişcare de parcă ar fi vrut să apuce şi să modeleze ceva cu mîinile. Voi sînteţi totuşi ai mei, simţi el, iar eu sînt mai presus de voi! Privirea mea nu pătrunde oare, cu un zîmbet, în sufletele voastre simple? Nu observ eu şi nu reţin cu o dragoste batjocoritoare fiece mişcare a trupurilor voastre? La privelişte-a agitaţiei voastre inconştiente, nu se încordează oare în mine forţele cuvîntului şi ale ironiei, încît inima mea bate îmboldită de setea şi de voluptuosul sentiment al puterii mele de a vă remodela ca în joacă şi de a înfăţişa în lumina artei mele fericirea voastră nechibzuită lumii înduioşate?...

Apoi, tot ceea ce se înălţase cu atîta îndărătnicie se prăbuşi din nou în el, lăsîndu-l vlăguit şi nostalgic. Ah, o dată măcar, doar într-o noapte ca asta, să nu mai fiu artist, ci om! Să scap o dată de blestemul care sună implacabil: Ţie nu-ţi e îngăduit să fii, tu trebuie să priveşti; ţie nu-ţi e îngăduit să trăieşti, tu trebuie să creezi; ţie nu-ţi e îngăduit să iubeşti, tu trebuie să ştii! Să trăiesc o dată animat de sentimente sincere şi modeste, să iubesc şi să laud! Să mă aflu o dată printre voi, în voi, să fiu una cu voi, cei ce trăiţi! Să vă sorb o dată plin de încîntare, desfătări ale existenţei obişnuite!

...Tresări, se întoarse. Avea impresia că toate aceste chipuri frumoase, încinse îl remarcaseră şi căpătaseră o expresie iscoditoare, de silă. Dorinţa de a se retrage, de a căuta liniştea şi întunericul deveni în el atît de puternică, încît nu putu să mai reziste. Da, să plece, să se îndepărteze, fără a-şi lua rămas bun, aşa cum se îndepărtase mai înainte de Lilli, să-şi culce acasă pe o pernă rece capul fierbinte, cuprins de această ameţeală nefastă. O porni spre ieşire.

Va băga ea de seamă? Îi era cunoscut desigur acest fel de a pleca, această tăcută, orgolioasă şi deznădăjduită îndepărtare dintr-o sală, dintr-o grădină, din vreun loc oarecare de petrecere veselă, cu ascunsa speranţă că în felul acesta avea să procure făpturii luminoase după care tînjea o scurtă clipă de umbrire, de reflecţie consternată, de compătimire... Se opri, mai privi o dată într-acolo. În sufletul său vibra implorarea. Să rămînă, să stăruie, să întîrzie în preajma ei, să aştepte, fie şi de departe, o fericire neprevăzută? — Zadarnic, nu exista putinţa nici unei apropieri, a nici unei înţelegeri, a nici unei speranţe. Pleacă, pleacă în întuneric, sprijină-ţi capul în mîini şi plîngi, dacă poţi, dacă există lacrimi în lumea încremenirii tale, a pustiului, a gheţii, a spiritului şi a artei! — Părăsi sala.

O durere arzătoare îi sfredelea în tăcere pieptul, însoţită totodată de o aşteptare nesăbuită, absurdă... Ea ar fi trebuit să vadă, să înţeleagă, să vină, să-l urmeze, chiar dacă numai din milă, ar trebui să-l reţină la jumătatea drumului şi să-i spună: Rămîi aici, fii vesel, te iubesc. Îşi continuă drumul încet de tot, deşi ştia, ştia cu o certitudine ce friza ridicolul că nu va veni nicicum, micuţa Lilli care dansa şi tăifăsuia...

Era ora două dimineaţa. Coridoarele se întindeau pustii, iar înapoia meselor lungi de la garderobă femeile moţăiau somnoroase. Nimeni în afară de el nu se gîndise să plece acasă. Se înfăşură în palton, îşi luă pălăria şi bastonul şi părăsi teatrul.

În piaţă, învăluite în ceaţa nopţii de iarnă, străbătută de o

lumină alburie, aşteptau, într-un şir lung, birjele. Dinaintea trăsurilor, caii stăteau cu captele aplecate, cu pături pe spinare, pe cînd birjarii încotoşmănaţi tropăiau în grupuri pe zăpada tare. Detlef făcu semn unuia dintre ei, iar în vreme ce omul îşi pregătea calul, aşteptă la intrarea holului iluminat, lăsînd aerul aspru şi rece să-i răcorească tîmplele ce-i zvîcneau.

Gustul neplăcut pe care i-l lăsase în gură şampania îi trezi cheful să fumeze. Cu gesturi mecanice îşi scoase o ţigaretă, frecă un chibrit şi o aprinse. În clipa cînd flăcăruia se stinse, i se înfăţişă ceva ce mai întîi nu înţelese, o arătare dinaintea căreia rămase nedumerit, îngrozit şi cu braţele atîrnîndu-i, ceva ce nu putea ocoli şi nici n-avea să mai uite...

Cînd ochii săi, orbiţi de mica flacără, putură să vadă din nou, din întuneric se ivi un chip cu barbă roşie, sălbăticit şi cu obrajii scobiţi, ai cărui ochi inflamaţi şi cu cearcăne de mizerie priveau ţintă în ai săi, cu o expresie buimacă, batjocoritoare, lacomă şi iscoditoare... La distanţă de numai doi sau trei paşi de el, cu pumnii vîrîţi în buzunarele joase ale pantalonilor, cu gulerul hainei zdrenţuite ridicat, omul cu acest chip îndurerat se sprijinea de stîlpul unuia dintre felinarele ce străjuiau intrarea teatrului. Privirea lui lunecă peste întreaga făptură a lui Detlef, peste paltonul său îmblănit, pe care atîrna binoclul, pînă jos, la ghetele de lac, ca să se întoarcă spre a se adînci din nou în ochii săi, sfredelitoare, lacomă, pofticioasă; o singură dată, omul pufni pe nas, scurt, şi dispreţuitor... apoi, trupul său se cutremură de un fior de frig, obrajii săi moi se adînciră parcă şi mai mult, pleoapele i se închiseră tremurînd, iar colţurile gurii i se lăsară în jos cu sarcasm şi mîhnire.

Detlef rămase încremenit. Se strădui să înţeleagă... Deodată se văzu aievea pe sine însuşi, cu înfăţişarea de tihnă şi de trai bun cu care el, părtaşul la serbare, părăsise holul, făcuse semn birjarului, îşi scosese ţigareta din tabachera de argint. Involuntar, ridică mîna, gata să se lovească peste frunte. Făcu un pas spre omul acela, să vorbească, să explice... Apoi se urcă totuşi fără o vorbă în trăsura ce-l aştepta, aproape uitînd să-i spună birjarului adresa, buimăcit, scos din fire de neputinţa de a se lămuri asupra celor văzute.

Ce eroare, Dumnezeule — ce teribilă neînţelegere! Omul acesta ce trăia în mizerie şi însingurare îl privise cu lăcomie şi amărăciune, cu acel dispreţ profund care înseamnă invidie şi nostalgie! Nu se dăduse puţintel în spectacol flămîndul acesta? Nu-şi dăduse el la iveală, prin tremurul ce-l cuprinse, prin grimasa de mîhnire şi sarcasm dorinţa de a face impresie asupra lui, a fericitului elegant, de a-i procura o clipă de umbrire, de reflecţie consternată, de compătimire? Te înşeli, prietene, ţi-ai

ratat efectul; imaginea ta jalnică nu este pentru mine un avertisment care să mă sperie şi să mă ruşineze, dintr-o lume străină, înfricoşătoare. *Căci noi sîntem fraţi!*

— Unde e răul, camarad al meu aici, sus, în piept şi ne arde? Ce bine cunosc starea aceasta! Şi totuşi de ce-ai venit? De ce n-ai rămas îndărătnic şi mîndru în întuneric, ci ţi-ai luat locul sub ferestrele luminate, înapoia cărora se află muzica şi rîsul vieţii? Nu cunosc şi eu dorinţa bolnavă, care te-a mînat acolo, de a hrăni această suferinţă căreia i se poate spune la fel de bine iubire sau ură?

Nimic nu-mi e străin din toată jalea ce te animă, iar tu ai avut de gînd să mă faci să mă ruşinez! Ce este oare spiritul? O ură înclinată spre joacă! Ce este arta? Dorul de a plăsmui. Amîndoi sîntem la noi acasă pe tărîmul celor înşelaţi, al celor ce flămînzesc, al celor ce acuză şi neagă, chiar şi orele perfide ale dispreţului de sine ne sînt comune, acele ore cînd ne pierdem în ruşinoasa dragoste de viaţă, de smintită fericire. Dar tu nu m-ai recunoscut.

Eroare! Eroare!... În vreme ce-l copleşea acest regret, undeva, în străfundurile sufletului său începea să mijească o bănuială dureroasă şi totodată dulce... Se înşela oare numai omul acela? Unde se sfîrşeşte această eroare? Nu este oare orice nostalgie de pe pămînt o eroare, a mea mai întîi, orientată spre ceea ce trăieşte simplu, sub imboldul instinctelor, spre viaţa mută care nu cunoaşte transfigurarea prin spirit şi artă, mîntuirea prin cuvînt? Ah, noi cu toţii sîntem fraţi şi surori, noi creaturile mînate de voinţa lipsită de pace şi plină de suferinţă[2]; iar noi nu ne cunoaştem, unii pe alţii. E nevoie de o altă dragoste, de altă...

Iar în vreme ce şedea acasă între cărţile sale, între tablouri şi busturi cu priviri liniştite, se simţea mişcat de aceste blînde cuvinte: „Copilaşi, iubiţi-vă unii pe alţii..."

TONIO KRÖGER[1]

I

SOARELE DE IARNĂ abia se întrezărea ca o lumină săracă, lăptoasă şi ştearsă dincolo de stratul de nori ce acoperea oraşul îngust. Uliţele pe care se înşirau case cu frontoane ascuţite erau umede şi străbătute de curent, iar uneori cădea un fel de măzăriche moale, nici gheaţă, nici zăpadă.

Orele de şcoală se terminaseră. Cetele celor eliberaţi se revărsau în curtea pavată şi pe poarta cu grilaj, se împărţeau şi o luau la dreapta şi la stînga. Şcolarii mari îşi ţineau cu demnitate teancurile de cărţi sus, sprijinite pe umărul stîng, iar cu braţul drept vîsleau împotriva vîntului către masa de prînz; cei mici o luau veseli la trap, împroşcînd terciul de gheaţă pe jumătate topită şi făcînd să zornăie în ghiozdanele lor din piele de focă uneltele ştiinţei. Cînd şi cînd, cu ochi pioşi, îşi smulgeau de pe cap şepcile înaintea unei pălării de Wotan[2] şi a unei bărbi de Jupiter[3] a cîte unui profesor ce mergea cu paşi măsuraţi...

— Nu vii odată, Hans? spuse Tonio Kröger, care aştepta de mult în mijlocul străzii; surîzînd veni în întîmpinarea prietenului său, care ieşea pe poartă, discutînd cu alţi colegi, gata s-o pornească împreună cu ei...

— Cum adică? întrebă el, privindu-l pe Tonio. A, da, e-adevărat! Hai să mergem puţin împreună.

Tonio amuţi, iar ochii i se tulburară. Hans uitase oare şi-şi aducea aminte abia acum că aveau de gînd să se plimbe puţin împreună în ziua aceea, la prînz? Iar el, de cînd îşi dăduseră întîlnire, se bucurase aproape neîntrerupt la acest gînd!

— Păi, la revedere! le spuse Hans Hansen colegilor. Eu mă duc niţel cu Kröger.

Ce doi o cotiră la stînga, în vreme ce grupul celorlalţi o porni agale la dreapta.

Hans şi Toni aveau timp să se plimbe după şcoală, fiindcă acasă la amîndoi se mînca de prînz abia pe la ora patru. Taţii lor erau mari comercianţi, ocupau funcţii oficiale şi dispuneau de putere în oraş. Familiei Hansen îi aparţineau de mai multe generaţii vastele depozite de cherestea de jos, de pe malul fluviului, unde gatere puternice tăiau, pufăind şi şuierînd, trunchiurile. Tonio, la rîndu-i, era fiul consulului Kröger, ai cărui saci de cereale erau văzuţi în fiecare zi, trecînd pe străzi încărcaţi în camioane cu lata inscripţie neagră a firmei; iar casa mare şi veche a strămoşilor săi era cea mai impozantă din oraş... Din pricina numeroşilor cunoscuţi, cei doi prieteni trebuiau să se descopere necontenit, dar unii oameni îi salutau ei mai întîi pe aceşti băieţi de paisprezece ani...

Amîndoi aveau ghiozdanele petrecute pe după umeri şi erau bine şi călduros îmbrăcaţi, Hans într-o jachetă marinărească scurtă, peste care, pe umeri şi spate, era scos gulerul lat, albastru al costumului său de marinar, iar Tonio, într-un palton gri cu centură. Hans purta o beretă de marinar daneză, cu panglici scurte, de sub care ieşea un smoc din părul său blond-cînepiu. Era neasemuit de frumos şi bine făcut, lat în umeri şi îngust în şolduri, şi avea nişte ochi albaştri ca oţelul, limpezi şi pătrunzători. De sub căciula rotundă de blană a lui Tonio se iveau, dimpotrivă, pe un chip brunet, cu trăsături meridionale foarte pregnante, nişte ochi întunecaţi, uşor adumbriţi, cu pleoape prea grele, visătoare, şi cam sfioşi... Gura şi bărbia îi erau neobişnuit de moi. Avea um mers neglijent şi inegal, în vreme ce picioarele zvelte, în ciorapi negri, ale lui Hansen păşeau elastic şi cadenţat...

Tonio nu vorbea. Era îndurerat. Strîngîndu-şi sprîncenele puţin oblice şi rotunjindu-şi gura ca pentru fluierat, privea în depărtare cu capul înclinat într-o parte. Ţinuta şi mimica aceasta îi erau caracteristice. Brusc, Hans îşi vîrî braţul sub cel al lui Tonio şi-l privi cu coada ochiului, fiindcă înţelegea prea bine despre ce era vorba. Iar Tonio, cu toate că rămase tăcut încă vreo cîţiva paşi, se muie totuşi, dintr-o dată.

— N-am uitat, Tonio, spuse Hans privind în jos spre trotuar, m-am gîndit doar că astăzi n-o să iasă nimic din toată treaba, fiindcă e atîta umezeală şi bate vîntul. Dar mie nu-mi pasă, şi mi se pare straşnic că m-ai aşteptat totuşi. Credeam că ai plecat acasă şi mă cam supărasem...

La aceste cuvinte, Tonio simţi că toată fiinţa lui tresaltă de bucurie.

— Păi da, o luăm pe metereze! spuse el cu emoţie în glas. Pe Meterezul Morii şi pe Meterezul Holsten şi te duc pînă acasă, Hans... Nu-mi pasă că pe urmă am să fac singur drumul pînă la mine, data viitoare ai să mă însoţeşti tu.

În fond, nu prea credea în ceea ce spusese Hans şi simţea că faţă de el acesta punea numai pe jumătate preţ pe plimbarea lor în doi. Vedea totuşi că Hans se căieşte că uitase şi e dornic să-l împace. Iar el era departe de gîndul de a se opune acestei împăcări...

Fapt e că lui Tonio îi era drag Hans Hansen, iar pînă atunci mai suferise de multe ori din pricina lui. Cel care iubeşte mai mult se află într-o stare de inferioritate şi trebuie să sufere — sufletul său de paisprezece ani trăsese de timpuriu această învăţătură simplă şi aspră a vieţii; el era astfel făcut încît lua seama la asemenea experienţe, le nota oarecum în sinea lui şi într-o anume măsură îi plăceau, firește, fără să se orienteze după ele în ce priveşte propria-i persoană şi fără a trage foloase practice. În plus era în firea lui să socoată asemenea învăţături mult mai importante şi mai interesante decît cunoştinţele care i se vîrau în cap cu de-a sila la şcoală; în timpul orelor petrecute sub bolţile gotice ale clasei, se străduia să pătrundă temeinic şi să-şi lămurească pe deplin astfel de constatări. Iar această ocupaţie îi dădea o mulţumire întru totul asemănătoare aceleia pe care o resimţea plimbîndu-se prin odaie cu vioara lui (căci cînta la vioară) şi făcînd ca sunetele catifelate pe care se pricepea să le scoată să se împletească armonios cu clipocitul firului de apă ce se înălţa jucăuş, acolo jos, în grădină, sub ramurile nucului bătrîn...

Fîntîna arteziană, nucul bătrîn, vioara lui, iar în depărtare marea, Marea Baltică, ale cărei visuri estivale le putea asculta în vacanţe, toate acestea erau lucrurile pe care le iubea, cu care se înconjura şi între care se desfăşura viaţa lui lăuntrică, lucruri al căror nume se pot folosi cu bune efecte în versuri şi care de altfel răsunau mereu în realitate, în versurile scrise uneori de Tonio Kröger.

Că avea un caiet cu versuri proprii devenise ceva cunoscut din vina lui şi-i dăuna foarte mult atît printre colegi, cît şi printre profesori. Fiul consulului Kröger socotea, pe de o parte, că ar fi stupid şi vulgar să se indigneze din cauza acestui lucru şi-şi dispreţuia atît colegii, cît şi profesorii, ale căror proaste maniere i se păreau oricum respingătoare şi ale căror slăbiciuni personale le pătrundea cu o ciudată perspicacitate. Pe de altă parte însă, el însuşi găsea că a face versuri e o exagerare şi chiar o necuviinţă, astfel că, într-o oarecare măsură, dădea dreptate celor care considerau lucrul acesta drept o ocupaţie stranie. Numai că nu era în stare să renunţe la ea...

Datorită faptului că acasă îşi pierdea timpul, că la lecţii vădea un spirit greoi şi distrat şi că profesorii nu-l priveau cu ochi buni, aducea mereu acasă notele cele mai proaste, ceea ce-l mînia şi-l îngrijora foarte tare pe tatăl său, un domn înalt, cu ochi

albaştri gînditori, îmbrăcat cu îngrijire, care purta întotdeauna la butonieră o floare de cîmp. Pe mama lui Tonio însă, pe frumoasa lui mamă, cu păr negru, care avea prenumele de Consuelo[4] şi arăta, în genere, altfel decît celelalte doamne din oraş, fiindcă tata o adusese cîndva de undeva de jos de tot de pe hartă — pe mama lui Tonio certificatele o lăsau cu totul indiferentă.

Tonio o iubea pe oacheşa şi focoasa lui mamă, care cînta atît de minunat la pian şi mandolină, şi era bucuros că pe ea n-o mîhneşte situaţia lui dubioasă printre oameni. Pe de altă parte, găsea că mînia tatălui lui e mult mai demnă şi respectabilă şi, cu toate că era mustrat de el, îi dădea în fond pe deplin dreptate, în vreme ce voioşia indiferentă a mamei i se părea puţin cam uşuratică. Uneori gîndea cam în felul următor: E destul că sînt cum sînt şi că nu pot şi nu vreau să mă schimb, lăsător, preocupat cu îndărătnicie de lucruri la care altminteri nu se gîndeşte nimeni. Se cuvine cel puţin să fiu mustrat şi pedepsit serios pentru asta, nu să se treacă peste toate cu sărutări şi muzică. Doar nu sîntem ţigani cu şatra, ci oameni cumsecade, consulul Kröger, familia Kröger... Nu rareori gîndea şi astfel: De ce-oi fi eu oare atît de ciudat şi în conflict cu toate, învrăjbit cu profesorii şi străin printre ceilalţi băieţi? Iată-i pe elevii cei buni şi pe cei de-o temeinică mediocritate. Ei nu-i găsesc comici pe profesori, nu fac versuri şi gîndesc numai lucruri care pot fi gîndite şi care pot fi exprimate cu voce tare. În ce bună rînduială trebuie că se simt ei, cît de împăcaţi cu toate şi cu toţi! Ce bine va fi fiind aşa... Dar cu mine ce este şi cum se vor sfîrşi toate astea?

Acest fel de a se privi pe sine şi relaţia sa cu viaţa juca un rol important în dragostea lui Tonio faţă de Hans Hansen. Îl iubea mai întîi fiindcă era frumos, apoi însă, pentru că îi apărea în toate privinţele ca un contrast, ca opusul său. Hans Hansen era un şcolar excelent, iar în afară de asta, un băiat vioi, care călărea, făcea gimnastică, înota ca un erou şi era îndrăgit de toată lumea. Profesorii ţineau la el aproape cu gingăşie, îi spuneau pe numele mic şi-l favorizau în toate felurile, colegii îi căutau prietenia, iar pe stradă îl opreau domni şi doamne, îl prindeau de smocul de păr blond-cînepiu ce i se revărsa de sub bereta de marinar daneză şi-i spuneau:

— Bună ziua, Hans Hansen cu moţul tău drăgălaş! Tot primul eşti? Transmite salutări tăticului şi mămichii, băieţel minunat...

Aşa era Hans Hansen, iar de cînd îl cunoscuse, îndată ce dădea cu ochii de el, Tonio Kröger simţea arzîndu-i în capul pieptului un sentiment de dor, de dor şi invidie. Cine mai are ochi atît de albaştri, gîndea el, şi trăieşte într-o atît de bună rînduială şi într-o atît de fericită tovărăşie cu toată lumea ca tine!

Întotdeauna ai o ocupaţie cuviincioasă şi respectată de toţi. După ce ţi-ai făcut lecţiile, iei ore de călărie sau lucrezi ceva la traforaj, şi chiar în vacanţe, la mare, te ocupi cu canotajul, mînuitul velelor şi înotul, în vreme ce eu zac ca un trîndav, cu minţile aiurea, în nisip şi holbez ochii la tainica şi fugara mimică schimbătoare de pe chipul mării. De-aceea sînt ochii tăi aşa de limpezi. A fi ca tine...

Nu făcea nici o tentativă să devină la fel ca Hans Hansen şi probabil că nu l-a încercat niciodată în mod serios această dorinţă. Dar rîvnea în mod dureros să fie îndrăgit de el, aşa cum era, şi-i căuta dragostea în felul său, un fel molcom şi interiorizat, plin de devotament, de suferinţă şi melancolie, dar de o melancolie mai profundă şi mai arzătoare decît apriga fire pătimaşă la care te-ai fi putut aştepta după înfăţişarea lui străină.

Şi străduinţa nu i-a fost zadarnică, deoarece Hans, care dealtminteri preţuia la el o anumită superioritate, o anumită înlesnire în felul de a vorbi, care-i dădea lui Tonio putinţa de a exprima lucruri dificile, înţelese foarte bine că aici fiinţa un sentiment neobişnuit de puternic şi de gingaş pentru el, se arăta recunoscător şi-l făcu întrucîtva fericit răspunzînd acestui sentiment — dar îl supuse şi la chinurile geloziei, dezamăgirii şi ale ostenelii zadarnice de a stabili o comunitate spirituală. Căci, lucru ciudat, Tonio, care-l pizmuia pe Hans Hansen pentru felul său de a fi, năzuia necontenit să-l facă să şi-l însuşească pe al său, ceea ce nu-i putea reuşi decît cel mult pentru cîteva clipe şi chiar şi atunci doar aparent...

— Am citit acum ceva minunat, ceva splendid, spuse el. Mergeau şi mîncau împreună dintr-o pungă bomboane cu fructe, pe care le cumpăraseră pe zece pfenigi de la băcanul Iwersen de pe Mühlenstrasse. Trebuie neapărat să citeşti şi tu, Hans, este *Don Carlos* de Schiller... Dacă vrei, ţi-l împrumut...

— A, nu, spuse Hans Hansen, lasă, Tonio, nu e ceva potrivit pentru mine. Eu rămînm la cărţile mele despre cai. Sînt în ele nişte ilustraţii straşnice, crede-mă. Cînd ai să vii odată la mine, am să ţi le arăt. Sînt instantanee, în care vezi caii în trap şi în galop, executînd sărituri, surprinşi în toate poziţiile pe care în realitate nici nu reuşeşti să le vezi, fiindcă se petrec prea repede...

— În toate poziţiile? întrebă Toni politicos. Ei, sigur, e grozav. Cît priveşte însă *Don Carlos,* e mai presus de orice închipuire. Sînt acolo pasaje, ar trebui să le vezi, atît de frumoase, încît tresari, de parcă ai auzi o detunătură.

— O detunătură? întrebă Hans Hansen... Cum adică?

— E, de pildă, pasajul în care regele plînge, fiindcă l-a înşelat marchizul... dar marchizul l-a înşelat numai de dragul prinţului, înţelegi tu, pentru care se sacrifică. Acum răzbate din cabinet în anticameră vestea că regele a plîns. „A plîns? Regele a plîns?"[5] Toţi curtenii sînt teribil de impresionaţi şi simţi că te trec fiori, fiindcă e un rege grozav de neînduplecat şi de aspru. Înţelegi însă prea bine de ce a plîns, iar pe mine el mă înduioşează mai mult decît prinţul şi marchizul luaţi împreună. E întotdeauna atît de singur şi lipsit de orice iubire, acum crede că a găsit un om, iar acesta îl trădează...

Hans Hansen privi cu coada ochiului faţa lui Tonio, iar ceva de pe această faţă îi va fi trezit interesul pentru subiect, deoarece îşi vîrî din nou brusc braţul sub braţul lui Tonio şi întrebă:

— În ce fel îl trădează, Tonio?

Tonio fu cuprins de neastîmpăr.

— Păi da, chestia e că — începu el — toate scrisorile către Brabant şi Flandra...

— Uite că se apropie Erwin Jimmerthal, spuse Hans.

Tonio amuţi. Înghiţi-l-ar pămîntul pe Jimmerthal ăsta! De ce trebuie el să apară şi să ne tulbure?! De nu ne-ar însoţi, ca să ne vorbească tot drumul despre ora de călărie... Căci Erwin Jimmerthal lua şi el lecţii de călărie. Era fiul directorului băncii şi locuia pe aproape, dincolo de poarta oraşului. Le venea în întîmpinare pe alee, fără ghiozdan, cu picioarele lui încovoiate şi ochii mijiţi.

— Salut, Jimmerthal, spuse Hans, îl însoţesc puţin pe Kröger...

— Trebuie să mă duc în oraş, spuse Jimmerthal, să cumpăr ceva. Dar am să merg cu voi o bucată de drum... Ce-aveţi voi acolo-s cu siguranţă bomboane cu fructe. Da, mulţumesc, am să mănînc vreo cîteva. Mîine avem din nou oră, Hans. — Se referea la ora de călărie.

— Straşnic! spuse Hans. Acum am să capăt jambiere de piele, fiindcă zilele astea am luat nota maximă la temă...

— Tu nu iei lecţii de călărie, aşa-i Kröger? întrebă Jimmerthal, iar ochii lui deveniră doar nişte crăpături subţiri şi strălucitoare...

— Nu, răspunse Tonio cu o intonaţie total incertă.

— Ar trebui să-l rogi pe tatăl tău, remarcă Hans Hansen, să iei şi tu lecţii, Kröger.

— Da..., răspunse Tonio repede şi totodată indiferent.

Pentru o clipă, simţi un nod în gît, fiindcă Hans i se adresase cu numele de familie; Hans păru că simte acest lucru, aşa că adăugă, ca să se explice:

— Ţi-am spus Kröger, fiindcă prenumele tău mi se pare atît de aiurit, iartă-mă, da' nu pot să-l sufăr. Tonio... Ăsta nici nu e un nume. Dealtfel, tu n-ai nici o vină, Doamne fereşte!

— Nu, cu siguranţă că ţi s-a zis aşa, fiindcă sună atît de

străin şi e ceva deosebit... spuse Jimmerthal, ca şi cum ar fi vrut să repare lucrurile.

Gura lui Tonio zvîcni. Stăpînindu-se zise:

— Da, e un nume aiurit, aş dori, Dumnezeu mi-e martor, să mă cheme Heinrich sau Wilhelm, credeţi-mă. Vine de-acolo că un frate al mamei, după care am fost botezat, se numeşte Antonio, fiindcă mama mea e din străinătate...

Apoi tăcu şi-i lăsă pe cei doi să vorbească despre cai şi obiecte de harnaşament. Hans îl luase de braţ pe Jimmerthal şi vorbea cu un interes atît de viu, cum *Don Carlos* n-ar fi fost niciodată în stare să i-l trezească... Din timp în timp, Tonio simţea înţepături în nas, fiindcă-i venea să plîngă; totodată îşi dădea osteneala să-şi stăpînească bărbia, care-i tremura necontenit...

Hans nu putea să-i sufere numele — ce era de făcut cu asta? Pe el îl chema Hans, pe Jimmerthal îl chema Erwin, bine, astea erau nume recunoscute de toată lumea şi care nu surprindeau pe nimeni. Dar „Tonio" era ceva străin şi deosebit. Da, cu el, vrînd, nevrînd, era ceva deosebit în toate privinţele, el era exclus dintre cele aflate în bună rînduială şi obişnuite, deşi nu era un ţigan cu şatra, ci fiul consulului Kröger, din familia Kröger... Dar de ce, cîtă vreme erau singuri, Hans îi spunea Tonio, iar cînd se adăuga un al treilea începea să se ruşineze cu el? Cîteodată, da, îi era apropiat şi părea că-l cîştigase. „În ce fel îl trădează, Tonio?" îl întrebase şi-l luase de braţ. Dar cînd apăruse Jimmerthal, respirase totuşi uşurat şi-l părăsise şi-i reproşase, fără să fie nici o nevoie, că poartă un nume străin. Ce dureros era să observe toate astea!... În fond, cînd erau numai ei doi, Hans Hansen arăta că ţine întrucîtva la el. Dar dacă venea un al treilea, îl sacrifica. Şi rămînea din nou singur. Se gîndi la regele Filip. Regele plînsese...

— Vai de mine, spuse Erwin Jimmerthal, acuma trebuie să mă duc degrabă în oraş! Salutare, şi mulţumesc pentru bomboane!

Acestea spuse, sări pe o bancă aflată în marginea drumului, fugi cu picioarele lui strîmbe de-a lungul ei şi se-ndepărtă la trap.

— Îmi place Jimmerthal! spuse Hans, apăsînd pe cuvinte.

Hans avea un fel răsfăţat şi sigur de sine în a-şi destăinui simpatiile şi antipatiile, comunicîndu-le altora ca şi cum, le-ar fi făcut o favoare... Apoi, fiindcă se afla în temă continuă să vorbească despre ora de călărie. Nici nu mai era aşa de departe de locuinţa lui; drumul pe la metereze nu lua prea mult timp. Îşi ţineau bine bereta şi căciula şi-şi aplecau capetele din pricina vîntului puternic şi umed care trosnea şi gemea în crengile golaşe ale copacilor. Hans Hansen vorbea, în timp ce Tonio lăsa

să-i scape doar cînd şi cînd cîte un convenţional „ah" şi „da, da", fără să se mai bucure că, în avîntul peroraţiei, Hans îl luase din nou de braţ, fiindcă asta nu era decît o apropiere aparentă, fără însemnătate.

Apoi, nu departe de gară, părăsiră parcul din jurul meterezelor, văzură un tren care trecea pufăind cu o grabă greoaie, numărară, ca să se distreze, vagoanele şi-l salutară prin semne pe omul ce şedea înfofolit în blana lui sus de tot, în ultimul vagon. Se opriră în Lindenplatz, în faţa vilei marelui comerciant Hansen, iar Hans îi arătă cît era de amuzant să te sui pe poarta grădinii şi să te legeni, făcînd-o să se mişte încolo şi-ncoace scîrţîind din ţîţîni. Apoi însă se despărţiră.

— Ei, acuma trebuie să intru, spuse el. La revedere, Tonio. Data viitoare, am să te-nsoţesc eu pînă acasă, fii sigur de asta.

— La revedere, Hans, spuse Tonio, a fost o plimbare plăcută.

Mîinile pe care şi le strînseră erau foarte umede şi mînjite de rugină de la poarta grădinii. Cînd îl privi în ochi pe Tonio, pe faţa frumoasă a lui Hans se ivi ceva ca o şovăială şi remuşcare.

— Să ştii că am să-l citesc cît de curînd pe *Don Carlos!* spuse el repede. Povestea cu regele în cabinetul lui trebuie să fie grozavă!

Îşi vîrî apoi servieta sub braţ şi o luă la fugă prin grădina din faţa casei. Înainte de a dispărea înăuntru, mai salută o dată înapoi, clătinînd din cap.

Tonio Kröger se îndepărtă cu totul transfigurat şi plin de elan. Vîntul îl împingea din spate, dar nu numai din acest motiv înainta atît de uşor. Hans avea să citească *Don Carlos,* apoi aveau să discute împreună ceva despre care nici Jimmerthal, nici altcineva n-o să poată spune nimic! Ce bine se înţelegeau ei doi! Cine ştie — are să-l facă poate să scrie şi versuri?... Nu, nu, asta n-o voia! Hans nu trebuia să devină ca Tonio, ci să rămînă cum era, atît de senin şi puternic, cum îl iubeau cu toţii şi, cel mai mult, Tonio! Dar ca să-l citească pe *Don Carlos* n-avea să-i strice... Tonio trecu prin vechea, scunda poartă, merse de-a lungul portului şi o luă în sus pe strada abruptă, bătută de vînt şi umedă, cu frontoane ascuţite, spre casa părintească. Pe-atunci, inima lui trăia; palpitau în ea doar, o invidie melancolică, puţintel dispreţ şi o deplină fericire neprihănită.

2

BLONDA INGE, Ingeborg Holm, fiica doctorului Holm, care locuia în piaţă, acolo unde se afla fîntîna gotică, înaltă, ascuţită şi complicată, a fost aceea de care s-a îndrăgostit Tonio Kröger pe cînd avea şaisprezece ani.

Cum s-a întîmplat asta? O văzuse de o mie de ori, dar într-o seară a văzut-o totuşi într-o anumită lumină, azvîrlindu-şi într-un mod semeţ capul într-o parte şi rîzînd, în vreme ce vorbea cu o prietenă, ducîndu-şi la ceafă într-un anumit mod mîna, o mînă nu deosebit de subţire, o mînă de fetiţă, nu deosebit de gingaşă, gest la care mîneca albă de muselină îi alunecase de la cot spre umăr, o auzise accentuînd într-un anumit mod un cuvînt, un cuvînt oarecare, dar cu o vibraţie caldă în glas, iar în clipa aceea inima sa fusese cuprinsă de o încîntare mult mai intensă decît o simţise odinioară, cînd îl privea pe Hans Hansen, pe vremea cînd era încă un băieţel prost.

În seara aceea dusese cu sine imaginea ei, cu codiţa groasă de păr blond, cu ochi albaştri, rîzători, migdalaţi, cu şaua delicat pistruiată a nasului, nu putuse să adoarmă, fiindcă auzea răsunetul glasului ei, încercase să-l imite, încet, intonaţia cu care rostise acel cuvînt oarecare şi-l trecuseră fiori. Îşi dădea seama din experienţă că aceasta e dragostea. Dar deşi ştia foarte bine că dragostea îi aduce suferinţă, chin şi umilinţă, că, pe deasupra, îi tulbură pacea şi-i umple pînă la refuz inima cu melodii, fără a-i mai permite să-şi regăsească liniştea pentru a rotunji un lucru şi a făuri în tihnă din el ceva întreg, o primi totuşi cu bucurie, se lăsă cu totul în seama ei şi o cultivă cu toate puterile sufletului său, fiindcă ştia că dragostea te îmbogăţeşte şi-ţi insuflă viaţă, iar el năzuia să fie bogat şi plin de viaţă, în loc să făurească ceva întreg în tihnă.

Tonio Kröger îşi pierdu capul din pricina veselei Inge Holm în salonul golit de mobile al doamnei consul Husteede, căreia îi venise în seara aceea rîndul să găzduiască ora de dans; era un curs particular numai pentru membri ai familiilor de prim rang, care se adunau succesiv în casele părinţilor, ca să primească lecţii de dans şi de bune maniere. În acest scop venea în fiecare săptămînă de la Hamburg maestrul de balet Knaak în persoană.

Se numea François Knaak[6], dar ce om era! *„J'ai l'honneur de me vous représenter,* spunea el, *mon nom est Knaak*[7]... Iar aceasta se spune nu în timp ce te înclini, ci după ce te-ai îndreptat din nou — cu vocea înceată şi totuşi limpede. Nu eşti în fiecare zi în situaţia de a te prezenta în limba franceză, dar dacă ştii s-o faci corect şi ireproşabil în această limbă, abia atunci nu vei greşi nici în germană.“ Ce minunat i se mula redingota neagră şi mătăsoasă pe şoldurile grase! Pantalonii îi cădeau în cute moi pe ghetele de lac împodobite cu funde late de atlaz, iar ochii săi castanii priveau cu o fericire ostenită de propria lor frumuseţe.

Toată lumea era copleşită de excesul său de siguranţă de sine şi bună-cuviinţă. Păşea — şi nimeni nu păşea ca el, elastic, unduitor, legănător, regeşte — spre stăpîna casei, se înclina şi

aştepta să i se întindă mîna. După ce o primea, mulţumea cu voce înceată, se retrăgea ca pe arcuri, se răsucea pe piciorul stîng, sălta dreptul de la podea, cu vîrful în jos şi într-o parte, şi se îndepărta cu şoldurile tremurătoare...

Cînd părăseai o societate, te îndreptai spre uşă cu spatele, înclinîndu-te, iar, ca să apropii un scaun, nu-l tîrai apucîndu-l de-un picior sau lăsîndu-l să lunece pe podea, ci-l purtai ţinîndu-l uşor de spetează şi-l puneai jos fără zgomot. Stînd în picioare, nu-ţi împreunai mîinile pe burtă şi-ţi împingeai limba în colţul gurii; dacă o făceai totuşi, domnul Knaak avea un mod de a te imita în aşa fel, încît ţi se făcea silă pentru tot restul vieţii de o asemenea ţinută...

Aceasta, cu privire la bunele maniere. În ce priveşte dansul, domnul Knaak îl stăpînea, dacă aşa ceva era cu putinţă, într-un grad şi mai înalt. În salonul golit de mobilier, ardeau flăcările de gaz aerian ale candelabrului şi lumînările de pe cămin. Podeaua era presărată cu talc, iar elevii stăteau pe margini într-un cerc mut. Dincolo de uşă, în odaia alăturată, şedeau pe fotolii de pluş mamele şi mătuşile şi priveau prin lornioane la domnul Knaak cum, încovoiat din mijloc şi ţinîndu-şi cu două degete poalele redingotei, demonstra cu paşi elastici fiecare din părţile mazurcii. Dacă însă intenţiona să-şi uluiască deplin publicul, făcea brusc şi fără nici un motiv un salt de la podea, agitîndu-şi cu o iuţeală ameţitoare picioarele în aer, ca şi cînd ar fi executat cu ele nişte triluri, după care se întorcea cu o bufnitură surdă pe acest pămînt, zguduindu-l din temelii..

Ce maimuţoi ciudat, gîndea în sinea lui Tonio Kröger. Totodată, însă, vedea că Inge Holm, vesela Inge, urmărea adesea cu un surîs absent mişcările domnului Knaak, dar nu numai acesta era motivul pentru care nutrea în fond un fel de admiraţie faţă de dibăcia uimitoare cu care profesorul îşi stăpînea mişcările corpului. Ce liniştită şi netulburată era privirea ochilor domnului Knaak! Aceşti ochi nu pătrundeau lucrurile pînă acolo unde devin complicate şi triste; ei nu ştiau decît că sînt căprui şi frumoşi. Dar tocmai de aceea ţinuta lui era atît de mîndră! Da, trebuie să fii un prost, ca să păşeşti ca el; însă omul e iubit, cînd e amabil. Tonio înţelegea bine de ce Inge, blonda, dulcea Inge îl privea pe domnul Knaak aşa cum o făcea. Oare niciodată nu-l va privi astfel o fată şi pe el?

O, ba da, aceasta s-a şi întîmplat. Fata a fost Magdalena Vermehren, fiica avocatului Vermehren, cea cu gura blîndă şi ochi mari, negri, strălucitori, serioşi şi visători. I se întîmpla deseori să cadă în timp ce dansa, dar la *Damenwahl*[8], venea la el, ştia că face versuri, de două ori îl rugase să i le arate şi adesea se uita la el de departe, cu capul aplecat. Dar ce însemnătate aveau toate acestea pentru el? El o iubea pe Inge, pe blonda,

vesela Inge, care cu siguranţă că-l dispreţuia fiindcă scrie poezii... o privea, îi privea ochii albaştri, migdalaţi, plini de fericire şi ironie, iar în pieptul lui stăruia şi ardea un dor plin de invidie, durerea aspră, stăruitoare de a se vedea neluat în seamă şi veşnic străin pentru ea...

— Prima pereche *en avant!* spuse domnul Knaak, şi nu există cuvinte care să descrie cît de minunat scotea omul acesta sunetele nazale. Se exersa cadrilul şi, spre marea lui spaimă, Tonio Kröger se găsea în acelaşi careu cu Inge Holm. O evită cît putu, dar se pomenea mereu în apropierea ei; se feri ca ochii lui să se apropie de-ai ei, dar privirea lui dădea mereu de a fetei... Acum ea trecu lunecînd şi fugind, ţinută de mînă de Ferdinand Matthiessen, cel cu părul roşu, îşi azvîrli codiţa pe spate şi i se postă, trăgîndu-şi răsuflarea, în faţă; domnul Heinzelmann, pianistul, lovi cu mîinile lui osoase clapele, domnul Knaak dădu comanda, cadrilul începu.

Ea se mişca în faţa lui încolo şi-ncoace, înainte şi înapoi, păşind şi rotindu-se, un parfum ce emana din părul ei, sau din stofa albă a rochiei, îl atingea uneori, iar ochii i se tulburară din ce în ce mai mult. Te iubesc, te iubesc, dulce Inge, spunea în sinea lui, iar în aceste cuvinte îşi punea toată durerea că o vede participînd cu atît zel şi voioşie la exerciţiu şi nepăsîndu-i de el. Îşi aduse aminte de o foarte frumoasă poezie a lui Storm: „Aş fi vrut să dorm, dar tu trebuia să dansezi..."[9] Îl chinuia umilitoarea absurditate de a trebui să dansezi cînd iubeşti...

— Prima pereche *en avant!* spuse domnul Knaak, fiindcă venea un nou tur. *Compliment! Moulinet des dames! Tour de main*[10]

Nimeni nu poate descrie în ce fel graţios îl înghiţea el pe *e* mut din *„de"*.

— A doua pereche, *en avant!*

Era rîndul lui Tonio Kröger şi al doamnei lui.

— *Compliment!*

Tonio Kröger se înclină.

— *Moulinet des dames!*

Tonio Kröger, cu capul plecat şi sprîncenele mohorîte, îşi puse mîna pe mîinile celor patru doamne, pe aceea a Ingei Holm, şi dansă *„moulinet"*.

De jur împrejur se auziră chicoteli şi rîsete. Domnul Knaak luă acea poză de balet care exprimă stilizat groaza.

— Vai! strigă el. Opriţi, opriţi! Kröger a nimerit printre doamne. *En arrière,* domnişoară Kröger, înapoi, *fi donc!*[11] Toată lumea a înţeles, numai dumneata, nu. Hai! Pleacă. Înapoi cu dumneata! Îşi scoase batista galbenă de mătase şi-l alungă cu ea la locul lui pe Tonio Kröger.

Toată lumea rîse, băieţii, fetele şi doamnele de dincolo de

uşă, deoarece domnul Knaak făcuse din incident ceva hazliu, iar cei de faţă se amuzau ca la teatru. Numai domnul Heinzelmann aştepta cu o mutră nepăsătoare semnul de a reîncepe să cînte, fiindcă era de mult călit la efectele căutate ale domnului Knaak.

Apoi, cadrilul fu continuat. Urmă o pauză. Pe uşă intră subreta purtînd o tavă plină cu zornăitoare pahare cu jeleu de vin, urmată de bucătăreasă cu o încărcătură de *plumcake*. Dar Tonio Kröger ieşi pe furiş, se duse pe coridor şi se postă, cu mîinile la spate, în dreptul unei ferestre cu jaluzelele lăsate, fără să-i treacă prin minte că pe această fereastră nu putea să vadă nimic şi că, deci, era caraghios să stea în faţa ei făcîndu-se că priveşte afară.

De fapt, privea înăuntrul său, unde se aflau multă mîhnire şi dor. De ce, de ce se afla el aici? De ce nu era în odaia lui, la fereastră, citind *Immensee* de Storm şi privind cînd şi cînd în grădina peste care se lăsase seara şi unde trosnea greoi nucul cel bătrîn? Acolo ar fi fost locul său. N-au decît să danseze ceilalţi, arătîndu-se în treaba asta vioi şi dibaci!... Nu, nu, locul său era totuşi aici, unde se ştia în apropierea lui Inge, chiar dacă stătea singur, departe, şi încerca să distingă în zumzetul, clinchetul şi rîsetele de-acolo dinăuntru glasul ei în care răsuna căldura vieţii. Ochii tăi albaştri, migdalaţi, rîzători, tu, blondă Inge! Cineva poate fi frumos şi vesel ca tine numai dacă nu citeşte *Immensee* şi nu încearcă să facă lucruri asemănătoare; asta-i tristeţea!...

Ea ar trebui să vină! Ar trebui să observe că el plecase, ar trebui să simtă cum stau lucrurile cu el, ar trebui să-l urmeze tainic, chiar dacă numai din milă, să-i pună mîna pe umăr şi să spună: Vino înăuntru la noi, fii vesel, te iubesc. Iar el trăgea cu urechea la ce se petrece în spatele său şi aştepta, într-o încordare absurdă, ca ea să vină. Dar ea nu venea nicicum. Asemenea lucruri nu se petrec pe pămînt.

Rîsese oare şi ea de el, ca toţi ceilalţi? Da, o făcuse, oricît ar fi vrut el s-o tăgăduiască, de dragul ei şi al lui. Şi totuşi se amestecase cu fetele dansînd *moulinet des dames* numai pentru că fusese absorbit de apropierea ei. Şi ce însemnătate avea asta? Probabil că va veni vremea cînd nu se va mai rîde de el! Nu acceptase de curînd o publicaţie o poezie a lui, chiar dacă-şi încetase apariţia mai înainte ca poezia să poată apărea? Va veni ziua cînd va fi celebru, cînd se va tipări tot ce va scrie, iar atunci se va vedea dacă lucrul acesta nu va face impresie asupra Ingei Holm... Nu va face *nici o* impresie, nu, aşa era. Asupra Magdalenei Vermehren, care cădea mereu la dans, da. Dar niciodată asupra Ingei Holm, niciodată asupra veselei Inge, cea cu ochi albaştri. Iar ca atare nu era totul în zadar?...

La acest gînd, inima lui Tonio Kröger se crispă dureros. E foarte dureros să simţi cum se trezesc minunate puteri jucăuşe şi melancolice şi, totodată, să ştii că aceia către care năzuieşti le întîmpină cu nepăsare. Şi totuşi, deşi stătea singur, exclus şi fără speranţă în faţa unor jaluzele trase, iar în mîhnirea lui se făcea că vede prin ele, era fericit. Căci pe-atunci inima lui era plină de viaţă. Caldă şi tristă, bătea pentru tine, Ingeborg Holm, iar sufletul lui îmbrăţişa, într-o fericită lepădare de sine, mica, blonda, luminoasa, semeaţa, dar atît de obişnuita ta făptură.

De multe ori a stat el, cu faţa încinsă, în locuri singuratice, unde răzbăteau muzică, parfum de flori, şi clinchet de pahare, căutînd să distingă în îndepărtatul zgomot sărbătoresc răsunetul glasului tău, a stat îndurerat din pricina ta şi totuşi fericit. De multe ori s-a simţit mîhnit că putea sta de vorbă cu Magdalena Vermehren, care cădea mereu la dans, că ea îl înţelegea, rîdea cu el şi era serioasă, în vreme ce blonda Inge, chiar cînd şedeau alături, i se părea îndepărtată şi străină şi mirată, fiindcă limba lui nu era şi limba ei, şi totuşi era fericit. Căci fericirea, îşi spunea, nu este aceea de a fi iubit, aceasta nu-i decît o satisfacţie pe care, amestecată cu dezgust, o dai vanităţii. Fericirea înseamnă să iubeşti şi, poate, să smulgi mici, înşelătoare apropieri de obiectul iubit. El îşi notă în minte acest gînd, îl adînci pînă la epuizare, şi-l resimţi pînă în străfunduri.

Devotament! reflectă Tonio Kröger. Îţi voi fi devotat şi te voi iubi, Ingeborg, cît voi trăi! Atît de animat era el de bune intenţii. Şi totuşi o uşoară teamă şi întristare îi şopteau că şi pe Hans Hansen îl uitase cu totul, deşi îl vedea zilnic. Iar partea urîtă şi jalnică a fost că această voce înceată şi cam perfidă a avut dreptate, fiindcă a trecut o vreme şi au venit zile în care n-ar mai fi fost atît de hotărît ca odinioară să-şi dea viaţa pentru vesela Inge, fiindcă simţea în el bucuria şi puterea de a înfăptui în felul său pe lume o mulţime de lucruri remarcabile.

Înconjură deci cu grijă jertfelnicul pe care ardea flacăra pură şi neprihănită a dragostei sale, îngenunche dinaintea acesteia, o aţîţă şi o hrăni în toate felurile, fiindcă voia să fie devotat. Iar după un răstimp, pe neobservate, fără vîlvă şi zgomot, flacăra se stinse totuşi.

Dar Toni Kröger mai rămase o vreme dinaintea altarului răcit, plin de uimire şi dezamăgire că devotamentul este imposibil pe pămînt. Apoi ridică din umeri şi-şi văzu de drum.

3

ÎŞI VĂZU DE DRUM, fiindcă trebuia să meargă, puţin cam lăsător şi inegal, fluierînd şi privind în depărtare cu capul

aplecat într-o parte, iar dacă uneori se rătăcea, aceasta se întîmpla fiindcă pentru unii oameni nici nu există vreun drum drept. Dacă era întrebat ce are de gînd să devină pe lumea asta, dădea răspunsuri schimbătoare, fiindcă obişnuia să spună (lucru pe care-l şi notase în scris) că poartă în el posibilităţi pentru mii de forme de existenţă, fiind totuşi conştient în taină că în fond toate acestea erau pure imposibilităţi...

Încă înainte de a se despărţi de strîmtul oraş natal, chingile şi firele ce-l legau de acesta se desfăcuseră pe încetul. Vechea familie Kröger ajunsese treptat, treptat la o stare de fărîmiţare şi descompunere, iar oamenii au avut dreptate să socotească existenţa şi felul de a fi al lui Tonio Kröger drept simptome ale acestei stări. Mama tatălui său, capul familiei, murise, şi nu mult după aceea o urmă în moarte şi tatăl lui, domnul înalt, gînditor, îngrijit îmbrăcat, cu o floare de cîmp la butonieră. Casa cea mare a familiei Kröger fu scoasă la vînzare, împreună cu toată demna ei istorie, iar firma fu radiată. Iar mama lui Tonio, frumoasa, focoasa lui mamă, care cînta atît de minunat la pian şi la mandolină şi căreia nu-i păsa de nimic, se remărită după trecerea unui an, şi anume cu un muzician, un virtuos cu nume italienesc, pe care îl urmă în depărtări neştiute. Tonio Kröger găsi că lucrul acesta era cam uşuratic, dar era *el* chemat să i-o interzică? El scria versuri şi nu putea să răspundă nici măcar ce avea de gînd să devină în viaţă...

Părăsi deci oraşul cu străzi întortocheate, pe care vîntul umed fluiera de-a lungul frontoanelor ascuţite, părăsi fîntîna arteziană şi nucul cel bătrîn din grădină, prietenii copilăriei sale, părăsi şi marea, care-i era atît de dragă, şi nu simţi nici o durere. Fiindcă se făcuse mare şi deştept, înţelesese cum stăteau lucrurile cu el şi era plin de ironie faţă de existenţa grosolană şi meschină care-l ţinuse atîta vreme în mijlocul ei.

Se dărui cu totul acelei puteri care i se părea cea mai sublimă de pe pămînt, în slujba căreia se simţea chemat şi care-i făgăduia măreţie şi onoruri, puterea spiritului şi a cuvîntului, care tronează zîmbind peste viaţa inconştientă şi mută.[12]. I se dărui cu pasiunea tinereţii sale, iar ea îl răsplăti cu tot ceea ce are de dăruit, dar şi luîndu-i fără cruţare tot ceea ce obişnuieşte să ia în schimb ca despăgubire.

Îi ascuţi privirile şi-i dădu posibilitatea să pătrundă în adîncul cuvintelor mari care fac să se umfle pieptul oamenilor, îi desferecă sufletele oamenilor şi propriul său suflet, îl făcu clarvăzător şi-i arătă ceea ce se află înlăuntrul lumii şi tot ce se ascunde îndărătul cuvintelor şi al faptelor. Ceea ce însă îi fu dat să vadă fu: comedie şi mizerie — comedie şi mizerie.

O dată cu chinul şi trufia cunoaşterii, veni singurătatea, deoarece în cercul celor simpli, înzestraţi cu un spirit voios şi

opac, nu era suportat, iar semnul de pe fruntea lui[13] îi tulbura. Dar din ce în ce mai mult simţi dulceaţa plăcerii pentru cuvînt şi formă, fiindcă obişnuia să spună (lucru pe care-l şi notase în scris) că numai cunoaşterea sufletului ne duce infailibil la melancolie, dacă satisfacţiile pe care ni le dă capacitatea de a ne exprima nu ne-ar ţine treji şi voioşi...

Trăi în oraşe mari şi în sud, de la soarele căruia se aştepta la o maturizare îmbelşugată a artei sale; şi poate că sîngele mamei sale fu acela care-l atrase acolo. Dar inima lui era moartă şi fără iubire, astfel că se lansă în aventuri ale cărnii, coborî adînc în voluptate şi în păcate arzătoare, şi suferi nespus de pe urma acestora. Poate că aceasta era în el partea de moştenire din partea tatălui său, a acelui bărbat înalt, gînditor, îmbrăcat îngrijit şi cu o floare de cîmp la butonieră, moştenire care, acolo în sud, îl făcea să sufere atît şi-i trezea uneori amintirea slabă şi plină de dor a unei plăceri sufleteşti ce fusese cîndva a lui, dar pe care n-o mai regăsea în nici una din plăcerile trupeşti.

În timp ce respira atmosfera artei, atmosfera călduţă şi dulce, încărcată de miresmele unei primăveri fără sfîrşit, în care totul fermentează şi fierbe şi germinează într-o tainică desfătare a zămislirii, îl cuprinse sila şi dezgustul şi ura împotriva simţurilor şi o dorinţă arzătoare de puritate şi de pace cuviincioasă. Astfel ajunse în acea vreme să ducă o viaţă epuizantă, torturat de mustrări de conştiinţă, azvîrlit fără răgaz încolo şi-ncoace între extreme cumplite, între spiritualitatea îngheţată şi focul mistuitor al simţurilor, o viaţă neobişnuită, desfrînată, plină de excese, pe care Tonio Kröger o detesta în fond. Ce rătăcire! gîndea el uneori. Cum a fost cu putinţă să ajung la aceste aventuri excentrice? Doar de-acasă nu sînt un ţigan cu şatra...

Dar pe măsură ce sănătatea lui slăbea, măiestria lui artistică îşi sporea forţa, devenea selectivă, aleasă, preţioasă, subtilă, refractară la banalitate şi extrem de sensibilă în chestiuni de tact şi de bun gust. Cînd îi apăru prima scriere, cei interesaţi o întîmpinară cu aplauze şi multă bucurie, deoarece lucrarea pe care o dăduse era ceva foarte bine meşteşugit, plin de umor şi de cunoaştere a suferinţei. Numele său, acelaşi cu care îl strigaseră cîndva profesorii ca să-l mustre, acelaşi cu care-şi semnase primele stihuri despre nuc, despre fîntîna arteziană şi mare, acest nume alcătuit din sunete din sud şi din nord, acest nume burghez cu o uşoară nuanţă exotică deveni repede o formulă pentru ceva excelent, deoarece la temeinicia dureroasă a experienţelor sale se adăuga o sîrguinţă rară, perseverentă pînă la îndărătnicie şi ambiţioasă care, în luptă cu iritabilitatea exigentă a gustului său, făcea să ia fiinţă, în chinuri grele, opere neobişnuite.

Lucra nu ca un om care lucrează ca să trăiască, ci ca unul care nu vrea decît să lucreze, deoarece nu doreşte să fie preţuit ca om viu decît în calitate de creator, iar în rest circulă cenuşiu şi neluat în seamă, ca un actor demachiat care nu e nimic cîtă vreme nu reprezintă ceva. Lucra în tăcere, izolat, fără să fie văzut şi plin de dispreţ faţă de autorii mărunţi pentru care talentul era o podoabă socială şi care, fie că erau săraci sau bogaţi, umblau sălbatici şi zdrenţăroşi sau făceau lux purtînd cravate fanteziste, dornici în primul rînd să trăiască fericiţi şi iubiţi, după tipicul artiştilor, fără să ştie că o operă bună poate rezulta numai sub presiunea unei vieţi grele, că acela care trăieşte nu lucrează şi că, pentru a fi pe de-a-ntregul un creator, trebuie ca mai întîi să fi murit.

4

— DERANJEZ? întrebă Tonio Kröger din pragul atelierului.

Îşi ţinea pălăria în mînă şi chiar se înclină puţin, deşi Lizaveta Ivanovna[14] era prietena lui, căreia îi spunea totul.

— Milostiveşte-te, Tonio Kröger, şi intră fără atîta ceremonial! spuse ea cu intonaţia-i săltăreaţă. Se ştie că eşti bine-crescut şi cunoşti bunele maniere.

Zicînd acestea, îşi vîrî pensula în paleta pe care o ţinea în mîna stîngă, îi întinse dreapta şi-l privi în faţă, rîzînd şi dînd din cap.

— Da, dar lucrezi, spuse el. Ia să văd... Oho, ai avansat mult.

Privi alternativ schiţele colorate, sprijinite de scaune pe ambele părţi ale şevaletului, şi marea pînză acoperită cu o reţea de carouri, pe care, peste eboşa încîlcită şi fantomatică trasată în cărbune începeau să apară primele pete de culoare.

Era la München, într-o clădire dosnică de pe Schellingstrasse, la unul din caturile mai de sus. Afară, dincolo de larga fereastră dinspre nord, domneau azurul cerului, ciripit de păsări şi lumina soarelui, iar sufletul tineresc şi dulce al primăverii, care se revărsa înăuntru prin oblonul deschis, se amesteca în atelierul spaţios cu mirosul de fixativ şi vopsea de ulei. Lumina aurie a după-amiezii senine inunda nestingherită vasta goliciune a atelierului, învăluia fără reţinere duşumeaua cam uzată, masa grosolană de sub fereastră, acoperită cu sticluţe, tuburi şi pensule, precum şi studiile neînrămate de pe pereţii fără tapet, învăluia paravanul din mătase sfîşiată care delimita în apropierea uşii un colţişor, aranjat cu mobile stil, pentru locuit şi odihnă, învăluia opera în lucru de pe şevalet şi, în faţa acesteia, pe pictoriţă şi pe poet.

Ea să tot fi avut vîrsta lui, adică ceva peste treizeci de ani. Într-un halat albastru-închis pătat, şedea pe un taburet scund şi-şi sprijinea bărbia în mînă. Părul castaniu, pieptănat strîns şi puţin încărunţit în părţi, îi acoperea cu ondulaţii despărţite printr-o cărare tîmplele, formînd cadrul chipului său brunet, cu trăsături slave, infinit de simpatic, cu nasul cîrn, pomeţii foarte proeminenţi şi ochii mici, negri, strălucitori. Încordată, neîncrezătoare şi oarecum iritată, îşi cerceta lucrarea cu o privire piezişă, strîngînd pleoapele.

El stătea lîngă ea, îşi ţinea mîna dreaptă proptită în şold, iar cu stînga îşi răsucea repede mustaţa castanie. Sprîncenele-i oblice schiţau o mişcare întunecată şi încordată, în vreme ce fluiera, ca de obicei. Era îmbrăcat extrem de îngrijit şi curat, într-un costum de un gri liniştit şi de o croială discretă. Dar pe fruntea lui frămîntată, deasupra căreia părul negru îi era despărţit extrem de simplu şi de corect printr-o cărare, se observa un zvîcnet nervos, iar trăsăturile feţei sale cu aspect meridional erau atît de precis marcate, de parcă le-ar fi schiţat şi reliefat un condei dur, în vreme ce gura lui părea desenată în contururi atît de blînde, iar bărbia arăta atît de moale... După un răstimp îşi trecu mîna peste frunte şi ochi şi se întoarse.

— N-ar fi trebuit să vin, spuse el.

— De ce n-ar fi trebuit, Tonio Kröger?

— Adineauri m-am ridicat de la lucru, Lizaveta, iar în capul meu totul arată ca pe această pînză. O schelărie, o schiţă palidă, mînjită de corecturi, şi cîteva pete de culoare, da; iar acum vin aici şi văd acelaşi lucru. Regăsesc de asemenea şi conflictul şi contradicţia care m-au chinuit acasă, adăugă el, adulmecînd aerul. Ciudat. Cînd te stăpîneşte o idee, o găseşti exprimată pretutindeni, o *miroşi* chiar şi în vînt. Fixativ[15] şi aromă de primăvară, nu-i aşa? Artă şi — ce este restul? Să nu spui „natură", Lizaveta, „natura" nu te sleieşte de puteri. Ah, nu, mai curînd mă duceam să mă plimb, deşi rămîne întrebarea dacă m-aş fi simţit mai bine. Acum cinci minute, nu departe de-aici, am întîlnit un coleg, pe Adalbert, nuvelistul. „Bătu-o-ar Dumnezeu de primăvară!" mi-a spus el în stilul său agresiv. „Este şi rămîne anotimpul cel mai oribil. Poţi oare, Kröger, să formulezi în linişte o idee rezonabilă, poţi să desăvîrşeşti cea mai mică poantă şi cel mai mic efect, în vreme ce simţi o furnicătură necuviincioasă în sînge şi te tulbură o mulţime de senzaţii nelalocul lor, care, îndată ce le cercetezi, se arată a fi nişte nimicuri absolut triviale şi total inutilizabile? În ce mă priveşte, acum mă duc la cafenea. E, crede-mă, un teren neutru, neatins de schimbarea anotimpurilor, şi reprezintă, ca să zic aşa, sfera îndepărtată şi sublimă a vieţii literare, unde eşti capabil numai

de idei mai elevate..." Şi s-a dus la cafenea; probabil că ar fi trebuit să mă duc şi eu cu el.

Pe Lizaveta, peroraţia o amuză.

— Foarte bine, Tonio Kröger. Chestia cu „furnicătura necuviincioasă" e bună. Şi poate că într-o anumită măsură are dreptate, fiindcă, într-adevăr, primăvara n-o prea scoţi grozav la capăt cu lucrul. Dar acuma ascultă-mă. Mai fac totuşi fleacul ăsta, poanta şi efectul ăsta mic, după cum ar spune Adalbert. Pe urmă trecem în „salon" şi bem un ceai, iar dumneata îţi descarci sufletul, fiindcă văd bine că ţi-e împovărat. Pînă atunci, adună-te pe undeva, de pildă pe lada de acolo dacă nu te temi pentru veşmintele dumitale de patrician...

— Ah, dă-mi pace cu veşmintele mele, Lizaveta Ivanovna! Ai dori să umblu într-o jachetă de catifea ruptă, sau într-o vestă roşie de mătase? Ca artist eşti îndestul un aventurier pe dinăuntru. Pe dinafară trebuie să te îmbraci bine, pe naiba, şi să te comporţi ca un om cuviincios... Nu, împovărat nu sînt, spuse el şi o privi cum pregătea pe paletă un amestec. Ţi-am spus că mă preocupă şi mă tulbură la lucru doar o problemă şi o contradicţie... Da, despre ce vorbeam? despre Adalbert, nuvelistul, şi ce bărbat mîndru şi solid e... „Primăvara este anotimpul cel mai oribil" mi-a spus şi s-a dus la cafenea. Fiindcă trebuie să ştii ce vrei, nu-i aşa? Vezi, şi pe mine primăvara mă enervează, şi pe mine mă tulbură trivialitatea plăcută a amintirilor şi a simţămintelor pe care le trezeşte, numai că eu nu reuşesc s-o mustru şi s-o dispreţuiesc pentru asta, fiindcă mă ruşinez de ea, mă ruşinez de naturaleţea ei curată şi de tinereţea ei biruitoare. Şi nu ştiu dacă trebuie să-l invidiez pe Adalbert, sau să-l desconsider, fiindcă nu ştie nimic despre toate acestea... Se lucrează rău primăvara, dar de ce? Fiindcă devii sensibil. Şi fiindcă e un cîrpaci acela care crede că unui creator îi e îngăduit să fie sensibil. Orice artist autentic şi cinstit surîde în faţa naivităţii acestei erori a ageamiilor — un surîs melancolic, poate, dar un surîs. Căci ceea ce spui nu trebuie să fie niciodată principalul, ci doar un material indiferent ca atare, din care urmează să compui ca în joacă şi cu o superioritate calmă imaginea estetică. Dacă ţii prea mult la ceea ce ai de spus, dacă îţi stă la inimă, poţi fi sigur de un fiasco total. Devii patetic. Devii sentimental, mîinile tale făuresc ceva greoi, ceva de o seriozitate stîngace, nestăpînit, fad, plicticos, banal, ceea ce pentru oameni duce pînă la urmă la plictiseală, iar pentru tine la dezamăgire şi tristeţe... Fiindcă lucrurile stau aşa, Lizaveta: sentimentul, sentimentul cald, izvorît din inimă este întotdeauna banal şi inutilizabil, artistice sînt numai iritările şi extazele reci ale sistemului nostru nervos ruinat, artistic. Ca să fii în stare şi în genere tentat să te joci, să te joci cu materialul, pentru a-l configura efi-

cient şi cu gust, trebuie să fie ceva exterior omenescului şi chiar neomenesc, trebuie să te afli faţă de omenesc într-un raport straniu de îndepărtat şi indiferent. Însuşi talentul de a obţine stil, formă şi expresie presupune această relaţie rece şi selectivă faţă de omenesc, ba chiar o anumită sărăcire şi secătuire din punct de vedere omenesc. Nu rămîne nici o îndoială că sentimentul sănătos şi intens este lipsit de gust. Îndată ce devine om şi începe să simtă, s-a terminat cu artistul. Asta o ştie Adalbert, de aceea desigur s-a şi dus la cafenea, acea „sferă îndepărtată"!

— Ei, Dumnezeu să-l aibă-n paza lui, batiuşca[16], spuse Lizaveta, în vreme ce-şi spăla mîinile într-un lighean de tablă. Nu trebuie să te duci după el.

— Nu, Lizaveta, n-am să mă duc după el, deoarece cînd şi cînd eu sînt în stare în calitatea mea de artist să mă ruşinez puţin de primăvară. Vezi, uneori primesc scrisori de la necunoscuţi, scrisori de laudă şi mulţumire din partea publicului, mărturisiri pline de admiraţie de la oameni emoţionaţi. Citesc aceste scrisori şi mă simt mişcat de sentimentele omeneşti calde şi neajutorate pe care le-a trezit arta mea, mă cuprinde un fel de milă faţă de naivitatea însufleţită ce capătă glas în aceste rînduri şi roşesc gîndindu-mă cum s-ar dezmetici omul cinstit, dacă ar arunca o privire în culise, dacă în nevinovăţia lui ar înţelege că un om onest, sănătos şi cumsecade nu scrie, nu mimează, nu compune... ceea ce nu mă împiedică să mă folosesc de admiraţia lui pentru geniul meu, ca să mă înalţ şi să mă stimulez, luînd lucrurile foarte în serios şi făcînd mutra unui maimuţoi care se crede om mare... Ah, nu mă întrerupe Lizaveta! Îţi mărturisesc că adesea sînt istovit de moarte descriind omenescul, fără a lua parte la cele omeneşti...

E oare artistul un bărbat?[17] Să fie întrebată de asta „femeia"! Mie mi se pare că noi, artiştii, împărtăşim întrucîtva soarta cîntăreţilor papali preparaţi într-un anumit fel[18]. Cîntăm emoţionant de frumos. Totuşi —

— Ar trebui să-ţi fie oleacă ruşine, Tonio Kröger. Acuma vino la ceai. Apa dă numaidecît în clocot, iar aici ai nişte *papiros*[19]. Ai rămas la soprani, continuă. Dar ar trebui să-ţi fie oleacă ruşine. Dacă n-aş şti cu ce mîndră pasiune eşti devotat profesiei dumitale...

— Nu vorbi de „profesie", Lizaveta Ivanovna! Literatura nu e defel o profesie, ci un blestem — ca s-o ştii. Cînd începe să fie simţit acest blestem? De timpuriu, teribil de timpuriu. Într-o vreme cînd s-ar cuveni să trăieşti încă în pace şi bună înţelegere cu Dumnezeu şi lumea. Începi să simţi că eşti stigmatizat, că simţirea ta se află într-o contradicţie enigmatică faţă de cea a celorlalţi, a celor obişnuiţi, a celor ce sînt aşa cum se cuvine, iar prăpastia de ironie, necredinţă, opoziţie, cunoaştere, sentiment,

care te desparte de oameni, se cască din ce în ce mai adînc, eşti însingurat, iar de atunci nu mai există nici o posibilitate de înţelegere. Ce destin! Presupunînd că inima ţi-a rămas destul de vie, destul de *plină de iubire*, ca să simţi cît de înfricoşător este acest destin!... Conştiinţa de sine ţi se aprinde, fiindcă, printre mii de oameni, simţi pe fruntea ta semnul şi-ţi dai seama că el nu scapă nimănui. Am cunoscut un actor de geniu care ca om avea de luptat cu o bolnăvicioasă timiditate şi nestatornicie. Acest artist desăvîrşit şi om epuizat ajunsese în această stare datorită exaltatului sentiment de sine, împreună cu lipsa de roluri, de sarcini interpretative... Pe un artist, pe unul adevărat, nu pe unul a cărui profesie cetăţenească e arta, ci pe unul predestinat şi blestemat, îl recunoşti dintr-o masă de oameni, chiar dacă n-ai privirea prea ascuţită. Pe faţa lui e întipărit sentimentul separării, al neapartenenţei lui printre ceilalţi, al faptului că e cunoscut şi observat, ceva regesc[20] şi totodată stingheritor. Ceva similar poţi să remarci în trăsăturile unui principe care păşeşte în civil în mijlocul unei mulţimi de oameni din popor. Dar în cazul artistului, veşmîntul civil nu e de nici un folos, Lizaveta! Travesteşte-te, pune-ţi mască, îmbracă-te ca un ataşat diplomatic sau ca un sublocotenent de gardă în concediu: n-ai decît să deschizi ochii şi să rosteşti un cuvînt, şi oricine va şti că nu eşti un om, ci ceva străin, ceva uimitor, altceva...

Dar *ce* este artistul? În faţa nici unei alte întrebări nu s-au dovedit mai îndărătnice comoditatea şi trîndăvia în efortul de a cunoaşte al omenirii. „Toate acestea sînt un dar", spun cu umilinţă oamenii de treabă aflaţi sub înrîurirea unui artist, iar pentru că, după blajina lor părere, efectele voioase şi nobile trebuie să aibă neapărat şi cauze voioase şi nobile, nimeni nu bănuieşte că aici e vorba poate de un „dar" împovărat de condiţii extrem de grele, de un dar extrem de îndoilenic... Se ştie că artistul este lesne iritabil — ei, se mai ştie că la oamenii cu conştiinţa curată şi cu simţirea de sine solid fundamentată aşa ceva nu se întîlneşte de obicei... Vezi, Lizaveta, în fundul sufletului meu nutresc întru totul — transpunînd-o pe plan spiritual — aceeaşi *suspiciune* faţă de tipul de artist, pe care i-ar fi arătat-o oricare dintre onorabilii mei strămoşi din strîmtul oraş de-acolo din nord vreunui oarecare şarlatan şi artist aventurier ce i-ar fi păşit pragul casei. Ascultă ce-am să-ţi spun mai departe. Cunosc un bancher, un om de afaceri cărunt, care posedă darul de a scrie nuvele. El face uz de acest dar în orele sale de răgaz, iar lucrările sale sînt uneori întru totul excelente. Totuşi — spun „totuşi" — omul acesta nu este total nepătat; dimpotrivă, a avut de ispăşit o grea pedeapsă privativă de libertate, şi anume din motive serioase. S-a întîmplat chiar ca el să-şi dea seama de înzestrarea lui abia în închisoare, iar experienţele sale de deţinut

constituie motivul de bază din toate producţiunile lui. Cu oarecare îndrăzneală, s-ar putea trage concluzia că pentru a deveni poet e nevoie să te familiarizezi într-un fel oarecare cu închisoarea. Dar nu se impune bănuiala că trăirile sale din puşcărie sînt mai puţin intim legate de rădăcinile şi obîrşiile vocaţiei sale de artist decît *ceea ce l-a dus acolo?* Un bancher care scrie nuvele e o raritate, nu-i aşa? Dar un bancher chibzuit, care nu e criminal, care e nepătat şi care să scrie nuvele *nu există*... Păi da, rîzi, însă eu glumesc doar pe jumătate. Nici o problemă, nici una din lumea asta nu este mai chinuitoare decît aceea a vocaţiei artistice şi a efectului ei omenesc. Ia creaţia cea mai minunată a celui mai tipic şi de aceea a celui mai plin de forţă artist, ia o operă morbidă şi echivocă precum *Tristan şi Isolda* şi observă ce efect exercită această operă asupra unui om tînăr, sănătos, cu o sensibilitate de intensitate normală. Ai să vezi că se simte înălţat, întărit, că e animat de o însufleţire caldă, onestă şi poate stimulat spre o creaţie „artistică" proprie... Bietul diletant! În noi, artiştii, lucrurile arată fundamental altfel decît poate visa el, cu a sa „inimă caldă" şi al său „entuziasm onest". Am văzut artişti care erau înconjuraţi şi ovaţionaţi de o mulţime de femei şi de tineri, dar despre care eu *ştiam*... În legătură cu originea, fenomenele adiacente şi condiţiile vocaţiei artistice faci necontenit experienţele cele mai ciudate...

— La alţii, Tonio Kröger — iartă-mă — sau nu numai la alţii?

El tăcu. Îşi încruntă sprîncenele oblice şi fluieră.

— Dă-mi, te rog, ceaşca, Tonio. Nu e tare. Şi mai ia o ţigaretă. De altminteri ştii foarte bine că dumneata priveşti lucrurile altfel decum trebuie privite...

— Acesta este răspunsul lui Horaţio, dragă Lizaveta. „A privi astfel lucrurile ar însemna să le priveşti prea exact"[21], nu-i aşa?

— Vreau să spun că lucrurile pot fi privite tot atît de excact şi dintr-o altă latură, Tonio Kröger. Eu nu sînt decît o muiere proastă care pictează, iar dacă-ţi pot da o replică, dacă-ţi pot apăra puţintel propria profesie împotriva dumitale, ceea ce am de spus nu e ceva nou, ci doar o reamintire a ceea ce dumneata ştii desigur foarte bine... Cum adică: Efectul purificator şi sfînt al literaturii, nimicirea pasiunilor prin cunoaştere şi cuvînt, literatura ca o cale spre înţelegere, spre iertare şi iubire, puterea mîntuitoare a cuvîntului, spiritul literar ca fenomenul cel mai nobil al spiritului uman în genere, literatul ca om desăvîrşit, ca sfînt — a vedea lucrurile în *acest fel* nu însemnează a le vedea destul de exact?

— Ai tot dreptul să vorbeşti aşa, Lizaveta Ivanovna, şi anume cu referire la scriitorii voştri, la literatura rusă vrednică

de adoraţie, care reprezintă într-adevăr literatura sfîntă despre care vorbeşti. Dar nu omit obiecţiile dumitale, fiindcă ele se numără printre gîndurile ce mă frămîntă astăzi... uită-te la mine. Nu arăt nemaipomenit de vesel, aşa-i? Niţeluş cam bătrîn, cu trăsături ascuţite şi obosit, nu? Ei, ca să revenim la „cunoaştere", aşa ne-am imagina un om care, din firea lui, de bună-credinţă, blînd, bine intenţionat şi cam sentimental, ar fi pur şi simplu stors de vlagă şi nimicit datorită clarviziunii lui psihologice. Să nu te laşi doborît de tristeţea lumii, să observi, să remarci, să preiei chiar şi cele mai chinuitoare lucruri şi totuşi să rămîi senin, pe deplin convins de superioritatea ta morală faţă de dezgustătoarele născociri ale existenţei — asta da, fireşte! Şi totuşi, în pofida tuturor plăcerilor pe care ţi le dă capacitatea de a le exprima, lucrurile te cam depăşesc. A înţelege totul înseamnă oare a ierta totul? Nu ştiu. Există ceva, Lizaveta, căruia eu îi spun sila cunoaşterii[22]: starea în care unui om îi e destul să pătrundă cu privirea un lucru, pentru ca să se şi simtă scîrbit de moarte (şi absolut fără nici o intenţie de împăcare) — cazul lui Hamlet, danezul, acest literat tipic. El ştia ce înseamnă: să ai chemarea de a şti, fără a fi născut pentru asta. Să vezi limpede chiar şi prin vălul de lacrimi al sentimentului, să cunoşti, să reamarci, să observi şi să fii nevoit să laşi deoparte, zîmbind, ceea ce ai observat chiar în clipele cînd mîinile se împreună, buzele se găsesc, cînd privirea omului, orbită de simţăminte, se frînge — iată ceva infam. Lizaveta, aşa ceva este josnic şi revoltător... dar la ce bun să te revolţi?

O altă latură a lucrurilor, nu mai puţin agreabilă, este fireşte blazarea, indiferenţa şi oboseala ironică faţă de orice adevăr; se ştie că nicăieri pe lume nu domneşte o stare de spirit mai mută şi mai deznădăjduită decît într-un cerc de oameni inteligenţi trecuţi prin ciur şi prin dîrmon. Tot ceea ce se ştie e vechi şi plictisitor. Exprimă un adevăr, a cărui cucerire şi posesie ţi-a procurat poate o anumită bucurie tinerească, şi-ai să vezi că banalei tale isteţimi i se răspunde cu o scurtă pufnitură pe nas... Ah, literatura te istoveşte, Lizaveta! În societatea omenească, te asigur, unui om i se poate întîmpla ca din pur scepticism şi din reţinerea de a formula o părere să fie considerat un prost, cînd în realitate el e doar mîndru şi lipsit de curaj... Toate acestea, cu privire la „cunoaştere". În ceea ce priveşte „cuvîntul", să fie poate vorba mai puţin de o eliberare, cît mai ales de o răcire şi o punere la gheaţă a simţirii? Serios vorbind, această promptă şi superficială lichidare a sentimentului prin limba literară are un caracter rece şi revoltător de arogant. Îţi e inima prea plină, te simţi prea stăpînit de o trăire dulce sau înălţătoare: nimic mai simplu! Te duci la literat şi în cel mai scurt timp totul este rezolvat. Cazul dumitale este analizat şi formulat, spus pe nume,

exprimat şi făcut să vorbească, întregul îşi află soluţia pentru totdeauna, devine indiferent pentru dumneata, fără să fii nevoit să mulţumeşti pentru asta. Dumneata însă te duci acasă uşurat, răcorit şi lămurit, ba chiar te şi miri ce-a fost în toată întîmplarea aceea de te-a putut tulbura, umplîndu-ţi sufletul de-o frămîntare atît de dulce. Iar dumneata vrei să iei în mod serios apărarea acestui rece şi vanitos şarlatan? Ceea ce a fost exprimat — zice profesia lui de credinţă — a fost rezolvat. Dacă lumea întreagă a fost exprimată, înseamnă că a fost rezolvată, mîntuită, lichidată... Foarte bine! Totuşi, eu nu sînt nihilist...

— Nu eşti, spuse Lizaveta.

Tocmai îşi dusese linguriţa de ceai la gură şi încremeni în această poziţie.

— Ei, ei... vino-ţi în fire, Lizaveta! Nu sînt, te asigur, în ceea ce priveşte sentimentul viu. Vezi, literatul nu înţelege, în fond, că viaţa poate continua să fie vie, că nu se ruşinează de acest lucru după ce a fost exprimată şi „rezolvată". Dar, vezi, în pofida oricărei mîntuiri prin literatură, ea continuă să păcătuiască, asta pentru că în ochii spiritului orice acţiune este un păcat...

Am ajuns la capăt. Ascultă-mă, Lizaveta. Iubesc viaţa — asta e o mărturisire. Primeşte-o şi ţine-o minte — încă n-am făcut-o nimănui. S-a spus, ba chiar s-a scris şi s-a tipărit că urăsc viaţa, sau că mă tem de ea, sau că o dispreţuiesc, sau că o detest. Mi-a plăcut să aud asemenea aprecieri, m-au măgulit, dar pentru asta nu sînt mai puţin false. Iubesc viaţa... Zîmbeşti, Lizaveta, şi ştiu de ce. Dar te conjur, nu socoti ceea ce-ţi spun drept literatură! Nu te gîndi la Cesare Borgia[23] sau la cine ştie ce filozof exaltat care-l ridică pe scut. Pentru mine, acest Cesare Borgia nu înseamnă nimic, nu dau doi bani pe el şi n-am să înţeleg niciodată cum poate fi venerat drept un ideal extraordinarul şi demonicul. Nu, „viaţa", ca eternă contradicţie între spirit şi artă, nu ni se înfăţişează nouă, celor neobişnuiţi, ca ceva neobişnuit, ca o viziune a unei măreţii sîngeroase şi a unei frumuseţi sălbatice; tărîmul nostalgiei noastre este normalul, decentul şi amabilul, viaţa, în banalitatea ei ademenitoare. E departe de a fi artist, draga mea, cel pentru care mobilurile ultime şi cele mai profunde ale exaltării sînt rafinamentul, excentricul şi satanicul[24], cel care nu cunoaşte dorul după ceea ce e nevinovat, simplu şi viu, după puţină prietenie, dăruire, intimitate şi fericire omenească — dorul tăinuit şi mistuitor, Lizaveta, după desfătările pe care ţi le oferă cele obişnuite!...

Să te bucuri de prietenia unui om! Mă crezi că aş fi mîndru şi fericit dacă aş avea printre oameni un prieten? Pînă acum nu am avut însă decît demoni, iazme, monştri infernali şi stafii mute ale cunoaşterii, adică: prieteni printre literaţi.

Uneori nimeresc pe cîte un podium, mă găsesc într-o sală în faţa unor oameni veniţi să mă asculte. Vezi, atunci mi se întîmplă ca rotindu-mi ochii peste public, să mă surprind cum pîndesc în taină auditoriul, întrebîndu-mă în inima mea cine sînt cei ce-au venit, cei ale căror aplauze şi mulţumiri pătrund pînă la mine, cei cu care arta mea stabileşte aici o legătură ideală... Şi nu găsesc ceea ce caut, Lizaveta. Nu găsesc decît o turmă şi o obşte ce-mi sînt bine cunoscute, o adunare oarecum similară cu acelea ale primilor creştini: oameni cu trupuri stîngace şi suflete delicate, oameni care cad mereu victime, ca să zicem aşa, pricepi ce vreau să spun, şi pentru care poezia e o blîndă răzbunare împotriva vieţii — întotdeauna, numai oameni care suferă, plini de dor şi săraci şi niciodată vreunul dintre ceilalţi, dintre cei inocenţi, care n-au nevoie de spirit!

Dar, la urma urmei, n-ar fi o regretabilă lipsă de consecvenţă să te bucuri dacă ar fi altfel? Este absurd să iubeşti viaţa şi totuşi să te străduieşti prin toate şiretlicurile să o atragi de partea ta, să o cîştigi pentru fineţuri şi melancolii, pentru toată aristocraţia bolnavă a literaturii. Imperiul artei creşte, iar cel al sănătăţii şi al nevinovăţiei scade pe acest pămînt. Ar trebui ca puţinul ce-a mai rămas din el să fie conservat cu cea mai mare grijă şi tot aşa ar trebui să nu mai vrem a ademeni pentru poezie pe oamenii care preferă să citească volume despre cai ilustrate cu instantanee!

Fiindcă, la urma urmelor — ce priveliştе ar fi mai jalnică decît aceea a vieţii care ar încerca să facă artă? Noi, artiştii, nu dispreţuim pe nimeni mai profund decît pe diletant, pe insul care crede că poate deveni cu un prilej oarecare artist. Te asigur că am fost eu însumi în situaţia de a nutri un asemenea dispreţ. Mă aflu într-o societate, în casa unor oameni distinşi, se mănîncă, se bea şi se stă de vorbă, ne înţelegem cît se poate de bine, eu sînt bucuros şi recunoscător că pot dispărea un răstimp între oameni inofensivi şi normali, ca unul la fel cu ei. Deodată (asta mi s-a întîmplat) se ridică un ofiţer, un sublocotenent, un om drăguţ şi fercheş, pe care nu l-aş fi crezut niciodată în stare de o comportare nedemnă de uniforma sa şi ne cere în cuvinte hotărîte îngăduinţa de a ne împărtăşi cîteva versuri făcute de el. I se dă, cu un surîs consternat, această îngăduinţă, iar el îşi îndeplineşte intenţia citindu-şi lucrarea de pe un petec de hîrtie ascuns pînă atunci în pulpana hainei, ceva dedicat muzicii şi iubirii, pe scurt, ceva pe cît de adînc simţit, tot pe atît de lipsit de efect. Acum însă, rog pe oricine să-mi răspundă: un sublocotenent! Un om de lume! Cu adevărat, n-ar fi avut nevoie de aşa ceva...! A urmat ce-a trebuit să urmeze: feţe alungite, tăcere, cîteva aplauze convenţionale şi cea mai profundă indispoziţie de jur împrejur. Cel dintîi fapt sufletesc de care-mi dau seama este

că şi eu sînt vinovat de tulburarea pe care tînărul necugetat a provocat-o celor prezenţi; şi nu e nici o îndoială: priviri ironice şi de dezaprobare sînt îndreptate şi spre mine cel în meseria căruia s-a amestecat insul cu cîrpăceala lui. Al doilea fapt constă în aceea că tînărul faţă de existenţa şi firea căruia nutrisem pînă mai adineauri cel mai sincer respect, coboară brusc în ochii mei, coboară, coboară... Mă cuprinde o bunăvoinţă plină de compătimire. Mă apropii, împreună cu alţi domni inimoşi şi amabili, de el şi-i vorbesc. „Felicitările mele, îi spun, domnule sublocotenent! Ce talent frumos! A fost încîntător!" Şi nu lipseşte mult să-l bat pe umăr. Dar crezi că simţămîntul pe care trebuie să-l arăţi unui sublocotenent este bunăvoinţa?... A fost vina lui! Stătea acolo foarte încurcat şi se căia pentru greşeala de a-şi fi îngăduit să culeagă o frunzuliţă, una singură, din tufa de lauri a artei, fără a fi plătit pentru ea cu viaţa. Nu, în privinţa asta sînt de partea prietenului meu, bancherul criminal. — Dar nu găseşti, Lizaveta, că astăzi sînt de o locvacitate hamletiană?

— Ai terminat, Tonio Kröger?

— Nu. Dar nu mai spun nimic.

— Chiar şi aşa e destul. — Aştepţi un răspuns?

— Ai vreunul?

— Mă gîndeam, totuşi. — Te-am ascultat bine, Tonio Kröger, de la început pînă la sfîrşit, şi vreau să-ţi dau un răspuns care se potriveşte la tot ce-ai spus în după-amiaza asta şi reprezintă soluţia problemei ce te-a neliniştit atît de mult. Ascultă, deci! Soluţia este că, aşa cum stai aici, eşti pur şi simplu un burghez.

— Sînt oare? întrebă el şi se prăbuşi puţin în el însuşi.

— Adevărat, e-o lovitură dură, şi aşa şi trebuie să fie. De aceea vreau să îndulcesc puţin sentinţa, fiindcă asta pot s-o fac. Eşti un burghez care a apucat pe căi greşite, Tonio Kröger — un burghez rătăcit.

Tăcere. Apoi se ridică hotărît şi-şi luă pălăria şi bastonul.

— Îţi mulţumesc, Lizaveta Ivanovna; acum mă duc liniştit acasă. Am *fost rezolvat.*

5

CĂTRE TOAMNĂ, Tonio Kröger îi spuse Lizavetei Ivanovna:

— Da, plec în călătorie, Lizaveta, trebuie să mă aerisesc, o şterg, îmi iau tălpăşiţa.

— Cum adică, tătucă, binevoieşti să te duci din nou în Italia?

— Doamne, dă-mi pace cu Italia, Lizaveta! Italia îmi e indiferentă pînă la dispreţ! E mult de cînd îmi închipuiam că acolo mi-e locul. Artă, nu-i aşa? Cer albastru de catifea, vin care te încinge, dulce senzualitate... Pe scurt, toate astea nu-mi mai plac. Renunţ. Toată *bellezza*[25] aceasta mă enervează. Nu-i pot suferi nici pe oamenii aceia îngrozitor de vioi de-acolo din sud, cu privirea neagră, animalică. Romanii ăştia n-au în ochi conştiinţă... Nu, mă reped puţin pînă în Danemarca.

— În Danemarca?

— Da. Şi mă aştept la lucruri bune de la această călătorie. Din întîmplare, n-am ajuns niciodată pînă acolo, deşi în tot timpul copilăriei mele m-am aflat atît de aproape de graniţă; cu toate astea, am cunoscut şi-am iubit ţara asta dintotdeauna. Probabil că înclinaţia asta spre nord o am de la tata, fiindcă mama, în măsura în care nu-i era totul indiferent, ţinea mai mult la *bellezza.* Dar ia cărţile scrise acolo, în nord, aceste cărţi profunde, pure şi umoristice, Lizaveta — le găsesc neîntrecute, îmi sînt dragi. Ia prînzurile scandinave, aceste prînzuri incomparabile, pe care le suporţi numai într-un aer tare şi sărat (nu ştiu dacă le mai pot suporta acum), şi pe care le cunosc întrucîtva de-acasă fiindcă în ţinutul meu natal întocmai aşa se mănîncă. Ia şi numele, prenumele cu care sînt împodobiţi oamenii de-acolo şi dintre care multe se găsesc de asemenea la mine-acasă, un cuvînt ca „Ingeborg", aidoma unui sunet de harfă de o neprihănită poezie. Şi-apoi marea — ei au acolo Marea Baltică!... Într-un cuvînt, plec în călătorie spre nord, Lizaveta. Vreau să revăd Marea Baltică, să aud din nou aceste prenume, să citesc la faţa locului aceste cărţi; vreau să stau pe terasa de la Kronborg, unde i-a apărut lui Hamlet „fantoma" şi i-a adus sărmanului, nobilului tînăr suferinţa şi moartea...

— Cum ai să călătoreşti, Tonio, dacă-mi e îngăduit să te întreb? Ce rută iei?

— Cea obişnuită, spuse el ridicînd din umeri şi roşind vizibil. Da, ating din nou — punctul meu de plecare, după treisprezece ani[26], lucru care poate deveni întrucîtva comic.

Ea zîmbi.

— Asta e ceea ce voiam să aud, Tonio Kröger. Du-te deci cu Dumnezeu. Şi nu uita să-mi scrii, auzi? Aştept o scrisoare plină de veşti despre cele trăite în această călătorie spre — Danemarca...

6

ŞI TONIO KRÖGER porni în călătorie spre nord. Călători confortabil (fiindcă obişnuia să spună că un om care duce o viaţă lăuntrică mult mai grea decît alţii e îndreptăţit să pretindă

oarecare comoditate exterioară) şi nu se opri nicăieri mai înainte de a vedea ridicîndu-se înaintea lui, în atmosfera cenuşie, turnurile strîmtului oraş de unde plecase cîndva. Făcu acolo un scurt şi ciudat popas...

Cînd trenul intră în gara îngustă, afumată, bizar de familiară, o după-amiază tulbure cobora spre seară; sub acoperişul murdar de sticlă, fumul se aduna în baloturi şi se destrăma din nou în zdrenţe alungite, întocmai ca odinioară, cînd Tonio Kröger plecase de-acolo, ducînd în suflet numai ironie. — Se îngriji de bagaje, dădu dispoziţii să-i fie trimise la hotel şi părăsi gara.

Afară, pe-un rînd, aşteptau aceleaşi birji ale oraşului, cu doi cai, negre, nemăsurat de înalte şi late! Nu luă nici una, doar le privi, aşa cum privi totul, frontoanele înguste şi turnurile ascuţite care-l salutau de pe acoperişurile cele mai apropiate, oamenii blonzi din juru-i, trîndavi şi greoi, cu felul lor tărăgănat şi totuşi pripit de a vorbi, şi simţi cum îl încearcă un hohot de rîs, tainic înrudit cu un plîns cu sughiţuri. — O porni pe jos, încet, primind în faţă apăsarea necontenită a vîntului umed, trecu podul cu statui mitologice pe parapete[27] şi merse o bucată de-a lungul portului.

Dumnezeule mare, ce minuscule şi întortocheate îi apărură uliţele! Oare uliţele acestea cu frontoane ascuţite urcaseră în toate vremurile atît de caraghios de abrupt spre oraş? Pe fluviu, coşurile şi catargele vaselor se legănau lin în vînt şi în amurg. S-o ia în sus pe strada aceea pe care se afla casa ce-i stătea în minte? Nu, mîine. Acum era atît de somnoros. Capul îi era greu de pe urma călătoriei, iar prin minte îi treceau încet gînduri înceţoşate.

Uneori, în cei treisprezece ani ce trecuseră, atunci cînd avea stomacul stricat, visase că se află din nou acasă, în vechea clădire răsunătoare de pe uliţa în pantă, că tatăl său e din nou acolo şi că-l mustră din pricina vieţii sale depravate, lucru pe care el îl socotise întotdeauna perfect îndreptăţit. Iar acest prezent de-acum nu se deosebea prin nimic de vreuna din acele urzeli de vis ameţitoare şi de nesfîşiat, cînd te puteai întreba dacă e amăgire sau realitate şi te vedeai nevoit să admiţi cu convingere că e realitate, pentru ca pînă la urmă totuşi să te trezeşti... Păşea pe străzile puţin animate, expuse curentului, înfrunta cu capul aplecat vîntul şi se îndrepta ca un somnabul în direcţia hotelului, cel mai bun din oraş, unde voia să-şi petreacă noaptea. Un om cu picioarele încovoiate, purtînd o prăjină în vîrful căreia pîlpîia o flăcăruie, mergea înaintea lui cu mersul legănat al marinarilor şi aprindea felinarele cu gaz aerian.

Cum se simţea? Ce erau aceste licăriri ce mocneau atît de întunecat şi dureros sub cenuşa oboselii lui, fără a putea deveni flacără limpede? Tăcere, tăcere şi nici un cuvînt! Nici un cuvînt! Ar fi dorit să meargă încă mult, la întîmplare, în bătaia vîntu-

lui, pe uliţele învăluite de amurg, familiare ca în vis. Dar totul era atît de strîmt şi de înghesuit. În curînd ajunse la ţintă.

În oraşul de sus erau lămpi cu arc, care tocmai se aprindeau. Iată hotelul şi iată cei doi lei negri din faţa lui, de care se temea în copilărie. Se priveau şi acum unul pe altul cu o mină de parcă ar fi vrut să strănute, dar deveniseră parcă mult mai mici decît odinioară. — Tonio Kröger trecu printre ei.

Fiindcă venise pe jos, fu întîmpinat fără prea multă solemnitate. Portarul şi un domn foarte distins, îmbrăcat în negru, care făcea onorurile şi-şi împingea mereu cu degetele mici manşetele în mîneci, îl măsurară cu priviri cercetătoare, cîntărindu-l din creştet pînă-n tălpi şi căutînd vizibil să-l categorisească întrucîtva din punct de vedere social, să-l claseze ierarhic şi burghez şi să-i fixeze un loc în stima lor, fără să ajungă totuşi la un rezultat liniştitor, din care pricină se deciseră pentru o politeţe moderată. Un chelner, un om cu favoriţi blonzi ca pîinea, îmbrăcat într-un frac lustruit de vechime şi cu rozete la pantofii cu care călca fără zgomot, îl conduse la etajul al doilea, într-o cameră curăţică, mobilată bătrîneşte, dincolo de fereastra căreia se deschidea în semiîntuneric o perspectivă pitorească şi medievală spre curţi, frontoane şi masa bizară a bisericii, în vecinătatea cărora era situat hotelul. Tonio Kröger stătu o vreme în faţa acestei ferestre, apoi se aşeză cu braţele încrucişate pe sofaua încăpătoare, îşi încruntă sprîncenele şi începu să fluiere.

I se aduse lumină, îi sosi bagajul. Totodată, blajinul chelner îi puse pe masă formularul de sosire, iar Tonio Kröger, cu capul aplecat într-o parte, caligrafie pe el ceva ce semăna a nume, profesie şi loc de unde vine. După aceea comandă o cină uşoară şi, şezînd pe colţul sofalei, continuă să privească în gol. Cînd i se puse dinainte mîncarea, o lăsă multă vreme neatinsă, în cele din urmă luă cîteva îmbucături şi se mai plimbă o oră încolo şi-ncoace prin odaie, oprindu-se uneori şi închizînd ochii. Apoi îşi scoase cu mişcări încete hainele şi se vîrî în pat. Dormi mult, tulburat de vise confuze şi bizar de nostalgice.

Cînd se trezi, îşi văzu odaia plină de lumina zilei. Zăpăcit şi pripit stătu să se gîndească unde se află şi se dădu jos din pat, ca să tragă perdelele. Albastrul puţin pălit, de vară tîrzie, al cerului era străbătut de petice subţiri de nori scămoşaţi de vînt; deasupra oraşului său natal se arătă totuşi soarele.

Îşi făcu toaleta cu mai multă grijă ca de obicei, se spălă şi se bărbieri cît se poate de bine, dornic să arate curat şi proaspăt, ca şi cum avea de gînd să se ducă în vizită într-o casă corectă, distinsă, unde se cuvine să faci o impresie deosebită şi ireproşabilă; în vreme ce se îmbrăca, îşi asculta bătăile temătoare ale inimii.

Ce lumină puternică era afară! S-ar fi simţit mai bine dacă

pe străzi ar fi domnit, ca în ajun, amurgul; acum însă era nevoit să meargă sub privirile oamenilor în lumina limpede a soarelui. Va da oare de cunoscuţi care-l vor reţine şi întreba, obligîndu-l să răspundă cum şi-a petrecut aceşti treisprezece ani? Nu, slavă Domnului, nu-l mai cunoştea nimeni, iar cine şi-ar fi adus aminte de el, nu l-ar fi recunoscut, fiindcă într-adevăr se cam schimbase în acest timp. Se privi în oglindă cu atenţie şi deodată se simţi mai sigur sub masca lui, sub faţa uzată de timpuriu, mai bătrînicioasă decît îi era vîrsta... Ceru micul dejun, apoi părăsi camera, trecu prin hol, sub privirile dispreţuitoare ale portarului şi ale domnului distins în haine negre şi ieşi printre cei doi lei, în stradă.

Încotro s-o pornească? Aproape că nu ştia. Era la fel ca ieri. Abia se văzu din nou înconjurat de acest straniu de demn şi extrem de familiar conglomerat de frontoane, turnuleţe, arcade, fîntîni, abia simţi în faţă apăsarea vîntului, a vîntului puternic, care aducea cu sine o aromă delicată şi aspră din visuri îndepărtate, că pe simţurile sale se aşternu parcă un văl şi o urzeală de ceaţă... Muşchii obrazului i se destinseră şi cu privirea acum liniştită contemplă oameni şi lucruri. Poate că totuşi acolo, la acel colţ de stradă, se va trezi...

Încotro se ducea? Avea impresia că direcţia în care pornise se afla în corelaţie cu tristele visuri pline de o ciudată căinţă din timpul nopţii. Se ducea spre piaţă, trecu pe sub bolţile cu arcade ale primăriei, unde măcelari cu mîinile pline de sînge îşi cîntăreau marfa, ajunse în piaţa oraşului, unde se găsea fîntîna gotică, înaltă, ascuţită şi complicată. Acolo se opri în faţa unei case, o casă îngustă şi modestă, la fel ca multe altele, cu un fronton avîntat şi mari deschideri, şi se adînci în contemplarea ei. Citi numele de pe placa de la uşă şi-şi odihni ochii un scurt răstimp pe fiecare fereastră. Apoi se întoarse şi o porni din nou încet.

Încotro se ducea? Spre casa lor. Dar luă un drum ocolit, făcu o plimbare în afara porţii, fiindcă avea destul timp. Trecu peste Meterezul Morii şi Meterezul Holsten, ţinîndu-şi bine pălăria din cauza vîntului care făcea copacii să foşnească şi să trosnească. Apoi părăsi parcul nu departe de gară, văzu trecînd cu o grabă greoaie un tren, numără ca să se amuze vagoanele şi se uită la omul ce stătea sus de tot în ultimul. Dar pe Lindenplatz se opri în faţa uneia dintre vilele drăguţe aflate acolo, pîndi îndelung, uitîndu-se în grădină şi, sus la ferestre, iar în cele din urmă începu să împingă încolo şi-ncoace în ţîţînile ei poarta cu grilaj, făcînd-o să scîrţîie. Apoi îşi privi mîna, care îi era rece şi mînjită de rugină şi o porni mai departe, trecu pe sub poarta veche, scundă, o luă de-alungul portului şi începu să urce uliţa în pantă abruptă, pe care trăgea curentul, spre casa

părinţilor săi.

Înconjurată de casele învecinate, pe care acoperişul ei ascuţit le depăşea, casa părintească se afla acolo cenuşie şi sobră cum era de trei sute de ani, iar Tonio Kröger citi versetul pios[28] înscris cu litere pe jumătate şterse deasupra intrării. Respiră adînc şi intră.

Inima lui bătea înfricoşată, fiindcă se aştepta ca pe una din uşile de la parter, prin faţa cărora trecea, să iasă poate tatăl lui, în costumul purtat la birou şi cu pana după ureche, să-l oprească şi să-l ia la refec pentru viaţa lui extravagantă, lucru pe care l-ar fi considerat foarte îndreptăţit. Trecu însă nestingherit de nimeni. Uşa batantă din spatele intrării nu era închisă, ci doar apropiată, ceea ce găsi vrednic de dojană, dar totodată îl şi bucură ca în anumite vise înaripate, în care toate piedicile se dau deoparte de la sine şi poţi înainta nestînjenit, favorizat de un noroc straniu... Holul vast, podit cu lespezi de piatră mari, pătrate, răsuna sub paşii săi. De partea opusă bucătăriei, unde domnea liniştea, ieşeau mult în afara zidului la o înălţime considerabilă, întocmai ca în vremurile vechi, nişte ciudate încăperi din lemn, grosolane, dar lăcuite curat, camerele servitoarelor, la care se putea ajunge numai din vestibul, pe un fel de scară fără balustradă. Dar dulapurile mari şi sipetul sculptat ce se găseau acolo nu mai erau... Fiul casei o porni pe scara impunătoare, sprijinindu-se cu mîna de balustrada de lemn decupată, vopsită cu lac alb, iar la fiecare pas ridica palma, ca s-o lase din nou la celălalt, ca şi cum ar fi încercat cu sfială dacă poate restabili familiaritatea de odinioară cu această veche şi solidă balustradă... Pe palier, la intrarea mezaninului, se opri. Pe uşă era fixată o tăbliţă albă pe care stătea scris cu litere negre: *Biblioteca populară.*

Bibliotecă populară? se întrebă Tonio Kröger, deoarece găsea că acolo n-aveau ce să caute nici poporul, nici literatura. Bătu la uşă. Se auzi un „Intră" şi-i dădu urmare. Încordat, cu priviri întunecate, luă cunoştinţă de modificări absolut inadmisibile.

Mezaninul avea trei camere, ale căror uşi de legătură erau deschise. Pereţii erau acoperiţi aproape pe toată înălţimea lor cu cărţi cartonate la fel, aşezate în şiruri lungi pe rafturi întunecate. În fiecare cameră, dinaintea unui fel de tejghea, şedea cîte un om cu aspect sărăcăcios şi scria. Doi dintre ei doar întoarseră capul spre Tonio Kröger, dar cel dintîi se ridică repede şi, sprijinindu-se cu amîndouă mîinile pe tăblia mesei, împinse capul înainte, ţuguie buzele, ridică din sprîncene şi-l privi pe vizitator clipind iute din ochi...

— Scuzaţi, spuse Tonio Kröger, fără să-şi abată privirea de la numeroasele cărţi. Sînt străin de-aceste locuri, vizitez oraşul. Aceasta este deci Biblioteca populară? Mi-aţi îngădui să arunc o scurtă privire asupra colecţiei?

— Cu plăcere! spuse funcţionarul, clipind încă mai tare. Desigur, e liber s-o facă oricine. Poftiţi, uitaţi-vă... Doriţi un catalog?

— Mulţumesc, răspunse Tonio Kröger. Am să mă orientez uşor.

Zicînd acestea, începu să păşească încet de-a lungul pereţilor, dînd impresia că studiază titlurile de pe cotorul cărţilor. În cele din urmă, scoase un volum, îl deschise şi se duse cu el la fereastră.

Aici era camera unde se lua micul dejun. Gustarea de dimineaţă se lua aici, nu sus, în sufrageria cea mare, de pe ale cărei tapete albastre ieşeau în relief statui albe de zeităţi... Camera de colo slujise ca dormitor. Acolo murise mama tatălui lui, luptîndu-se aprig, cît era de bătrînă, fiindcă fusese o femeie de lume, amatoare de plăceri şi ţinea la viaţă. Iar mai tîrziu tot acolo îşi dăduse ultima suflare şi tatăl lui, domnul acela înalt, corect, puţin cam melancolic şi gînditor, cu o floare de cîmp la butonieră... Tonio şezuse la picioarele patului muribundului, cu ochii fierbinţi, lăsîndu-se sincer şi pe deplin în voia unui sentiment mut şi intens de iubire şi durere. Lîngă pat îngenunchease şi mama lui, frumoasa, focoasa lui mamă, topindu-se toată în lacrimi fierbinţi, după care plecase în depărtări neştiute cu artistul acela din sud... Iar odaia aceea din fund, a treia, mai mică, umplută de asemenea cu cărţi străjuite de un om cu înfăţişare sărăcăcioasă, fusese timp de mulţi ani odaia lui. Acolo se întorcea de la şcoală, după ce făcuse vreo plimbare, întocmai ca acum, lîngă peretele acela era aşezată masa în al cărei sertar îşi păstrase cele dintîi versuri intime şi stîngace... Nucul... Îl străbătu un fior ascuţit de tristeţe. Privi dintr-o parte pe fereastră, afară. Grădina se întindea pustie, dar nucul se găsea la locul său, trosnind greoi şi foşnind în vînt. Tonio Kröger îşi lăsă din nou ochii să-i alunece pe cartea pe care o ţinea în mînă, o operă poetică remarcabilă pe care o cunoştea bine. Privi rîndurile şi grupurile negre de fraze, urmări pe o anume distanţă cursul expunerii care evolua ascendent, configurînd în imagini pasiunea, spre o poantă şi un efect, pentru ca apoi să coboare într-un mod impresionant...

Da, e ceva bine făcut, îşi spuse el, puse opera poetică la locul ei şi se întoarse.

Atunci văzu că funcţionarul stătea tot în picioare şi clipea din ochi cu o expresie în care se amesteca zelul său de slujbaş cu o neîncredere gînditoare.

— O colecţie excelentă, cum văd, spuse Tonio Kröger. Mi-am făcut o idee. Vă sînt foarte îndatorat. Bună ziua.

Zicînd acestea, ieşi pe uşă; era însă o plecare îndoielnică, şi el simţea bine că funcţionarul, neliniştit de această vizită, avea să mai stea minute în şir în picioare, clipind.

Nu se mai simţea deloc îmboldit să pătrundă mai departe. Fusese acasă. Sus, în camerele mari, dincolo de holul cu coloane, locuiau oameni străini, precum vedea el, fiindcă în capul scării era o uşă cu geam care nu existase odinioară, iar pe uşă se vedea o plăcuţă cu un nume oarecare. Plecă deci, coborî scara, trecu prin holul răsunător şi părăsi casa părinţilor săi. Într-un restaurant, se aşeză într-un colţ şi, adîncit în gînduri, luă un prînz greu şi gras, apoi se întoarse la hotel.

— Am terminat, îi spuse domnului distins îmbrăcat în negru. Astăzi după-amiază plec.

Ceru nota şi rugă să fie chemată o trăsură care să-l ducă în port, la vaporul pentru Copenhaga. După aceea urcă în camera lui şi se aşeză la masă, şezu liniştit şi drept, cu obrazul sprijinit în mînă, privind cu ochii care nu vedeau nimic tăblia mesei. Mai tîrziu achită nota şi-şi pregăti lucrurile. La ora fixată fu anunţată sosirea trăsurii, iar Tonio Kröger coborî gata de drum.

Jos, la piciorul scării, îl aştepta domnul distins îmbrăcat în negru.

— Scuzaţi! spuse el şi-şi împinse cu degetele mici manşetele în mîneci... Vă rog să ne iertaţi, domnule, că sîntem nevoiţi să vă mai reţinem un minut. Domnul Seehaase — proprietarul hotelului — vă solicită o convorbire, doar două vorbe. O formalitate... Se află acolo, în fund... Nu este *decît* domnul Seehaase, proprietarul hotelului.

Tot invitîndu-l prin gesturi, îl conduse pe Tonio Kröger în fundul holului. Acolo se afla într-adevăr domnul Seehaase. Tonio Kröger îl cunoştea din vedere de pe vremuri. Era scund, gras şi cu picioarele strîmbe. Favoriţii tunşi îi albiseră; purta însă ca şi altădată un frac mult răscroit şi o tichiuţă de catifea brodată cu verde. Da nu era singur. Lîngă el, la unul din pupitrele fixate în perete, stătea, cu coiful pe cap, un poliţist, care-şi odihnea mîna dreaptă înmănuşată pe o hîrtie scrisă în mai multe culori, pusă pe pupitru şi care-l privi cu faţa sa onestă de militar pe Tonio Kröger în aşa fel de parcă s-ar fi aşteptat ca acesta să intre la vederea lui în pămînt.

Tonio Kröger se uită de la unul la altul şi rămase în aşteptare.

— Veniţi de la München? întrebă în cele din urmă poliţistul cu o voce blajină şi greoaie.

Tonio Kröger confirmă.

— Călătoriţi spre Copenhaga?

— Da, sînt în drum spre o staţiune balneară maritimă din Danemarca.

— Staţiune balneară maritimă? — Bine. Trebuie să ne arătaţi actele dumneavoastră, spuse poliţistul, accentuînd ultimele cuvinte cu o deosebită satisfacţie.

— Actele...

Nu avea acte. Îşi scoase portofelul şi se uită în el, dar nu avea acolo, în afară de cîteva bancnote, decît corectura unei nuvele, pe care avea de gînd s-o efectueze cînd va ajunge la destinaţie. Nu-i plăcea să aibă a face cu slujbaşi de stat şi nu-şi scosese niciodată un paşaport...

— Îmi pare rău, spuse, dar nu port nici un act la mine.

— Aşa? spuse poliţistul... Chiar nici unul? — Cum vă numiţi?

Tonio Kröger îi răspunse.

— Adevărat să fie?! întrebă poliţistul, îndreptîndu-şi spinarea şi umflîndu-şi deodată, cît putu de tare, nările...

Întru totul adevărat, răspunse Tonio Kröger.

— Ce ocupaţie aveţi?

Tonio Kröger înghiţi în sec şi-şi spuse cu voce fermă profesia. — Domnul Seehaase înălţă capul şi-l privi curios în faţă.

— Hm! făcu poliţistul. Şi pretindeţi că nu sînteţi una şi aceeaşi persoană cu individul numit —. Spuse „individul" şi silabisi de pe hîrtia scrisă în mai multe culori un nume foarte încîlcit şi romantic, care părea un amestec bizar de sunete aparţinînd mai multor rase şi pe care Tonio Kröger îl şi uită în clipa următoare — care, continuă el, din părinţi necunoscuţi şi domiciliat nu se ştie unde, este urmărit de poliţia din München pentru diverse înşelăciuni şi alte delicte, aflîndu-se probabil pe cale să fugă în Danemarca?

— Nu numai că pretind, spuse Tonio Kröger şi făcu o mişcare nervoasă din umeri. Faptul acesta produse o anumită impresie.

— Cum adică? Ah, aşa, desigur! spuse poliţistul. Dar şi dumneavoastră, să n-aveţi absolut nici o dovadă!

Domnul Seehaase interveni împăciuitor.

— Totul nu este decît o formalitate, spuse el, nimic altceva! Luaţi în considerare că dumnealui nu-şi face decît datoria. Dacă aţi putea să vă legitimaţi în vreun fel... Un act...

Toţi tăcură. Să pună oare capăt incidentului dezvăluindu-şi identitatea prin a-l lămuri pe domnul Seehaase că nu este un escroc, un ţigan corturar din naştere, ci fiul consulului Kröger, din familia Kröger? Nu, n-avea chef de aşa ceva. Şi, în fond, nu aveau întrucîtva dreptate aceşti reprezentanţi ai ordinii burgheze? Într-o anume măsură era de acord cu ei... Ridică din umeri şi rămase mut.

— Ce-aveţi acolo? întrebă poliţistul. Acolo, în portofel?

— Aici? Nimic. E o corectură, răspunse Tonio Kröger.

— Corectură? Cum adică? Daţi-mi-o s-o văd.

Tonio Kröger îi întinse lucrarea. Poliţistul o întinse pe pupitru şi începu să citească. Domnul Seehaase se apropie şi el şi

participă la lectură. Tonio Kröger li se uita peste umeri, urmărind la ce pasaj se găseau. Ajunseseră la un moment bun, o poantă şi un efect pe care le prelucrase excelent. Era mulţumit de sine.

— Vedeţi! spuse el. Aici e imprimat numele meu. Eu am scris acest text, care va fi publicat, înţelegeţi?

— Ei, e suficient! spuse pe un ton hotărît domnul Seehaase, strînse foile, le împături şi le înapoie. E destul, Petersen! repetă el scurt, făcînd pe ascuns cu ochiul şi dînd negativ din cap. Nu-l mai putem reţine pe dumnealui. Trăsura aşteaptă. Vă rog foarte mult, domnule, să scuzaţi micul deranj. Poliţistul nu şi-a făcut decît datoria, dar eu i-am spus de la început că se află pe o urmă greşită...

Aşa? gîndi Tonio Kröger.

Poliţistul nu părea întru totul de acord, mai aminti ceva despre „individ" şi „dovezi". Dar domnul Seehaase îşi conduse oaspetele prin hol, exprimîndu-şi de repetate ori regretul, îl însoţi printre cei doi lei pînă la trăsură şi, ca să-şi dovedească şi mai mult stima, închise el însuşi portiera vehiculului. Apoi birja ridicol de înaltă şi lată o porni poticnindu-se, zornăind şi lărmuind pe strada înclinată, în jos, spre port...

Acesta a fost ciudatul popas al lui Tonio Kröger în oraşul său natal.[29]

7

CÎND VASUL LUI TONIO KRÖGER ieşi în largul mării, se lăsa noaptea, iar luna se înălţa plutind într-o strălucire argintie. El stătea lîngă verga catargului de la prora, înfăşurat în manta, ca să facă faţă vîntului care bătea din ce în ce mai tare, şi se uita în jos la întunecata lunecare şi agitaţie a valurilor puternice şi netede, care oscilau unul în jurul celuilalt, se loveau pleoscăind, se azvîrlau unul pe altul în direcţii neaşteptate şi se luminau brusc, încununate de spumă...

Se simţea stăpînit de o bună dispoziţie calmă, legănătoare. Faptul că voise să-l aresteze în oraşul natal ca escroc îl cam mîhnise — deşi în oarecare măsură găsea că autorităţile avuseseră dreptate. Apoi însă, după ce se îmbarcase, mărise, cum o făcea în copilărie împreună cu tatăl său, încărcarea mărfurilor cu care, într-un amestec de strigăte în daneză şi în germana din nord, era umplut pîntecele vaporului, văzuse cum, în afară de baloturi şi lăzi, fură coborîţi, în cuşti din vergele groase, un urs alb şi un tigru bengalez, venind cu siguranţă de la Hamburg şi destinaţi vreunei menajerii daneze; toate acestea îl distraseră. Apoi, în vreme ce vasul luneca între malurile plate ale fluviului, uitase complet interogatoriul poliţistului Petersen, ca şi tot ce

fusese mai înainte, visurile dulci, triste şi pline de căinţă din timpul nopţii, plimbarea pe care o făcuse, revederea nucului, iar sufletul său îşi regăsise vigoarea. Acum, cînd dinaintea lui se deschidea marea, vedea de departe plaja pe care în copilărie îi fusese dat să asculte visurile estivale ale mării, vedea scînteierea farului şi luminile hotelului din staţiunea balneară, unde locuise cu părinţii săi... Marea Baltică! Îşi propti capul în vîntul puternic şi sărat care se repezea liber şi nestăvilit, îi şuiera la urechi şi trezea în el o ameţeală domoală, o amorţire uşoară, în care amintirea a tot ce e rău, chin şi rătăcire, voinţă şi osteneală piereau într-o trîndăvie fericită. Iar în vuietul, pleoscăitul, spumegările şi gemetele din jurul său i se părea că aude trosnetul bătrînului nuc, scîrţîitul unei porţi din grădină... Se întuneca din ce în ce mai mult.

— Sdelele, Dumnezeule, ia priviţi sdelele, spuse brusc lîngă el, cu un accent greoi şi cîntător, o voce care părea că iese din interiorul unui butoi. O cunoştea. Aparţinea unui bărbat roşcovan, îmbrăcat modest, cu pleoapele roşite şi cu o înfăţişare rece şi umedă, de parcă tocmai făcuse baie. Fusese vecinul lui Tonio Kröger la cina luată în cabina comandantului şi înghiţise cu mişcări timide şi modeste o cantitate uimitoare de omletă cu homar. Acum se sprijinea lîngă el de balustradă şi privea în sus spre cer, ţinîndu-şi bărbia între degetul gros şi arătător. Fără îndoială că se găsea în una dintre acele stări de spirit excepţionale, sărbătoreşti şi contemplative, cînd barierele dintre oameni cad, inima se deschide şi străinilor, iar gura rosteşte lucruri pentru care altminteri ar sta ferecată cu jenă.

— Priviţi, domnule, sdelele. Sdau şi licăresc, iar cerul, Dumnezeule, e plin de ele. Şi-acuma, rogu-vă, cum se simte cineva dacă se uită în sus şi se gîndeşte că multe dintre ele ar fi, cică, de o sută de ori mai mari decît pămîntul? Noi, oamenii, am inventat telegraful şi telefonul şi atîtea alte cuceriri ale epocii moderne. Dar cînd ne uităm la cer, trebuie să recunoaşdem şi să-nţelegem că în fond sîntem nişde viermi, nişde bieţi viermi şi nimic mai mult — am dreptate sau nu, domnule? Da, sîntem nişde viermi! Îşi răspunse singur şi dădu din cap cu umilinţă şi adîncă mîhnire, privind spre firmament.

Ah... ăsta n-are habar de literatură! îşi spuse Tonio Kröger. Şi îndată îi veni în minte ceva ce citise de curînd, un articol al unui vestit scriitor francez[30] despre concepţie cosmologică şi cea psihologică asupra lumii; fusese o pălăvrăgeală foarte subtilă.

Îi dădu tînărului un fel de răspuns la întrebarea lui profund trăită, apoi continuară să stea de vorbă, aplecaţi peste balustradă şi privind în seara străbătută de lumini neliniştite, jucăuşe. Reieşi că tovarăşul de călătorie era un tînăr comerciant din Hamburg, care-şi folosea concediul pentru această călătorie de plăcere...

— Trebuie, spuse el, să faci o scurtă călătorie de *steamer*[31]-ul pînă la Copenhaga, m-am gîndit, şi iată-mă-s,stau aici şi pînă acum e foarte frumos. Da' chestia cu omleta cu homari n-a fost cum trebuie, domnule, fiindcă la noapte are să fie furtună, a spus-o însuşi căpitanul, şi să ai în sdomac o mîncare atît de nesănătoasă nu-i o glumă...

Tonio Kröger ascultă cu un sentiment de tăinuită prietenie toate aceste intimităţi neroade.

— Da, spuse el, aici în nord se consumă mîncăruri prea grele. Asta te face trîndav şi melancolic.

— Melancolic? repetă tînărul şi-l privi încurcat... Nu sînteţi de pe-aici, domnule? întrebă el brusc.

— Într-adevăr, vin de departe! răspunse Tonio Kröger cu o mişcare vagă, ca de apărare, a braţului.

— Dar aveţi dreptate, spuse tînărul; aveţi dreptate, zău, în ce priveşte melancolia! Eu sînt aproape întotdeauna melancolic, mai ales în seri ca asta, cînd pe cer sdau atîtea sdele. Şi-şi sprijini din nou bărbia cu degetul gros şi arătătorul.

Cu siguranţă că scrie versuri, gîndi Tonio Kröger, versuri de negustor, cinstit şi adînc simţite...

Seara înainta, iar vîntul devenise atît de violent, încît îi împiedica să mai stea de vorbă. Se deciseră deci să doarmă puţin şi-şi urară noapte bună.

Tonio Kröger se întinse în cabină pe patul îngust, dar nu-şi găsi liniştea. Vîntul aprig şi aroma lui aspră îl tulburaseră în chip ciudat, iar inima lui era neliniştită ca şi cum ar fi aşteptat cu teamă ceva plăcut. Totodată zguduitura resimţită la alunecarea vasului de pe creasta abruptă a unui val, cînd elicea lucra, convulsiv parcă, afară din apă, îi provoca o greaţă puternică. Se îmbrăcă din nou complet şi urcă la aer.

Pe lîngă lună goneau nori. Marea dănţuia. Valurile nu veneau rotunjindu-se ritmic şi egale, ci, pînă departe, într-o lumină palidă şi pîlpîitoare, marea părea sfîşiată, biciuită, răscolită, lingea vasul repezind în sus limbi uriaşe, ascuţite ca nişte flăcări, azvîrlea în marginea unor hăuri clocotitoare plăsmuiri colţuroase şi neverosimile şi arunca spuma în văzduhuri, ca într-un joc smintit, cu puterea unor braţe uriaşe. Vasul înainta anevoie; îşi făcea drum prin tumult balansîndu-se, bălăbănindu-se şi gemînd, iar uneori se auzeau din interiorul lui urletele ursului polar şi ale tigrului care sufereau din pricina furtunii de pe mare. Pe punte umbla de colo, colo, cu picioarele crăcănate, legănîndu-se anevoie, un bărbat cu o lanternă încătărămată peste mantaua de muşama. Iar tocmai colo în fund, mult aplecat peste bord şedea tînărul din Hamburg, care suferea cumplit.

— Dumnezeule, spuse acesta cu o voce cavernoasă şi şovăitoare, ia priviţi, domnule, răzvrătirea elementelor! Apoi însă se

întrerupse şi se întoarse repede.

Tonio Kröger se ţinea de un odgon întins şi privea departe peste dezlănţuirea aceea neînfrînată. Îi venea să chiuie şi i se părea că strigătul său ar fi fost destul de puternic ca să depăşească furtuna şi talazurile. În el răsuna un cîntec al mării, însufleţit de iubire. Prieten sălbatic al copilăriei mele, iată-ne din nou împreună... Apoi însă poezia se sfîrşi. Nu era gata, nu se rotunjise şi nu se mlădiase în tihnă, ca să dea un tot. Inima lui trăia...

Stătu multă vreme astfel, apoi se întinse pe o bancă de lîngă suprastructura cabinelor şi privi în sus spre cerul pe care pîlpîiau stelele. Chiar şi aţipi puţin. Iar cînd spuma rece îi stropea faţa, avea impresia în picoteală lui că e alintat de cineva cu dragoste.

Începură să se vadă şi să se apropie fantomatic în lumina lunii stînci verticale de cretă: erau insulele Möen. Şi din nou aţipi, dar somnul îi fu mereu întrerupt de ţîşniturile reci şi sărate care-l muşcau de obraz şi-i înţepeneau trăsăturile... Cînd se trezi pe deplin, se făcuse ziuă, o zi proaspătă, de un cenuşiu deschis, iar marea verde se mai domolise. La micul dejun îl revăzu pe tînărul comerciant, care roşi violent, probabil de ruşine că spusese în întuneric lucruri atît de poetice şi blamabile, îşi răsuci în sus cu toate cele cinci degete mustăcioara roşcovană şi-i adresă un salut de dimineaţă repezit, milităresc, pentru ca mai apoi să-l evite cu teamă.

Şi Tonio Kröger debarcă în Danemarca. Se opri la Copenhaga, dădu bacşiş tuturor celor care făceau mutra că pretind aşa ceva; apoi pornind din camera sa de la hotel, vizită timp de trei zile oraşul, cu ghidul deschis în faţă, şi se purtă întrutotul ca un străin mai de soi care doreşte să-şi îmbogăţească cunoştinţele. Contemplă noua Piaţă regală şi „Calul" din mijlocul ei, privi de jos pînă sus, plin de respect, coloanele de la Frauenkirchen, poposi îndelung dinaintea nobilelor şi graţioaselor sculpturi ale lui Thorwaldsen[32], se urcă în Turnul Rotund, vizită castele şi petrecu două seri vesele la Tivoli[33]. Dar, la drept vorbind, cu această enumerare nu am epuizat tot ce-a văzut.

La intrarea caselor, care aveau adesea întru totul înfăţişarea caselor vechi din oraşul său natal, cu frontoane înalte, perforate de ferestre, văzu nume care-i erau cunoscute de mult şi care i se păreau că denumesc ceva delicat şi preţios, ascunzînd totodată în ele seva ca un reproş, ca o tînguire şi un dor după cele pierdute. Şi pretutindeni, în vreme ce respira, inhalînd încet şi gînditor, aerul umed al mării, vedea ochi tot atît de albaştri, păr tot atît de blond, feţe de acelaşi soi şi aceeaşi formă ca acelea care i se iviseră în visele ciudat de dureroase şi pline de căinţă din noaptea petrecută în oraşul natal. Se întîmpla uneori ca în plină stradă o privire, un cuvînt răsunător, un rîset să-l atingă pînă în fundul sufletului...

Nu suportă să rămînă mult în veselul oraş. Se simţea mînat de o nelinişte dulce şi nechibzuită, pe jumătate amintire, pe jumătate aşteptare, împreună cu dorinţa de a putea să stea întins în linişte undeva pe plajă şi de a nu mai fi nevoit să joace rolul de turist dornic să se informeze. Se îmbarcă, aşadar, din nou şi o porni într-o zi tulbure (marea era neagră) spre nord, de-a lungul coastei insulei Seeland, către Helsingör. De-acolo îşi continuă numaidecît călătoria cu trăsura pe şosea, încă trei sferturi de oră, mereu ceva mai sus de mare, pînă la ţelul său ultim şi propriu-zis, micul hotel alb al băilor, cu obloane verzi la ferestre, aflat în mijlocul unei aşezări de căsuţe scunde şi al cărui turn acoperit cu lemn privea spre Sund şi spre coasta suedeză. Aici coborî, ocupă camera luminoasă care i se pregătise, umplu poliţele şi dulapul cu ceea ce adusese cu el şi se pregăti să trăiască aici cîtva timp.

8

SEPTEMBRIE se şi apropia de sfîrşit; la Aalsgaard nu mai erau mulţi oaspeţi. În marea sufragerie de la parter cu tavanul din grinzi, ale cărei ferestre înalte priveau spre veranda cu geamlîc şi spre mare, mesele erau prezidate de patroană, o domnişoară bătrînă cu părul alb, ochi incolori, obraji de un roz delicat şi o voce ciripitoare nesigură, mereu preocupată să-şi aşeze într-un mod întrucîtva avantajos mîinile roşii pe faţa de masă. Se mai găseau acolo un domn bătrîn, cu gîtul scurt, cu o barbă de marinar cenuşie ca fierul şi faţa vînătă, un negustor de peşte din capitală, care stăpînea bine germana. Părea complet constipat şi înclinat spre apoplexie, fiindcă avea respiraţia scurtă şi sacadată, iar din cînd în cînd ducea degetul arătător împodobit cu un inel la una dintre nări, ca s-o apese şi să tragă puţin aer pe cealaltă, aspirînd puternic. Asta nu-l împiedica să bea mereu zdravăn din sticla de rachiu, pe care o avea dinainte atît la micul dejun, cît şi la prînz şi cină. Apoi mai erau trei băieţi mari americani cu guvernorul sau profesorul lor particular, care-şi potrivea întruna tăcut, ochelarii, şi juca toată ziua fotbal cu ei. Băieţii îşi pieptănau părul blond roşcat cu cărare la mijloc şi aveau feţe lungi, imobile.

— *Please, give me the wurstthings there!* spunea unul.

— *That's not wurst: that's schinken!*[34] spunea celălalt şi asta era contribuţia lor şi a profesorului lor la conversaţie, fiindcă în rest stăteau tăcuţi şi beau apă fierbinte.

Tonio Kröger nici nu şi-ar fi dorit alt soi de comeseni. Se bucura de tihna lui, asculta sunetele daneze guturale, vocalele limpezi şi cele tulburi, cu care conversau uneori negustorul de peşte şi patroana, schimba cînd şi cînd cu cel dintîi cîte o mo-

destă remarcă despre starea barometrică, apoi se ridica de la masă ca să coboare din nou, străbătînd veranda, pe plajă, unde petrecuse multe ore şi înainte de prînz.

Cîteodată era acolo linişte şi o atmosferă văratică. Marea se odihnea trîndavă şi netedă, în dungi albastre, verzi ca sticla şi roşietice, peste care jucau reflexe de lumină cu scînteieri argintii, algele cafenii se uscau în soare ca fînul, iar pe nisip zăceau meduze care piereau ca aburul. Mirosea puţin a putregai şi puţin a catran de la bărcile de pescuit, de care, şezînd pe nisip, Tonio îşi sprijinea spinarea — întors în aşa fel, încît să aibă înaintea ochilor orizontul deschis, nu coasta suedeză, răsuflarea uşoară a mării trecera curată şi proaspătă peste el.

Veniră şi zilele cenuşii, furtunoase. Valurile îşi aplecau capetele ca nişte tauri ce se pregătesc să dea cu coarnele şi se năpusteau cu furie spre plaja spălată pînă sus şi acoperită cu iarbă-de-mare strălucitoare din cauza umezelii, muşchi şi bucăţi de lemn aduse de apă. Între lungile coline ale valurilor se întindeau, sub cerul acoperit, văi de un verde palid şi înspumate, dar acolo unde se găsea, acoperit de nori, soarele, pe ape se lăţea o strălucire albicioasă de catifea.

Tonio Kröger stătea învăluit de vînt şi vuiet, adîncit în acel veşnic, greu şi ameţitor muget care-i era atît de drag. Cînd se întorcea şi pleca, se făcea parcă brusc în juru-i linişte şi cald. Dar în spatele său ştia că e marea, care-l striga, îl ademenea şi-l saluta. Iar el zîmbea.

Mergea spre interiorul uscatului, pe cărări singuratice peste pajişte, şi în curînd îl primea pădurea de fagi care se întindea pe-o colină pînă departe în ţinut. Se aşeza pe muşchi, rezemat de un copac, astfel încît să poată zări printre trunchiuri o fîşie de mare. Cînd şi cînd, vîntul aducea pînă la el zgomotul brizanţilor care sunau ca şi cum în depărtare nişte scînduri ar fi căzut una peste alta. Deasupra vîrfurilor copacilor se auzea croncănit de ciori, răguşit pustiu şi pierdut... Ţinea pe genunchi o carte, dar nu citea nici un rînd. Se bucura de o adîncă uitare şi parcă plutea izbăvit peste spaţiu şi timp, şi numai din cînd în cînd inima îi zvîcnea ca străbătută de o durere, de un simţămînt fugar, înţepător, de nostalgie sau căinţă, de al cărui nume şi a cărui obîrşie era prea leneş şi adîncit în visare ca să se mai întrebe.

Aşa trecură cîteva zile, n-ar fost în stare să spună cîte şi nici nu dorea să ştie. Apoi însă veni o zi în care se întîmplă ceva; se întîmplă în vreme ce soarele se afla pe cer, iar de faţă erau mai mulţi oameni, iar el nici măcar nu fu extraordinar de surprins de întîmplare.

Chiar începutul acelei zile avu un aspect sărbătoresc şi încîntător. Tonio Kröger se trezi brusc, foarte devreme tresări din somn cu o spaimă uşoară şi tulbure şi i se păru că vede o mi-

nune, o iluminaţie feerică, parcă de vrajă. Camera lui, cu uşă cu geamuri şi balcon spre Sund, împărţită printr-o perdea din voal în încăpere de locuit şi dormitor, era tapetată în culori delicate şi mobilată cu mobile uşoare, de culoare deschisă, astfel încît oferea în permanenţă o privelişte luminoasă şi prietenoasă. Acum însă, ochii săi beţi de somn o vedeau într-o transfigurare şi iluminaţie nepămîntească, scufundată în întregime într-o strălucire trandafirie, nespus de graţioasă şi diafană, care aurea pereţii şi mobila şi preschimba perdeaua de voal într-o văpaie domoală, roşie... Multă vreme, Tonio Kröger nu înţelese ce se întîmplă. Cînd se apropie însă de uşa cu geam şi privi afară, văzu că era soarele care răsărea.

Mai multe zile, vremea fusese tulbure şi ploioasă; acum însă, cerul se întindea peste mare şi uscat sclipitor de senin, ca şi cum ar fi fost dintr-o mătase azurie, bine întinsă, iar discul soarelui, tăiat de-a curmezişul şi înconjurat de nori cu irizări roşii şi aurii, se înălţa sărbătoreşte peste marea încreţită, sclipitoare ce părea că se înfioară şi se aprinde sub el... Aşa începu ziua, iar Tonio Kröger se îmbrăcă repede, tulburat şi fericit, luă micul dejun înaintea tuturor celorlalţi, jos, în verandă, înotă, pornind de la micuţa cabină de lemn a băilor, în Sund şi făcu o plimbare de cîteva ore pe plajă. La întoarcere, în faţa hotelului staţionau mai multe omnibuze, iar din sufragerie văzu că atît în salonul învecinat, unde se afla pianul, cît şi în verandă şi pe terasa din faţa ei, un mare număr de persoane îmbrăcate ca nişte mic burghezi şedeau la nişte mese rotunde şi, discutînd cu însufleţire, mîncau tartine şi beau bere. Erau familii întregi, oameni mai în vîrstă şi tineri, ba chiar şi cîţiva copii.

La al doilea mic dejun (masa era încărcată cu mîncăruri reci, afumături, sărături şi produse de patiserie), Tonio Kröger întrebă ce se întîmplă.

— Oaspeţi! spuse negustorul de peşte. Excursionişti şi invitaţi la bal veniţi de la Helsingör! Să ne ferească Dumnezeu, în noaptea asta n-o să putem dormi! O să fie dans, dans şi muzică, şi mă tem că va dura mult. E o reuniune de familii, o excursie la ţară cu serată de dans, pe scurt, ceva aranjat prin contribuţia tuturor sau aşa ceva, iar oamenii se bucură de ziua asta frumoasă. Au venit cu ambarcaţiuni şi cu trăsuri, iar acum îşi iau gustarea de dimineaţă. Mai tîrziu o să plece mai departe pe uscat, dar diseară se întorc, iar distracţia cu dans o să aibă loc în sala de-aici. Da, fir-ar al naibii să fie, n-o să putem închide ochii...

— E o variaţie plăcută, spuse Tonio Kröger.

După aceea, un răstimp mai îndelungat, nu se mai rosti nici un cuvînt. Patroana îşi potrivea degetele roşii, negustorul de peşte sufla prin nara dreaptă ca să tragă puţin aer, iar america-

nii beau apă fierbinte şi făceau mutre dezamăgite.

Brusc se petrecu următorul fapt: *Hans Hansen şi Ingeborg Holm trecură prin sală.*

Cuprins de o oboseală plăcută după baie şi plimbarea grăbită, Tonio Kröger şedea pe scaun rezemat şi mînca o tartină de pîine prăjită cu somon afumat — şedea întors cu faţa spre verandă şi mare. Şi deodată se deschise uşa şi intrară cei doi ţinîndu-se de mînă — păşind agale şi făr grabă. Ingeborg, blonda Inge, era îmbrăcată în culori deschise, cum obişnuia să vină la orele de dans ale domnului Knaak. Rochia uşoară, înflorată îi venea numai pînă la glezne, iar pe umeri purta o garnitură lată, albă din tul, cu decolteul ascuţit, care-i lăsa liber gîtul moale, mlădios. Pălăria, cu panglicile înnodate, îi atîrnau pe un braţ. Se făcuse, pare-se, puţin de tot mai înaltă ca odinioară şi-şi purta acum minunata codiţă prinsă în jurul capului; dar Hans Hansen arăta întocmai ca întotdeauna. Purta bluza lui de marinar cu nasturi aurii, peste care îi atîrna pe umeri şi pe spate gulerul lat, albastru; bereta de marinar cu panglici scurte o ţinea în mîna ce-i atîrna şi o legăna nepăsător încolo şi-nacoce. Ingeborg privea în lături cu ochii ei înguşti ca nişte tăieturi, probabil cam jenată de oamenii care mîncau şi se uitau la ea. Numai Hans Hansen întorcea capul, înfruntînd toată lumea, spre masa unde se lua micul dejun şi-i măsura pe rînd pe fiecare din cei de-acolo cu ochii albaştri ca oţelul, cu un aer provocator şi în oarecare măsură dispreţuitor, ba chiar dădu drumul mîinii lui Ingeborg şi-şi bălăbăni încă mai tare bereta, ca să arate ce fel de om era el. Aşa trecură cei doi, avînd drept fundal marea de un albastru calm, pe dinaintea ochilor lui Tonio Kröger, străbătură sala de-a lungul şi dispărură pe uşa opusă, în încăperea unde se afla pianul.

Acest lucru se petrecu la ora unsprezece şi jumătate înainte de amiază şi, încă în vreme ce oaspeţii aflaţi la cură îşi luau micul dejun, excursioniştii din verandă şi din camera alăturată plecară, părăsind hotelul pe o uşă laterală, fără ca vreunul să mai fi intrat în sufragerie. Cei din jurul mesei îi auziră cum, glumind şi răzînd, se suie în trăsuri, după care vehiculele se puseră unul după altul în mişcare, scîrţîind pe şosea, şi se îndepărtară...

— Aşadar, se întorc? întrebă Tonio Kröger...

— Păi da! spuse negustorul de peşte. Bătu-i-ar Dumnezeu. trebuie să ştiţi că au cerut să li se aducă muzică, iar eu dorm chiar deasupra sălii.

— E o variaţie plăcută, repetă Tonio Kröger. Apoi se ridică şi plecă.

Petrecu ziua aşa cum le petrecuse şi pe celelalte, la plajă, în pădure, ţinînd o carte pe genunchi şi clipind în soare. Îl preocupa un singur gînd: anume, că se vor întoarce şi vor petrece

dansînd în sală, aşa cum făgăduise negustorul de peşte; el nu făcu altceva decît să se bucure la acest gînd, cu o bucurie atît de dulce şi de temătoare cum n-o mai resimţise de atîţi ani lungi şi morţi. La un moment dat, prin cine ştie ce asociere a unor reprezentări, îşi aminti fugar de un cunoscut îndepărtat, Adalbert, nuvelistul, cel care ştia ce vrea şi se dusese la cafenea, ca să scape de atmosfera de primăvară. La această amintire, ridică din umeri...

La prînz se mîncă mai devreme ca de obicei, cina se servi de asemenea mai devreme, şi anume în încăperea unde era pianul, deoarece în sală se făceau pregătiri pentru bal: datorită festivităţii, totul fusese întors pe dos. Apoi, după ce se întunecase şi Tonio Kröger şedea în camera lui, pe şosea şi în clădire începu din nou animaţia. Excursioniştii se întoarseră, dinspre Helsingör sosiră pe bicicletă sau cu trăsuri noi oaspeţi, iar jos, în sală, se şi auzea cum era acordată o vioară, iar un clarinet exersa rulade fornăite...

Totul promitea că va fi un bal strălucit.

Mica orchestră începu cu un marş; sunetele ajungeau sus în surdină, dar cu ritmul bine marcat: dansul a fost deschis cu o poloneză. Tonio Kröger mai şezu o vreme liniştit, ascultînd. Cînd auzi însă că de la cadenţa de marş se trece la ritmul de vals, se ridică şi se strecură fără zgomot din cameră.

De pe coridorul unde se afla camera lui, se putea ajunge pe o scară secundară la intrarea laterală a hotelului, iar de acolo, fără a trece pe lîngă nici o odaie, în veranda cu geamlîc. Tonio Kröger urmă acest drum, încet şi pe furiş, ca şi cînd s-ar fi aflat pe căi interzise, se orientă prin întuneric pipăind, atras irezistibil de muzica stupidă, fericit legănătoare, ale cărei sunete răzbăteau acum pînă la el clare şi puternice.

Veranda era goală şi neluminată, dar uşa cu geam spre sala viu luminată de cele două mari lămpi cu petrol, prevăzute cu reflectoare sclipicioase, stătea deschisă. Se strecură în vîrful picioarelor pînă acolo, iar plăcerea hoţească de a sta în întuneric şi a-i pîndi nevăzut pe cei ce dansau îi dădu furnicături prin piele. Cu grabă şi lăcomie îşi îndreptă privirea spre cei doi pe care îi căuta...

Veselia petrecerii părea că se află în toi, deşi balul fusese abia deschis de vreo jumătate de oră; după ce petrecuseră întreaga zi împreună, fără griji şi fericiţi, oamenii veniseră încălziţi şi dornici să se distreze. În încăperea unde se afla pianul, în care Tonio Kröger putea să privească dacă îndrăznea să mai înainteze puţin, se adunaseră mai mulţi domni în vîrstă, ca să joace cărţi, fumînd şi bînd; alţii însă şedeau cu soţiile lor pe scaunele tapisate cu pluş, mai în faţă sau lîngă pereţii sălii, şi priveau dansul. Domnii îşi ţineau mîinile pe genunchii depărtaţi

şi-şi umflau obrajii cu o expresie de oameni înstăriţi, în vreme ce mamele, purtînd pe creştet pălăriuţele legate sub bărbie, îşi ţineau braţele încrucişate sub sîni şi, cu capul plecat într-o parte, se uitau la vălmăşagul celor tineri. Lîngă unul dintre pereţii longitudinali ai sălii se ridicase un podium, pe care muzicanţii îşi dădeau toată osteneala. Exista acolo chiar şi o trompetă ce suna cu o anumită prudenţă şovăitoare, ca şi cum s-ar fi temut de propria ei voce, care totuşi izbucnea mereu strident şi depăşea celelalte instrumente... Perechile se mişcau legănîndu-se şi rotindu-se una în jurul celeilalte, în vreme ce altele se plimbau braţ la braţ prin sală. Lumea nu era îmbrăcată ca pentru bal, ci ca pentru o zi de vară petrecută în aer liber: cavalerii, în costume de o croială provincială, vizibil cruţate în timpul săptămînii, iar fetele, în rochii uşoare de culoare deschisă, cu buchetele de flori de cîmp la corsaj. În sală erau şi cîţiva copii, care dansau între ei în felul lor, chiar şi cînd muzica făcea pauză. Organizatorul petrecerii şi conducătorul balului părea să fie un ins cu picioare lungi, îmbrăcat într-un frac cu poalele în formă de coadă de rîndunică, un om de lume provincial, cu monoclu şi părul frizat, diriginte-adjunct de poştă sau ceva asemănător, parcă încarnare a unui personaj comic dintr-un roman danez. Foarte zelos, transpirînd şi părtaş cu tot sufletul la toată povestea, se găsea pretutindeni în acelaşi timp, se fîţîia ocupat pînă peste cap prin sală, păşea mai întîi foarte artistic pe vîrfuri, îşi încrucişa apoi într-un mod complicat picioarele vîrîte în nişte cizmuliţe militare lucioase şi ascuţite, îşi repezea braţele în aer, dădea dispoziţii, striga la muzică, bătea din palme, iar în timp ce făcea toate acestea, panglicile fundei mari bălţate, pe care o avea prinsă pe umăr ca semn al demnităţii sale şi spre care întorcea uneori capul cu drag, fluturau în urma lui.

Da, erau acolo cei doi care trecuseră în timpul zilei prin lumina soarelui pe lîngă Tonio Kröger, îi văzu din nou, iar inima lui tresări de bucurie, cînd dădu cu ochii de ei aproape în acelaşi timp. Hans Hansen stătea foarte aproape de el, lîngă uşă; cu picioarele îndepărtate şi puţin aplecat, muşca încet dintr-o felie de tort din biscuiţi, ţinînd palma sub bărbie, ca să prindă firimiturile. Iar colo, lîngă perete, şedea Ingeborg Holm, blonda Inge, iar dirigintele tocmai se îndrepta fandosindu-se spre ea, ca s-o invite la dans cu o reverenţă distinsă, ducîndu-şi o mînă la spate, iar pe cealaltă vîrînd-o graţios sub rever, la piept; ea însă scutură din cap dînd de înţeles că i s-a tăiat răsuflarea şi trebuie să se odihnească puţin, la care dirigintele luă loc lîngă ea.

Tonio Kröger îi privea pe cei doi pentru care suferise demult din dragoste — Hans şi Ingeborg. Erau ei, într-adevăr, nu atît datorită unor semne individuale caracteristice şi a asemănării îmbrăcăminţii, cît mai ales datorită identităţii de rasă şi tip, a

acestui soi de oameni senini, cu ochii albaştri ca oţelul şi părul blond, care ofereau o imagine a purităţii, a seninătăţii, a voioşiei şi a unei rigidităţi intangibile, mîndre şi totodată modeste. Îi privea, vedea cum Hans Hansen, trufaş şi bine făcut ca întotdeauna, lat în umeri şi îngust în şolduri, şedea acolo în costumul său de marinar, cum Ingeborg, rîzînd într-un anume fel semeţ, îşi azvîrlea capul într-o parte, cum îşi ducea la ceafă într-un anume fel mîna, o mînă de fetiţă nu deosebit de mică, nu deosebit de gingaşă, în aşa fel, încît mîneca uşoară îi aluneca de la cot spre umăr — şi deodată dorul de casă îi zgudui pieptul cu o asemenea durere, încît, fără să vrea, se retrase mai mult în întuneric, ca să nu-i vadă nimeni zvîcnetul feţei.

V-am uitat oare vreodată? întrebă el. Nu, niciodată! Nici pe tine, Hans, nici pe tine, blondă Inge! Pentru voi am lucrat, iar cînd auzeam aplauzele, mă uitam pe furiş în jurul meu, să văd dacă sînteţi de faţă... Ai citit, Hans Hansen, *Don Carlos,* aşa cum mi-ai făgăduit în poarta grădinii voastre? Să n-o faci! Nu ţi-o mai cer. Ce-ţi pasă ţie de regele care plînge, fiindcă e singur? Nu trebuie să-ţi tulburi ochii limpezi şi să ţi-i prosteşti cu visuri, cufundîndu-i în versuri şi melancolie... A fi ca tine! A începe încă o dată, a creşte asemeni ţie, onest, voios şi modest, neprefăcut, aşa cum se cuvine şi în bună înţelegere cu Dumnezeu şi cu lumea, iubit de cei simpli şi fericiţi, a te lua de soţie pe tine, Ingeborg Holm, şi a avea un fiu ca tine, Hans Hansen — a trăi liber de blestemul cunoaşterii şi de chinul creaţiei, a îndrăgi şi a slăvi fericita banalitate... A începe încă o dată? Dar n-ar fi de nici un folos. El ar fi din nou la fel ca acum — toate s-ar petrece precum s-au petrecut. Căci unii oameni se rătăcesc în chip necesar, fiindcă pentru ei nu există un drum drept.

Muzica tăcu; era pauză şi se serviră aperitive. Dirigintele alerga personal de colo, colo cu o tavă cu salată de heringi şi servea doamnele, dar în faţa lui Ingeborg Holm se lăsă chiar în genunchi, cînd îi servi castronaşul, iar ea roşi de bucurie.

Acum însă, cei din sală începură să fie atenţi la spectatorul de dincolo de uşa cu geam, iar chipuri drăguţe şi încinse îndreptară spre el priviri străine şi cercetătoare; cu toate acestea, el nu-şi părăsi locul. Ingeborg şi Hans îl priviră şi ei în treacăt, aproape concomitent, cu acea totală indiferenţă, aproape aidoma cu dispreţul. Deodată însă simţi totuşi că pînă la el pătrunde de undeva o privire şi poposeşte asupră-i... Întoarse capul şi ochii săi se întîlniră cu aceia a căror atingere o simţise. Nu departe de el stătea o fată, cu faţa palidă, îngustă şi fină, pe care o remarcase de mai înainte. Fata nu dansase mult, cavalerii nu prea-şi dăduseră osteneala cu ea, iar el o văzuse şezînd lîngă perete, singură, strîngînd buzele cu amărăciune. Şi acum stătea tot singură. Era îmbrăcată la fel de vaporos şi în aceleaşi

culori deschise ca şi celelalte, dar sub stofa străvezie umerii goi i se întrezăreau albi, ascuţiţi şi firavi, iar gîtul slab îi era înfundat atît de adînc între aceşti umeri slabi, încît tăcuta fată părea cam diformă. Îşi ţinea mîinile cu mănuşi subţiri, fără degete, împreunate pe pieptul plat, încît vîrful degetelor se atingeau uşor. Ţinînd capul aplecat, îl privea pe Tonio Kröger de jos în sus, cu ochii negri, umezi. El îşi întoarse faţa...

Aici, foarte aproape de el, şedeau Hans şi Ingeborg. Hans se aşezase lîngă ea, care-i era poate soră, şi înconjuraţi de alţi oameni cu obrajii îmbujoraţi, mîncau şi beau, pălăvrăgeau şi se amuzau, îşi strigau cu glasuri răsunătoare tachinării şi rîdeau în hohote. N-ar fi putut oare să se apropie şi el puţin de ei? Să-i adreseze lui sau ei o vorbă de haz care i-ar veni în minte şi la care ei ar fi obligaţi să-i răspundă măcar cu un surîs? Asta l-ar face fericit, era nespus de dornic de aşa ceva; după aceea s-ar întoarce în camera lui mai mulţumit, cu gîndul că a stabilit o oarecare relaţie cu cei doi. Chibzui ce-ar putea să spună, dar nu găsi curajul să vorbească. Avea să fie ca întotdeauna: ei nu l-ar înţelege, ar asculta miraţi ce le spune. Fiindcă limba lor nu era şi a lui.

Se părea că dansul urma să înceapă din nou. Dirigintele desfăşura o amplă activitate. Alerga de colo, colo şi îndemna pe toată lumea să-şi invite partenera, îndepărtă din drum, cu ajutorul chelnerului, scaunele şi paharele, dădu ordine muzicii şi-i împinse de umeri pe cîţiva inşi stîngaci care nu ştiau încotro s-o ia. Ce se plănuia? Se formară careuri din cîte patru perechi... O amintire înfricoşătoare îl făcu pe Tonio Kröger să roşească. Se dansa cadrilul.

Muzica începu să cînte, perechile păşiră încrucişîndu-şi mersul şi făcînd reverenţe. Comanda dirigintele, comanda, Dumnezeule, în franceză şi pronunţa sunetele nazale într-un mod incomparabil de distins. Ingeborg Holm dansa foarte aproape de Tonio Kröger în careul aflat lîngă uşa cu geam. Se mişca în faţa lui încolo şi încoace, înainte şi înapoi, păşind şi rotindu-se: din cînd în cînd îl atingea un parfum care pornea de la părul sau de la materialul subţire al rochiei ei, iar el închidea ochii sub stăpînirea unui sentiment pe care-l cunoştea desigur dintotdeauna, a cărui aromă şi al cărui farmec îl simţise în toate aceste zile din urmă şi care-l umplea acum din nou cu dulceaţa lui chinuitoare. Ce era oare? Dor? Gingăşie? Invidie, dispreţ faţă de sine însuşi?... *Moulinet des dames?* Ai rîs, blîndă Inge, ai rîs de mine, atunci cînd am dansat *moulinet* şi m-am compromis atît de jalnic? Şi ai mai rîde şi astăzi, acum, cînd am devenit un fel de om celebru? da, ai face-o şi ai avea de trei ori dreptate s-o faci! Şi chiar de-aş fi realizat eu, eu singur, cele nouă simfonii, *Lumea ca voinţă şi reprezentare* şi *Judecata de apoi*[35] — tot ai avea

dreptate să rîzi... O privea, iar în minte îi veni un vers de care nu-şi mai amintise de mult, dar care îi era totuşi atît de familiar şi de înrudit: „Aş dori să dorm, dar tu trebuie să dansezi“[36]. Cunoştea atît de bine simţirea greoaie, melancolică în felul nordic, interiorizată cu stîngăcie, care căpăta glas în acest vers. Să dormi... Să fii stăpînit de năzuinţa de a putea trăi simplu şi deplin sentimentul ca atare, dulce şi trîndav, fără îndatorirea de a deveni faptă şi dans — şi totuşi să dansezi, să trebuiască să execuţi, sprinten şi cu prezenţă de spirit, dansul greu, greu şi periculos, pe muchie de cuţit al artei, fără să uiţi pe deplin absurditatea umilitoare ce constă în aceea că trebuie să dansezi în vreme ce iubeşti...

Deodată, cu toţii se puseră în mişcare cu o exuberanţă nebunească. Careurile se împrăştiară, iar dansatorii ţîşniră în toate părţile sărind şi lunecînd: cadrilul era încheiat cu un galop. În ritmul grăbit nebuneşte al muzicii, perechile zburau pe lîngă Tonio Kröger, făcînd paşi laterali, grăbindu-se, depăşindu-se unele pe altele, rîzînd scurt, cu răsuflarea tăiată. Una dintre ele, luată de iureşul general, trecu rotindu-se şi înaintînd ca un vîrtej. Fata avea o faţă delicată, palidă şi umeri slabi, prea ridicaţi. Deodată, în faţa lui Tonio Kröger se produse o poticnire, urmată de o alunecare şi o cădere... Căzuse fata cea palidă. Căzuse atît de rău, încît părea să fie ceva periculos, iar o dată cu ea căzuse şi cavalerul. Acesta se lovise probabil atît de dureros, încît uită cu totul de dansatoarea lui şi, ridicat pe jumătate, începu, cu faţa schimonosită, să-şi frece cu mîinile genunchiul; fata, probabil ameţită de cădere, continua să zacă la podea. Tonio Kröger făcu un pas înainte, o apucă grijuliu de braţe şi o ridică. Istovită, năucită şi nefericită, ea înălţă ochii spre el şi faţa ei delicată se acoperi brusc de o roşeaţă mată.

— *Tak! O, mange Tak!*[37] spuse ea şi-l privi de jos în sus cu ochi negri, înlăcrimaţi.

— N-ar trebui să mai dansaţi, domnişoară, spuse el cu blîndeţe.

Apoi, se mai uită o dată după *ei*, după Hans şi Ingeborg, şi plecă, părăsi veranda şi balul şi urcă în camera lui.

Era ameţit de petrecerea la care nu luase parte şi obosit de gelozie. Fusese ca şi odinioară, întocmai ca odinioară! Stătuse cu obrazul încins într-un loc întunecat, îndurerat din pricina voastră, voi, cei blonzi, cei vii, cei fericiţi, apoi plecase singur. Acum ar trebui să vină cineva! Ar trebui să vină Ingeborg, ar trebui să bage de seamă că el plecase, ar trebui să-l urmeze pe ascuns, să-i pună mîna pe umăr şi să-i spună: Vino la noi! Fii vesel! Te iubesc!... Dar ea n-a venit. Aşa ceva nu se întîmplă. Da, era întocmai ca atunci, iar el era fericit întocmai ca atunci. Căci inima lui trăia. Dar ce fusese oare în tot acest timp în care

devenise ceea ce era acum? — Încremenire; pustiu; gheaţă; şi spirit! Şi artă!...

Se dezbrăcă, se vîrî în pat, stinse lumina. Şopti cu faţa în perne două nume, aceste cîteva silabe nordice neprihănite, care denumeau pentru el felul său propriu şi originar de a iubi, de a suferi şi de a fi fericit, viaţa, sentimentul simplu şi intim, patria. Aruncă o privire retrospectivă asupra anilor ce trecuseră de-atunci pînă astăzi. Îşi aduse aminte de aventurile desfrînate ale simţurilor, ale nervilor şi ale gîndirii, pe care le trăise, se văzu ros de ironie şi spirit, secătuit şi paralizat de cunoaştere, pe jumătate epuizat de febrele şi îngheţurile creaţiei, azvîrlit fără-ncetare şi chinuit de conştiinţă între extreme crase, între sfinţenie şi patimă, rafinat, sărăcit, istovit de exaltări reci, alese şi artificiale, rătăcit, pustiit, torturat, bolnav — şi începu să plîngă cu sughiţuri, de remuşcare şi dor de-acasă.

În jurul său, era linişte şi întuneric. Dar de jos răzbătea pînă sus la el, înăbuşit şi legănător, valsul dulce şi trivial al vieţii.

9

TONIO KRÖGER şedea acolo în nord şi-i scria Lizavetei Ivanovna, prietena sa, aşa cum îi făgăduise.

„Dragă Lizaveta de-acolo din sud, din Arcadia[38]*, unde mă voi întoarce şi eu curînd. Ai deci aici un fel de scrisoare, care însă te va dezamăgi, deoarece am de gînd să mă menţin întrucîtva la generalităţi. Nu fiindcă n-aş avea nimic de povestit, fiindcă n-aş fi trăit în felul meu anumite întîmplări. Acasă, în oraşul meu natal, au vrut chiar să mă aresteze... dar despre asemenea lucruri ai să afli prin viu grai. Sînt acestea zile cînd prefer să spun, într-un fel potrivit, generalităţi, în loc să istorisesc poveşti.*

Îţi mai aduci oare aminte, Lizaveta, că m-ai numit odată burghez, un burghez rătăcit? M-ai numit astfel într-un ceas cînd, ademenit de alte confesiuni care-mi scăpaseră mai înainte, mi-am mărturisit dragostea faţă de ceea ce eu numesc „viaţă"; şi mă întreb dacă ţi-ai dat seama cît de bine ai nimerit adevărul, în ce mare măsură burghezia mea şi dragostea mea de „viaţă" sînt unul şi acelaşi lucru? Călătoria aceasta mi-a dat prilejul să reflectez la asta...

Tatăl meu, ştii, era un temperament nordic: meditativ, temeinic, corect din puritanism şi înclinat spre melancolie; mama, de o incertă obîrşie exotică, frumoasă, senzuală, naivă, lăsătoare şi totodată pătimaşă şi de o uşurătate impulsivă. Cu siguranţă că acesta a fost un amestec care include în sine posibilităţi extraordinare — şi pericole extraordinare. Ceea ce a ieşit din el a fost: un burghez care s-a rătăcit în artă, un boem cu dor de-acasă, cu dorul după cei şapte ani de-acasă, un artist cu conştiinţa încărcată.

Căci conştiinţa mea burgheză este cu siguranţă aceea care mă face să văd în calitatea de artist, în tot ceea ce este extraordinar şi genial ceva profund echivoc, ea este aceea care îmi conferă această îndrăgită slăbiciune pentru ceea ce este simplu, naiv, plăcut prin normalitate, negenial şi cuviincios.

Mă aflu între două lumi, în nici una dintre ele nu sînt acasă şi de aceea îmi vine întrucîtva greu. Voi, artiştii, mă numiţi un burghez, iar burghezii sînt tentaţi să mă aresteze... nu ştiu care din cele două părţi mă jigneşte mai mult. Burghezii sînt stupizi; dar voi, adoratorii frumuseţii, care mă socotiţi flegmatic şi lipsit de năzuinţe, ar trebui să vă gîndiţi că există şi o vocaţie artistică atît de profundă, atît de legată prin obîrşie de destin, încît nici o năzuinţă nu i se pare mai dulce şi mai de rîvnit decît aceea după desfătoare şi clopoţel zăngănitor.[39]

Îi admir pe cei mîndri şi reci care se aventurează pe cărările frumuseţii celei mari şi demonice şi-l disprețuiesc pe «om» — dar nu-i invidiez. Căci dacă există ceva în stare să facă dintr-un literat un poet, apoi acest ceva este dragostea mea burgheză faţă de ceea ce e omenesc, viu şi obişnuit. Din ea vin toată căldura, toată bunătatea, tot umorul, şi aproape mi se pare că ea este însăşi acea iubire despre care stă scris că datorită ei un om poate vorbi cu limbă de om şi de înger, iar fără ea n-ar fi decît aramă sunătoare şi clopoţel zăngănitor.[39]

Ceea ce am făcut eu nu este nimic, nu e mult, e mai nimic. Am să fac lucruri mai bune, Lizaveta — aceasta e o promisiune. În vreme ce scriu, vuietul mării pătrunde pînă aici sus, la mine, iar eu închid ochii. Privesc spre o lume nenăscută şi fantomatică, o lume care se vrea rînduită şi plăsmuită, privesc spre un vălmăşag de umbre cu chipuri omeneşti care mă cheamă prin semne să le invoc şi să le izbăvesc: sînt chipuri tragice şi rizibile şi dintre acelea ce sînt şi una şi alta — iar pe acestea din urmă le îndrăgesc foarte mult. Dar dragostea mea cea mai profundă şi cea mai tăinuită o nutresc pentru cei blonzi şi cu ochii albaştri inocenţi, pentru cei ce duc o viaţă senină, pentru cei fericiţi, amabili şi obişnuiţi.

Să nu ocărăşti această dragoste, Lizaveta; e bună şi rodnică. În ea se află nostalgie, şi invidie melancolică, şi puţin de tot dispreţ, şi multă fericire neprihănită."

NOTE ŞI COMENTARII

VIZIUNE (VISION)

A apărut pentru prima dată în 1893 în revista „Der Frühlingssturm", editată de Thomas Mann, însoţită de dedicaţia „Genialului artist Hermann Bahr", şi a fost reluată abia în anul 1958 în volumul *Povestiri* editat de S. Fischer. Acest prim text al lui Thomas Mann este o „schiţă" care se înscrie în direcţia post-naturalistă cu intenţia de racordare la modernism. Motivul schiţei a fost identificat într-o poezie de Theodor Storm (1817—1888), dar prelucrarea lui artistică se poate atribui unei estetici preocupate de analiza minuţioasă a senzaţiilor şi a trăirilor, aşa cum a fost ea importată de Hermann Bahr din Franţa, în special de la P. Bourget.

Comentatorii au observat că se regăsesc chiar din acest text de debut motive importante din creaţia de maturitate a autorului: fenomenul viziunii halucinatorii care reapare printre altele în *Dulapul de haine,* în *Muntele vrăjit* şi în *Doctor Faustus,* fascinaţia exercitată de braţ căreia îi cad pradă atît Hans Castorp cît şi Rosalie von Tümmler şi, în sfîrşit, acele vene de un albastru deschis care revin mereu în scrierile de tinereţe ale lui Thomas Mann.

CĂZUTĂ (GEFALLEN)

Nuvela a fost scrisă după mutarea la München, în scurta perioadă în care Thomas Mann a lucrat la o bancă de asigurări (vara 1894). Autorul şi-a expediat lucrarea la revista „Die Gesellschaft", din Leipzig, cea mai importantă publicaţie a direcţiei naturaliste, dar tema emancipării femeii este tratată în spiritul modernismului literar care-şi propunea să depăşească naturalismul. Alegerea temei prefigurează totuşi interesul constant al autorului pentru problema relaţiilor dintre sexe. Revista „Die Gesellschaft" publică nuvela în octombrie 1894, şi ea este reluată în volumul de povestiri din 1958.

[1] O posibilă trimitere la scriitorul Heinrich Laube (1806—1884), un cunoscut susţinător al emancipării femeilor. [2] Mişcarea feministă, ale cărei rădăcini trebuie căutate în iluminism şi în Revoluţia franceză, activează începînd de la mijlocul secolului al 19-lea pentru egalitatea în drepturi politice şi sociale a femeilor. Una dintre cele mai cunoscute militante a fost Hedwig Dohm, bunica viitoarei soţii a scriitorului. [3] Brînză de origine franţuzească. [4] Lichior franţuzesc obţinut din plante. [5] Johann Tserclas, conte de Tilly (1559—1632), comandant-şef al Ligii catolice în Războiul de Treizeci de Ani. [6] Trimitere la Goethe, vezi *Faust,* v. 2603 ş.u. [7] Gustav von Moser (1825—1903), autor de comedii şi farse foarte gustate de public. [8] Stări sufleteşti *(franc.),* sintagmă foarte la modă în jurul anului 1890, frecventă la P. Bourget şi H. Bahr. [9] Vezi Goethe *Faust,* v. 3291 ş.u. [10] Soldaţi de cavalerie. [11] Piatră scumpă, simbol al fidelităţii.

VOINŢA DE FERICIRE (DER WILLE ZUM GLÜCK)

Nuvela a fost scrisă, după cum reiese dintr-o scrisoare adresată lui Grautoff, în decembrie 1895 imediat după întoarcerea din prima călătorie în Italia, la care se şi face o trimitere în text. A fost publicată pentru prima dată în revista satirică „Simplicissimus", nr. 21—23 din 1896, la care Thomas Mann avea să colaboreze intens, inclusiv ca lector şi redactor. Apare apoi în volumul de nuvele *Der kleine Herr Friedemann* publicat la Berlin în 1898. Nuvela reprezintă încă o încercare a lui Thomas Mann de a se afilia modernismului. În sensul acesta lectura lui Paul Bourget *(Physiologie de l'amour moderne,* 1891) şi a nuvelelor lui Maupassant joacă un rol important, la fel şi trimiterile la Nietzsche şi Heine, autorii săi preferaţi în acea perioadă, şi, în sfîrşit, şi raportarea implicită la nuvela fratelui, *Das Wunderbare,* foarte admirată de Thomas Mann, deşi nu împărtăşea părerile lui Heinrich privitoare la posibila soluţionare pozitivă a conflictului între artă şi viaţă. Este prima nuvelă dedicată de scriitor problematicii artistului şi se pot întîlni aici cîteva motive importante din creaţia sa viitoare: amestecul de sînge nordic şi sudic (este şi cazul lui Thomas Mann), conceput ca simbol pentru poziţia de excepţie a artistului; tipul omului obsedat de etica performanţei (reîntîlnit de exemplu în persoana lui Gustav von Aschenbach, personajul principal din *Moartea la Veneţia*) precum şi prezentarea vieţii unui artist din perspectiva unui coleg de şcoală (revine în *Doctor Faustus*).

[1] Citat din F. Nietzsche *Jenseits von Gut und Böse (Dincolo de bine şi de rău).* [2] Cadouri, resp. ordine care se dau în cadrul unei serate dansante la *contredanse.* [3] Primul vers dintr-o celebră poezie de Heinrich Heine. [4] Făcut (de Paolo Hofmann). [5] Academia de arte plastice construită de Leo von Klenze, arhitect celebru, autorul unor construcţii clasiciste. [6] Utilizare umoristică a conceptului de „decadenţă" ce ocupă un loc central în critica culturală a epocii, aici cu sensul „apoi i-a apus steaua". [7] Ceaiul de la ora cinci *(engl.).* [8] Citat din poezia lui H. Heine *Unterwelt (Infernul).* [9] Pe neaşteptate, brusc *(franc.).* [10] Suc de fructe răcit cu gheaţă. [11] Celebră galerie de artă adăpostită de Palazzo Doria din Roma. [12] Carlo Saraceni (1579—1620). Se pare că Thomas Mann cade victimă aici unei atribuiri greşite, neelucidată încă în 1895, căci este vorba de fapt de un tablou de Caravaggio, avînd în centru un frumos tînăr privit din profil spate care întruchipează un înger. [13] Celebră fîntînă proiectată de Lorenzo Bernini (1598—1680).

MOARTEA (DER TOD)

Nuvela este rezultatul participării lui Thomas Mann la un concurs organizat de revista satirică „Simplicissimus". Sarcina impusă participanţilor era de a scrie o povestire „în care dragostea sexuală nu trebuia să joace nici un rol";

premiul era de trei sute de mărci. Thomas Mann şi-a scris nuvela în vara sau toamna anului 1896, înainte de plecarea sa în Italia. Concursul a fost cîştigat de Jakob Wassermann, dar revista a publicat, în 1897, şi povestirea lui Thomas Mann. Nuvela a fost apoi reluată în volumul *Der kleine Herr Friedemann* din 1898.

Şi în această lucrare, considerată îndeobşte slabă, se regăsesc motive ce vor fi dezvoltate mult mai tîrziu în *Doctor Faustus:* moartea copilului iubit scurtă vreme înainte de moartea eroului, problema implicită a vinei. Asocierea morţii cu marea va juca şi ea un rol important în creaţia de mai tîrziu, chiar şi Lisabona ca loc al acţiunii revine în ultima parte a lui *Felix Krull.* Lucrarea reprezintă un alt exerciţiu de afiliere la literatura decadenţei şi este probabil inspirată de Nietzsche care recomanda în *Götzen-Dämmerung (Amurgul idolilor)* „pesimiştilor şi altor decadenţi" să opteze pentru „moartea de bunăvoie". Figura contelui neurastenic aminteşte de contele Des Esseints din romanul lui K. Huysmans *A Rebours* (1884), un clasic al literaturii decadenţei.

[1] Înălţare, înălţarea Domnului *(port.)* [2] Nume de localitate fictiv cu rezonanţă nordică. [3] Frederic al II-lea (1212—1250). [4] Trimitere la Faust şi Spiritul Pămîntului, vezi v. 483 ş.u.[5] În *Morală pentru medici,* Nietzsche spune: „Nu pierim niciodată din cauza altcuiva decît a noastră însine" *(Amurgul idolilor).*

MICUL DOMN FRIEDEMANN (DER KLEINE HERR FRIEDEMANN)

Nuvela reprezintă prelucrarea unei povestiri intitulate *Micul Profesor,* prin care Thomas Mann căuta să se emancipeze de modelul lui Hermann Bahr. *Micul domn Friedemann* a fost încheiată înainte de plecarea lui în Italia şi trimisă de la Roma revistei „Neue Deutsche Rundschau" a lui S. Fischer. Revista a publicat nuvela în mai 1897, şi în felul acesta a fost stabilit contactul cu editura lui S. Fischer ce avea să editeze de acum încolo toate lucrările lui Thomas Mann.

Micul domn Friedemann configurează plenar tipul outsiderului atît de frecvent în opera lui Thomas Mann. El este înrudit îndeaproape cu personaje din creaţia lui Theodor Fontane. Mann descrie acest tip de om cu simpatie, dar şi cu o anume ironie.

Prin combinarea unor elemente biografice cu altele de natură socială tînărul autor izbuteşte să-şi deschidă calea către marele roman social şi de epocă pe care, de altfel, în curînd va începe să-l scrie. Aşa se face că o serie de componente epice cum ar fi mediul, figurile, numele sînt transferate din *Friedemann* în *Buddenbrooks.*

[1] Celebra operă a lui Richard Wagner. Personalitatea şi muzica lui Wagner reprezintă de altfel o constantă preocupare a lui Thomas Mann.

DEZAMĂGIRE (ENTTÄUSCHUNG)

După cum rezultă chiar din text, schiţa de faţă a fost scrisă în timpul celei de-a doua călătorii în Italia, probabil în noiembrie 1896, la Napoli, sub impresia celor trei săptămîni petrecute la Veneţia. Neobişnuit este faptul că Thomas

Mann s-a abătut de această dată de la obiceiul său de a-şi publica povestirile mai întîi într-o revistă. Nuvela apare prima dată în volumul intitulat *Der kleine Herr Friedemann,* tipărit la Berlin în 1898. Tema dezamăgirii se regăseşte şi în *Gefallen (Căzută).* Sub influenţa lui Nietzsche tratarea este superioară, incluzînd şi scepticismul faţă de capacitatea de comunicare a limbii în genere, tipic pentru începutul secolului (vezi şi *Scrisoarea lordului Chandos* de H. von Hofmannsthal). Este singurul loc în opera lui Thomas Mann în care el încearcă să asimileze critica limbii aşa cum o practicase Nietzsche; de altfel el preferă să preia din Nietzsche tematica psihologiei decadenţei în genere.

Pe nedrept acestei povestiri nu i s-a acordat de către critica literară atenţia cuvenită, deşi reprezintă un moment important în devenirea artistică a autorului în măsura în care ea utilizează o limbă foarte elaborată şi beneficiază de o construcţie extrem de reuşită.

[1] Aluzie la *Dincolo de bine şi de rău* de Nietzsche, dar şi la critica limbii aşa cum o formulează acesta în *Despre adevăr şi minciună în înţeles extra-moral.* [2] Imagine împrumutată probabil din ciclul de poezii dedicate de Heinrich Heine Mării Nordului. [3] *Suferinţele tînărului Werther,* partea a doua, 6 decembrie.

PAIAŢA (DER BAJAZZO)

Apare prima dată în „Neue Deutsche Rundschau" din septembrie 1897 şi este reluată în volumul *Der kleine Herr Friedemann* din 1898. *Paiaţa* se bazează pe o nuvelă anterioară cu titlul *Walter Weiler* care nu s-a păstrat. Autorul a supus-o unei remanieri puternice prin care povestirea la persoana a treia s-a transformat într-o povestire la persoana întîi, iar în centrul acţiunii a fost pusă tematica diletantismului.

Tendinţa către autoreprezentare şi autocritică este mai accentuată aici decît în alte nuvele timpurii, dar prezenţa elementelor autobiografice (părinţii, casa părintească, teatrul de păpuşi, şcoala, călătoria în Italia ş.a.) nu ar trebui să sustragă atenţia de la reflecţia critică asupra epocii. Thomas Mann oferă aici cea mai acută analiză a diletantismului din întreaga sa operă. Diletantismul modern devenise, începînd cu anii optzeci, obiectivul predilect al criticii decadenţei în literatura franceză, germană şi scandinavă. În esenţă diletantismul era interpretat ca o lipsă de forţă vitală, ca o cantonare într-un mod de viaţă estetizant. Analiza diletantismului îşi află continuarea în *Buddenbrooks* (Christian şi Hanno Buddenbrook), *Tonio Kröger* şi *Wälsungenblut,* remarcîndu-se o distanţare critică din ce în ce mai accentuată.

[1] În germană *Der Bajazzo,* cuvînt care capătă o oarecare răspîndire prin opera veristă *I Pagliacci* (1892) (în germ. *Der Bajazzo)* de Ruggiero Leoncavallo. [2] Roagă-te şi lucrează, regulă pentru călugării aparţinînd ordinului benedictin. [3] Numeroasele călătorii sînt considerate în epocă o trăsătură definitorie a diletantului. [4] Deal din Roma cu vedere spre bazilica Sfîntul Petru. [5] Cineva ce-şi duce viaţa numai în petreceri *(franc.)* [6] Caracterizare a muzicii lui Wagner după modelul lui Nietzsche; reapare textual în conferinţa lui Thomas Mann *Leiden*

und Größe Richard Wagners. [7] Tipul opus paiaţei este întruchipat de Goethe aşa cum indică un fragment asemănător din *Ceas greu*; detaliile imaginii lui Goethe sînt împrumutate din Heine unde însă expresia „oameni de lumină" este folosită pentru a-l desemna pe Schelling. [8] După moda rusă *(franc.).* [9] Titlul german al operei *Faust* (1859) de Gounod este *Margarethe.* [10] Cicatrici ce indică apartenenţa la una din uniunile studenţeşti ce organizau simulacre de dueluri. [11] Neobişnuit în sens de excepţional, dar aici cu o notă de dispreţ *(franc.).* [12] Membru al castei celei mai de jos din India. [13] Munţi situaţi la sud-est de Roma.

TOBIAS MINDERNICKEL

Publicat prima dată în „Neue Deutsche Rundschau" din ianuarie 1898, apoi în volumul *Der kleine Herr Friedemann* din acelaşi an. Dintr-o scrisoare adresată lui Grautoff rezultă că nuvela a fost scrisă în iulie la Roma pentru a completa volumul de nuvele comandat de S. Fischer. Ca şi în *Dulapul de haine*, un concept din filozofia lui Schopenhauer reprezintă punctul de plecare: cel de compasiune. Pe linia meditaţiei lui Nietzsche, Thomas Mann interpretează compasiunea ca expresie a unei secrete voinţe de putere. Pentru prima dată în opera sa, viaţa dezlănţuită, nereflectată este întruchipată de un cîine. Asemenea lui Schopenhauer şi Wagner, Thomas Mann a fost foarte ataşat de cîini de-a lungul întregii sale vieţi, chiar dacă în nuvela de faţă el împrumută mizerabilului erou propriile sale iniţiale.

[1] Personajul biblic cu acelaşi nume este însoţit în drumul său spre Media de un mic cîine, ceea ce se arată a fi un semn al norocului pentru că Tobias se întoarce acasă proaspăt căsătorit. [2] Mobilă în stil clasicist din epoca 1800—1820 care a redevenit modernă prin anul 1900; amintită adesea în opera lui Thomas Mann. [3] În rom. Isav, numele celui mai mare dintre fiii lui Isac, care îşi pierde prerogativele primului născut în favoarea lui Iacob, fiind chiar izgonit de tatăl său.

LUISCHEN

Text publicat pentru prima dată în revista „Die Gesellschaft" din ianuarie 1900, apoi în volumul *Tristan. Şase nuvele,* apărut în 1903 la Berlin. În volum nuvela este însoţită de dedicaţia „Pentru Richard Schaukal". Într-o scrisoare trimisă lui Grautoff în iulie 1897 Thomas Mann declară că nuvela *Luischen* este de acum încheiată. Modelul literar avut în vedere de el este *Dezghețul* de Turgheniev din 1872. Prin *Luischen* Thomas Mann continuă să se preocupe de psihologia artistului aşa cum a fost ea schiţată de Nietzsche. Trebuie observat de asemenea că apare aici pentru prima dată în opera sa un fenomen muzical ca resort al acţiunii. În figura lui Läutner sînt prezente, pe de altă parte, trăsături ale scriitorului decadent Detlev Spinell din *Tristan* precum şi ale lui Rudi Schwerdtfeger din *Doctor Faustus.* Pe lîngă marele capitol privitor la şcoală din *Buddenbrooks,* nuvela de faţă marchează cea mai mare apropiere a lui Thomas Mann de literatura satirică şi de critică socială caracteristică pentru fratele său Heinrich.

[1] Numele de Amra a fost împrumutat de Thomas Mann din broşura *Viaţa şi opera lui Buddha,* publicată la Leipzig. [2] Cei trei scriitori erau consideraţi în epocă drept reprezentanţi ai naturalismului. [3] Vezi şi *Buddenbrooks.* [4] Candidat la o carieră de funcţionar superior. [5] Vezi şi nota 10 la *Paiaţa.*

DULAPUL DE HAINE (DER KLEIDERSCHRANK)

Apare pentru prima dată în „Neue Deutsche Rundschau" din iunie 1899, apoi în volumul de nuvele *Tristan,* publicat în 1903 la Berlin, însoţit de dedicaţia „Pentru Carla", sora scriitorului.

Nuvela a fost scrisă între 23 şi 29 noiembrie 1898, în timpul lucrului la romanul *Buddenbrooks.* Scriitorul se mutase tocmai într-o nouă locuinţă din cartierul Schwabing din München. Încăperile, mobilierul şi mai ales dulapul de haine precum şi gazda, un personaj desprins parcă dintr-o povestire de E.T.A. Hoffmann, au servit drept modele pentru figurile din nuvela de faţă.

Prin această nuvelă Thomas Mann deschide o nouă tematică ce va reveni destul de frecvent în opera sa, de pildă în *Muntele vrăjit* sau în *Doctor Faustus,* anume sfera visului, a halucinaţiei şi a ocultului. Potrivit obiceiului său, el prelucrează anumite modele cum ar fi povestirea lui Dostoievski *Gazda* (1847) precum şi povestirea lui E.T.A. Hoffmann *Don Juan* (1813). Thomas Mann caută să combine experienţele misterioase ale poetului bolnav cu anumite concepte ale filozofiei lui Schopenhauer: principiul individuaţiunii şi suspendarea acestui principiu prin somnambulie, efectul calmant al artei aşupra voinţei. Tot aici apare pentru prima dată lumea atemporală a mitului, rîul Trave fiind interpretat ca Styx, iar Lübeckul ca lumea de dincolo. Importanţa povestirii rezultă şi din faptul că scriitorul a tematizat aici pentru prima dată figura scriitorului, astfel încît *Dulapul de haine* este cap de serie a nuvelelor dedicate problematicii artistului.

[1] În limba germană numele are o semnificaţie destul de precisă, cuvîntul *Qualen* însemnînd „suferinţe"; „torturi", s-ar părea că numele a fost inspirat de un text de Nietzsche *(Naşterea tragediei)* în care este explicitată filozofia lui Schopenhauer. [2] Fomulare a principiului individuaţiunii, vezi explicaţiile preliminare. [3] Este vorba de Holstentor din Lübeck după cum şi alte elemente ne indică Lübeckul ca loc de desfăşurare a acţiunii: rîul Trave, aşa-numita Puppenbrücke. [4] Numele obişnuit al rîului, cel pe care van der Qualen nu vrea să-l ştie, este „Trave", dar identitatea lui mitică îi este prea binecunoscută: e Styxul, rîul din Infern. [5] Propoziţia ar putea fi interpretată ca o aluzie la povestirea lui H.C. Andersen despre galoşii fericirii care fac posibilă o deplasare instantanee în spaţiu şi timp. [6] E.T.A. Hoffmann (1776—1822), scriitor romantic, autor de povestiri coşmareşti. [7] Brînză italiană obţinută prin fermentare. [8] Modelul a fost identificat ca fiind o „Încarnare" a vieţii în stil art nouveaux de P. Requadt.

RĂZBUNAT (GERÄCHT)

Thomas Mann publică acest „studiu nuvelistic" pentru prima dată în revista „Simplicissimus" din august 1899; pentru a fi reluat abia în volumul de

povestiri apărut în 1958 la Frankfurt. Este o lucrare ocazională, care la prima vedere nu are legături prea strînse cu restul operei scriitorului. Există, totuşi, unele motive literare recurente cum ar fi cel al emancipării femeilor care apare şi în *Căzută*, unde se poate regăsi şi configuraţia narativă a povestirii la persoana întîi înscrisă în cadrul unei discuţii nocturne între bărbaţi. De asemenea se poate vorbi de o prefigurare a Lizei Ivanovna din *Tonio Kröger*, care se aseamănă în multe privinţe cu Dunja Stegemann. Titlul indică şi revanşa luată de senzualitatea refulată în faţa spiritualităţii în aparenţă pur platonică — o temă centrală în operele lui Thomas Mann. În *Răzbunat* se conturează de asemenea unele constelaţii epice care vor reveni în *Tristan*, de pildă combinarea cu intenţii satirice a *roastbeef*-ului cu muzica lui Wagner în acord cu tonul revistei „Simplicissimus" pentru care a fost scris textul de faţă.

[1] Masă comună. [2] Vezi notele la *Căzută*.

DRUMUL SPRE CIMITIR (DER WEG ZUM FRIEDHOF)

Textul apare mai întîi în „Simplicissimus" din septembrie 1900 şi apoi în volumul *Tristan*, Berlin 1903, unde e însoţit de dedicaţia „Lui Arthur Hollitscher". Povestirea a fost scrisă într-un timp foarte scurt, imediat după terminarea romanului *Buddenbrooks*, adică aproximativ în prima jumătate a lunii august. *Drumul spre cimitir* reprezintă o variaţiune extrem de densă a unei teme centrale din *Buddenbrooks*; antagonismul dintre marginalizatul care suferă din cauza vieţii şi viaţa victorioasă. E o variantă grotescă ce formează totodată o trecere către *Gladius Dei* şi *Tristan*, unde se găsesc motive şi structuri înrudite.

[1] *Lobgott* înseamnă în traducere „lăudat fie Domnul"; *Piepsam*, nume a cărui rezonanţă indică o fire sperioasă. [2] Evanghelia după Marcu 13, 26 „Atunci se va vedea Fiul omului venind pe nori cu mare putere şi cu slavă". [3] Evanghelia după Matei 8, 12 „Iar fiii Împărăţiei vor fi aruncaţi în întunerecul de afară, unde va fi plînsul şi scrîşnirea dinţilor".

GLADIUS DEI

Apare mai întîi în „Die Zeit", Viena, 12 şi 19 iulie 1902, şi apoi în volumul *Tristan*, Berlin 1903, cu dedicaţia „To M (Mary) S. (Smith) in remembrance of our days in Florence".

Planul pentru această povestire apare mai întîi în 1899 în cel de al treilea caiet de note: „Tînărul creştin în magazinul de obiecte de artă (Studiu psihologic preliminar la Savonarola)". Este vorba, aşadar, de o lucrare derivată din amplul proiect despre Savonarola din care s-a născut mai tîrziu *Fiorenza* (1905). Scrierea propriu-zisă a textului s-a făcut probabil abia după revenirea din călătoria la Florenţa (aprilie/ mai 1901) întreprinsă în vederea documentării pentru Savonarola. La 18 noiembrie 1901, Thomas Mann a citit în public *Gladius Dei* şi *Tristan*.

Eroul povestirii îl imită inconştient pe Savonarola, dar în timp ce acesta a sfîrşit pe rug din cauza protestelor sale, Hieronymus este doar dat afară pe uşă.

Cu toate acestea, finalul sugerează destul de bine energiile distrugătoare provocate de ciocnirea dintre estetismul iresponsabil şi moralismul fanatic.

[1] Spada lui Dumnezeu *(lat.)*. [2] Sală de concerte din München aflată în piaţa cu acelaşi nume. De altfel *Gladius Dei* este pe de-a întregul o nuvelă münchineză, din care se citează ades pentru a reliefa atmosfera specifică oraşului. [3] Este vorba de motivul sabiei din *Inelul Nibelungilor* de Richard Wagner. [4] Munţi din sud-estul Romei. [5] Niccolò Donatello (1382—1466), sculptor florentin. [6] Sculptor (1431—1484), a lucrat mai ales la Florenţa. [7] Clădire din Piaţa Odeon ridicată în 1841 şi care imită Loggia dei Lanzi (1376) din Piazza della Signoria din Florenţa. [8] Patru din cele şase titluri au putut fi identificate. Autorii lor sînt în ordine Alfred Lichtwark pentru *Educaţia...*, Henry van de Velde pentru *Renaşterea...*, Karl Rosner pentru *Arta decorativă* şi Arthur Seemann pentru *Setea...* [9] Descrierea ce urmează se inspiră din portretul lui Girolamo Savonarola (1452—1498), pictat de Fra Bartolomeo. O reproducere fotografică a acestui tablou s-a aflat pe masa de scris a lui Thomas Mann pînă la sfîrşitul vieţii sale. [10] Hieronymus este varianta germană a lui Girolamo, prenumele lui Savonarola. [11] Credinţă devenită dogmă prin decretul papal emis de Pius al IX-lea în 1854 care spune că Maria a fost scutită de păcatul originar printr-un act de clemenţă divină. [12] Mamă iubită *(lat.)*. [13] Galerii de artă plastică din München, Vechea Pinacotecă (1836), Noua Pinacotecă (1853). [14] Luitpold, regent al regatului Bavaria între 1886 şi 1912, ajuns să guverneze după demiterea lui Ludovic al II-lea. [15] Comedie a florentinului Niccolò Machiavelli (1469—1527) care a fost prezentată pe data de 10 febr. 1900 la Uniunea academic-dramatică din München, uniune al cărei membru era şi Thomas Mann. [16] Vezi *Exodul* 4, 10. [17] Este atestat documentar că Savonarola a luat atitudine faţă de tablourile în care Madona apărea cu sînul dezgolit. [18] Parafrază la *Deuteronomul* 7, 25. [19] Ioil 3, 13. [20] Sabia lui Dumnezeu să vină asupra pămîntului degrabă şi mai repede *(lat)*, citat din *Compendium Revelationum* de Savonarola, Florenţa, 1495.

TRISTAN

Apare prima dată în volumul de nuvele cu acelaşi titlu publicat la Berlin în 1903. Nuvela poartă următoarea dedicaţie: „Lui Carl Ehrenberg, muzicianul, pentru orele multe de cînt".

Se presupune că planul pentru *Tristan* a apărut, ca şi cel pentru *Tonio Kröger*, prin anul 1899 cînd Thomas Mann trebuie să-şi fi dat seama, scriind capitolul despre Hanno din *Buddenbrooks*, că atît de răspînditul cult al decadenţilor pentru muzica lui Wagner se pretează de minune pentru o tratare burlesco-ironică. Este foarte probabil ca el să fi încheiat nuvela încă înainte de călătoria la Florenţa din mai 1901. Eroul principal este fără îndoială o figură comică, dar autorul nu a intenţionat să-l expună unui dispreţ total. El judecă prin figura lui Spinell propriul său estetism, acea artificialitate devitalizată în care a văzut „primejdia primejdiilor". Aplicînd invitaţia satirică a lui Nietzsche de a transfera miturile din operele lui Wagner în lumea burgheză, el îşi putea satisface din plin nevoia de parodie. Prin această distanţare de Wagner el îşi creează premisele pentru o nouă determinare a problematicii sale artistice în *Tonio Kröger*.

[1] Prescurtarea titlului operei wagneriene *Tristan şi Isolda* indică focalizarea perspectivei narative asupra protagonistului masculin. [2] Sugerează numele vilei lui Wagner din Bayreuth (Wahnfried), dar şi ideea de singurătate, solitudine. [3] Legenda din antichitate despre Hero şi Leandru, nefericiţii îndrăgostiţi, are unele similitudini cu motivul medieval al iubirii dintre Tristan şi Isolda. [4] Stil de mobilier cu motive din antichitate apărut pe la începutul secolului al 19-lea şi redevenit modern pe la sfîrşitul secolului. Amintit adesea în opera lui Thomas Mann. [5] Bagă de seamă *(engl.).* [6] Spinelli este numele unui celebru meşter italian de medalii: Niccolò Spinelli (1430—1514), numit Fiorentino, pe care Thomas Mann îl întîlnise probabil în lucrarea lui J. Burckhardt *Cultura Renaşterii în Italia.* [7] În jurul anului 1900 capitala Galiţiei. [8] Konrad Eckhof (1720—1778), important actor la Teatrul Naţional din Hamburg. [9] În acest pasaj începe introducerea pe nesimţite a unor elemente scenice din *Tristan şi Isolda.*

FLĂMÎNZII (DIE HUNGERNDEN)

Text apărut mai întîi în revista „Die Zukunft" din 24 ianuarie 1903 şi apoi în volumul intitulat *Der kleine Herr Friedemann und andere Novellen* (Micul domn Friedemann şi alte nuvele), publicat la Berlin în 1909. „Studiul" a fost scris în vara anului 1902 în timp ce Thomas Mann lucra deja la *Tonio Kröger. Flămînzii* poate fi interpretat ca derivînd din *Tonio Kröger* în măsura în care reprezintă o soluţie alternativă la dilema prezentată în capitolul al optulea al acesteia din urmă, fapt care explică asemănarea în parte foarte mare a celor două texte. Studiul continuă autoanaliza propriei existenţe ca artist, dar propune o soluţie filozofică pe urmele lui Schopenhauer pentru antinomia fundamentală dintre artă şi viaţă. Ideea că între artist şi omul obişnuit există o înrudire strînsă este mai apoi dezvoltată în *Copilul minune,* iar convingerea că artistul trebuie să se lipsească de dragostea umană, caldă este reluată în *Doctor Faustus.*

[1] În actul II din opera lui Wagner *Tristan şi Isolda* cei doi protagonişti aspiră către definitiva lor unire în moarte. [2] Concept utilizat aici în sensul lui Schopenhauer, voinţa ca temei al existenţei.

TONIO KRÖGER

Apare prima dată în „Neue Deutsche Rundschau" din februarie 1903, apoi în volumul *Tristan. Şase nuvele,* apărut la Berlin în acelaşi an.

Thomas Mann însuşi consideră această nuvelă ca pe „copilul său preferat" şi-şi păstrează ataşamentul pînă la adînci bătrîneţi. De altfel *Tonio Kröger* a fost un mare succes de public şi a fost primit favorabil şi de critică. Mai ales asupra tineretului nuvela a avut un impact deosebit, astfel că scriitorul a denumit-o de mai multe ori „Werther-ul meu". Definirea problemei artistului, pornind de la opoziţia polară dintre artă şi viaţă, precum şi dezvăluirea dimensiunii inumanului din artist nu reprezintă teme inventate de Thomas Mann (ele se mai întîlnesc şi la Flaubert, Maupassant, Nietzsche, Hauptmann şi Ibsen), dar scriitorul german a reuşit o foarte convingătoare îmbinare de elemente autobiografice în-

sufleţite de un deosebit farmec liric cu tematica literară europeană. Elaborarea textului a fost un proces complicat şi anevoios. Au fost necesare mai multe eforturi înainte ca materialul „lirico-eseistic" cu privire la problema artistului să se poată contopi cu amintirile despre tinereţe. Pentru a se putea înstăpîni asupra temei, autorul a mai scris „studiul" *Flămînzii,* o variaţiune pe tema *Tonio Kröger.* Textul a fost în sfîrşit terminat sub presiunea timpului de vreme ce celelalte povestiri din volumul de nuvele ce trebuia să apară la Berlin se aflau deja în şpalt.

[1] Numele eroului e modelat după cel al lui Paolo Hofmann din *Voinţa de fericire* şi provoacă asociaţii contradictorii. Kröger — nume ce se poate întîlni în *Buddenbrooks* — evocă lumea burgheză, nordul. Tonio în schimb, inspirat poate de *Paiaţe* de Leoncavallo, sugerează lumea artistică, sudul. E o problematică sugerată lui Thomas Mann de propria sa descendenţă. [2] Pălărie cu borurile late aşa cum o poartă pelerinul, alias Wotan, în *Siegfried* de Richard Wagner. [3] Barbă creaţă după reprezentări antice ale lui Jupiter. [4] Mîngîiere, alinare *(span.).* [5] Fr. Schiller, *Don Carlos* (1786) IV, 23. [6] Ca şi în cazul eroului principal avem de-a face cu o combinaţie de nume eterogene. Knaak provine din romanul lui Th. Fontane *Irrungen, Wirrungen* (1887). Modelul personajului mannian este Rudolf Knoll, maestru de balet din Hamburg, care dădea lecţii de dans. [7] Am onoarea să mă prezint... numele meu este Knaak *(franc.)* [8] Dans la care dansatoarele sînt cele care îşi aleg partenerul. [9] Referire la poezia *Hyazinthen (Zambile,* 1852) de Theodor Storm. [10] Reverenţă! Rotirea doamnelor! Tur asociat cu ţinere de mînă! — ordine care se referă la figuri tipice pentru cadril. [11] Înapoi... pfui! *(franc.)* [12] Aluzie la conceptul de „impasibilitate" pe care G. Flaubert (1821—1880) îl instituise drept ideal al scriitorului modern. [13] Semnul lui Cain, ca semn al faptului de a fi blestemat. [14] Nume frecvent în literatura rusă, semnalizează, în opoziţie cu Kröger, acea calitate pe care Thomas Mann o asociază îndeobşte cu literatura rusă: omenia. [15] Soluţie de răşină care fixează schiţele de cretă sau de cărbune, făcîndu-le de neşters. [16] Tătucule *(rusă).* [17] Trimitere la piesa lui Ibsen *Cînd ne trezim din morţi,* unde Irene deplînge în actul II incapacitatea unui artist de a fi om. [18] Tonio Kröger compară artiştii cu nişte cîntăreţi castraţi. [19] Ţigarete ruseşti. [20] Cuvîntul sugerează că există ceva comun între artist şi regele însingurat, aşa cum este evocat Kröger cu trimitere la *Don Carlos* de Schiller, dar trimite totodată şi la *Alteţă regală,* romanul lui Thomas Mann din 1909. [21] Vezi *Hamlet* IV, 1. [22] Expresie derivată de Thomas Mann din Nietzsche, *Naşterea tragediei* (1872), unde omul dionisiac este comparat cu Hamlet. [23] Cesare Borgia (1474—1507), fiul papei Alexandru al IV-lea, prototip al omului Renaşterii aşa cum a fost el prezentat de Machiavelli în *Il Principe.* Nietzsche îl prezintă ca pe „un fel de supraom", astfel încît în jurul anului 1900 el devine figura tutelară pentru cultul dionisiac al vieţii. Thomas Mann respinge adulaţia necritică a Renaşterii practicată la începutul secolului (inclusiv de fratele său Heinrich). [24] Interesul pentru satanic este caracteristic pentru o parte a literaturii decadenţei, cel mai la îndemînă exemplu este romanul *Là-bas* de K.J. Huysmans. [25] Frumuseţe *(ital.)* [26] Thomas Mann însuşi s-a întors în ţinuturile natale după cinci ani; s-ar putea de aceea ca aici să

fie o reminiscenţă din Heine, care se întoarce la Hamburg după treisprezece ani, vezi *Germania. O poveste de iarnă* (1844). [27] Vezi *Dulapul de haine*. [28] *Dominus providebit* — Domnul se va îngriji, vezi *Buddenbrooks*. [29] Faptul că era cît pe aci să fie arestat corespunde, potrivit declaraţiilor lui Thomas Mann, realităţii şi a fost interpretat de el în chip simbolic. [30] Este vorba de Paul Bourget (1852—1935) şi de ale sale *Essais de psychologie contemporaine* (1883). [31] Vapor *(engl.)* [32] Bertel Thorwaldsen (1768—1844), important sculptor danez. [33] Cunoscut parc de distracţii din Copenhaga. [34] Te rog, dă-mi salamul acela!... Nu e salam, e şuncă *(engl.)*. [35] Cele nouă simfonii ale lui Beethoven, lucrarea lui Schopenhauer şi frescele lui Michelangelo din Capela Sixtină reprezintă pentru Kröger supremele realizări artistice şi intelectuale. [36] Din poezia *Hyazinthen* de Th. Storm. [37] Mulţumesc, mulţumesc mult *(dan.)* [38] Compară oraşul München în chip ironic cu ţara mitică a poeziei şi muzicii. [39] Întîia epistolă a lui Pavel către corinteni, 13, 1.

CUPRINS

Prefaţă **5**
Notă bio-bibliografică **31**
Notă asupra ediţiei **39**

Viziune 41
Căzută 43
Voinţa de fericire 67
Moartea 80
Micul domn Friedemann 86
Dezamăgire 107
Paiaţa 112
Tobias Mindernickel 136
Luischen 143
Dulapul de haine 156
Răzbunat 163
Drumul spre cimitir 168
Gladius Dei 175
Tristan 188
Flămînzii 222
Tonio Kröger 228

Note şi comentarii **276**